

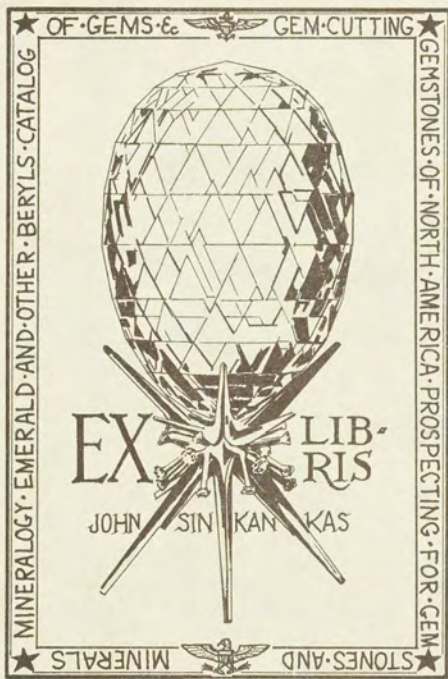
42.50
Walford
1965 *Cat*

Pp. 95-88 misbound
between pp. 92-93.

Badly worn pp 117-127

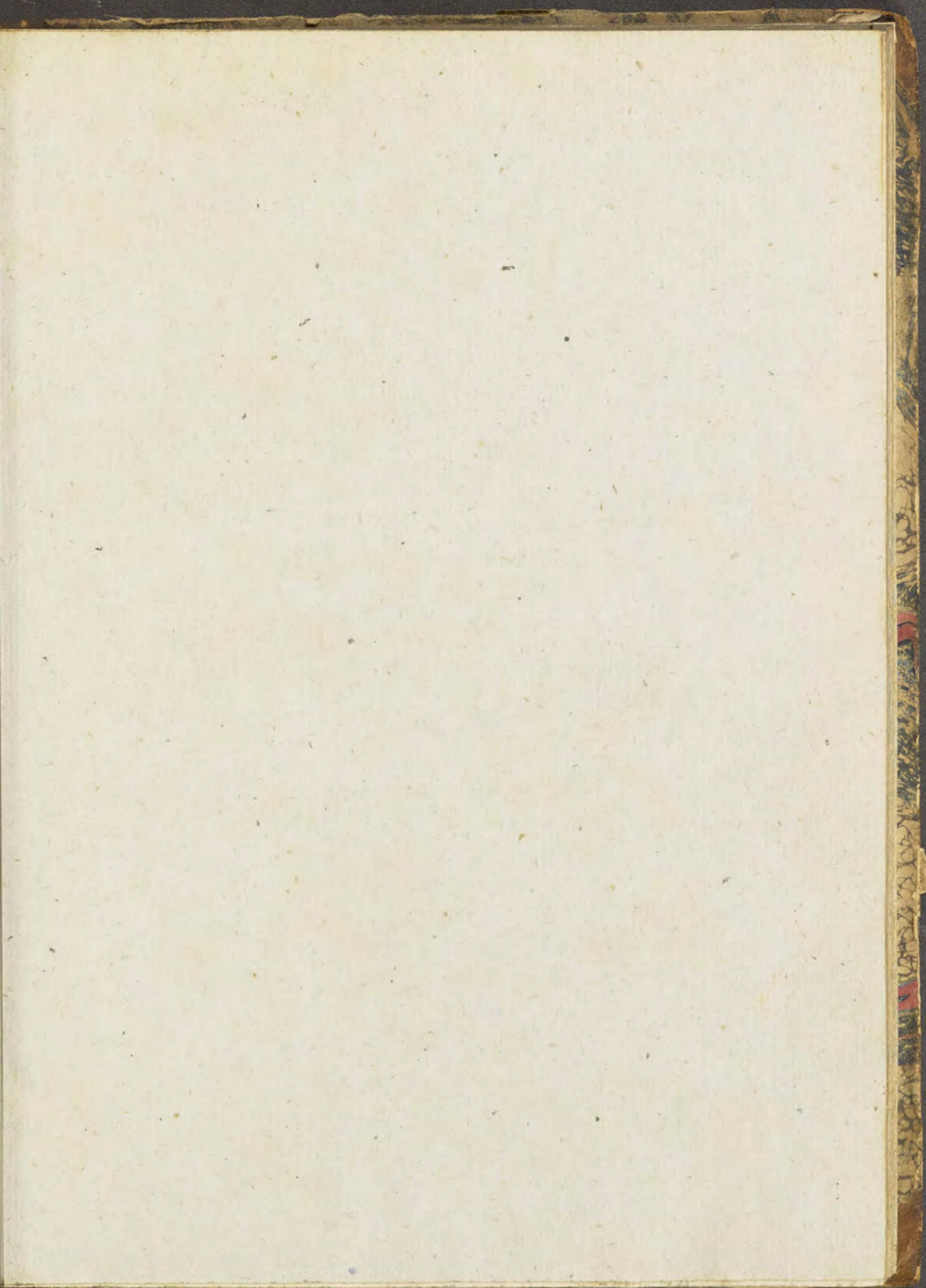
GUIDO

THORNDIKE, vol 7, p. 252

JMS

11093

JSL
EL 011169

DE MINERALIBVS

Tractatus in Genere

IOANNIS GVIDII SENIORIS

Patritij Volaterrani I. C. ætate sua celeberrimi,

Libri Quatuor;

In quorum
I. agitur

De Metallarijs.
De Artificibus Metallorum.
De Alchimiſtis.

In III.

De Moneta.
De Theſauris.
De rebus aureis, & argenteis.
De Ornamentis.
De Veſtibus Auratis.

In II.

De Metallis.
De Auro, & Argento.
De Gemmis.
De Ferro, & Armis.
De Salinis.

In IIII.

De Publica Vtilitate.
De Priuata Vtilitate.

Opus diu desideratum, à præclarissimis I. C. summis laudibus insignitum, nuac
candem temporis prima vice prælo diligenter submissum, & in lucem editum.

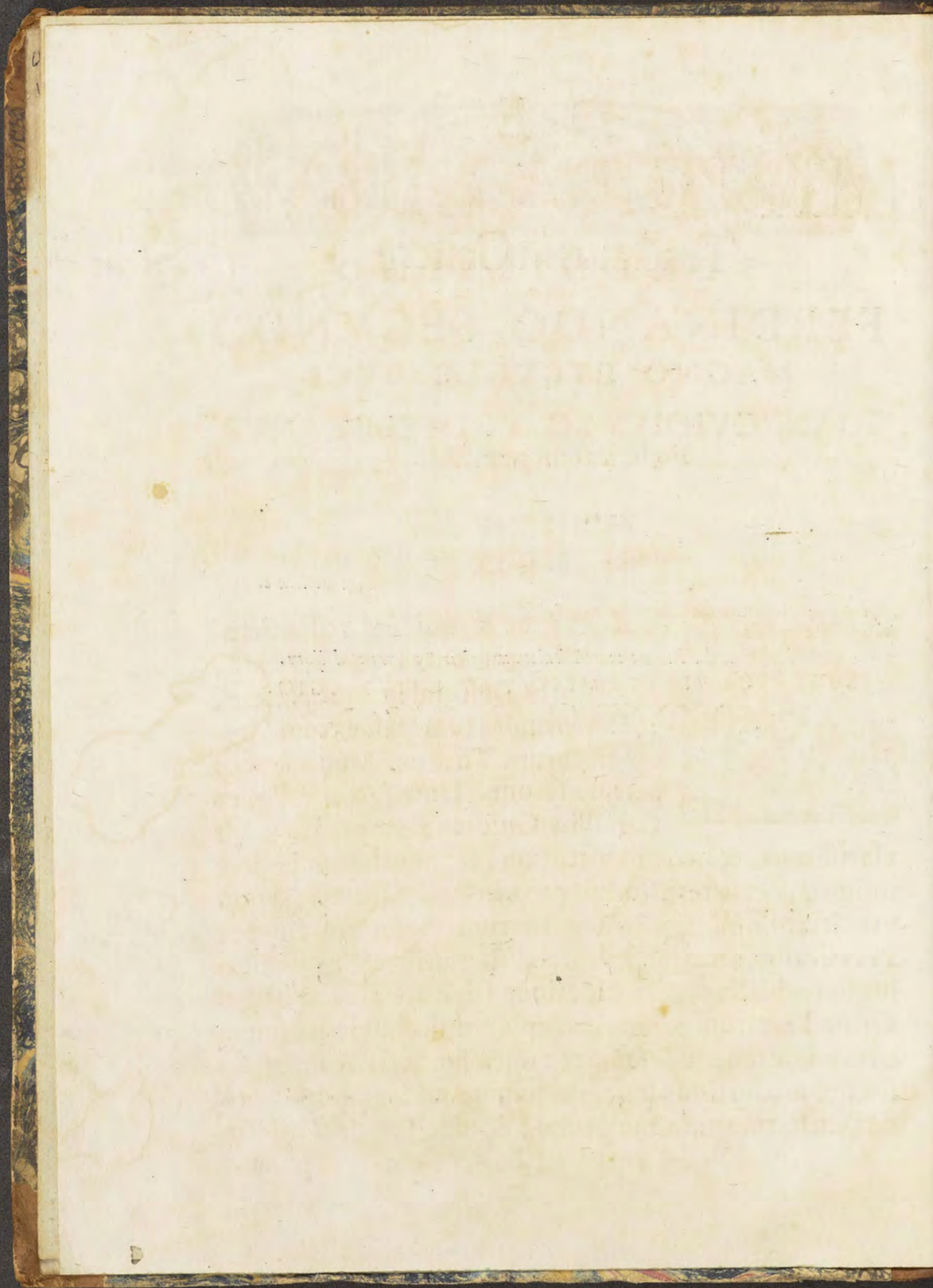
Cum duobus Indicibus, e vnus Titulorum, alter Rerum notabilium.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIO.

VENETIIS, MDCXXV.

Apud Thomam Ballionum.

S E R E N I S S I M O
FERDINANDO SECVNDO
MAGNO ETRVRIÆ DVCI
IOAN. GVIDIVS I.C. VOLATERRANVS
Fœlicitatem præcatur.

VLTA sunt & quidem vtilia Sere-
nissime Magne Dux, quæ vel casu,
vel incuria Descendentium periere,
sicuti permulta tum Italiae, tum Gre-
ciae clarorum Virorum Monumenta,
perijisse ferunt. Huic iacturæ Eques
Camillus Guidius frater meus, vir

clarissimus, & in omni virtutum, & scientiarum genere
in signis, occurrere studuit pro viribus. Quam vis enim
vti Serenissimorum trium tuorum Antecessorum per
xxxvij. annos in arduis illorum, summisq; rebus seruitio
iugiter addictus, & in itineribus sæpè ab ipsis ad Reges
Orbis Terrarum primarios sæpiùs missus, indeq; summa
cum laude reuersus, semper tamen suo acri, & indefesso
studio, medio illius ingenij acumine, mira cum eruditio-
ne facultatum omnium generi, & legalietiam Philoso-

phiæ lectioni, ac scriptioni vācauit. Cūque Domi
nostræ plura à Maioribus, & Antenatis nostris scripta
atque constructa (neque vnquam ingloriè) tum ab Epi-
scopo Iacobo Patruo, tum ab Auo nostro Ioanne, quam
à Francisco Parente celeberrimis I. V. C. & nouissimè à
Sebastiano fratre nostro in Romana Curia Aduocato
adinuenerit, eademque mecum contulerit, nephas quo-
dammodo admittere visum esset, si ea Domi amplius tē-
nebrarum caligine obducta sineremus delitescere, ac nisi
ipforum Editioni Authorum nomina ab interitu vindic-
care, & simul Patriæ, ac familiæ nostræ splendoris ali-
quid, & ornamenti decus afferre in longum amplius
protraheremus. At dum hæc vnanimis moliebamur ino-
pinus Camilli fratris mei obitus superioribus mensibus
accidit, meque licet natu maiorem optimo fratre orba-
tum, mæiore penè obrutum, & animo prorsus conster-
natum absque eius ope, & consilio destitutum dereli-
quit. Ne autem fraternæ, ac propriæ meæ voluntati
prorsus deessem, constitui ab antiquioribus inchoan-
dum, & præsentem Aui nostri Tractatum Typis manda-
re, eo animo alacriori, quo licet innumerabilium penè
Iurifconsultorum ingenia hætenus cuncta rimarint, nul-
lum ferè alijs relinquendo locum noua construendi, ne-
mo tamen adhuc res in hoc Tractatu contentas descrip-
sit. Cumque in eo agatur de Regalibus, ac de Princi-
pum Reseruatis, Tibi summo omnium Principi, cui à
Deo Optimo Maximo regendi Imperio populos tam
præclarè orbis partis cura est demandata iure optimo
conuenire satis superque apparet. Maiores tui omnes
Eruditorum Virorum fuerunt semper Patroni, ac Mœ-
cenates. Pater tuus Auus, & Atauus in meam Do-
mum

num beneficentissimi extiterunt. Te propterea sum-
mum hæredem ipsorum Emulatorem futurum Bo-
ni omnes augurantur & sperant. Vale. Florentiæ 4. Idus
Iulij 1625.

TYPOGRAPHVS
BENEVOLO
LECTORI.

*Volaterra totius Etruriae antiquissima Ciuitas, multorum scriptorum, in primisque Marci Tullij, Liviique testimonio celebris, in omni memoria clarorum Virorum fecunda fuit, & ferax. In ijs enituit Ioannes Guidius Senior I. C. Huius Marfilii Ficinus in quadam epistola honorificis verbis meminit, ipsum Carneade, Ligurgoque priscis seculis admirandis nominibus, iure comparans. Natus est anno Domini 1464. Anno vero 1530. diem suum obiit. Dum viueret in Amicis coluit Felinum, Bartholomaeum Sozzinum, Siluestrum Aldobrandinum, Hormannozzum Detum, Franciscum Guicciardinum edita Historia insignem, praecipueque Decio suauissima familiaritate coniunctus, ac ob eius eximiam Iurisprudentiam admirabilis, cum aliquando Volaterrano cuidam Ciuise consulentem dixisset, Guidium in Patria se proculdubio potiozem adhibere potuisse. Praedicti vero celeberrimi Doctores vel eius prudentissimis Responfis subscribere, vel aduersae parti fautores adesse consueuerant. Idem Decius praesertim in Consi. 548. Visa Consultatione lib. 4. Ioannem Guidium clarissimum I. C. non dubitat
appel-*

appellare. Hoc idem etiam testatur Silvester Aldrobandinus Clementis VIII. Summi Pontificis Pater in Add. ad Decium in cap. in presentia sub num. 270. Extra de Probat. Adolescens adhuc, quæ clariores Iurisperiti superioris ætatis sparsim præscripserant, summo labore, ac vigilijs in sex magna coegit volumina, quæ nunc penes Pronepotes ipsius accurata diligentia aſervantur, nostro seculo maximè profutura, si contigiſſet, ut publico commodo profferrentur in lucem. In administrandis Etruriæ Ciuitatibus, alijsque publica ex autoritate nobilioribus obeundis muneribus, ætatem suam contriuit. In quibus sanè non obscuræ prudentiæ reliquit vestigia, ut quæ apud gentiles suos, ac posteros varijs in voluminibus monumenta testantur. Congeſſit in ordinemque digeſſit, quo nunc circumferri ſpectantur magno adhibito studio, labore, ac diligentia, quæ Dominicus à Sancto Geminiano immortalis nominis Doctor Iuris Reſponſa reliquit, tametſi Ioannis Staffilei neſcio cuius præſeferant nomen, qui è Felini iam tum vita functi, cum à Ioanne Guidio familiari ſuo liberaliter accepiſſet, Bibliotheca eruta, alienæ laudis inuaſor, ſub ſuo aliàs obscuro nomine edenda curauit. Ad multos, potentesque Principes de rebus grauiffimis ſapè pro Patria Legatus, ac præcipuè ad Clementem VII. Pontificem maximum, cui fuit valdè carus, & à quo tunc fuerat Aleſandro Mediceo Nepoti primo Florentiæ Duci in rebus Iuſtitie Conſiliarius designatus. Hic ille Ioannes Guidius, qui de Mineralibus Tractatum quatuor libris comprehenſum, quem modo damus composuit, opus à præclariffimis I. C. ſummis laudibus decoratum, & præcipuè à Lelio Taurello Sereniſſimi Magni Ducis Coſmi Primi ſupremo Auditori, & Conſiliario, qui cum librum hunc per diligentem legiſſet, maximis præcibus efflagitauit ipſius editionem, diu quidem expectatam, ob varias Nepotum occupationes. Cæterum aliquando natum melius tempus, & otium, ſupprimendum diutius non iudicant.

runt . Illis itaque tradentibus è domesticis aliquando tandem
emersus tenebris in lucem hominum prodire gestit , ibit que dex-
tro , ut aiunt sydere per ora perque Bibliothecas Doctorem ho-
minum, Candide Lector, ipse si faueas . Nec deerit fauenti præ-
mium . Ditaberis enim si beatum hoc effoderis solum , ita ut
nec Indico suas diuitias necesse habeas inuidere . Latare ¶
vale .

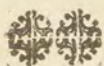

I N D E X

TITV LORVM

QVÆ IN HOC MINERALIVM

Tractatu continentur.

L I B E R P R I M V S,
De Causa Efficienti Mineralium. 11

D E Metallarijs. Titulus Primus.	pag. 11
De Artificibus Metallorum. Tit. 2.	22
De Alchimistis. Tit. 3.	30

L I B E R S E C V N D V S,
De Causa Materiali Mineralium.

D E Metallis. Titul 4.	40
De Auro, & Argento. Tit. 5.	58
De Gemmis. Tit. 6.	64
De Ferro, & Armis. Tit. 7.	74
De Salinis. Tit. 8.	81

a

LIBER

Index Titulorum :

L I B E R T E R T I V S,

De Causa Formali Mineralium.

96

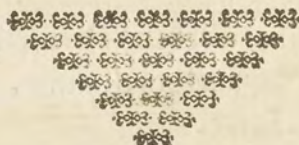
D E Moneta. Tit. 9.	101
De Theauris. Titul. 10.	138
De rebus aureis, & argenteis. Titul. 11.	153
De Ornamentis. Tit. 12.	174
De vestibis auratis. Tit. 13.	181

L I B E R Q V A R T V S,

De Causa Finali Mineralium.

194

D E Publica Vtilitate, Tit. 14.	199
De Priuata Vtilitate. Tit. 15.	204

I N D E X

RERVM NOTABILIVM,
QVÆ IN HOC MINERALIVM

Tractatu continentur.

A

ALCHIMIA quid sit, in titulo de *Alchimis*, numero 2. pag. 31

Alchimia quando dicatur licita, & quando illicita, ibid. num. 3. 31

Alchimis qui fuerint, ibid. num. 1. 31

Alchimicum aurum verum à naturali non differt, ibidem, num. 5. 33

Alchimicum aurum, vel argentum habet veram, & propriam auri vel argenti substantiam, sophisticatum vero habet colorem, & apparentiam tantum, ibidem, num. 5. 33

Alchimicum aurum pro naturali solui potest, non autem sophisticatum, ibidem, num. 7. 33

Alchimista si vendit sophisticatum pro vero non potest esse testis, si autem pro sophisticato potest, ibid. num. 22. 38

Pena vendentis sophisticatum pro vero est furti, vel stellionatus vel falsi, ibid. num. 21. 37

Vendita re in totum sophisticata non valet venditio. In partem sophisticata valet in ea parte, in qua non est erratum, ibidem, num. 22. 38

Allumen ideo dictum, quia lumen coloribus affert in titulo de *Metallis*, numero 36. 46

Album & nigrum, ibidem, num. 37. 46

Allumen quod effoditur est metallum, quod autem fit ex aqua non est, ibidem, numero 38. 46

INDEX RERVM

<i>Argentum & Aurum est vel infectum vel factum tit. de aur. & arg. numero 1.</i>	59
<i>Argentum infectum est materia rudis qua uti non possumus sine refectione, ibidem, num. 2.</i>	59
<i>Argentum factum id est quod in quolibet formam, seu speciem redactum est, numero 3.</i>	59
<i>Argentum & aurum inceptum fabricari venit appellatione facti, si opus destinatum non erat, remotum, vel destitutum, num. 5.</i>	60
<i>Argenti & auri appellatione non venit pecunia, nisi esset antiqua non currens, vel nisi Testator illud legans nihil aliud habuisset quam eiusmodi pecuniam, ibid. num. 6.</i>	60
<i>Argentum, & aurum venale non venit in legato, nisi disponens ita voluerit vel aliud non habuerit, num. 7.</i>	60
<i>In argenti petitione debet exprimi liga, num. 8.</i>	60
<i>Argenti liga probatur, vel per publicum Ministrum ad id deputatum, vel si non adsit per electum a Iudice vel a partibus, ibidem, numero 9.</i>	60
<i>Argenti & auri quantitas per pondus visum, aut factum, numero 10.</i>	60
pag. 61	
<i>Argento simpliciter legato debetur liga loci, ibid. num. 11.</i>	61
<i>Argenti & auri species probatur per visum, num. 12.</i>	61
<i>Pro Argento & Auro aurum solui potest iuxta debitam extimationem, & mensuram, ibid. num. 13.</i>	61
<i>Pro pondere debito iuxta extimationem solui potest, num. 14.</i>	61
<i>Licet in specie legatum sit pondus & licet specificè ponderis facta sit condemnatio, num. 15. ibid.</i>	62
<i>Argenteis Vasis oppignoratis, & in massam redactis in ea durat Ius hypoteca, numero 17.</i>	62
<i>Argento reperto in domo ubi adsunt aliena pignora, iuxta locum ubi sunt sita iudicantur esse Domini domus vel pignorum, num. 18.</i>	62
<i>Argentum & aurum Pupilli Tutor vendere non potest sine Decreto Iudicis, numero 19.</i>	63
<i>Argentarius qui dicatur ex tit. de artific. Metal. num. 5.</i>	24
<i>Argentum vel aurum vel aliud quodcumque a flumine prædio meo adiunctum, & terra cohaeres meum dicitur si Dominus ignoretur in tit. de metallis, num. 48. & 49.</i>	49
<i>Argentum munditiam, & claritatem significat, & post aurum metallis alijs omnibus præstat, ibid. num. 13.</i>	43
<i>Argentum ab Argyro graecum iure dictum, ibid. num. 11.</i>	43
<i>Artifex alicuius artis dicitur qui eius artis habet scientiam ex tit. de artificibus metallorum, num. 7.</i>	24

INDEX RERVM.

<i>Sub nomine Artificum non veniunt vendentes, ementes, & negociatores, nisi consuetudo sit in contrarium, ibid. num. 8. & 9.</i>	24
<i>Artificem se esse afferenti incumbit onus probandi, nu. 10.</i>	24
<i>Et huiusmodi probatio fit per testes siue per Matriculam, num. 11.</i>	25
<i>Ac licet matricula probet contra negantem non autem probat pro peritia Artificis, num. 12.</i>	25
<i>Artificum sub nomine, vendentes, & ementes non veniunt, num. 8.</i>	24
<i>Artifex qui locauit operas suas non tenetur de fractura operis, si vitio materiae fracta sit, secus si eius imperitia, vel ex pacto, num. 18.</i>	26
<i>Artificum Collegium est licitum, ibid. num. 19</i>	
<i>Et potest condere statuta ad se ipsum tantum pertinentia, & sine aliorum prauiudicio, ibid. num. 20.</i>	26
<i>Et sindicum eligere, ibid. num. 21</i>	27
<i>Neque statuta huiusmodi opus habent confirmatione superioris, ibi. nu. 22. 27</i>	
<i>Artifices metallorum sunt immunes a publicis oneribus personalibus, ibid. numero 23.</i>	27
<i>Artifex metallorum, ad hoc vt gaudere valeat immunitate Matriculae quinque requisita habere debet videlicet quod,</i>	
1 <i>Artifex sit descriptus in Matricula,</i>	
2 <i>Peritus in illa arte.</i>	
3 <i>Artem illam exercens.</i>	
4 <i>Per se non per alios. Et quod</i>	
5 <i>Bonam partem suarum fortunarum positam habeat in illa arte. ibidem, num. 24.</i>	28
<i>Artifices metallorum egregij qui, ibid. nu. 1.</i>	23
<i>Artifices Metallorum qui sint, ibid. num. 2.</i>	23
<i>Artificum discipuli non gaudent Priuilegijs Artificum, sed in Testamentis, & Beneficijs gaudent, ibid. num. 25.</i>	28
<i>Artifex Metallorum deserens, Artem per decennium desinit esse Artifex. ibid. num. 26.</i>	29
<i>Artifex asuetus obedire alicui Magistratui non liberatur nisi per legitimam consuetudinem in contrarium, ibid. num. 27.</i>	29
<i>Artifex qui deseruit artem potest conueniri ante superiorem in his quae ad artis exercitium pertinent, ibid. num. 28.</i>	29
<i>Artificis haeres coram Iudice Defuncti pro rebus Artem concernentibus est conueniendus, num. 29.</i>	29
<i>Artifices duas artes exercentes ambarum Priuilegijs gaudent, nu. 30.</i>	30
<i>Et conueniendi sunt secundum qualitatem, & distinctionem illarum artium, nu. 31.</i>	30
<i>Artificis peritia non probatur si testes tantum dicant se vidisse operam, sed oportet quod dicant se vidisse opus ab eo perfectum, ibid. nu. 13.</i>	25
<i>Artifices peritia probatur per testibus in arte peritis, ibid. num. 14.</i>	25

INDEX RERVM.

<i>Artifices puniuntur nisi iuste, & sine fraude artes suas exercent, numero</i>	15.
<i>pag.</i>	26
<i>Artifex qui dicatur ex eodem tit. de Artific. metallorum, num.</i>	6.
<i>Aurifex Aurum faciens minoris ligæ punitur pœna falsi, ibidem, numero</i>	16.
<i>pag.</i>	26
<i>Aurifex Vendens rem vitiosam scienter tenetur ad totum interesse si ignorans ad quanti minoris empturus fuisset, ibid. num.</i>	17.
<i>Aurum ab aura & splendore dictum, quia quo plus habet aeris magis splendet, in tit. de metallis, num.</i>	7.
<i>Aurum obrizsum a rubore dictum, & ideo magis splendens, num.</i>	9.
<i>Aurarii sunt quorum fulgor splendidos reddit in tit. de Metallis, numero</i>	8.
<i>pag.</i>	43
<i>Aurum coronarium erat quod ad Imperatoris Coronam faciendam vel ad subsidium expensarum offerebatur, ibid. num.</i>	10.
<i>De Auricalco non soluuntur regalia, Auricalcum quasi aurum caconidest malum, quia auri colorem habet non ualorem, in titulo de Metallis, numero</i>	25.
<i>Ex are & terra fit quæ dat colorem auri, num.</i>	26.
<i>Anuli quis fuit Inuentor ex tit. de ornamentis, num.</i>	2.
<i>Anuli appellatione comprehenditur anulus non signatorius, ibidem, numero</i>	20.
<i>Anulus subarratorius est a muliere restituendus, nisi sit is quem ipsa usu quotidiano gestabat vel parui valoris inspecta qualitate persona, ibid. num.</i>	20. & 21.
<i>Auræ litteræ scriptæ in membranis cadunt membranis ex tit. de reb. aur. & arg. num.</i>	43.

C

C <i>Ausa a Chaos dicta ex titulo de causis in genere, ibid. nu.</i>	1.
<i>Causa significat animi impulsus, ibid. num.</i>	2.
<i>Explicationem facti, num.</i>	3.
<i>Contractum, num.</i>	4.
<i>Controuersiam Vel differentiam, num.</i>	5.
<i>Utilitatem, num.</i>	6.
<i>Titulum, num.</i>	7.
<i>Speciem, num.</i>	8.
<i>Onus, num.</i>	9.
<i>Fructum, num.</i>	10.
<i>Accusationem, num.</i>	11.
<i>Inrumentum, num.</i>	12.

Statum

INDEX RERVM,

Statum est ius persona, num. 13.	3
Causa proprie est ad cuius esse sequitur aliud, num. 14.	4
Causæ duæ sunt essendi materialis & formalis, faciendi pariter duæ efficiens & finalis, num. 15.	4
Duæ aliæ causæ formandi, & approbandi, num. 16.	4
Causæ principales sunt quatuor Cardinales dictæ, efficiens, materialis, formalis, & finalis, num. 17.	4
Causa simplici appellatione finalis intelligitur, num. 18.	4
Vel proxima Vel proximè coniuncta, num. 19.	4
Causa remota occasio non causa dicitur, num. 20.	4
Causæ proprium est effectum producere, num. 22.	4
Causa posita datur effectus remota remouetur, num. 23.	4
Causæ plures possunt simul concurrere, num. 24.	5
Sed non debent nisi sint necessaria, num. 25.	5
Causa efficiens est nobilior & potentior, num. 26.	5
Causæ efficientis definitio, num. 27.	5
Et tres diuisiones. Prima quando de aliqua forma fit alia, vel de re informè fit forma, num. 28.	5
Secunda vel perficiens vel disponens Vel adiuuans Vel consilians, nu. 29.	5
pag. 5	
Tertia diuisio principalis, Vel immediata, & secundaria vel mediata, num. 20.	5
pag. 35	
Causa materialis est illa ex qua aliquid fit, num. 31.	6
est Triplex Alterationis tantum, Compositionis tantum, & alterationis, num. 32.	6
Item Vel intrinseca & rationalis, Vel extrinseca, & irrationalis, nume. 33.	6
pag. 6	
Causa materialis non differt a subiecto, & materiatur non differt a materia, sed redigi potest ad eandem secus si non potest, num. 34.	6
Nisi aliter ratio dicat, num. 36.	6
Causa formalis est species & exemplum rei, vt hominis ratio, & legis Iustitia, num. 38.	7
Causa formali si pars aliqua deficiat totam formam destruit, numero 39.	7
pag. 7	
Causa est duplex substantialis, & accidentalis, in eod. tit. de causis, in genere, num. 40.	7
Causa formalis & forma accipitur pro qualitate, pro substantia, & pro ordine, ibid. nu. 41.	7
Causa formalis dignoscitur per accidentia extrinseca, & per aptitudinem & per operationes, num. 42.	7
Causa formalis amittitur in rebus animatis amissa naturali operatione in inanimatis	7

INDEX RERVM

<i>nimatis non artificialibus quando illius accidentia perduntur. In artificialibus quando illa aptitudo est amissa, num. 43.</i>	8
<i>Forma omisso vitiat actum, & illud reddit nullum, num. 44.</i>	8
<i>Regula si non valet vt ago non procedit quando est omissa forma, nu. 45.</i>	8
<i>Causa finalis est illa propter quam aliquid fit, num. 46.</i>	8
<i>Causa finalis est potissima, & finis omnium Causarum, num. 47.</i>	8
<i>Et est duplex euentus vel intentus, num. 48.</i>	9
<i>Causa impulsua differt quia Causa finalis respicit futurum, nempe rationem legis, impulsua vero prateritum nempe causam legis, num. 49.</i>	9
<i>De Causa finali legis quari, & disputari potest, de impulsua Causa non potest, num. 50.</i>	9
<i>Contrarij non autem de directo est in Rescriptis Principum, num. 50.</i>	9
<i>Causa finalis influit in omnem effectum dispositionis, sed impulsua non influit, numero 52.</i>	9
<i>Causa finali posita vel sublata ponitur vel remouetur effectus, nu. 53.</i>	9
<i>Causa finalis non cessat quando causa pro ratione accipitur vel quando actus non est perfectus, num. 54.</i>	9
<i>Causa formalis siue forma est species & exemplum ex titulo de causa formali lib. 3. num. 1.</i>	97
<i>Vel intrinseca rei, num. 2.</i>	97
<i>Vel perfectio rei, num. 3.</i>	97
<i>Vel reintegratio & collectio partium, num. 4.</i>	97
<i>Vel substantialis vt in homine anima, num. 5.</i>	97
<i>Causa accidentalis potest adesse & abesse prater subiecti corruptionem, & color & alie qualitates, ibid. num. 6.</i>	97
<i>Si qualitas habeatur loco materiae causa accidentalis fit substantialis, numero 7.</i>	97
<i>Extra rem vt exemplaris, ibid. num. 8.</i>	97
<i>Intra rem vel declarans quiditatem vel perficiens materiam, num. 9.</i>	97
<i>Pro finali causa accipitur quando forma ponitur pro qualitate, num. 11.</i>	97
<i>pag. 98</i>	
<i>Vel accipitur forma pro ordine, vt in Actibus hominum, numero 11.</i>	97
<i>pag. 98</i>	
<i>Vel pro vero esse rei vt computatio partium, num. 13.</i>	98
<i>Causa formalis per accidentia cognoscitur, num. 14.</i>	98
<i>Et per operationes sensitiuas, & per effectus inseparabiles, vt superficies & color & in fructibus sapor, num. 16.</i>	98
<i>Causa formalis per testes de visu probatur, num. 17.</i>	98
<i>Operatione naturali, & potentia sublata tollitur forma vt ab homine anima, num. 18.</i>	99
<i>Vel sublatis comunibus accidentibus, vt si de terra fiat lapis coctus, n. 19.</i>	99
<i>Forme</i>	

INDEX RERVM.

<i>Forma amissio vitiat dispositionem, num. 21.</i>	99
<i>In amissione formæ non procedit regula si non valet ut ago, n. 22.</i>	99
<i>Causa finalis est propter quam aliquid fit ex titulo de causa finali Mineralium, lib. 4. num. 1.</i>	195
<i>Finis est duplex euentus & intentus, ibid. num. 2.</i>	195
<i>Causa finali posita vel sublata ponitur, seu aufertur effectus, ibidem, num. 3.</i>	
pag. 195	
<i>Impulsiva causa uero non itidem, num. 4.</i>	196
<i>Causa finalis respicit futurum, impulsiva uero præteritum, num. 5.</i>	196
<i>Causa finalis influit in omnem effectum, impulsiva uero non eodem, numero 5.</i>	
pag. 196	
<i>Causa finalis Venit appellatione cause, ibid. num. 6.</i>	196
<i>Causa finalis Generationis Mineralium est forma, num. 10.</i>	197
<i>Et quare generentur est humana utilitas, num. 11.</i>	197
<i>Quare autem querantur est priuata utilitas querentium, numero 12.</i>	
pag. 197	
<i>Causa iuridicè Tractationis Mineralium est Iustitia, remota uero humana felicitas, num. 13.</i>	197
<i>Causa cessante in actu perfecto non cessat effectus, in consumato uero actu cessat, ibid. num. 7.</i>	196
<i>Causæ plures in uno actu possunt concurrere, ibid. nu. 8.</i>	196
<i>Non tamen omnium consensus requiritur, ibid. nu. 9.</i>	197
<i>Calicem fieri iussus, vel grauius argenteus saltem esse debet in titulo, de rebus aureis & argent. num. 39.</i>	172
<i>Calices consecrati nec vendi possunt nec oppignorari, ibid. num. 40.</i>	172
<i>Castrum si Princeps concedat cum fodinis, suas fodinas concedit, non priuatorum ex tit. de Metallis, num. 82.</i>	58
<i>Colono non debetur fructus fodinæ sulphurariæ, si eam non expressse conduxit, ibidem, num. 83.</i>	58

D

D octores possunt portare anulum aureum & gemmatum ex titulo de ord. nam. num. 13.	176
<i>Decima debetur etiam nolente socio, in titulo de priuata utilitate, numero 8.</i>	
<i>Donata a sponso Desponsatæ de futuro sponsæ acquiruntur, si sequatur matrimonium, Desponsatæ de presenti non valet, nisi sponsa sit viripotens ex titulo de gemmis, num. 30.</i>	

INDEX RERVM.

<i>Viro premortuo heredibus viri sunt restituenda, ibid. nu. 32.</i>	72
<i>Donata a socris, vel socero, & tradita sponse sunt ipsius, si apud ipsam mortis illius tempore reperiantur, num. 33.</i>	72
<i>Donatione tantum transmissa causa non expressa non censetur donata, numero 34.</i>	72
<i>Donata a Consanguineis Viri acquiruntur viro non uxori, num. 35.</i>	72
<i>Donata ab Amasio Meretrici ipsi non Meretrici acquiruntur, nu. 36.</i>	73
<i>Denarius denas libras aris vel decem nummos vsuales valet ex titulo de moneta, num. 22.</i>	108
<i>Debitor morosus soluet extimationem quanti plurimi titulo de moneta, nu. 69.</i>	pag. 118
<i>In debito dotali moneta antiqua solui debet vel eius valor siue deterior sit siue melior, ibid. num. 70.</i>	118
<i>Debitum expressæ quantitatis & monetæ veluti librarum centum in florenis solui debet in quantitate centum librarum licet florenus sit varij valoris, num. 71.</i>	118
<i>Depositum centum librarum in florenis centum libræ debentur non attentò valore floreni si in florenis extimatis valor ipsorum est soluendus nulla habita ratione librarum. Si Depositum ita fiat, vt non confundatur moneta in indiuiduo est restituenda, nu. 72.</i>	118. 119
<i>Debitis aureis ex statuto soluendi sunt qui ibi cuduntur, vel currunt, num. 78.</i>	pag. 121
<i>Debitum ex Rescripto vel Priuilegio Principis iuxta illud est soluendum, numero 79.</i>	121
<i>Debitum soluendum in loco, soluendum est iuxta valorem loci, nu. 80.</i>	121
<i>Debitor quantitatis pecuniæ pro specie liberatur si, species reddatur, ibidem, numero 88.</i>	123

E

E thimologia est resolutio vocis in nomen ex titulo de Metallis, numero 1.	pag. 42
<i>Emens Aes pro auro ignorans habet actionem aduersus venditorem, sciens autem non habet, in tit. de Alchim. num. 16.</i>	36
<i>Electrum ideo dictum, quia ad solis radios clarius argento, & auro fulgeat ex tit. de metallis, num. 19.</i>	44
<i>Tria sunt illius genera videlicet,</i>	
<i>Quod ex pini arbore cadit.</i>	
<i>Naturale quod fulget.</i>	
<i>Artificialis quod ex Auro fit & argento, ibid. num. 20.</i>	44
<i>Electrum naturale Venenum detegit, num. 21.</i>	44

INDEX R E R V M

- Aēs ab aere vel aeris splendore dictum ex eodem titulo de Metallis, nu. 22.*
 pag. 44
- Aes olim fuit auro præciosius, num. 23.* 44
- Error testatoris legantis Massam æneam si sit aurea non uitiat legatum, sed heredi competit retentio ad interesse, in titulo de Alchimiſti, num. 12.*
 pag. 35
- In distractu, & liberatione error uitiat actum, ut aenea solutio pro auro debito, num. 13.* 35
- In Deposito non uitiat neque in Pignore, ibidem, numero 14. & 15.*
 pag. 35
- Error in materia vel qualitate substantiali non uitiat actum sed in qualitate inuisibili uitiat, in tit. de Alchimiſtis, num. 10.* 34
- Error si sit ex parte promissoris, ut si det Aurum, cum de Aere sit conuentum ualeat actus, sed illi succurritur ope exceptionis, ibidem, numero 16.*
 pag. 36
- Expensas in fundo dotali factas a Marito pro inueniendis fodinis ad perpetuam utilitatem rei Maritus repetere potest, si Verò sunt factæ ad fructus quærendos, vel colligendos non repetit, sed compensantur cum fructibus, in tit. de Metallis, num. 67.* 52

F

- F***errum à ferro dictum quod semina terræ condant, & fortitudinem significat, ex tit. de Metal. num. 14.* 43
- Ferruminatio est cum vna materia eidem, cum eadem adiungitur, veluti aurum auro, si quid est diuersum, est applumbatio ex tit. de reb. aureis, & argenteis, num. 7.* 155
- Finis addiscentium, & docentium vel componentium est vel Gloria, vel prudentia, vel superbia, vel auaritia, vel Charitas ex lib. 4. de causa finali. num. 14.* 158
- Et Charitas mouit Authorem ad Tractatum hunc scribendum, numero 15.*
 pag. 198
- Ferruminatio si a tertio facta sit bona fide Dominus minoris aget contra illum actione in factum ad extimationem ex dicto titulo de rebus aur. & arg. numero 30.* 159
- Si vero mala fide aget utili conditione furtiua, vel actione furti, vel actione legis Aquiliae vel officium Iudicis implorando, ibid. num. 31.* 159
- Species alteri speciei adiecta per ferruminationem acquiritur, ut supra, numero 29.* 159

INDEX RERVM.

G

- G**abella de eo quod quis negociatur est soluenda etiam a Clerico in titu. de pub. vtil. num. 16. 202
- Gabella soluitur de metallis, sed de Alchimia non soluitur, sed tantum iuxta eius apparentem speciem in titu. de pub. vtil. num. 12. 201
- Gabella soluitur etiam gemmarum nisi sint in anulis, & ad vsu gerentium. ibid. num. 19. 202
- Gabella lapidum non comprehendit preciosas num. 21. 202
- Gemma ab Auro splendorem, & ornamentum lucrantur in titu. de Gemmis num. 1. 65
- Gemma a Gumma hoc est luce vel splendore dicta ibid. nu. 2. 65
- Gemmarum inuentor fuit Prometheus num. 3. 65
- Gemmarum genera sunt innumerabilia num. 4. 65
- Gemma lucet, lapillus non lucet, Margarita crescit quod nec gemmis contingit neque lapillis num. 5. 65
- Gemmam vel lapidem preciosum quid esse non probatur nisi per Mercatores, Artifices, & Peritos num. 10. 66
- Gemma inuenta in littore Maris, vel alio loco nullius acquiritur Inuentori si sint ibi natæ, vel a Nautis ob naufragium proiectæ, secus si ab aliquo sint amissæ ibid. num. 11. 66
- Gemma inuenta in terra vel Domo aliena acquiritur Domino loci. numero 12. pag. 67
- Gemmam alienam inueniens si post inquisitionem Domini per publicum proclamam ignoretur Dominus, potest Inuentor pauper sibi retinere, Diues vero debet dare pauperibus pro Anima Domini nu. 13. 67
- Gemma pro derelicto habita censetur iuxta formam & causam projectionis. ibid. num. 14. 67
- Gemma inuenta a socio omnium Bonorum, socio communicare tenetur, alij socij non tenentur ibid. num. 15. 67
- Gemmam si vnus prius viderit, alius apprehenderit acquiritur apprehensori ibid. num. 16. 68
- Pro gemma inuenta non debetur premium, sed impensa in perquirendo pro inuenienda autem precium peti potest ibid. num. 17. 68
- Gemma per alluionem fluminis fundo alicuius adiecta, & ab alio inuenta acquiritur Domino fundi non inuentor ibid. nu. 18. 68
- Gemma inuenta seu reperta in ventre galli vel alterius volucris venditi emptori non acquiritur, sed eius dominium remanet penes venditorem ibid. num. 21. 69
- Sed si reperta sit in capite piscis venditi spectat ad emptorem ibid. nu. 22. 69
- Cum

INDEX RERVM.

<i>Cum gemmis vel perlis prohibitis inuentus, & non apprehensus in pænana non incurrit, ibid. num. 28.</i>	71
<i>Gemmas vel margaritas petens, quæ venduntur ad numerum, numerum exprimerere debet, quæ ad pondus, pondus, ibid. num. 38.</i>	73
<i>Gemma insertæ ad ornandum aurum auro cædunt, aurum ad ornandas gemmas gemmis cædit, in tit. de ornam. nu. 5.</i>	175
<i>Gemma priuatis prohibitæ sunt Margarite, smaragdi, & iacinti, ibidem, numero 12.</i>	176

I

I <i>Localium petitione probanda est qualitas, & pondus, in tit. de ornamento, num. 28.</i>	180
<i>Iocalia quæ dantur filiæ tempore nuptiarum imputantur, in legitimam ex tit. de gemmis, num. 29.</i>	71
<i>Iocalia & similia pupillaria bona tutor absque solemnitatibus requisitis alienare non potest, ibid. num. 38.</i>	73
<i>In dubio Iuris Iudex statuere debet terminum ad porrigendum libellum, numero 77.</i>	56

L

L <i>Apillus lapidem præciosum significat ex titulo de Gemmis, numero 65. pag. 65</i>	
<i>Cum lapillo percutiens non committit pænâ percutientis cum lapide, ibid. numero 7.</i>	66
<i>Nec lapidum appellatione comprehenduntur præciosi, ibid. nu. 8.</i>	66
<i>Lapides ideo præciosi quia rari, ibid. num. 9.</i>	66
<i>Ligna, vegetes, & similia fluminis impetu agro vicini adiecta non acquiruntur Domino fundi, nisi post publicum proclama, ibid. nu. 19.</i>	69
<i>Et si sit Dominus diues tutius est ea vendere & dare præcium pauperibus, ibidem, num. 22.</i>	67
<i>Libellus incertus admittitur ubi culpa rei vel casu est incertitudo numero. Et super incerta quantitate petita procedet Iudicium & sententia dummodo in executione sententiæ liquidetur, num.</i>	
<i>Lapidis effodiendi Ius in prædio alieno inducit seruitutem in illo prædio ex tit. de Metallis, num. 50.</i>	48
<i>Et hæc seruitus est diuersa ab Usufrectu si non sit vsusfructus integer in toto prædio, ibid. num. 51.</i>	48
<i>Lapidicini si fluminis impetu, vel alio casu in fundo meo, absque facto meo ad me spectant ex tit. de Metal. num. 47.</i>	48
<i>Contra Dominum fundi impediens lapides extrahi si sunt excisi</i>	&

INDEX RERVM.

- Et effosa datur actio in rem, ibid. num. 52.* 48
Si non sint et adest contractus datur actio ex illo contractu, numero 53.
pag. 48
Et si non adest datur actio de dolo, num. 54. 49
Lapidicina inter metalla connumerantur, et quae de Metallis dicuntur mili-
tant in lapidicinis, ibid. nu. 43. 47
Lapidicina reseruata dicuntur reseruatis metallis, num. 44. 47
Lapidum appellatione non venit calx ex illis facta, neque ab eo debetur qui
lapides debeat, et si facta sit calx ex lapidibus alienis debetur Domino
extimatio lapidum, num. 45. 47
Lapidicina fundo dotalis si ab initio data sint in dotem cum fundo sunt Viri, si
postea sint inuenta sunt Uxoris, ibid. num. 66. 52
Lapides inter metalla connumerantur, in titulo de Metallis, numero 39.
pag. 46.
De lapidibus, allumine, et similibus, ita est soluendum ut de Metallis, nisi
consuetudo sit in contrarium ex tit. de publ. util. num. 5. 200
Libra in genere intelligitur duodecim vnciarum, sed in solutione debita ex
metallis debet esse viginti quatuor, ibid. num. 9. 201
Legatis rebus domus non debentur quae sunt extra domum, in tit. de vesti. au-
ratis, num. 41. 191
Legato lecto debetur etiam cultra serica et festiua, ibidem, numero 44.
pag. 192

M

- M** *Assis duabus duorum admistis Uterque pro sua portione est Dominus,*
et potest quilibet agere pro sua portione communi diuidendo, in tit.
de reb. aur. et arg. num. 14. et 15. 157
Massa suis Dominis manet si a tertio facta sit admistio, et tertio datur actio, in
futurum, ibid. num. 16. 157
Massa alterius adiecta speciei suae acquiritur Domino speciei soluta extima-
tione Massae Domino, ibidem, num. 17. 157
Mistio est ea quae separari potest, quod non potest dicitur confusio, ibidem,
numero 5. 155
In metallis separabilibus aget quis rei vendicatione, ibidem, numero 10.
pag. 156
In confusione materia agitur ad pondus cuiuslibet competens postea liqui-
dandum, num. 8. 156
Si dolo malo confusa sit agitur actione furti vel ad exhibendum, ibidem,
numero 11. 157

INDEX RERVM.

- Ad diuisionem voluntaria confusio agitur communi diuidendo, ibidem, numero 6. 155*
- Massa adiecta speciei alienae per ferruminationem acquiritur similiter Domino speciei, ibidem, num. 18. 157*
- Massae Dominus potest agere ad separationem si facta sit per applumbationem, ibidem, num. 19. 157*
- Species vnus speciei alterius bona fide adiecta minor cedit maiori, ut pes vel brachium statuæ, ibid. num. 20. 157*
- In tali paritate minus præciosa præcisiore, ibid. num. 21. 158*
- Et in hac etiam paritate si sunt separabiles, quilibet suae portionis remanet Dominus, ibid. num. 22. 158*
- Si sunt inseparabiles fit communis, ibid. num. 23. 158*
- Massae Dominus qui remanet potest agere contra illum actione, in factum ad extimationem, ibid. num. 29. 159*
- Speciebus illis separatis quæ cessit alteri non redit ad priorem Dominum, ibidem, num. 25. 158*
- Tigni, trabes, & materiae Vnius Domini in alterius edificio posita diruto edificio redeunt ad priorem Dominum, ibid. num. 26. 158*
- Si mala fide coniunctio facta sit prior Dominus Ius non amittit, ibidem, numero 27. 158*
- Et contra alium potest agere actione furti, ibid. num. 28. 159*
- Caput vnus statuæ alterius adiunctum fit Domini statuæ, ibidem, numero 32. 160*
- Ita & pes & manus adiuncta per ferruminationem, ibidem, numero 33. pag. 160*
- Adiuncta vero per ferruminationem remanet sui Domini, ibidem, numero 34. 160*
- Et potest agere ad exhibendum, ut separetur, ibidem, numero 35. pag. 160*
- Species Vnius speciei alterius adiecta ut lecto fulcimen, tabula nauis, gemma auro illius est cuius antea fuerat, num. 36. 161*
- Metallum vnde dictum, & est nomen genericum auro, argento, ære, ferro, & similibus. Ex tit. de Metallis, num. 2. 42*
- Metallorum septem sunt genera,*
- 1 *Aurum.*
 - 2 *Argentum.*
 - 3 *Æs.*
 - 4 *Ferrum.*
 - 5 *Plumbum.*
 - 6 *Stannum.*
 - 7 *Argentum Vium, numero 4. 42*

INDEX RERVM.

Metallorum cuiuslibet Planeta suum proprium tribuitur.

<i>Soli Aurum.</i>	
<i>Lunæ Argentum.</i>	
<i>Veneri æs.</i>	
<i>Saturno Plumbum.</i>	
<i>Marti ferrum.</i>	
<i>Ioui Stannum.</i>	
<i>Mercurio Argentum Viuum, num. 5.</i>	42
<i>Quibus in legibus de quolibet metallo in Iure agatur, num. 6.</i>	43
<i>Metallorum Venæ ignotæ sunt in dominio Domini fundi, num. 55.</i>	49
<i>Metallorum Venæ existentes in fundo fisci vel Principis sunt fisci Vel Principis, numero 57.</i>	49
<i>Quæ in fundo Vniuersitatis sunt ipsius Vniuersitatis, num. 58.</i>	50
<i>Quæ in fundo Ecclesiæ sunt Ecclesiæ, num. 59.</i>	50
<i>Metalla inuenta in fundo feudali spectant ad feudatarium, ibidem, num. 62.</i>	
<i>pag. 51</i>	
<i>Quæ autem sunt in fundis priuatorum ad priuatum pertinent non ad fiscum, num. 60.</i>	50
<i>Quæ in fundo emphiteotico spectant ad Dominum utilem & emphiteotam non ad Dominum directum, num. 61.</i>	51
<i>Quæ in fundo vsufructuarij ad vsufructuarium, num. 63.</i>	52
<i>Quæ in fundo dotali si renascantur, vt Aurifodinæ, sunt Mariti, si non renascantur, vt lapides, sunt vxoris, num. 65.</i>	52
<i>Si Mulier impediatur Marito vsu fodinarum, & impensa facta sit gratia fructuum datur marito actio ad exhibendum, si gratia rei datur actio contraria de dote, num. 68.</i>	53
<i>Metalla qui inuenit in fundo alieno Decimam unam debet Domino fundi, aliam fisco vel Principi, reliqua sibi acquirit, num. 69.</i>	53
<i>Metalla fodere incipiens in suo fundo & per cuniculos transit in alienum, & ibi metallum inuenit, sibi venam acquirit non Domino fundi, num. 70.</i>	
<i>pag. 54</i>	
<i>Retinens cuniculum apertum acquirit Ius in tota vena, licet fodiat in vna parte tantum, num. 71.</i>	55
<i>Dominus fundi sciens, & patiens aliquem fodere in sua vena spacio 30. annorum amittit Ius suum, num. 72.</i>	55
<i>Metallum totum quæritur priuatis inuentoribus ab ijs inuentum præter partes fisco debitas, in titulo de priu. util. nu. 1.</i>	204
<i>Ita & de lapidibus & de marmoribus, & de salinis, ibidem, numero 2.</i>	
<i>pag. 204</i>	
<i>Metallum inuentoris qui fuerint, in tit. de Metallar. num. 3.</i>	12
<i>Metallum vendendum, fisco prius offerri debet, nu. 9. in tit. de priu. util. 207</i>	

Et

INDEX RERVM.

<i>Et per duos menses expectandum, ibid. num. 10.</i>	208
<i>De Metallis inuentis in alieno debetur decima purificata Domino loci, ibid. numero 6.</i>	205
<i>De inuentis in fundo communi debetur etiam rata condomino si concurrat ad expensas, ibid. num. 7.</i>	205
<i>Metalla in solo publico inquiri possunt, in titulo de Metallarijs, numero 32. pag. 18</i>	
<i>In solo alieno Volente Domino, ibid. num. 33.</i>	18
<i>Et etiam inuito ob publicam vtilitatem, ibid. num. 34.</i>	18
<i>Dummodo tamen Domino præiudicium non inferatur, ibidem, numero 35. pag. 18</i>	
<i>Metalla fodere vel inquirere incipiens in suo, si vena transeat in alienum potest eam persequi inuito Domino, dummodo fiat sine ipsius præiudicio, ibid. num. 36.</i>	19
<i>Vel nisi nolit ipse Dominus initio inquirere vel fodere, num. 37.</i>	19
<i>Et nisi extraneus iam repererit, & expensas in fodiendo fecerit, num. 38. pag. 20</i>	
<i>Metallarij qui dicantur in tit. de Metallar. num. 1.</i>	12
<i>Metallarij non dicuntur damnati in Metallum, ibid. num. 2.</i>	12
<i>Metallariorum filij sunt metallarij, num. 4.</i>	12
<i>Metallarij sunt lapidarij, num. 5.</i>	13
<i>Et sunt homines liberi, num. 6.</i>	13
<i>In metallum damnati non sunt de Collegio Metallariorum, numero 7. pag. 13</i>	
<i>In metallum damnati sunt qui metallum fodere vel portare debebant, numero 8.</i>	13
<i>Neque poterant testari, neque heredes institui, neque agere, neque conueniri nisi pro alimentis, & ijs quorum iure gentium sunt capaces usque ad num. 11.</i>	13
<i>Metallariorum officium est venas inquirere, effodere, & in materiam lucidam, & propriam redigere, num. 12.</i>	14
<i>Metallarius quilibet esse potest, num. 13.</i>	14
<i>Metallarij possunt esse laici & Religiosi, num. 14.</i>	14
<i>Fratres Sancti Galgani in agro Volaterrano erant Domini olim Venarum ferri in Insula Iluæ, num. 15.</i>	14
<i>Metallarij pro introito debent soluere fisco tertiam partem Venæ, pro fossione libram annuam quatuordecim vnciarum; Pro purificatione duas Decimas fisco si fodunt in publico & vnam si in Priuato, ex titulo de Metallarij, num. 16.</i>	14
<i>Sed de auro debet tantum soluere septem scrupulos annuos, numero 17. pag. 14</i>	

INDEX RERVM.

<i>Præualet tamen consuetudo, num. 18.</i>	15
<i>Ita soluitur de marmoribus, & de lapidicinis, num. 19.</i>	15
<i>Metallarij si deserant artem possunt compelli ad eam reassumendam, quacumque præscriptione non obstante, num. 20.</i>	15
<i>Metallariorum pariter filij retrahi possunt ad officium Metallariorum, numero 21.</i>	15
<i>Sicuti pariter si essent in seruitio Principis, atque etiam Debitores retrahi debent a dicto seruitio, ut debitum soluant usque ad numer. 24.</i>	16
<i>Metalla in proprio fundo quilibet potest inquirere, dummodo fisco partem debitam soluat, num. eod.</i>	16
<i>Metalla in fundo usufructuario inquirere potest Usufructuarius, nisi partem fundi cedat, vel formam mutet, vel aerem corrumpat Vel nimis sumptum proprietario afferrat, num. 25.</i>	16
<i>Ita potest quis in fundo emphiteotico, & in feudali, & in dotali, num. 28.</i>	17
<i>Metalla in fundo communi inquiri possunt etiam inuito socio, si fundus sit ad id destinatus, vel aliqua pars, sique damnum socio non inferatur, numero 29.</i>	17
<i>Ad Metalla inquirenda, vel effodienda potest coiri societas, num. 31.</i>	17
<i>Mineralium causa materialis quoad essentiam extrinsecam est sulphur vel argentum Vinum, vel humidum in eodem titulo, de Metall. numero 1.</i>	17
<i>Causa autem extrinseca eorumdem est ipsa massa auri, vel argenti quoad iuris obseruantiam causa intrinseca est iustitia, extrinseca leges ipsæ ibid. usque ad num. 3.</i>	30
<i>Mineralium materia tractatio est duplex, utilitas publica & priuata. . . numero 13.</i>	201
<i>Moneta & pecuniæ usus ad facilitatem permututionis est inuentus, in tit. de Moneta, num. 1.</i>	104
<i>Moneta quasi à monendo dicta, ne qua fiat in ea fraus, ibidem, numero 14.</i>	107
<i>Moneta prima erat corij pecudum, ibid. num. 26.</i>	109
<i>Monetam cudere solus de Iure potest Imperator, num. 27.</i>	109
<i>Vel is, qui ab ipso licentiam habet, num. 28.</i>	109
<i>Alias Princeps non potest, num. 29.</i>	110
<i>Nisi hanc potestatem præscripserit vel plena Iura Imperij, numero 31.</i>	110
<i>Monetam cudere non potest priuatus etiam cum Priuilegio Imperatoris, numero 32.</i>	110
	Moneta

INDEX RERVM.

- Moneta cudi debet per artifices expressos, qui dicantur Monetarij, numero 33.*
 pag. 110
- Moneta cudi debet expensis Principis Vel superioris, num. 37. IIII*
Eiusdem valoris prout est in materia licet factu obseruetur contrarium,
numero 38. IIII
- Monetariorum filij nõ gaudent Patrum Priuilegijs, nisi actu artem exerçant,*
numero 34. IIII
- Neque ijs Priuilegijs gaudent Monetarum Mercatores, numero 37.*
 pag. IIII
- Neque etiam Pupilli licet sint de Collegio, num. 36. IIII*
- Moneta Casaris de Iure debet esse aurea, de Usu tamen est argentea, vel*
Aenea, num. 41. IIII
- Ad monetam, Ut dicatur legitima requiritur.*
- 1 Quod eam cudad habens autoritatem.
 - 2 In loco publico.
 - 3 Probæ speciei.
 - 4 Iusti ponderis.
 - 5 Formæ publicæ, num. 40. IIII
- Moneta currens per annos soluenda est, & debetur in legato annuo, num. 16.*
 pag. 107
- Moneta currens iudem est soluenda vigore Statui præscribentis formam*
monetæ soluendæ, num. 83. 122
- Monetam non legitimam Creditor recipere non tenetur, numero 84.*
 pag. 122
- Neque liberatur debitor licet approbata sit a Campfore, nisi recipiens sit*
sciens, num. 85. 122
- Et Vel nisi pro moneta bona alteri soluerit, donec ab ipso non molestetur.*
numero 86. 123
- Contra Campforem aget Creditor si ex eius approbatione damnum acceperit,*
numero 87. 123
- Moneta aureæ traditio pro argentea, vel alia est contractus innominatus,*
numero 89. 123
- Moneta aliena bona fide accepta transit in Dominium recipientis, num. 90.*
 123
- Moneta non est Vendibilis, neque locabilis sed mutabilis, numero 92.*
 pag. 124
- Monetam commodans potest aliquam mercedem recipere, & talis Contractus est locatio, num. 93. 124*
- Moneta est & dicitur falsa, Vel mistione materia, vel defectu Nominis*
Principis, Vel ex defectu authoritatis..... num. 94. 125
- Monetam Imperatoris falsans incurrit in crimen læsæ Maieſtatis, falsans*

INDEX RERVM.

- falsus vero monetam alterius Principis minoris non incurrit, numero 95.
pag. 125
- Monetam auream Imperatoris falsans cum eius Imagine comburendus est,
& eius bona confiscanda, num. 96. 126
- Monetam autem non auream, & carentem Imperatoris imagine falsans capi-
te est plectendus, num. 97. & 100. 126
- Monetam tondens Ultimo supplicio est damnandus, numero 98. 126
- Etsi tonsata remanet in suo iusto valore non puniatur, numero 99.
pag. 126
- Pœna capitis antedicta non est Mors, sed deportatio, numero 101.
pag. 126
- Deportatio vero hodie est exilium perpetuum, numero 103. pa-
gina 127
- Monetam falsanti opem ferens pœna est deportatio, numero 102. pa-
gina 127
- Monetam falsare incipiens, & non perficiens pœnitentia ductus excusatur,
num. 104. 127. 128
- Si quia non potuit puniatur.
- Contra falsantem Monetam hæc sunt specialia;
- Quilibet illum accusare tenetur.
- Condemnatus non appellat.
- Puniatur is in cuius domo cuditur.
- Quilibet illum capere potest.
- Conscios reuelare tenetur.
- Actusatori premium Iudex decernit eius arbitrio, nu. 105. 128
- In Iudicium sine præcepto trahi potest usque ad num. 106. 128
- Moneta falsatio opem ferens eandem pœnam committit, nu. 106. 128
- Monetam falsam stanni, vel plumbi expendens incidit in pœnam falsi, æris
vero vel argenti in leniorem pœnam, num. 107. 128
- Et pœnam euadit si doceat unde habuerit, num. 108. 129
- Vel se habeat sit bonæ conditionis & famæ, num. 109. 129
- Vel si paucam monetam habeat, num. 110. 129
- Monetam reprobata[m] expendens puniatur pœna extraordinaria non falsi.
num. 111. 129
- Monetam falsam emens plumbeam vel stanneam scienter vel vendens inci-
dit in pœnam falsi, si vero bona fide emit, vel ad alium bonum, & lici-
tum finem non puniatur, num. 112. 129
- Monetam suadens pœnam falsi committit, num. 113. 129
- Nisi sit artifex ad artis suæ opera consocienda, num. 114. 129
- Monetam reprobata[m] falsans non incurrit in pœnam falsi, numero 115.
pag. 130

INDEX RERVM.

- Monetam fabricans sine licentia superioris licet non falsam pœnam falsi committit, num. 116. 130*
- Monetæ deterioratio probatur per plenam scientiam, & tempore deteriorationis, & ante deteriorationem, num. 119. 131*
- Monetam esse bonam si Tabellio in instrumento asserat non tenetur illud scire, num. 120. 131*
- Monetæ falsæ Stampæ apud aliquem repertæ ipse propterea torqueri potest. num. 121. 132*
- Nisi sit homo bonæ conditionis, & famæ, num. 122. 132*
- Monetæ antiquum valorem is probare tenetur qui illum petit, numero 123. pag. 132*
- In Monetæ petitionis libello si actione agitur debet exprimi numerus, si personalis, certi conditione iudicium est intentandum, nu. 124. 132*
- Forma libelli accusatorij in crimine falsæ monetæ aureæ vel argenteæ, ibid. num. 125. 133*
- Monetam falsandi origo fuit auaritia, num. 126. 133*
- Monetam specificam significat denarius, pecunia verò plures species Monetæ, in eod. tit. num. 23. 108*
- Monetæ omnes veniunt sub nomine denariorum ex usu vulgari, numero 24. pag. 108*
- Monetam antiquam pro noua soluere potest debitor dummodo non sit reprobata, ibid. num. 82. 122*
- Monetæ si reprobata non sit, debitum iuratum iuxta valorem illius temporis est soluendum, ibid. num. 81. 121*
- Monetæ valor loci attendi debet, & non patriæ sicuti si duo contrahant in tertio loco loci valor est attendendus, num. 60. 115*
- Monetæ una per aliam est extimabilis, num. 61. 116*
- Monetis duabus in Ciuitate currentibus debitor potest eligere ad soluendum, quam velit nisi aliter pactum sit, num. 62. 116*
- Monetam vnâ pro alia veluti argenteam pro aurea debitor soluere potest, nisi creditor damnum recipiat, num. 63. 116*
- Monetæ in Testamento relicta iuxta testamenti valorem solui debet, ibidem, num. 73. 119*
- Idem in debito ex laudo vel sententia, num. 74. 119*
- Idem in emphiteosi nisi aliter præscriptum sit, num. 75. 119*
- In monetæ aurea debet esse imago Principis, in argentea vel Aerea sufficit eius nomen, in eod. tit. num. 43. 112*
- Monetæ probæ speciei esse dicitur quando idem valet in Massa ut in forma, num. 44. 112*
- Monetæ probitas vel pondus probatur a Ministris ad id deputatis vel a Iudice vel a partibus concordibus, num. 45. 112*

INDEX RERVM.

- Moneta extimator expensis debitoris, & creditoris solui debet, numero 46.*
 pag. 112
- Moneta proba si non cudatur datur recursus ad superiorem, numero 47.*
 pag. 113
- Monetam cudendi potestatem habens, & Princeps possunt augere vel minue-
 re precium auro, num. 48. 113*
- Et si quis non haberet potestatem eiusmodi requiritur consensus populi, ibi-
 dem. 113*
- Monetam pro ualore currenti quilibet accipere tenetur, numero 50. pa-
 gina 113*
- Sed non ciuitas alterius iurisdictionis, qua in dubio non præssumitur, nu. 52.*
 pag. 113
- Moneta proba a debitore solui debet, num. 53. 113*
- Moneta promissa debetur currens in Ciuitate, num. 56. 114*
- Si duo moneta currant inspiciuntur consuetudo & verisimilitudo, numero 57.*
 pag. 115
- Monetae ualor si est diuersus videlicet a loco contractus a loco destinata so-
 lutionis, contracti locus attenditur, num. 58. 115*
- Sed si agitur contra eum qui soluere debet attenditur locus solutionis, nu-
 mero 59. 115*
- Moneta alterata in liga vel in pondere non potest solui pro antiqua meliori,
 num. 65. 117*
- Pro debito auri vel argenti in massa non potest solui pecunia nisi sit eius-
 dem probitatis, ponderis, & ligæ, num. 64. 117*
- Moneta alterata in ualore non in liga solui potest, nu. 66. 117*
- Moneta antiqua si est reprobata, in totum ualor eius cum noua solui potest,
 num. 66. 117*
- Si tamen reperitur antiqua solui pariter potest, num. 68. 118*

N

- N***umisma dicitur quasi a nomine Principis quod ibi apponitur, in tit. de
 Moneta, num. 15. 107*
- Nummus dicitur a numerando, num. 16. 107*
- Nummos primus Romæ signauit Seruius Rex antea Saturnus vel Tare pare
 Abrahæ, num. 25. 109*
- Nummus aureus de iure est sexta pars uncie, de usu uero pars octaua, nu-
 mero 42. 112*

INDEX RERVM.

O

- O**rnamenta Unde dicta, nu. 1. Ex tit. de ornamentis. 175
 Ornamentorum appellatione quod comprehendatur, ibidem, nume. 2.
 pag. 175
- Ornamenta Principum, equitum & militum priuatis hominibus sunt prohibita, num. 3. 175
- Ornamenta Principis ab eius Ministris & Palatinis fieri debent, numero 7.
 pag. 176
- Nec etiam sub pretextu donandi Principi. Neque sub eodem pretextu donandi licet aucupari, neque venari volatilibus Vel feris, numero 10.
 pag. 76
- Ufus contrarius praeualet legibus prohibentibus ornamenta, nu. 10. 176
- Ornamenta prohibita solis Principibus portare licet, num. 11. 176
- Ornamenta prohibita viris non per hoc sunt prohibita mulieribus, num. 15.
 pag. 177
- Ornamentorum quae quis gestat non debetur gabella, nu. 14. 176
- Ornamenta possunt prohiberi etiam mulieribus per statutum, numero 16.
 pag. 177
- Mulier se ornans ut placeat viro suo non peccat, nu. 17. 177
- Neque peccat si fucis aut pigmentis utatur ad tegendam turpitudinem, num. 18. 177
- Ornamenta mulieri a viro tradita soluto matrimonio sunt restituenda hereditibus viri, num. 19. 178
- Ornamenta ad domum viri traducta mulier potest repetere, nu. 20. 178
- Ornamentis suis legatis prohibita non debentur, num. 24. 179
- Ornamentis omnibus legatis comprehenditur etiam Monile, quo mulier non est vsa, num. 25. 179
- Ornamentis mulieris legatis quae ipsa transtulit ad domum viri comprehenduntur etiam ea, quae vir illi antea dederat, nu. 26. 179
- Ornamentis omnibus legatis ad usum mulieris factis excepto quodam iocale debetur etiam si quid aliud adsit extra illius usum, nu. 27. 180

P

- P**ecunia dicta est a pecudibus, in tit. de Moneta, num. 3. 105
- Pecunia largissimo modo accipitur pro qualibet facultate, ibid. num. 4.
 pag. 105
- Largo modo pro qualibet re permutabili, atque stricto si accipiat accipitur pro pecunia, num. 5. 105

INDEX RERVM.

<i>Pecunia in Statuto non intelligitur nisi de pecunia numerata, numero 6.</i>	
pag. 105	
<i>Nisi ratio expressa aliam speciem inducat, num. 7.</i>	105
<i>Pecunijs numeratis legatis non veniunt ad aliquod destinata, nu. 9.</i>	107
<i>Vel alicubi reposita.</i>	
<i>Pecunia Venit appellatione mobilium, num. 11.</i>	107
<i>Sed non ea quæ est in nominibus debitorum, num. 12.</i>	107
<i>Pecunia non Venit, legata domo cum alijs rebus, nu. 13.</i>	107
<i>Pecunia identitas per signa in numero, vel extra rem probari potest dicto titulo de Moneta, num. 17.</i>	130
<i>Pecunia numeratio probatur per testes, &c. num. 118.</i>	131
<i>Pecunia a venditore vel Patre recondita, & per obliuionem non excepta est venditoris in tit. de Theauris, num. 26.</i>	144
<i>Si non oblita nec excepta est emptoris, num. 27.</i>	144
<i>Pecunia reperta in veste vendita pertinet ad venditorem, ibid. numero 30.</i>	30
pag. 146	
<i>Pecuniam, vel anulum in Nemore inueniens, si Dominum non inuenerit debet consignare Episcopo, vt dei pauperibus, ibid. nu. 32.</i>	146
<i>Pecunia inuenta quæ non sit Thesaurus per inuentorem, vel per Episcopum est dispensanda, ibid. num. 50.</i>	151
<i>Panni prohibiti in condemnationem non veniunt, nisi sint apprehensi ex tit. de vestibus, num. 15.</i>	185
<i>Prohibitus quis si non habeat tantum in estimio, condemnatur si describi fecit alienum, num. 26.</i>	188
<i>Pannis linis & laneis legatis integra tela debetur, nu. 40.</i>	191
<i>Planetam fieri mandans debet esse serua, num. 43.</i>	191
<i>Plumbum ideo dictum quia, eius pilis altitudo maris inuenta sit, in tit. de Metal. num. 16.</i>	44
<i>Plumbum cooperiens domum est pars domus, & eam sequitur, & separari ab ea non potest, num. 17.</i>	44
<i>Possessor dimidia venæ in dubio præfertur, in tit. de Metallarijs, numero 15.</i>	15
pag. 14	
<i>In dubio Possessionis Iudex debet summarie se informare, & possessorem manuteneri, ibid. in tit. de metallis, num. 76.</i>	56
<i>Possessor Hostij Cuniculi præsumitur Dominus venæ, ibidem, numero 74.</i>	74
pag. 56	

R

Regalia in Terris Ecclesia fisco Ecclesie debentur, in tit. de Metal. nu. 22.
pag. 44

Regalia

INDEX RERVM.

<i>Regalia debent exigi a Ministris ad id deputatis, num. 23. ex titulo de publica util.</i>	203
<i>Qui Vel a Principe vel a Ciuitate iuxta consuetudinem sunt eligendi, ibid. num. 24.</i>	203
<i>Nec possunt officium deserere, nisi sit completum, nu. 25.</i>	203

S

S <i>Al ad vitam omnino est necessarium titulo de salinis, nu. 1.</i>	82
<i>Sal dictum a saliendo, quod in igne exiliat, vel a sale & sole, quod ex aqua Maris per calorem fiat, num. 2.</i>	82
<i>Sal vel est natium, quod in terra nascitur & effoditur, vel factitium, quod fit ex aqua maris, vel balnei, vt in Germania, vel Putei vt in agro Volaterrano, num. 3.</i>	82
<i>Sal est coloris purpurei, ruffi, crocei, lucidi, nigri, candidi, Candidum optimum ideo Volaterranum quia omnium candidissimus, ibidem, numero 4. pag. 83</i>	
<i>Sal natium est sub genere Metallorum, factitium non est, ibidem, numero 5. pag. 83</i>	
<i>Saline sunt loca vbi sal fit vel nascitur, ibid. num. 6.</i>	84
<i>Salinaria sunt tributa salis faciendi, vel emendi vel uendendi, ibid. numero 9. pag. 84</i>	
<i>Salinarum inuentor, ut fertur fuit Aeneus Martius, ibid. num. 10.</i>	84
<i>Quae sunt in fundo Principis spectant ad Principem, ibid. nu. 11.</i>	85
<i>Quae in fundo uniuersitatis ad illam. Quae in fundo Ecclesiae ad Ecclesiam, & quae in fundo priuati ad priuatum, nisi consuetudo sit in contrarium usque ad num. 15.</i>	86
<i>Sal inuentum in fundo. Emphiteotico spectat ad emphiteotam, ibid. num. 16. pag. 86</i>	
<i>Sal inuentum in feudali loco spectat ad feudatarium, In usufructuario pariter fundo ad usufructuarium, & in fundo dotali ad maritum usque ad numero 19.</i>	87
<i>Sal natium inuentum in alieno spectat ad inuentorem, factitium uero ad Dominum fundi, ibid. num. 20.</i>	87
<i>Salinae Principis ab ipso priuatis concedi possunt, ibid. nu. 21.</i>	87
<i>Et quoad dominium, & ius fisci aquae salis idem est ius quod de metallis, num. 6.</i>	84
<i>Salinis a Principe concessis ueniunt illae, quae spectant ad Principem, num. 22. pag. 87</i>	
<i>Salinae comprehenduntur in concessione facta de fructibus redditibus, & proventibus, ibid. num. 23.</i>	88

Sali-

INDEX RERVM.

- Salinarum vsufructu relicto comprehenditur sal, quod ibi factum inuenitur, nisi sit ad uendendum destinatum, num. 24.* 88
- Salis natrii decima una fisco debetur, altera Domino Salinarum, numero 25.*
pag. 88
- Salis natrii octaua pars fisco debetur, ibid. nu. 26.* 89
Consuetudo autem in his semper praefertur, nu. 27. 89
- Sal ex aqua maris a quocumque confici potest, ibid. nu. 28.* 89
- Sal a quocumque vendi non potest, sed ab eo tantum, qui conduxit, uel habet salinas, ibid. num. 30.* 89
- Sal uendentis qui uendere non poterat pœna applicatur Domino, vel conductori salinarum, num. 31.* 90
- Sal uendere prohibitus in Territorio poterit uendere in loco recommendato, num. 32.* 90
- Salinis concessis pluribus socijs hæres unius in portione de functi succedit, nu. 33.*
pag. 90
- Sal uendens Hostibus de iure civili pœna capitis, & publicationis bonorum punitur, de iure autem Canonico publicationis, & excommunicationis, numero 34.* 90
- A Salis distributione accipienda nemo priuatus potest se excusare, num. 35.*
pag. 90
- Sal accipere obligatus sub pœna statutorum intelligitur de tunc uigentibus non de postea editis, num. 36.* 91
- Sed Religiosis quot annis concedi solitum non potest ipsis auferri sine iusta causa, num. 37.* 91
- Sal traducere per Territorium alienum non est prohibitum, numero 38.*
pag. 91
- Sal in Territorium conducere prohibitus, non prohibetur inde cum sale transire, num. 39.* 91
- Salinarum Domino Priuilegium competens non soluendi uectigalia non extenditur ad emptorem salinarum ad Gabellas ordinarias, sed ad extraordinarias tantum, num. 40.* 92
- Salis Gabellam uendens, si sal emat, ad gabellam ipsius non tenetur, num. 41.*
pag. 92
- Comunitas Volaterrarum non potest agere contra Episcopum ad medietatem Doghanæ salis, nisi doceat de iure suo, num. 42.* 92
- Salinarum Venæ Volaterrarum erant olim in Dominio priuatorum, num. 44.*
pag. 93
- Salis antiqui Domini possunt agere contra Episcopum nulla prescriptione obstante, num. 44.* 93
- Et possunt agere contra Episcopum si possidet rei uendicatione, si non possidet petant se non impediri, num. 45.* 93

INDEX RERVM.

- In sale si ius quod habet Episcopus Volaterranus pendet a iure Communitatis, Priuati nullum ius habent aduersus ipsum, numero 46. pagina 94*
- Solidus dicitur a soliditate, quia de solo auro fit in titulo de Moneta, num. 17. pag. 108*
- Solidi appellatione in Iure intelligitur aureus, num. 19. 108*
- Iuris intellectu non differunt nummus, & solidus, & aureus, sed Valore, & estimatione differunt, num. 18. ibid. 108*
- Sed solidus prolatus ab homine intelligitur de minuto, numero 20. pagina 108*
- S'clus ualet quinque solidos vel Viginii obolos, num. 21. 108*
- Statutum seu edictum de Gemmis cuiusdam ualoris non portandis ualet, numero 23. in tit. de Gemmis. 70*
- Sed non ualet nisi sit consensu populi approbatum, numero 24. ibid. pag. 70*
- Statuto predicto non ligantur forenses, ibid. nu. 25. 70*
- Neque extenditur ad Gemmas Vel perlas fictas, ibidem, numero 26. pag. 70*
- Statuti eiusmodi inobservantia est abusus, non delictum, numero 27. pagina 70*
- Stannum sic dictum quia metalla coniuncta separat atque distinguit, in tit. de metal. num. 18. 44*
- Sulphur dictum quia igne accenditur, ibid. num. 27. 45*
- Sulphuris quatuor genera fossile, gleba, liquor Vel adlichna ac rursus duo tantum genera uiuum, & non uiuum, num. 28. & 29. 45*
- Sulphur dicitur pater, & argentum uiuum mater metallorum, numero 18. pag. 44*
- Sulphur dicitur quia igne accenditur, ibid. num. 27. 45*
- Sulphur inter metalla connumeratur, num. 81. 45*
- De Salinis eadem sunt soluenda quae de metallis, & solutio debet esse in eadem specie, in tit. de Metallis, num. 6. & 7. 42. 43*
- Solutiones metallorum sunt de regalibus, ibid. & debent fieri fisco etiam de Metallis priuatorum, num. 11. 43*
- Seruitus est personalis non realis commoditas vel Ius fodiendi, in tit. eodem, num. 73. 55*

T

- T***hesaurus inuentus in loco nullius est inuentoris ex tit. de Thesauris, numero 3. 140*
- Thesaurus inuentus in loco sacro dimidia ipsius pertinet ad Inuentorem, altera ad Ecclesiam, Ita & Thesauri inuenti in fundo Ecclesiae, nu. 33. & 34. 140*

The-

INDEX RERVM.

<i>Theſaurus inuentus non eſt pars fundi, ſed acceſſorium ad fundum, in tit. de Metall. num. 56.</i>	49
<i>Theſaurus inuentus in fundo Caſaris fiſci, vel publici cui acquiritur tit. de theſauris, num. 36.</i>	147
<i>Theſaurus dictus eſt a poſitione auri, ibid. num. 1.</i>	139
<i>Et Pecunia olim abſcondita hodie ignota, nu. 2.</i>	140
<i>Et Pecunia hic continet quaecumque rem mobilem, num. 3.</i>	140
<i>Theſaurus proprie pecunia ignota abſcondita, nu. 4.</i>	140
<i>Improprie autem pecunia abſcondita non ignota, ibid. num. 5.</i>	140
<i>Magis improprie neque abſcondita neque ignota, num. 6.</i>	140
<i>Theſaurus ante inuentionem non eſt in bonis alicuius, nu. 7.</i>	140
<i>Theſaurus ſtudioſe a quolibet inquiri poteſt arte tamen legiſima, numero 8.</i>	140
140	
<i>Et Inuentori tali arte acquiritur, num. 9.</i>	140
<i>Theſaurus in alieno etiam volente Domino inquiri non poteſt, nu. 10.</i>	141
<i>Theſaurus quaeritur Domino directo, ac etiam utili, nu. 12.</i>	141
<i>Theſaurum in ſuo per Monetarium inquirere quis poteſt, & inuento Domino fundi non inuentori acquiritur, nu. 11.</i>	141
<i>Theſaurus quaeritur ei qui praſcripſerit ſi poſſidet, & habet plenum praſcriptionis, num. 13.</i>	141
<i>Antequam praſcribat non ſibi acquirit ſed vero Domino, nu. 14.</i>	142
<i>Theſaurus inuentus in praedio vendito cum pacto adiectionis, in diem acquiritur venditori, num. 15.</i>	142
<i>Inuentus in praedio plurimorum Dominorum, cuiſlibet pro ſua portione acquiritur, num. 16.</i>	142
<i>Theſaurus inuentus in fundo feudali, vel emphiteotico acquiritur totum feudatario, vel emphiteote ſi ab ijs inuentum ſit. nu. 17.</i>	142
<i>Si ab alio acquiritur ipsis dimidia pars, altera inuentori, nu. 18.</i>	143
<i>Etiam ſi inueniſſet Dominus directus, num. 19.</i>	143
<i>Et in concurſu Domini directi & utilis praefertur utilis, nu. 20.</i>	143
<i>Et proprietarius in inuentione Theſauri praefertur uſufructuario, num. 21.</i>	143
pag. 143	
<i>Atque Uxor Marito in fundo dotali, & Dominus praefertur hypothecario hypotheca durante & Bonae fidei poſſeſſori uſque ad nu. 24.</i>	144
<i>Theſaurus proprie inuentus ab emptore in domo ſibi vendita eſt emptoris, num. 25.</i>	144
<i>Theſaurus inuentus in fundo vendito & tradito, non reſcindit contractum nec auget praecium, num. 28.</i>	145
<i>Theſauri reſeruatione ſi inueniatur non reſcindit contractum, numero 29.</i>	145
pag. 145	
<i>Theſaurus inuentus in Cemeterio non pertinet ad fiſcum, ſed ad Eccleſiam</i>	fiam

INDEX RERVM.

<i>fiam & inuentorem iuxta super scriptas distinctiones, num. 37.</i>	147
<i>Theſaurus inuentus dedita opera eſt Domini fundi; ſi caſu inuentoris, nu. 38.</i>	148
<i>pag. 148</i>	
<i>Theſaurus inuentus a filiofamilias in poteſtate acquirit ſibi proprietatem, Petri uſumfructum, num. 39.</i>	148
<i>Theſaurum bona fide emens ex cauſa oneroſa non ſuccedit loco rei, numero 40.</i>	148
<i>Et precium ueniens ex cauſa oneroſa non ſuccedit loco rei, nu. 41.</i>	149
<i>Theſaurus inuentus a ſeruo communi quaeritur cuilibet Domino pro eius rata, num. 42.</i>	149
<i>Si Unus ex Dominis ſit ſerui proprietarius, alter uſufructuarius. & c. nu. 43.</i>	149
<i>pag. 149</i>	
<i>Theſaurus inuentus dedita opera eſt illius, cuius iuſſu factum eſt, caſu uero inuentus eſt amborum pro dimidia, num. 43.</i>	149
<i>Theſaurus inuentus a Cane acquiritur Domino Canis, num. 44.</i>	149
<i>Theſaurus arte magica inuentus debetur totus fiſco, num. 45.</i>	149
<i>Theſaurum ſi unus primus uidit alter prius apprehendit, apprehenſori acquiritur, num. 46.</i>	150
<i>Theſaurus eſſe probatur ſi probetur eſſe pecuniam abſconditam & ignoretur a quo, nu. 47.</i>	150
<i>Si quis poſtea uellet oſtendere a ſe abſconditam probare debet, numero 48.</i>	150
<i>Theſaurus an ſit uel non ſit nouitas, uel antiquitas pecunia probat, numero 49.</i>	150
<i>Theſaurus quaeritur rei uendicatione, ſed ſi ab herede, & heredi quaeritur iudicio familiae erſcunda, num. 52.</i>	151
<i>Theſauri partem debitam fiſco ſi inuentor non deferat in triplo eſt condemnandus, num. 52.</i>	152
<i>Theſaurum inueniens in fundo alieno dedita opera, Theſaurum non acquirit, & punitur poena extraordinaria, num. 53.</i>	152
<i>Theſaurum ſi quis quaerit, & non inuenit non committit poenam, numero 54.</i>	152
<i>pag. 152</i>	
<i>Theſaurum ſi quis quaerit inuito Domino tenetur actione iniuritarum, num. 55.</i>	152
<i>pag. 152</i>	
<i>Theſaurus ſi caſu ſit inuentus debetur fiſco dimidia, ſi dedita opera totus, de publica utilitate, nu. 18.</i>	202
<i>Tempus Belli non liberat a ſolutione niſi ſaltem pro dimidia impediatur debitorem, ibid. num. 22.</i>	203
<i>Teſtator mandans uxorem veſtiri intelligi debet de uidualibus decentibus, & ſemel in anno, in tit. de veſtib. aurat. num. 37.</i>	190

INDEX RERVM.

V

- V**as alieno auro vel alio metallo ad priorē reducibile confectum pertinet ad Dominum materiæ, in tit. de rebus aureis & argent. nu. 1. 154
 Sed si fuit vas sacrum non debetur nisi extimatio, ibid. num. 2. 155
- Vas conflatum ex commune materia ad communes Dominos materiæ pertinet. ibid. num. 3. 155
 Et si materia separari potest quilibet remanet Dominus suæ materiæ, ibid. numero 4. 155
- Vasis simplicis identitas probatur per simplicem aspectum testis si sit variè compositum, probatur per signa varia, num. 37. 171
- Vase argenteo ad pondus empto, si vilius metallum adiunctum sit, Unum ab altero distinctum debet ponderari, num. 38. 171
- Vasa argentea non comprehenduntur in legato suppellectilium, nisi essent in usu quotidiano Testatoris, num. 41. 172
- Vendito fundo Venæ omnes fundi vendi vendita censentur ex tit. de Metal. numero 78. 57
- Venis in venditione exceptis intelliguntur extantes tempore venditionis, non autem postea inuenta, licet venæ nondum inuenta referuari possent, in venditione, ibid. num. 80. 57
- Venæ inuenta in fundo diuiso spectant ad eum, cui fundus obtegit, in diuisione, num. 81. 57
- Vestis a volando dicta, atque eius appellatione venit quodcumque tegit corpus, vel est illi annexam ex titulo de Vestibus auratis, numero 1. & 2. pag. 182
- Vitium, & laus circa Vestium usum multipliciter esse potest, ibidem, num. 3. pag. 182
 Constitutio prohibens genus quoddam Vestium valet, & ligat, ibidem, numero 4. 183
- Vestium genera quatuor olim erant prohibita videlicet.
 Oleboricæ.
 Auratæ.
 Peragadiæ &
 Muniatæ. Et ratio eiusmodi prohibitionis est eximia earum nobilitas, quæ Principes ipsis dignos non Priuatos facit usque ad num. 7. 183
- Vestes colore similes prohibita ipsæ etiam sunt prohibita, ibidem, numero 8. pag. 184
- Vestes quorumcumque aliorum colorum quibuslibet priuatis sunt permissæ, ibid. num. 9. 184
- Vestem prohibitam portantes committunt penam extraordinariã, nu. 10. 184
- Vestem

INDEX RERVM.

- Vestem alijs attributam portans tenetur actione iniuriarum, numero 11.*
 pag. 184
- Vestes prohibita a solis Ministris Principum, qui Ginesarij dicuntur fieri possunt, num. 12.* 184
- Vestes prohibitas faciens olim pœna capitis puniebatur, hodie amissione tantum vestium, num. 13.* 184
- Vestes prohibita a solis Imperatoribus deferri solent, & ab illis alijs, qui ab ipso licentiam habeant, num. 14.* 185
- Vestium prohibitarum commercium est etiam prohibitum, numero 15.*
 pag. 185
- Vestes prohibitas priuati portare nequeunt, nisi licentiam habeant, numero 16.*
 pag. 185
- Vestes prohibitas mulieres portare possunt & ideo non comprehenduntur a generale, & indefinita prohibitione, num. 18.* 186
- Vestes aliquas Statutum si prohibeat non ligat Forenses si sunt ignari vel si appareat conditum ratione Incolarum tantum, numero 19.* 186
- Vestis noua prohibita non comprehendit nouam factam ex Vetere num. 20.*
 pag. 186
- Vestibus quibusdam fieri prohibitis prohibita censentur etiam iam facta, num. 21.* 186
- Prohibitus ferre simpliciter non prohibetur facere, num. 22.* 187
- Cum veste prohibita inuentus, & non apprehensus puniri non debet, numero 23.* 187
- Cum veste prohibita inuentus sæpius vno die semel tantum est condemnandus, num. 24.* 187
- Vestibus uxori legatis non debentur prohibita. sed debetur extimatio, nu. 27. & 28.* 188
- Vestium parte aliqua prohibita si remoueri potest debetur ipsius reliquum, num. 29.* 188
- Vestibus legatis debentur gemmae & ornamenta consuta Vestibus, num. 30.*
 pag. 188
- Vestibus suis uxori legatis, quæ sunt ab uxore probandum, numero 31.*
 pag. 189
- Vestibus legatis quotidiana debentur ac festinae, atque incise nondum confecta, num. 34.* 189
- Vestes præciosa sunt ab uxore heredibus viri restituenda, sed serica sunt vxoris, num. 39.* 190
- Clauis aurei pro veste debentur legata veste si ad illam sint parati, numero 42.* 191
- Vxor mortuo viro vestiri debet indumentis lugubribus decentibus expensis*

INDEX RERVM.

<i>sis viri, numero 45.</i>	192
<i>Utilitas prima publica in materia Mineralium est Introitus ad artem, ex quo solui debeat fisco octo scrupuli Metallum effodiendi, in tit. de publica util. numero 1.</i>	199
<i>Utilitas secunda annum Tributum Unciarum viginti quatuor eiusdem Metallum, sed auri septem scrupuli tantum, ibid. num. 2.</i>	200
<i>Utilitas tertia est decima pars eius, quod effoditur post eius fessionem, & purificationem, ibid. num. 3.</i>	200
<i>Uncia continet octo dracmas, & dracma tres scrupulos, in tit. de publica Utilitate, num. 8.</i>	200
<i>Veftigal est octava pars eius, quod vehitur, ibid. num. 20.</i>	202

DE MINERALIBVS

IN G E N E R E

Tractatus

IOANNIS GVIDII

I. C. VOLATERRANI

ARGVMENTVM.

MINERALIVM iura tractare decreui ego IOANNES GVIDIVS Volaterranus Legum Doctor minimus. In hac enim Ciuitate nasci à Deo mihi datum est, quæ cum olim Princeps totius Etruriæ fuerit inter alia excelsa huius prælationis argumenta vnum est illud potissimum, quod nulla Vrbs, nullatæ ditio, ne dum huius Prouinciæ, sed totius etiam Italiæ, tot tantisq; regalibus naturæ, ac Dei Optimi Maximi donis abundet, quemadmodum territorium Vrbs Volaterra-

rum abundare constat. Nam præter Salinarum numerum, & fecunditatem adsunt Auri, Argenti, Lapillorum, adsunt Aëris, adsunt Aluminis, Sulphuris, Vitreoli, Ferri, Plumbi, Stanni, & aliorum ferè omnium Mineralium, ita perennes Venæ, ut nullus in hac ditioe mons emineat, nullus quamuis humilis collis appareat, qui non aliquam metallicam Venam in sinu eius contineat, atq; abscondat. Idcirco lites quamplurimas de dominio earum, & acquisitione, vel amissione oriri quotidie posse, & ratio dicit humana conditionis, & eorum, quæ in hunc vsq; diem vidimus, & audiuimus gesta publica, & priuata testantur. Et in tanto Iurisperitorum scribentium varietate, ac numero, nemo tamen hucusq; fuit, qui materiam hanc summatim attigerit, nedum ex professo tractauerit. Quamobrem indignum omnino esse ducens iuris periciam profitenti, par-

A tem

tem illam sua Civitatis ignorare, in qua huiusmodi iura reddi expediat, Individuum sanctissima Trinitatis nomine inuocato, & Diuino affante Spiritu fretus de ipsis tractatum scribere sum aggressus ad laudem, & gloriam Immortalis Dei, & ad Civitatis nostra, necnon ciuiliis etiam fortasse facultatis utilitatem. Et cum Vera & perfecta rerum notitia non aliunde melius, & plenius percipi possit, quam ex vna causarum cognitione. Nos hanc Mineralium materiam per suas causas inuestigare, & demonstrare conabimur. Et eas in sua quatuor capita distinguemus, Efficientem, Materialem, Formalem, Finale, quas Cardinales appellat Bald. in L. dictam. C. de condit. & dem. Forma verò tractatus erit per quaestiones, Vel interrogationes, & solutiones, Vel resposiones, ad hoc vt facilius & Veritas, & substantia rerum tractandarum appareat.

DE CAUSIS IN GENERE.

S V M M A R I V M.

1 <i>Causa à Chaos dicta.</i> 2 <i>Causa significat a nimi impulsus.</i> 3 <i>-- Explicationem facti.</i> 4 <i>-- Contractum.</i> 5 <i>-- Cōtrouersiam</i> 6 <i>vel differentiam.</i> 7 <i>-- Utilitatem.</i> 8 <i>-- Titulum.</i> 9 <i>-- Speciem.</i> 10 <i>-- Onus.</i> 11 <i>-- Fructum.</i> 12 <i>Accusationem.</i> 13 <i>Iuramentum.</i> 14 <i>Statum & vis persona.</i> 15 <i>Causa proprie est ad cuius esse sequitur aliud.</i> 16 <i>Essendi dua, Materialis, & Formalis. Faciendi dua, Efficiens, & Finalis.</i> 17 <i>Dua alię formandi, & approbandi.</i> 18 <i>Quatuor sunt principales; Cardinales dicte. Efficiens, Materialis, Formalis, Finalis.</i> 19 <i>Cause simplici appellatione finalis intelligitur.</i> 20 <i>Vel proxima aut proxime coniuncta.</i> 21 <i>Causa remota, occasio non causa di-</i>	<i>citur.</i> 21 <i>Offendens cum cicatrice non puni- tur pœna cicatricis, si Medici vel aliorum incuria, non vulneris causa remanserit.</i> 22 <i>Cause proprium est effectum produ- cere.</i> 23 <i>Et ideò posita causa datur effectus, remota remouetur.</i> 24 <i>Plures cause simul concurrere pos- sunt.</i> 25 <i>Sed non debent si nō sunt necessarię.</i> 26 <i>Efficiens est nobilior & potentior.</i> 27 <i>Efficientis definitio.</i> 28 <i>Diuisiones tres. Prima, quando de aliqua forma fit alia, vel de re in- formi fit forma.</i> 29 <i>Secunda, Vel perficiens, vel dispo- nens, vel adiuuans, vel consilians.</i> 30 <i>Tertia diuisio. Principalis vel Im- mediata, & Secundaria vel Me- diata.</i> 31 <i>Materialis est illa ex qua aliquid fit.</i> 32 <i>Triplex est, Alterationis tantum, Compositionis tantum; Et compo- sitionis, & alterationis.</i> 33 <i>Item vel intrinseca, & rationalis, vel extrinseca, & irrationalis.</i> 34 <i>Materialis non differt à subiecto.</i> 35 <i>Materiatum non differt à materia si ad</i>

adeandem redigi potest, Secus si non potest.

36 Nisi aliter ratio dicitur.

37 Si triticum extrahi non possit penurie causa, nec farina poterit extrahi nec panis. Si furnorum vel molendinorum causa licebit.

38 Formalis est species, & exemplum rei, ut hominis ratio, legis iustitia.

39 Pars aliqua si formali deficiat formam totam destruit.

40 Duplex est Substantialis, & Accidental.

41 Forma & formalis causa accipitur pro qualitate, pro substantia, & pro ordine.

42 Dignoscitur per accidentia extrinseca per aptitudinem, & per operationes.

43 Amittitur in rebus aniracatis amissa naturali operatione; In inanimatis non artificialibus quando illius accidentia per duntur. In artificialibus quando illa aptitudo est amissa.

44 Omissio forme vitiat actum, & illum reddit nullum.

45 Regula, Si non valet ut ago, non procedit quando est ommissa forma.

46 Causa finalis est illa propter quam aliquid fit.

47 Causa finalis est potissima, & finis omnium causarum.

48 Et est duplex Euenus vel Intentus.

49 Differt ab impulsua quia finalis respicit futurum nempe rationem legis, Impulsua preteritum nempe causam legis.

50 De finali legis queri & disputari potest de impulsua non potest.

51 Contrarium de directo in rescripto Principis.

52 Finalis influit in omnem effectum dispositionis, Impulsua non influit.

53 Finali posita vel sublata ponitur vel remouetur effectus.

54 Sed nec finalis cessat quando causa pro ratione accipitur, vel quando actus non est perfectus.

ANTE quam de Causis Metallorum dicamus, non improprium videbitur pramittere breuiter aliqua, quæ ad causæ cognitionem pertineant.

Et primum quæro vnde causa dicta sit, Et quid causæ nomen significet?

Respond. ad primum iuxta doctrinam Pauli Leazar. in clem. dudum de sepult. & secundum Philoso-

phos, quod causa est à Chaos dicta, esse videtur, quod fuit prima materia omnium rerum: Circa secundum dico, quod causæ nomen est æquiuocum, & plura significat, ut notat Paulus supra alligatus in l. 1. §. sexum ff. de postul. & Ant. de Buttr. in Rub. Prohemij Gregor. Et

1 primo significat animi est impulsum ad aliquid agendum. d. §. sexum.

2 Secundo explicationem est facti, ut l. si ex plagijs §. in eliuo ff. ad l. Aquil.

3 Tertio sumitur pro contractu est c. 1. De plus petit. Quarto significat controuersiam cap. forus de ver. signif. cap. fin. de iur. calum. vel differen-

5 tiam est §. sed quia Inst. quibus mod. testa. in fit. Quinto sumitur ut iura-

6 te est l. item veniunt in princip. ff. de 7 petit. hæred. Sexto pro est titulo l. nec vllam §. in princ. ff. eod. tit. Sep-

8 timo pro specie. est l. cum hi §. si eidem ff. de transact. Octauo pro o-

9 nere est l. si debitor. C. de distract. pi-

10 gnor. Nono pro fructu est l. si mater vbi glos. C. de instint. & subst. De-

11 cimò pro accusatione est l. fin. ff. qui

12 satisf. cog. Undecimò pro est iura-

13 mento c. cum dilecti de accus. Duo-

decimò pro est statu, & iure personæ §. seruus autem Inst. de hæred. in-

stit. Et pluribus alijs modis, ut per prædictos, & per Marian. Socin. in cap. ad audientiam artic. 7. quæst. 42. De homicid. Sed magis proprie cau-

14 sa dicitur, ad cuius esse ꝛ sequitur aliud. Vnde duæ dicuntur causæ

15 essendi ꝛ Materialis, & formalis, & duæ faciendi efficiens, & finalis. vt not. Archid. in 6. in princip. & Bald. in l. quacumque C. de bon. qua. liber. Et aliàs duas enumerat Bald. in l. si quis. C. de decur. lib. 10. velu-

16 ti formandi, & ꝛ approbãdi. Formã di veluti quando partes formant contractum; approbãdi quãdo per Prætorem approbantur.

Secundò quero quotuplex sit causa. propriè sumpta. Et causæ appellatione qua intelligatur. Respond. ad primum; quod causarum plures species, ac diuisiones, & à Philosophis, & à Iurisperitis traduntur, sed in hoc omnes conueniunt, vt summa causarum diuisio quadruplex sit, & quatuor principales sint cau-

17 sã, ꝛ quas Cardinales appellat Bal. in l. dictam. C. de cond. & causam. nempe Efficiens, materialis, formalis, finalis. Et harum qualibet in plures species subdiuiditur, vt suo loco videbimus. Ad secundum Respon.

quod si de causa in lege, vel in statuto mentio fiat in dubio de finali 18 intelligitur ꝛ glos. in l. cum tale §. falsam ff. de cond. & dem. & Bar. in l. 2. ad finem ff. eod. & in extrauag. ad reprim. in verb. Ne ex eorum. & Ant. de Butr. in cap. post translationem de renunc. & Philippus de Perus. in capit. cum cessante de appellat. & Ioan. Andr. & Dominicus à Sancto Geminiano in capit. quoniam. De immun. Eccles. in 6. Item

19 causæ appellatione proxima ꝛ intelligitur, & immediata, vel saltem proxima conjuncta l. carbonum ff. de verb. signific. & notat Bartol. in l. merum §. sed licet vbi etiam Castrensi. ff. quod met. ca. & in l. vxori ff. de aur. & arg. leg. & in l. ambitiosa reg. 2. ff. de decr. ab ord. fac. Causa enim multum remota ma-

20 gis propriè occasio ꝛ dicitur, quam

causa Bart. ibid. & facit. l. cum delationis §. asinam ff. de fund. instr. Et inde inferitur, quod si offendens cum cicatrice acius sit puniendus, ex dispositione statuti, non incidat in pœnam, si cicatrix negligentia Medici, ꝛ vel incuria percussii proferit, vt consuluit D. Franciscus de Albergottis Aretinus celeberrimus Doctor in cons. incip. In præbendo rectũ, &c. & notat Hell. de Bann. 2. par. 2. temporis q. 52.

Tertiò quero, quod sit causæ officium? Respond. quod proprium causæ officium est effectum ꝛ producere,

22 Et sic posita causa sufficienti necessariò sequitur effectus, ꝛ vel suum

23 causatum secundum Philosophos, & facit cap. translato de constitut. c. quod pro remedio 1. q. 7. c. quod pro necessitate. 1. q. 1. & c. detrahe de baptism. & notat Tancred. in sua summ. in Rub. 2. q. 3. Ioan. delignant. in tract. de Bell. part. 1. cap. 6.

Paul. de Leazar. in clem. dudum de sepult. & Abb. in cap. solita de maior. & obed. Ita è conuerso cessante causa cessare dicimus effectum, vt per vulgatum cap. cum cessante vbi omnes DD. de appellat. & L. 1. & per tot. C. si a non comp. iudic. fuer. appell. Nec potest effectus reuualidari, si ex aliqua ex quatuor supradictarum causarum deficiente cessauit, vt dicunt supradicti, & Ant. de Butr. in loco præallegato, & Niccolaus de Mathef. in quadam sua disputatione, quam refert, & sequitur D. Antonius de Rossellis Aretinus in cons. incip. Quod non valeat iudicium, &c. & facit L. 1. §. sed si filius, ff. de leg. 3. & L. si filius ff. de milit. testam. & L. qui soluendo non erat duos, ff. de hered. institut. & notatur in L. vniuersa C. de precib. Imper. offer. & in cap. quamquam de vsuris. Et ex prædictis inferitur, quod idem iudicatur de causa causate effectum,

quod

quod de ipso effectu, & alibi dicitur, quod quidquid est causa causæ est causa causati. L. si autem §. fin. ff. de aqu. plu. arc. & cap. 1. Quæ sint regal. & cap. si super gratia de offic. deleg. in 6. & L. manumissiones. vbi Bald. & alij ff. de iust. iur. las. in L. quominus. colu. 3. vers. Octauo nota. ff. de fluminibus, cum similibus. & c.

Quartò quæro, An plures causæ concurrere possint, & an omnes simul concurrere debeant? Respon. 24 breuiter ad primum, quod sic, ¶ vt voluit Aristot. lib. 3. Phisicorum ca. 1. & Doctores nostri in §. affinitatis Instit. de dupl. & Barr. in d. extrauag. in verb. Nec ex eorum. Ad secundum, Respond. aut omnes causæ sunt necessariæ ad effectum producendum; & omnes oportet concurrant. Aut aliqua eorum sufficit, & non necessarius non est opus 25 concurrere. ¶ ita concludit Abbas, & Philipp. de Perus. in d. c. cum cessante, & norant Doctores in L. liberorum ff. de his, qui not. in fam. & in L. si ventri. §. in bonis, ff. de priuileg. credit. & in a. §. affinitatis, facit. c. quoniam frequenter §. porro, & §. si autem. Vt lit. non contest.

Quintò quæro de causa efficienti (tamquam nobiliori, ac potentiori) 26 ¶ iuxta Doctor. in l. si quæramus. ff. de testam.) quæ sit causa efficiens, & quotuplex? Respond. ad primum, quod est illa, vnde principium mutationis primum, ¶ aut quietis est, vt consilians causæ, & pater filij, & commutans commutati, ¶ vt inquit Aristot. Phisic. 2. cap. 1. & Ant. de Butr. in d. Rubr. Vers. Quæro, quæ est causa efficiens? Ad secundum dic quod plures traduntur causæ efficiens diuisiones. Prima est, ¶ quâdo de aliquo fit aliud, vt pater filij, aut de nichilo aliquod, vt faber (chi phi, secundum Card. in clem. Greg. in prohem. in princ. intelligens ni-

hil quoad formam, non quoad materiam, quoniam sine materia nulla species effici potest. L. adeo. §. cū quis ex aliena. ff. de acquir. rerum dom. Secunda diuisio ¶ est secundum interpretes Aristot. in dicto loco. vt causa efficiens sit vel perficiens, vel disponens, vel adiuuans, vel consilians. Perficiens est, quæ inducit formam, Disponens, quæ præparat materiam, Adiuuans, quæ operatur ad finem alterius, Consilians est in his, quæ aguntur ex proposito. Tertiò diuiditur causa efficiens in Principalem, & Secundariam, ¶ vel in Immediatam, & Mediatam, quam etiam propriè, ¶ vel metaforicè dici referunt Doctores prædicti; Et prima species dicitur ea, quæ statuit ad finem, vel est medium ad finem. Secunda est illa, propter quam agens agit, & est idem quod finis.

Sextò quæro, quæ sit causa efficiens Mineralium? Respond. Aut intelligimus quo ad disponentem, Aut quo ad operantem. Primo causa efficiens Metallorum est mediata; vel immediata.

Mediata est Deus omnipotens vnum, ac summum omnium principium, à quo cuncta dependent, qui per motum calis, & qualitates elementorum, sicut artifex malleo, ac securi omnes formas naturales profert. Immediata efficiens mineralium est calidum; ¶ vt inquit Albertus Magnus in suo tract. de Mineral. libr. 3. cap. 5. Secundo casu quoad operantem. Efficiens mineralium est itidem duplex, Mediata, siue Immediata. Mediata, adiuuantem, & consiliantem comprehendit iuxta secundam diuisionem præcedentis quæstionis. Et hæc est Deus, qui (cum non simus sufficientes cogitare aliquid tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est vt inquit Paul. Apostol. ad Corinth. capit. 3.) vtilitatis nostræ gratia quo-

rum causa cuncta creauit, mouet uoluntatem nostram ad huiusmodi metalla inquirenda; ita dicit Alber. Magnus dicto loco, & Ant. de But. & alij supra alligati. Immediata, quæ disponentem, & perficientem comprehendit uersatur uel circa metalla naturalia inquirenda, & in puram materiam redigenda; & in hoc comprehendit Metallarios de quibus est in iure titul. C. de Metallar. lib. 11. uel circa metalla proprio ingenio, & particulari, ac subtili arte conficienda, & continet Alchimistas; de quibus per Ioan. Andr. in addit. ad specul. de crimin. falsi, Aut uersatur circa metalla siue natura, siue arte inducta formanda, & in species redigenda, & comprehendit Artifices metallorum; de quibus agitur in titu. C. de excus. artif. & in L. in ff. de iure immun.

Septimò quæro de causa materiali, quæ sit, & quomplex, & quid differat à subiecto uel materiato? Respond. ad primum, quod materialis dicitur illa, quæ inest, † uel ex qua aliquid fit, sicut æs statuæ, Argentum Phialæ secundum Aristot. Philosophos, & I. C. in locis præallegatis. Ad secundum Respond. quod causa materialis est triplex, 31 Alterationis tantum, † Compositionis, & Alterationis simul. Alterationis tantum est ex qua res fit tamquam ex termino à quo, & non manet in ipsa re, sic. Vinum est materia Aceti, L. in uenditionibus. §. fin. ff. de contr. empt. & sperma hominis §. 1. Inst. de iure nat. gent. & ciuil. & L. lege 12. tabularum. C. de leg. hered. Compositionis tantum est quando manet in toto. Et aut non fuit ante totum, ut caro, ossa, & similia in homine, L. qui in uero, & L. non sunt liberi. ff. de stat. hom. Aut fuit ante totum, ut Tabulæ nauis, uel Saxa, aut cemenra domus L. sed si ex meis & L. Mutius

cum ibi not. ff. de acq. rerum dom. §. cum in suo Inst. de rerum diuis. Alterationis, & Compositionis est duplex propinqua, uel remota, Propinqua, ut mel, & acerū Oximellis, uel uinum, & mel mulsi, §. cum quis ex aliena Inst. de rerum diuis. & L. adeo. §. cum quis. ff. de acq. rerum dom. Remota ut materia prima omnium generabilium secundum Philosophos in loco præallegato. Aliam quoque materialis causæ diuisionem affert Azzo. in princ. suæ summæ, quam emēdat postea Bald. in Rubr. ff. de iust. & iure dicens quod est uel 33 intrinseca, † & rationalis, ut ius, & iustitia; uel extrinseca, & occasionalis, ut contumacia dolus, & culpa; uel indifferens, ut hominum negocia, quæ animo disponuntur. Ad tertium Respond. quod materia nihil 34 differt à subiecto, † nisi non in e, cum subiectum nihil aliud sit quam materia ex qua aliquid fit. Quod attinet ad materiatum, aut illud potest reduci ad suam primam materiam, ut uas argenteum, & tunc materiatum uenit appellatione materiæ, † quid potest reduci ad sua initia, & si uas esse desinat, numquam tamen desinit esse argentum. L. eum aurū in princip. ff. de aur. & arg. leg. L. quæsitum §. illud fortassis. ff. de leg. 3. Aut non potest ad suum materiatum redigi, ut lana uestis, & Cupressus Nauis, & tunc non uenit appellatione materiæ, quia nunquam postea uestis in lanam redire poterit, neque Nauis in Cupressum. d. §. quæsitum, & ibi Glos. & Bart. & in L. carbonum in princip. ff. de uerb. signif. Verum hoc limitatur, & declaratur à ratio- 36 ne, † nam si ratio dispositionis ita suadeat, tunc materiatum materiæ nomine uenit, uel non uenit sicut ratio dicit. Veluti si statuto caueatur nequis frumentum extrahere possit. Si ratio statuti fundetur in penuria uitanda, neque farina, neque panis

37 panis coctus extrahi poterit, † Si vero factum sic propter abundantiam molendinorum farinam extrahere licebit, si propter abundantiam furnorum licebit extrahere panem coctum, ita tenet Barth. & alij in d. §. illud fortassis, & in L. 1. vbi etiam Plateam C. de frum. vrb. constit. li. 1. & Bald. in L. non dubium, vbi etiam Iason. C. de legib. & Aret. in §. cum ex aliena Instituit. de rerum diuis. & Nellus de Sancto Gem. in L. si conuenerit. §. si quis cauerit. ff. de pign. act. & Alberic. de statut. par. 2. qu. 5. & Guido Pap. decif. 373. & Firman. in opere suo Gabellarum part. 2. par. 8. quæst. 11.

Octauo quæro de causa formali, quæ sit, & quod simplex? Respond. ad primum, quod formalis causa, siue forma est species, & exemplum, & 38 ad rem comparatur † velut intrinseca rei. Et sic de forma hominis est quod sit rationabilis, de forma legis, vel cõstitutionis est quod sit honesta possibilis, bona, æqua, iusta, rationabilis, alioquin his deficientibus non est lex, sicut rationabilitate sublata tollitur homo ca. erit autem lex 4. distinct. c. fin. de præscript. & c. fin. de consuet. & Ant. de Butr. Aristot. & alij supra allegat. Secundum Bald. in L. 1. §. pro secundo. C. de caduc. toll. forma rerum naturalium nihil aliud est, quam earum perfectio. Quam D. Barth. Socin. præceptor meus in L. 1. §. & harum. ff. de verb. obligat. interrogationem, & partium substantialem collectionem 39 appellat, † vt si vna pars deficiat tota forma perimatur, quia forma non attribuitur nisi rei perfectæ, ac consumatæ. L. is qui quadringenta. §. vtrum. ff. de reb. dub. Circa secundum formalis causa dicitur duplex. Substantialis, & accidentalis, † Substantialis est ea propter quam res ipsa consistit & vnde suscipit denominationem & est inuisibilis in qualibet

re, vt in homine cuius forma substantialis est anima clemen. 1. de summ. Trin. & fid. Cathol. & Bartol. in 3. part. Tyberiad. circa princip. vers. Quod si. Accidentalibus dicitur ea qualitas, quæ circa rei superficiem apparet, vt albedo, nigredo, iuuenus, senectus, quæ adesse, & abesse possunt præter subiecti sublationem, vel corruptionem. secundum Philosophos præallegatos, & facit L. proponebatur. ff. de iudic. & L. 1. §. de inspicendo vbi notat Barth. ff. de ventr. inspic. Sed si qualitas hæc habeatur loco materiæ seu substantiæ, tunc dicitur forma substantialis licet in se ipsa sit accidentalis, quod maxime apparet in iuribus, quæ in superficie consistunt vt in usufructu, L. quid tamem §. quadrigæ cum l. seq. ff. quib. mod. vsus. am. & notat Bald. in l. 1. vers. 6. videndum ff. de acq. possess.

Nondum quæro quot modis forma, seu causa formalis accipiatur, & quomodo ea cognoscatur? Respond. deo ad primum, quod forma accipitur, † pro qualitate, & pro substantia vt mox vidimus, & accipitur pro ordine, quia ordo dicitur humanorum actuum forma. l. qui Roma §. Flauius ff. de verb. oblig. Ad secundum respondeo, quod forma cum 42 sit inuisibilis † dignoscitur per accidentia extrinseca, veluti in homine quia habet animam, & corpus ita organizatum, alioquin non esset homo. l. non sunt liberi ff. de stat. hom. Item cognoscitur per illam aptitudinem, quæ apparet, veluti in scypho, & domo, & alijs artificialibus. Item cognoscitur per operationes, cum animalia agunt naturales operationes propriæ speciei attributas, veluti sentire, ac moueri; vel inanimata cum in fructibus saporem, ac maturitatem videmus. Vt dicit Arist. 1. de Anima, & Philosophi ac I. V. C. supra allegati.

Decimò quæro quomodo amittatur

tatur forma, & quideius omisio operetur? Respondeo ad primum, quod in rebus animatis amittitur forma, quando deest naturalis operatio, ac solita potentia, & ea amissa
 43 corrumpuntur & etiam nomina siue loquamur de homine cuius forma amissa, quæ est anima, non homo, sed cadaver vocatur. ff. de cadaver. punit. per tot. siue de animatis anima sensitiva. L. mortuo boue. ff. de leg. 2. & pariter de anima vegetatiua. Sed in rebus inanimatis in artificialibus, perditur forma cum illius accidentia perduntur, vt si de lapide fiat calx. In rebus artificialibus perditur forma amissa illa aptitudine, vt in Scipho fuso; qui definit esse Sciphus. l. Iulianus. §. sed & si quis ff. ad exhib. L. quintus. §. cum aurum ff. de aur. & argent. legat. vel amisso ordine, quo destructo totum dicitur destructum. dicta L. non sunt liberi, & L. si debitorum. ff. de pact. & Bald. in leg. 1. ff. de rerum diuis. Et Dominus Præceptor meus in d. §. & harum. Ad secundum respon. quod
 44 omisio forma, vitiat actum, & illud reddit nullum siue actus sit fauorabilis, siue odiosus, d. §. Flauius; Et ideo omisio forma processus, ille redditur nullus, & nulla sententia super eolata. L. prolatam. C. de senten. L. cum hi. §. si prator. ff. de transf. cap. cum dilecta de rescrip. & ca. exhibita de iudic. vbi plene Doctores. Et ideo à forma legis, vel statuti non est recedendum. L. constitutionibus. ff. ad munu. L. certa forma vbi Ioan. de Plat. C. de iure fisci, quoniam plus est omittere formam, quam materiam omittere, cum in materia omisio procedat reg. Si non valet vt ago, valeat vt valere potest,
 45 non procedit & in ommissione forma. L. an inutilis. ff. de accept. L. si vnus. §. acceptilatio. ff. de pact. Et non mirum, quia forma dat esse rei. L. Iulianus. ff. ad exhib. cum vulgaribus,

Decimoprimum quæro quæ sit causa formalis metallorum. Respondeo quod aut habemus obiectum ad naturalem philosophiam, & forma est aut illa rudis metallorum in massa, vel lamina, aut artificialis quæ domo tallū in aliquam speciem redactum est, veluti Scipum, Lancē, Calicem, Anulum, Torquem, & similia. Aut habemus obiectum ad legalem philosophiam, & dicta forma est duplex, Tractandi, vel Tractatus. Tractandi est triplex: definitiua, diuisiua, & exemplorum positiua vt dicit Albert. de Rosar. in Rub. prohem. ff. & Bal. in d. Rub. ff. de iust. & iure. Tractatus forma est collocatio ad singulos congruos titulos. secundum Ant. de Butr. in loco præalleg. & ibi etiam Abbas.

Decimosecundum quæro de causa finali, quæ sit, & quotuplex? Respon.
 46 ad primū, & quod causa finalis est illa, propter quam aliquid fit, vt ambulandis sanitas, Vnde si queratur quare quis ambulet, & dicat vt sanus sit, arbitramur idoneā ambulandi causam fuisse allatam. secundum Aristot. & Ant. de Butr. in locis supra allegatis; Per eam enim prima hominis intentio dignoscitur, vt si domus est à turbine, & pluuia nos protegat, hic finis mouet efficiētem, & efficiens preparat materiam, quam postea reducit ad formam: vt inquit Butr. in d. loco, Vnde patet, quod causa finalis est potissima, ac
 47 finis & omnium aliarum causarum & obiectum intellectus, sicut signū est obiectum visus; & portus nauigantium vt inquit D. Thomas 1. 2. quaest. 1. artic. 1. & 6. & Bald. in L. Generaliter in 2. oppositione. C. de Episc. & cler. & in L. eam quam. C. de fideicommiss. & in L. 7. C. de fals. caus. adiect. leg. Ad secundum Respondeo secundum philosophos in
 48 dict. loco, quod finis & est vel *Euentus*, vel *Intentus*. Euentus posset esse,
 & ap.

& apparere malus. Intentus est generationis, & rei generate. Generationis finis est forma; Rei generata est intentione primaria, vel secundaria; Primaria intentione est quo, vel quod. Quo est Visio Dei, quod est ipse Deus; Secundaria intentione itē est quo, & quod: Quo est habitus virtutis, quod est ipsum operari. ita distinguunt Philosophi, & Anton. de Butt. in locis præallegatis.

Decimo tertio quæro quid causa finalis differat ab impulsua? Respondeo quod causa finalis respicit futurum, & ut est ratio legis, impulsua verò respicit præteritum, ut est causa legis propter quam est edita. Unde infertur alia differentia, ut necesse sit causam finalem legis, vel constitutionis esse veram, & de eius veritate disputari posse, & sed causam impulsuam secus. ut dicit Bar. in l. demonstratio falsa. §. quod autem quæst. 8. ff. de cond. & demon. & in l. 2. ff. de notat. & in extr. ad Reprim. in verb. Ne ex eorum. Quod tamen limitatur in rescripto Principis, & quod impulsuè veritatem supponit, & quæstionem admittit l. præscriptione. Cod. si contra ius, vel util. pub. Tertio differt, quia causa, quæ non influit in omnem effectum inclusum sub dispositione veluti si sit strictior, ac magis specialis & quam dispositio dicitur impulsua. Sed illa, quæ influit in omnem effectum dispositionis, & est generalior dicto dicitur finalis. Bald. in leg. 1. colum. 8. ff. solut. matrim. & in leg. generaliter. ff. de Episcop. & Cleric. & Domin. in cap. quoniam de immun. Eccles. lib. 6. & notant Doctores in l. final. ff. de offic. Procuratoris Casar. & in l. 1. §. sexum. ff. de postul. & Corn. contul. 35. Semper mihi in princip. vol. 3. Quarta differentia est, quod

53 & causa finali posita ponitur effectus, & ea cessante cessat effectus, cap. cum cessante. Extr. de appellat. Tancred. in suo compend. Rubr. secund. quæstio. 3. in fine, & Bald. in leg. 1. Cod. quand. non pet. part. Sed causa impulsua cessante non cessat effectus l. 1. §. sexum ubi Paul. de Castr. lect. Florent. ff. de postulat. & Abb. in d. Rubr. Prohem. 54 Gregor. sicuti non cessat quando causa pro ratione sumitur Cyn. & Bald. in leg. generaliter Cod. de Episcop. & Cleric. & Bartol. in leg. secunda §. final. in fin. ff. de donation. neque cessat quando actus non est perfectus, vel consummatus, & adhuc aliqua reliquia supersunt dict. leg. generaliter & leg. final. ff. vud. lib. leg. 2. ff. rerum. amot. leg. ex duobus. ff. de vulg. & pupil.

Decimo quarto quæro, quæ sit causa finalis metallorum? Respondeo quod diuersæ sunt causæ iuxta obiecta, quæ inspicimus: Si finis generationis consideramus, causa finalis est, forma metallorum, & eorum inesse deductio. Si finem rei generate, causa finalis est humana utilitas, cum hominum causa cuncta à Deo sint genita ut in principio Genes. & Psalm. 8. & Lact. Firmian. in lib. de ira Dei capit. 12. §. in pecudum Institur. de rerum diuis. & Plin. libr. 7. in principio. Si finem quarentium spectemus, vel utilitatem, vel diuitiarum aviditatem causam finalem esse dicimus leg. 1. Cod. de metall. libr. 10. Si verò circa utris observationem consideremus, Proxima causa erit, ut aouum ab iniquo, licium ab illicito signoscatur, secundum Doctores supra allegatos, & Diuum Thomam secunda secunde quæstione 28. artic. 1. Remota

Remota est aeterna felicitas, ad quam omnes scientiae finaliter ordinantur. secundum D. Thomam pri. 2. quaest. 1. artic. final. & quaest. 3. artic. final. Si vero finem addiscentium, & eorum qui docent vel tractatus conscribunt, inspiciamus, ille dicitur multiplex. Aut enim id faciunt homines ut sciant ut Rethores, & Dialectici, & horum finis superbia est, & vanagloria; Aut ut edificentur ut Theologi, & Canonistae, & horum finis est prudentia, Aut ut lucrentur ut Medici, ac Iurisperiti, & horum finis est auaritia,

Aut ut aedificent, ut Magistri boni, & horum finis est Charitas, quae bene redolere dicitur cap. 1. §. ad exhibendum. De sacr. vnct. & elemosinam continere, & antecedere cap. duae sunt, & capit. tria. 45. distinct. Quos fines considerat Hostiens. in princip. sua summae. Duo igitur fines mouerunt me ad scribendum super hac materia. Vnus ut addiscerem quae de illa Doctorem scire oporteat, Alter ut docere ipsam possem, & de iure consultus respondere.

D E
CAVSA EFFICIENTI
LIBER PRIMVS.

DE METALLARIIS.
Titulus Primus.

S V M M A R I A.

- M**etallarij qui dicantur.
 1 Dammati in Metallum non sunt Metallarij.
 2 Metallorum singulorum inuētores.
 3 Filij metallariorum sunt metallarij.
 4 Lapidarij sunt Metallarij.
 5 Sunt homines liberi.
 6 Dammati in metallum non sunt de Collegio metallariorum.
 7 Dammati in metallum sunt qui metallum fodere vel portare debent.
 8 Testari non poterant.
 9 Nec heredes institui.
 10 Nec agere, nec conueniri nisi pro alimentis, & ijs quorum iure gentium sunt capaces.
 11 Metallariorum officium, est venas inquirere, effodere, et in materiam lucidam, & propriam redigere.
 12 Metallarius quilibet esse potest.
 13 Metallarij, possunt esse laici, & Religiosi.
 14 Fratres sancti Galgani in agro Volterrano regē es erant Domini Venarum extrahendo Venas Ferre in Insula Ilua.
 15 Metallarij pro introitu debent soluere fisco tertiam partem uncie, pro fossione libram annuam 14. unciarum, pro purificatione duas decimas: fisco si fodit in publico, Vnā si in priuato.
 16 Sed de auro soluere tantum debent 7. scrupolos annuos.
 17 Præualet tamen consuetudo.
 18 Ita soluitur de Marmoribus, & lapidicinis.
 19 Si deseruerint artem possunt compelli ad illam reassumendam quacumque prescriptione non obstante.
 20 Ita possunt retrahi ad officium filij metallariorum.
 21 Etiā si fuerint in seruitio Principis.
 22 Ita & debitores priuatorum retrahi debent à seruitio Principis ut debitum soluant.
 23

- 24 Quilibet in proprio fundo metalla potest inquirere dummodo fisco partem debitam soluat.
- 25 In fundo usufructuario similiter inquirere potest nisi partem fundi laedat, vel formam mutet vel acrem corrumpat, vel sumptum magnum proprietario afferat.
- 26 Ita poterit in fundo Emphyteotico.
- 27 Et in fundo feudali.
- 28 Et in dotali.
- 29 In fundo communi potest inquiri inuito socio, si pradium sit ad hoc destinatum vel aliqua pars, & socio damnnum non inferatur.
- 30 Socius potest incidere sylvam caduam inuito socio ne pertinacia vnus altero noceat.
- 31 Ad metalla inquirenda, vel effodienda societas contrahi potest.
- 32 In solo publico metalla inquiri possunt.
- 33 Et in solo alieno volente Domino.
- 34 Et inuito Domino ob publicam utilitatem.
- 35 Dummodo non inferatur prauidicium Domino.
- 36 Incipiens inquirere vel fodere in suo si vena transcat in alienum potest eam prosequi Domino inuito, dummodo fiat sine ipsius detrimento.
- 37 Vel nolit ipse Dominus initio inquirere, & fodere.
- 38 Nisi extraneus iam repererit vel expensas in fodiendo fecerit.
- 39 Lapides in alieni soli superficie neque cedi neque extrahi possunt, subterranei possunt.
- 40 Lapides vendere nemo cogitur si illis opus habeat.
- 41 Lapidarius non poterit etiam in suo lapides cedere si fragmenta cadant in solum alienum nisi usu vel casualiter factum sit.
- 42 Nec poterit lapides vel terram praicere.

Metalla temporis ordine fuerunt ante metallarios, sed metallorum notitia processit à metallarijs. Ideo prius hoc titulo de ipsis, altero de metallorum artificibus, postea de metallis in genere, & in specie pertractabimus. Et iuxta hunc ordinem.

Primò quæro qui dicantur Metallarij? Respondeo secundum Azz. in summa. C. de Metall. & met. libr.

11. quod metallarij dicuntur, qui laboriosis effossionibus suis ingeniosis artibus, non tamen prohibitis, metallorum venas inquirunt ¶ leg. cuncti Cod. eod. tit. vbi idem Andr. de Baru. & Ioan. de Plat. Et Bart. in l. 1. eod. titu. dixit, quod qui fodiunt metalla dicuntur Metallarij, quem intelligas, quod loquatur de metallarijs, de quibus in illo titulo, aliàs nimis generaliter loqueretur, cum damnati in metallum fodiāt metalla, & tamen ¶ non dicuntur metallarij, vt dicam infra.

Secundò quæro, qui fuerint metallorum inuentores? Respondet Plin. lib. 7. Naturalis Historia, cap. 36. ¶ Quod Æris metallum inuenit Cinyra in Insula Cypro; ferrum alij Calybes, alij Cyclopes, sed secundum Hesiodum eos, qui vocati sunt Dactyli Idæi in Creta ferrum inuenisse. Argentum Erictonius Atheniensis, & vt alij dicunt Æacus. Aurum Cadmus Fenix ad Pangeū montem & secundum alios Thoas, & Eachis in Pancaia. Plumbum ex Cassiteride Insula primus attulit Midacritus. Lapidicinas idem Cadmus Thebis inuenit vel in Fænciâ.

Tertiò quæro, qui comprehendantur appellatione Metallariorū? Respondeo, quod comprehenduntur. Primò qui inquirunt metalla. 4 ¶ Secundò filius metallarij, qui Metallarius etiam dicitur, & sicut pater retrahitur ad metallum fodiendum

dum, & patris exercitium astringit filium. l. metallarij, & ibi not. Ioan. de Plat. C. eod. tit. Tertio comprehenduntur lapidarij, & foiores lapidum, & inuentores, vt not. Ioan. de Plat. in d. l. cuncti per textum ibi, dū dixit, saxorum venam, secundū vltimam expositionem. Exponitur. n. secundum ipsum dupliciter, saxorū venam, id est, venas metallorum inter loca saxosa apparentes: Vel venas saxorum, id est, marmorum, & aliorum lapidum.

Quarto quæro; An metallarij sint homines liberi? Respondeo quod sic, vt dicunt Bart. & Ioan. de Plat. in l. fin. C. de metall. & metall. lib. 11. concludentes, quod licet sint ascripti ad fodiedum metallū, sunt tamen homines liberi, & non serui, vt l. diutius cum ibi not. C. de agric. & cens. lib. 11.

Quinto quæro, An damnati in metallum dicantur de Corpore, seu Collegio metallariorum? & Respondeo, quod non, vt dicit Azzo in summa vbi supra, & Accurs. in l. fin. eod. tit. Quia nō debet quis pro delicto incorporari publico corpori. l. nequis. C. de penis, nisi religioso, vt in Auth. vt null. iud. §. Quia vero. Intelliguntur ergo damnati in metallū fabricæ publicæ obligati, id est alligati, non autem metallariorum corpori deputati secundum Azzo. Accurs. & Ioan. de Plat. in d. l. final. Dicit tamē Ioan. de Plat. quod possunt applicari dō corpori ad seruiendum, nō vt habeant immunitates corpori concessas glo. not. in l. ne quis. C. de decur. lib. 10.

Sexto quæro, Quæ sit pœna damnati in metallum? Respondeo secundum glof. ordinariam in §. relegati Inst. Quib. mod. ius patr. pot. solu. & quidam damnabantur in metallū ad metallum fodiedum, vel etiam deportandum, & ne fugerent ligabantur, & pondere quodam oppri-

mebantur, vt ferro, vel alia re. Alij erant, qui dicebantur damnati in opere metalli, & hi non tanto pondere opprimebantur, & qui fugiebāt in metallum ponebantur. Alij vero erant, qui in ministerio, vel seruitio metalli ponebantur, & hoc si perpetuo fiebant erant serui, aliās non vt. l. aut damna. §. inter eos, & §. si quis, & §. in ministerium. ff. de penis, licet igitur damnati in metallum vel in opus metalli differant in vinculis, omnes tamen libertatem amittebant d. l. aut damna. §. est pœna. Huiusmodi autem pœnæ secundum Accurs. in d. §. relegati hodie non sunt in vsu. Sciendum est etiā, quod damnati in metallum nō possunt condere testamentum & leius qui. §. fin. ff. de testa. & ibi Doct. & not. Philip. de Perus. in rubr. de testam. Q. 9. lib. 6. Nec possunt hæredes institui, & vt dicit Spec. in tit. de instr. edit. §. compediose vers. secundò oppono, per textum in l. si in metallum. ff. de his, quæ pro nō script. habent. Et deuenit hæreditas dicto casu, non ad fiscum, sed ad venientes ab intestato, vt notat Bart. in d. l. si in metallum, dicens, se ex hoc cōsuluisse, quod si fratres minores instituuntur hæredes, hæreditas pro non scripta habetur, & remanet apud hæredes ab intestato, & tenet etiam Bart. in sua minor. lib. 1. c. 2. Angel. Aret. in §. relegari instit. de lega. Bald. in auth. ingressi. C. de sar. eccl. An autem damnatus in metallum repellatur ab agendo, & an cōtra ipsum agi possit, ponit Abb. in c. intelleximus in fine de iud. & concludit, quod in his quæ haberi possunt, & possit agere, & conueniri. Quæ autem habere possit remittit se ad l. si in metallum cum ibi no. ff. de his, quæ pro non scrip. hab. & l. quidam, & ibi Bart. ff. de penis, vbi dicit, quod pro alimentis agere poterit, & pro his, quæ sibi reseruantur

tur de iure gētiū, quia in his habet actionem. l. si mandauero. §. is cui. ff. mand. Quæ extenduntur per Bar. ad fratres minores; an pro alimentis singulari fratri relicto, ipse, vel conuentus agere possit in l. seruos. ff. de alim. & lib. leg. In quo, dic, vt ibi per eum.

Septimò quæro, Quod sit metallariorum officium? Respondeo secundum Azzo. in summa ubi supra, quod ipsorum officium est, metallorum venas inquirere, & inquisitas effodere, atque in materiam lucidam, & propriam eas redigere, quod per varias decoctiones fit, vt a quibusdam dicit se accepisse idem Accurs. in l. cuncti eo. tit. quod primo quærunt, secundo fodiunt, tertio pluries effundendo in lucidam, & propriam formam reducant, & sequitur Ioan. de Plat. ibi.

Octauo quæro; An cuilibet liceat fodere metalla, & quilibet possit esse metallarius? Respondeo, quod sic, ita probat tex. in l. i. C. de metall. & met. lib. 11. & ibi notat Bart. dicens, quod cuilibet licet fodere metalla, & intrare matriculam metallariorum, dummodo soluat, quæ dicuntur in d. l. 1. de quibus statim dicam *Questione 12.*

Nono quæro; An exercitium metallorum sit licitum Clericis, & Religiosis? Respòd. quod sic, & Ita determinat Fed. de Senis in conf. 207. inc. Nos Griffolus. Quia licet negociatio sit Clericis interdicta, nõ tamen artificium est prohibitum, vt colligitur. 88. dist. per totum, & in cap. Clericis. 91. dist. & de consecr. dist. 6. c. nõquam, & sentit. Archid. in c. quãquam de censib. lib. 6. Perquirere autem metalla, & subtili artificio ea distinguere, & separare, & ad propriam materiam reducere est artificium. l. 1. C. de metall. & met. lib. 11. Et non negociator, seu mercator, sed Artifex dicitur. Ergo

est permillum Clericis huiusmodi exercitium. Et sentit, idem Dom. de Sancto Gem. in d. c. quanquã. Consultuit enim Fed. in d. conf. pro Fratribus & Sancti Galgani Volaterrana diocesis, qui venam ferri trahebant ex Insula Illux, & illam eorum artificijs redigebant in ferrum purum, quod licitè facerent, & nõ dicerentur negociari, & non tenerentur ad solutionem gabellæ.

Decimò quæro. An aliquid, & quid soluendum sit per illum, qui vult fodere metalla, & esse metallarius? Respond. quod pro introitu matriculæ debet soluere fisco octo scrupolos; & idest, tertiam partem vnciæ illius metalli ad quod fodiendum accedit: Non enim si ad Plumbum fodiendum accedit, dabit in Argento, vt dicit Accurs. in d. l. 1. C. de metall. & met. quia esset absurdum, vt ibi dicit Azzo in summa. Quos non soluit, nisi semel in officio introitu, vt concludit Bart. & Ioan. de Plat. in d. l. 1. Et de eo, quod fodit debet dare quolibet anno libram vnã fisco, quæ sit 14. vnciarum. l. 2. eod. tit. nisi Aurum fodiat, quia sufficit, si annuatim soluat septem scrupolos, vt l. per annos eod. tit. Et ultra hoc, de eo quod percipit facta purificatione metalli, debet dare fisco duas decimas, i. de decem partibus, duas partes, si fodit in publico, si fodit in priuato unam decimam soluit fisco, aliam priuato, residuum sibi retinet l. 3. eod. tit. Si in priuato ipsius fodientis, unam decimam fisco soluit, vt dicunt Azzo in summa, Accurs. & Io. de Plat. in d. l. cuncti eod. tit. & iste decime sunt post fossionem, & post purificationem metalli secundum Ioan. de Plat. ibidẽ. Et sic sunt tria tempora, pro introitu, pro fossione & purificatione, vt dicit Ioa. de Plat. in dict. l. 1. Et prædicta procedunt nisi esset consuetudo in contrariũ, quia

quia circa huiusmodi materiam consuetudo attendi debet, vt l. venditor. §. Si constat. ff. comm. præd. Ita dicit Bart. C. p. in l. inter publicam in Quarto not. ff. de verb. signifi. & Card. Alex. in c. 1. in verbo Argentariae Quæ sint Reg. in usib. feudo.

Decimoprimo quæro, An de Lapidicinis, Marmoribus, & Cortibus, & similibus soluantur; quæ de metallis soluuntur fisco. ¶ Respon. quod sic, vt not. Bart. in l. cuncti. C. de metall. & met. lib. 17. Et ibi idem notat Ioan. de Plat. Puto tamen in his consuetudinem attendendam, vt de metallis dixi supra. q. 9.

Decimosecundo quæro, An Metallarius si officium fodiendi deseruerit possit retrahi ad fodiendum metallum? Respon. quod sic, nulla temporis præscriptione obstante. l. fin. C. de metall. & met. lib. 11. & ibi Bart. & Ioa. de Plat. qui dicit, quod si Metallarij masculi, vel femine dereliquerint propriam Prouinciam, in qua debent fodere metalla, & ad alienam Prouinciam se transfulerint, debent retrahi ad illam nulla temporis præscriptione obstante, & ita vult ille text. secundum ipsum ex quo patet, vt ipse dicit, quod nec quadraginta annorum spatio poterunt ab exercitio metallico liberari, cum lex resistat potentie præscribendi, vt l. cum satis. C. de agric. & cens. lib. 11. & l. si quis decurio subiectus. C. de decur. lib. 10. vbi idem notat Ioa. de Plat. & allegat not. per Ang. in l. per omnes C. de præscript. 30. anno. & notat idem Azzo in summa eod. tit. Veri. in summa notandum est, & Ioa. de Plat. in l. si cohortalis. C. de cohortal. lib. 12.

Decimotertio quæro, Quid de filijs Metallariorum an retrahi possint ad officium fodiendi. Respon. quod sic, text. est in d. l. fin. ibi vna cum sua sobole & ibi notat Azzo in

summa, & Ioa. de Plat. idem notat, dicens, quod filij metallarij quantumcumque extra suam prouinciam geniti retrahuntur ad officium fodiendi. Ex quo patet secundum ipsum, quod filius metallarij, metallarius est, & ita nexus, vt exercitium paternum astringit filium ad illud, vt ibi, & in l. vnde satis. C. de agric. & cens. lib. 11. & not. Ioa. de Plat. in d. l. si cohortalis. C. de cohort. lib. 12.

Decimoquarto quæro, Quid si metallarius fuerit in seruitio Principis an retrahatur ad officium metallorum? Respon. quod sic, text. est in d. l. fin. C. de metall. & met. lib. 11. ibi etiam quos domus nostræ secreta retineant. & ibi not. Bart. & Ioa. de Plat. Ex quo patet secundum Ioa. Quod Princeps non tenet aliquem accedentem ad sibi seruiendum causa oneris, & exercitij euitandi; ad quod erat obligatus, sed etiam a sua domo vult retrahi. Ex quo infert ibi And. de Bart. quod uasallum meum quocumque migrauerit reuocare possum, etiam si se ad seruiendum Principi locauerit. facit l. 1. C. de murilegul. lib. 11. & d. l. si quis decurio, & l. generali. C. de decur. lib. 10. Quod notat Ioa. de Plat. contra debitores, priuatorum, qui ne capi, & carcerari valeant, locant se ad seruiendum magnatibus, quia possunt retrahi, nec debent a potentioribus tueri, vt l. 1. C. ne lic. pot. & l. 1. C. vt nemo ad suum Patro. lib. 12. & facit d. l. fin. C. de metall. & met. secundum Bar. ibi, & Ioa. de Plat. quod Statutum disponens quod Comitatus reponantur in comitatum, habet locum etiam in illo, qui esset de Prioribus, siue antianis, sicut ibi retrahitur ad suam conditionem etiam is, qui est factus domesticus, & familiaris Principis.

Decimo quinto quæro, An liceat Demi-

Domino in fundo proprio perquirere metalla. Azzo in d. summa
 24 concludit, quod sic. Dicit enim, quod datur facultas perquirendi metalla in proprijs agris, & ita determinat Alber. de Rosa, in l. equisimum §. Inde est quaesitum. ff. de usufruc. dicens per illum textum, notandum esse, quod cuilibet licitum est in suo lapidicinas, & Argentifodinas, & qualibet metalla inuenire, allegat etiam l. 3. §. fin. ff. de reb. eorum dummodo tamen, vt ille subdit, det partem fisco debitam, vt loquitur l. 4. C. de metall. & met. lib. 1. Et circa dictam solutionem fisco faciendam, dicas, vt dixi supra q. 10.

Decimosexto quaero, An usufructuarius possit in fundo, cuius
 25 habet usufructum fodinas metallicas instituere, & perquirere. Respond. Iurisconsultus in l. acquisitum §. inde est quaesitum ff. de usufr. quod potest Aurifodinas, Lapidicinas vel cretifodinas instituere, si non agri partem necessariam leat, supplet Accurs. huius rei, id est, ad Argentifodinas faciendas occupaturus sit. Subdit textus. Proinde quoque venas Lapidicinarum & huiusmodi metallorum inquirere poterit; Ergo & Auri, Argenti, & Sulphuris, & æris, & ferri, & cæterorum fodinas, vel quas Pater familias instituit exercere poterit, vel ipse instituere, id est, de nouo incipere, ut ibi explicat Accurs. Si nihil agriculturæ nocebit, Subiungit Iuriscō u'tus. Et si forte in hoc, quod instituit plus redditus sit; quā in vineis, vel Arbutis, vel Oliuetis, quæ fuerint, forsan, & hoc deijcere poterit, Siquidem eidem permittitur meliorare proprietatem. Iste est textus in d. §. Inde est quaesitum. Sed Accursius ibi super verbo deijcere opponit, quia cum ex hoc mutet usufructuarius statum

rei videtur, quod non possit, vt ead. l. §. Sed si arbores: & pro solutione, dat ibi multas responsiones. Sed tu secundum Alber. de Rosa, ibi dicas quod aut usufructuarius vult de nouo quaerere forma non mutata, & potest, vt d. §. inde est quaesitum. Si verò mutat, aut locus principaliter est deputatus ad amenitatem, & mutare non potest, vt eadē l. §. usufructuarius, & §. sed neque aut deputatus est ad fructus, & usufructuarius vult quaerere maiorem. Et tunc si ex opere corrumpat aerem, vel nimis magnum sumptum exigat, & non potest, vt eadem l. vers. si tamen. Aliàs potest, vt in d. §. & si forte. Et quod dicit Alber. de magno sumptu intelligit, qui esset necessarius etiam finito usufructu, quem non posset proprietarius substinere, vt quia usufructuarius volebat ibi facere fornacem, & proprietarius finito usufructu non poterat illam substinere, vt dicit ibi Alber.

Decimo septimo quaero An Emphiteota possit Aurifodinas quaere
 26 re in fundo Emphiteotico. Dico quod sic. Primo, quia cū possit Dominus in proprio fundo quaerere metalla, vt dicit Alber. in d. l. equisimum §. inde est quaesitum. ff. de usufr. & dixi supra 16. & Emphiteota habeat vtile dominium. l. 1. ff. si ag. aut. vel Emph. peta. & notatur Inst. loca. §. adco, omnis fructus, siue augmentum contingēs in re siue latens, siue apprensus cedit commodo Emphiteote, vt not. per Ias. in l. 1. in vlt. Glot. C. de iure Emphyt. Et cum istæ fodinae, sint in fructu, vt l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. sol. mat. potest fodinas instruere. Secundo quia si licet usu fructuario, vt dixi supra q. proxima, cuius ius est debilius, quia finitur morte. §. finitur Inst. de usufr. & Emphiteota fortius ius habet, Ergo licet

licet Emphyteotea. Tertio ita sentit Alber. de Rosa in litem si fundi. ff. de usufr. vbi dicit, quod lapidicina, & metalla, quae reperiuntur in fundo emphyteotico pertinent ad emphyteota. Linita tamen, & intellige conclusionem istam secundum ea, quae supra dixi in praecedenti. quaest. & per ea, quae not. Bald. & Ias. in l. i. ad finem. C. de iure emphyt. & per Barr. Veron. de seru. rustic. praed. in Tit. de Montibus Vers. quarto quinto, vbi quaerunt. An Emphyteota possit statum rei mutare, & quando.

Decimo octavo quaero, quid de feudatario? Respond. idem, quod in Emphyteota, quia habet vtile dominium, 27 vt in c. i. §. rei, & ibi glosa, & Bald. de inuest. de re. al. fact. & not. Abb. in ca. si diligenti in 3. not. extra. de praescript. & hoc etiam sentit Alberic. de Rosa. in d. l. item si fundi, vbi dicit, quod metalla inuenta in fundo feudali spectant ad vasallum.

Decimonono quaero, Quid de marito in fundo dotali: Respond. quod potest Argenti, Auri, ceterasque fodi- 28 nas perquirere. l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. solut. matrimon. & l. final. in princip. ff. de fund. dot. & per Doctores, & glossam in d. §. si vir in fundo.

Vigesimo quaero, An vnus ex Dominis in fundo communi alio contradicente possit fodere metalla? & soluendo dico, quod Aut sunt ibi fodine iam inuenta, aut vult inuenire de no- 29 uo. Primo casu dico, quod potest duplici ratione. Prima, quia vnus ex Dominis potest vti re communi ad vsum destinatum alio inuito, vt dicit glosa not. in l. Sabinus. ff. comm. diui. in fine, & Barr. in l. serui electio. §. Labeo. ff. de leg. primo. Et facit not. decisio Baldi in conf. 27. lib. 5. incip. Quidam Nerius, vbi vult, quod Socius inuito 30 socio potest siluam ceduam incidere, ne negligentia, & pertinacia socij alteri noceat, qui vult vti re communi

ad naturalē, & destinatum vsu rei. l. arboribus. §. raris. ff. de usufru. Quam decisionem sequuntur Sozz. & Ias. in d. §. Labeo, & Ioan. Baptist. de sancto Seuerino in l. i. C. qui testa. facer. poss. Secunda ratio est propter publicam utilitatem, quae prouenit ex huiusmodi fodinis vt not. in l. quosdam. C. de met. & met. lib. i. i. Secundo casu idē dico, quod potest; Primo ratione publicae utilitatis, cum enim fauoris publici gratia liceat in alieno perquirere metalla, etiam inuito Domino, vt dicit Azzo. in summa praallegata, & glos. in d. l. quosdam, & dixi supra quaest. 13. multo magis in fundo communi. Et licet cesset ratio prima supra deducta, quia non erat destinatus ad hoc, tamen cum adsit alia finalis ratio publicae utilitatis, militat conclusio. §. affinitatis Institu. de nupt. & ibi not. Ang. Aret. Secundo, quia Dominus pro parte potest vtiliter disporre de re communi pro indiuiso, vt not. Bar. in l. & hac distinctio. §. cum fundum. ff. loca. etiam ad vsum, ad quem parata non est si modo factum prodest alteri, vt not. Barr. in d. l. serui electione. §. Labeo. ff. de leg. i. & Dyn. in cap. in re communi de reg. iur. libr. 6. Sed si damnum afferretur socio, pu- 31 to quod non posset per not. per glossam in d. l. quosdam, & per not. per glos. & Doct. in l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. solut. matrimon. & quia vnus ex Dominis non potest vti re communi ad vsum non destinatum quando ex tali vsu res detereretur secundum Iac. de Beluis. in l. si aedes. ff. comm. diu. & l. vnus ex Dominis ff. de seruit. & facit quod dixi supra quaest. 24.

Vigesimo primo quaero, An societas ad Aurum fodendum, vel alium metallum coiri possit? Respond. quod sic ¶ l. i. §. i. ff. Quod cuius. vni. nom. vbi glosa dicit, quod vt Aurum, vel Argentum simul fodiant quandoque inuent societatē. Et ibi Iureconsult.

rus dicit, quod socijs Antofodinarū, vel Argentifodinarum, vel Salinarum concessum est habere corpus, & collegium, & archam communem, & ibi notatur.

Vigesimo secundo quæro; An Metallarius possit perquirere metalla in locis publicis Azzo. in d. summa tenet, quod sic, & idem tenet Bartol. & 32 Ioan. de Plat. in d. l. & in d. l. cuncti. C. de metall. & met. lib. 11.

Vigesimo tertio quæro; An volente Domino possim in alieno metalla perquirere, videtur quod non, quia in alieno non possum quærere thesaurum, etiam volente Domino, ¶ l. 1. & ibi not. Accurs. C. de thesau. libr. 10. Sed contrarium dico, quod ino possum cum consensu Domini in alieno perquirere metalla, & ita tenet Azzo. in summa, & Accurs. in d. l. cuncti, quia thesaurus dono fortunæ, metalla vero longo parantur agone. Sed melior ratio est secundum And. de Bar. quia de thesauro nihil debetur fisco, nisi inueniatur in loco publico, sed ex metallo debetur decima fisco, in quocunque loco inueniatur. Et sic versatur ratio publicæ utilitatis vt dicit etiam Ioan. de Plat. in d. l. cuncti, qui dicit notandum esse, quod licet quis non possit in alieno data opera quærere thesaurum etiam cum consensu Domini d. l. 1. Cod. de thesau. Metallarij tamen de publico deputati possunt in alienum ingredi, & metalla quærere etiam data opera. Similiter potest quis de consensu Domini in alieno fodere lapidinas mar moreas, Cretifodinas Aurifodinas, & 35 cæterorum metallorum materias l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. solu. matrim. & not. etiam Ioan. de Plat. in d. l. 1. C. de thesau.

Vigesimo quarto quæro, An liceat in alieno inuito Domino Venas metallorum perquirere. Et prima facie 34 videtur, quod non, quia nemini, Domino contradicente, licet agrum al-

terius ingredi, quod si fecerit actione iniuriarum poterit conueniri. l. 3. §. plane, & l. iniuriarum. §. final. ff. de iniur. & l. naturalem. §. aprum. ff. de acqu. rer. Dom. Sed Azzo. in d. summa vers. quæro tamen, determinat cōtrarium, dum dicit; opinor tamen propter publicam vtilitatem hoc licere, si tamen sine Domini detrimento fiat, vt l. quosdam eod. tit. & ita etiam firmat. Accurs. in d. l. quosdam, & 37 idem firmat Bart. & Ioan. de Plat. in l. 1. vers. similiter. C. de thesau. libr. 10. & hoc propter publicam vtilitatem. & ita etiam tenet Ias. in l. de quibus num. 17. vers. ex prædictis. ff. de legi. vbi dicit, quod potest, quis in alterius domo fodere metalla eo inuito dummodo edificium nõ destruat.

Et notat Ioan. de Plat. ex glosa in d. l. quosdam, quod licet aliàs non liceat domū, vel prædium alterius ingredi Domino inuito, aliàs ingrediens tenetur iniuriarum l. 3. ff. de acqu. rer. dom. & ei resisti potest manu militari, vt tenet glos. in d. l. 3. Tamen propter publicam vtilitatem hoc licet, vt in d. l. quosdam, & idem tenet, si consuetudo hoc permittat l. venditor. §. si constat. ff. conu. præd.

Et notat Ioan. de Plat. quod possunt metalla perquiri in alieno etiam inuito domino in d. l. cuncti, & in l. omnis C. de aquæ d. uit. li. 12. & consuluit Pau. de Castro in d. conf. 330. libellus lib. 2.

Vigesimo quinto quæro; An ita in alieno fodere possim, quod inferatur domino detrimentum; Respondeo, 35 quod non, ¶ quia licentia fodiendi concessa intelligitur sine detrimento alterius l. 1. §. merito, & §. si quis à Principe. ff. Neque in loco publ. Ita dicit Ioan. de Plat. in d. l. quosdam. Non potest igitur quis tantum fodere, vt aliena edificia destruantur, vt dicitur in d. l. quosdam, & ibi not. Bart. & vbi cunctaque innumera periculum ruinæ edificiorum fossio prohibe-

hibetur vt ibi dicit Ioann. de Plat. & & laf. in d. l. de quibus vers. ex prædictis. Nam eo casu, nec in suo potest quis fodere, vt dictum est supra.

Vigefimofexto quæro, Si incepti fodere in fundo meo, & fodiendo volo transire sub fundo vicini pro inueniendis venis metallicis, An dominus fundi, sub quo volo fodere possit me impedire. Ista quæstio fuit de facto Bergami vbi cotes fodiuntur de montibus in venis subterraneis, quæ sunt sub prædijs priuatorum hominum. Quidam enim fodierunt per aliquod tēpus in vena, Domini prædiorum illos impedire volebant, & venas in dominio ipsorum esse asseriebant, instabantque eos non posse fodere sine ipsorum licentia. Pro parte Dominorum, quod ipsi prohibere possint, facit, quia sicut in ipsorum libertate est, quidquid est supra vsque ad Cælum vt l. altius. C. de seru. & aqua. Ita videtur, quod sit ipsorum quidquid est infra vsque ad profundum abyssi. Et sicut potest quis impedire volentem impedire aerem à fundo suo super terram, vt ibi, Ita etiam volentem impedire sub terra. Secundo, quia Dominus fundi potest fodere quantum vult inferius, & tollere, & impedire vtilitatem, quam vicini consequebantur ex d. fundo ex parte inferiori dummodo non tangat de fundo vicini l. Fluminum. §. final. & l. proculus cum ibi notatis. ff. de damn. inf. Sic ergo poterit Dominus fundi superioris fodere quousque peruenerit ad venam, & impedire vtilitatem illius, qui primo incepit fodere, quatenus comprehenditur sub solo sui fundi. Tertio pro ista parte allegatur textus in l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. solut. matrimon. quia lapidicina est illius, in cuius fundo reperitur. Quarto adducitur textus in l. venditor. §. si constar. ff. comm. præd. vbi habetur, quod non potest quis in lapidicina alterius lapides cedere sine

domini voluntate. Quinto quia rem alienam inuito domino quis ingredi non potest l. per agrum C. de seru. & aq. & l. diuus ff. de seru. vr. præd. & l. iniuriarum in fine. ff. de iniur. cum sim. Sed omnis pars, quæ est sub fundo meo cēsetur esse mea, sicut quidquid est supra, vt d. l. altius. Ergo sicut dominus potest prohibere in parte superiori, ita etiam videtur, quod possit in parte inferiori. Sed quamuis prædicta vrgere videantur, tamen
36 contrarium ꝑ consulendo determinauit Paul. de Castro videlicet, quod dominus superioris fundi non possit impedire volentem fodere sub alterius domini fundo. Mouetur per rex. & glosam in l. cuncti, & l. quosdam. C. de metall. & met. lib. 1. vbi habetur, quod licet fundere sub fundis alienis pro inueniendis marmoribus, & metallis propter publicam vtilitatem, dummodo dominus damnata non habeat vt etiam dicit Azzo. ibidem in summa. Non obstant contraria superius adducta. Nā ad primam rationem respondet, quod licet ingredi in alienum fundum propter publicam vtilitatem, vt etiam dixi supra. Et dum dicebatur, quod est ipsorum quidquid est infra, sicut quidquid est supra respond. Paul. quod antequam inueniantur huiusmodi venæ, non sunt in bonis neque in dominio alicuius, sicut nec thesaurus occultus in fundo meo est meus, sed est inuentoris. l. nunquam. §. thesaurus. ff. de acq. rer. dom. Et ita etiam respondetur ad quintam rationem; Et pro declaratione huius responsionis vide quæ dicam infra in tit. de Metal. quæf. 5. Ad secundam rationem dicit, quod in d. l. Fluminum §. final. non vertitur publica vtilitas, sed priuata tantum. Sed in huiusmodi venis vertitur publica vtilitas, quæ melioris conditionis est, quam priuata vt not. in l. 1. ff. solut. matrimon. & ista fuit ratio dictarum legum secundum ipsum. Ad tertium

videlicet, ad §. si vir in fundo, & §. si constat responderet, quod loquuntur in lapidicinis, quæ reperiuntur in superficie fundi, & ex eis fundus leditur in superficie, nec in eis fodiuntur lapides præciosi, qui asportantur per diuersas regiones mundi. Nos vero loquimur in venis cotaneis, & metallicis, quæ fodiuntur sub terra, sine læsione superficie, & sunt multum vtilis, qui in paucis locis reperiuntur. Et ideo videtur concedi propter publicam vtilitatem, quod possit quilibet eas inquirere, & fodere, quia hoc fit cum magna impensa, & labore, nec potest à Dominis superioribus prohiberi si non recipiunt læsionem, & ita vult glosa in dict. leg. quosdam. Et idem est de venis cotaneis, quod de venis metallorum, quas sub fundis alienis licet perquirere; Et ita tenet Paul. de Castro in dict. leg. diuortio. §. si vir in fundo, vbi dicit ita se consuluisset in ciuitate Bergami, & patet inter consilia ipsius in consil. 5. incip. In causa quæ vertitur versicul. vltimo loco, & in consil. 95. visis allegationibus, & in consil. 178. fundamentum præfati Vicarij, in consil. 179. In causa mota & in consil. 330. libellus libr. 2. in nouiter impressis, & idem dicit Paul. de Castro in dict. leg. venditor. §. si constat. Quam conclusionem Pauli Castrensis refert, & sequitur Bartol. Veron. in leg. inter publica. §. publica. ff. de verbor. significat. & in suo Tracta. de seruit. rust. præd. in tit. de montibus in princip. vers. sed quid si sunt venæ, vbi ponit questionem in venis aureis, & argenteis. Allegat eandem opinionem tenere Ludouic. Roman. in suis sing. per dictas glosas, quæ sunt in leg. quosdam, & l. 3. Cod. de metall. & met. libr. 11. & tangitur prædicta opinio. per eundem Bartol. de seru. urb. præd. in Tit. de Pœna, versicul. sed quid si vnus.

Et hanc eandem refert Aret. in dicta leg. diuortio. §. si vir in fundo in fine, & approbat illam Præceptor meus Bartol. Sozzin. in dict. §. si vir in lectura Senensi, dicens, quod consilium Pauli de Castro subscripsit Ioann. de Imol. Et refert eandem opinionem Dominus Iacobinus de Sancto Georgio, in sua Pratica feudorum in verb. & cum Argenti fodinis, & fuit originaliter opinio Azzo. in dict. summa de metall. & met.

Vigesimo septimo quæro. Quid si extraneus vult incipere fodere in alieno, & pariter fundi Dominus vult fodere, quis præferatur? Respondeo, quod Dominus fundi præferri debet, ita terminat Bartol. Veron. in leg. inter publica. §. publica quæst. 6. in fine ff. de verbor. significat. & in tractat. de seruit. rust. præd. in tit. de Montibus. versic. Sed quid si sunt venæ. Dicit enim limitando dicta in præcedenti quæstione, prædicta procedente, & intelligi debere
38 vera quando vnus tertius non Dominus, fecisset iam impensam in fodiendo, vel reperiendo venas, secus si vnus extraneus vellet incipere fodere & venas reperire, & ille qui habet fundum supra vellet etiam incipere fodere, quia Dominus fundi deberet præferri per l. altius. C. de seruit. & aqua, cum sim. Ex quo cessant rationes allegatæ, scilicet, impensarum eius, qui vult inuenire venas, & cessat ratio publicæ vtilitatis, ex quo ipse Dominus idem facit, quod est vtilitatis publicæ, quod faceret extraneus; Quod est singulare dictum, & magne vtilitatis, vt ipse dicit: & dicit bene notandum, quia istud non reperitur in multis locis, & sunt quæstiones magni valoris, vt dicit ibi in fine 6. quæst. & Sentit idem Paul. de Cast. in d. const. 179. Vers. Non obstant.

Vigesimo octauo quæro, An liceat in alieno lapides cedere? Dicas, quod non,

non, nisi consuetudo, vel statutum aliter disponderet, vt est textus, glos. & Doctor. in leg. venditor. §. si constat. ff. comm. prad. Nec potest quis ex fundo alieno lapides exportare, etiam si sit Ciuitas, vel communitas, nisi hoc disponat consuetudo; & prius Domino pradij soluantur precium, licet ante solutionem pretij cedi possit, vt est casus in dict. §. si constat & ita concludit Bartol. Veron. in dict. Titul. de Montibus in
 39 princip. Cuius conclusionem intelligas in cedente in superficie fundi, vt non liceat, vt ipse dicit: Secus dicas in lapidibus preciosis, & marmoribus existentibus sub terra, quia cedi possunt ratione publicæ utilitatis, vt dicit Paul. de Castro, in leg. diuortio §. si vir in fundo. ff. solut. matrimon. & in consil. 5. & in alijs consilijs supra allegatis libro secundo. Sic intelligit ipse dictum. §. si constat, & notat Bartol. Sozzin. in dict. §. si vir in fundo in 4. not.

Vigesimo nono quæro, An Dominus fundi cogatur vendere lapides, si ipse ijs indigeat? Respondeo, quod non, vt determinat Roma. in
 40 leg. si vero. §. de viro fallent. 39. in princip. ff. solut. matrimon. per text. in dict. leg. venditor. §. si constat, vbi patet consuetudinem generaliter permitentem, dominum compelli ad lapides vendendas, vel aliam materiam, quæ in eius agro germinet, non extendi ad casum, quo ipse dominus re illa indigeat tunc enim, quatenus indigeat, vendere non

compellitur, Et comprobatur ex notatis per Ioan. And. in cap. dilecti de arbitr. quem allegat Roma. loco preallegato.

Trigesimo quarto. Lapidarius cedit lapides in domo, vel area sua, & fragmenta cadunt in vicini fundum: nunquid possit hoc facere, & an prohiberi possit. Hanc quæstionem ponit Bartol. Veron. in Tracta. de seruit. verb. præd. in tit. de seru. proijciendi, & cõcludit, quod hoc facere non possit, † & prohiberi valeat
 41 per regulam, quæ est in leg. sicuti. §. Aristot. ff. si seru. vend. videlicet quod in suo eatenus facere licet, quatenus in alieno non mittat & hoc sentit tibi Accurs. super verbo agri, & ibi dicit esse casum in terminis, quod intellige verum, nisi quis habuisset prius in domo sua apothecam lapidicini, & postea domus vicini, vel murus ceciderit, & area tantum remanserit, ita vt fragmenta lapidum, quæ prius cadere non poterant, tunc cadere incipiant; Quia locus est præuentioni leg. si pluribus. ff. de leg. 1. argumento illius, quod de Fabro, & scolari dicitur per Bartol. & Doctores in leg. 1. ff. sol. matr.

Trigesimo primo quæro. Lapidicina est iuxta agrum vicini, An possit cedens, lapides, vel terram in vicini fundum proijcere; Dicas quod sic, si constituta est seruitus, alias non potest; test. est in leg. tertia §. 1. ff. de seruit. rustic. præd. & not. Bartol. Veron. in tit. de seru. terre in tract. de seruit. rust. præd.

A D D I T I O N E S.

- Metalla petens quid probare debeat Alexand. consil. 82. num. primo, & secundo vol. quarto.*
- Metalla, vt quis fodiat in alieno non soluto precio Domino consuetudine non potest induci Natta. cons. 435. nu. 30. vol. 2.*
- Metallonem fodinam vocat Metallicam Mineram, & de ea meminit atque aliter etiam materia Venam subterraneam Oldericus Zasius consil. 16. octava questio.*
- Metallorum Decima an & quando soluenda Rebuff. in tractatu de Decimis c. 300. num. 19. fol. 188. tomo 15. parte 2.*

D E A R T I F I C I B V S
M E T A L L O R V M.

Titulus Secundus.

S V M M A R I A.

1 Metallorum inuentores & artifices egregij. 2 Artifices metallorum qui sint. 3 Aurifex qui. 4 Aerarius qui. 5 Agentarius qui. 6 Faber qui. 7 Artifex alicuius artis dicitur qui eius artis habet scientiam. 8 Vendentes & ementes & negotiatores non veniunt sub nomine artificum. 9 Nisi consuetudo loci sit in contrarium. 10 Afferenti se esse artificem incumbit onus probandi. 11 Probabit autem per testes, & matriculam.	12 Sed matricula probat contra negantem non autem prosperitatem artificis. 13 Testes non probant si tantum dicant se vidisse operari, sed oportet dicant se vidisse opus ab eo perfectum. 14 Ad probandam peritiam artificis opus est testibus in arte peritis. 15 Artifices puniuntur si non iuste & sine fraude artes suas exercent. 16 Aurifex faciens aurum minoris ligge. punitur poena falsi. 17 Aurifex vendens rem vitiosam scienter tenetur ad totum interesse, si ignorans tenetur ad quanto minoris empturus fuisset. 18 Artifex qui locauit operas suas non tenetur de fractura operis, si vitio mate-

materia facta sit secus si eius imperitia vel ex pacto.

- 19 Collegium artificum est licitum.
- 20 Statuta potest condere, ad se ipsum tantum pertinentia, & suo aliorum pra-iudicio.
- 21 Et Syndicum eligere.
- 22 Nec opus habent talia statuta confirmationes Superioris.
- 23 Artifices sunt immunes à publicis muneribus personalibus.
- 24 Artifex ad hoc, ut gaudeat immunitate matricula, quinque requisita habere debet.
 - 1 Descriptus in matricula.
 - 2 Peritus in illa arte.
 - 3 Exercens illam artem.
 - 4 Per se non per alios.
 - 5 Bonam partem fortunarum suarum in illa arte positam.
- 25 Discipuli non gaudent privilegijs artificum, sed in testamentis, & beneficijs gaudent.
- 26 Artifex deserens artē per decennium desinit esse artifex.
- 27 Artifex consuetus obedire alicui Magistratui, non liberatur nisi desuetudine legitima in contrarium.
- 28 Artifex qui deseruit artem potest conueniri ante superiorem artis in his quae, ad artis exercitium pertinent.
- 29 Heres artificis coram iudice defuncti pro rebus artis est conueniendus.
- 30 Duas artes exercens ambarum privilegijs gaudet.
- 31 Et conueniendus est secundum qualitatem & distinctionem illarum artium.

gunt veluti Sciphi, vel Statuæ dicuntur Metallorum Artifices, Cum igitur de Metallarijs dixerimus consequens est, vt de Artificibus Metallorum dicamus.

Primò igitur quæro. Quis in artificium deduci metalla docuerit, & qui fuerint, insignes Artifices? Plinius libr. 7. cap. 56. dicit Æris metalla, Lydum, Scyttem, Auri, Cadmum Pœnicem; Et in libr. 33. capit. 9. ponit qui fuerint egregij Artifices, & quæ opera quilibet fecerit. Dicit etiam in libr. 36. quod insula Synonis diu fuit officina omnium metallorum. Dicitur etiam Genesis capit. 4. quod Tubalchaym fuit malleator, & Faber in cuncta opera æris & ferri, vbi dicit Nicol. de Lyra cum adinuenisse artem ferrariam, vt etiam dicit Iosephus libro primo Antiquitatum. Dicitur etiam Exodi capit. 31. quod Beseleel Spiritu Dei impletus fuit ad excogitandum, quidquid fabri fieri poterat ex auro, & argento, & ære, & marmore, & gemmis: Ipse enim & Oliab fecerunt Sanctuarium, vt præceperat Dominus Moyse, vt habetur Exodi. capit. 36. cum tribus sequent. capitibus. Lyra etiam fuit Lyrius artifex ærarius egregius ad faciendum omne opus ex ære in Templo Salomonis, vt habetur 3. Regum cap. 7.

Secundò quæro. Qui sint isti Artifices metallorum? Respondeo, quod est Aurifex, Argentarius, Faber, Ærarius, Plumbarius, & huiusmodi, de quibus dicitur in leg. prima Cod. de excusat. Artif. libr. decimo & in leg. final. ff. de iure immun.

Tertiò quæro; Quis dicatur Artifex, Argentarius, Faber, Ærarius, & Plumbarius: Respondeo, quod Aurifex dicitur, qui facit vasa aurea, vel anulos, & similia,

QVI metalla. inquirunt, & ad materiam metallicam redigunt, appellantur Metallarij. Qui metallicam materiam in formam redi-

vt dicit Accurs. in dict. leg. prima Codic. de excusat. Artif. libro de
 4 cimo. *Ætarius* dicitur, qui facit vasa aurea vt dicit glosa in leg. final. ff. de iure immunitat. Plumbarius, qui trahit Plumbum, vt dicit glosa in dict. leg. prima Cod. de excusat. artif. Et qui fodit vt dicit glosa in dict. leg. final. Argentarius qui pingit in f argenteo colore vt dicit glosa in dict. leg. prima Codic. de excusat. artif. Aliter autem accipitur in leg. prætor. ff. de eden. Et qui est Argentarij de quibus ibi variae sunt opiniones. Alexand. ibi adhereret opinioni glosæ in authent. de fideiuss. in verbo Argentariorum, quæ dicit, quod Argentarij erant illi, qui proponebantur publica auctoritate pro argento dando, & recipiendo: ad quorum fidem veluti ad fidem tabellionis recurrebatur, vt etiam dicit Azzor. in summa Codic. de edendo, versicul. hoc
 6 autem. Fabri appellatio f tripliciter accipitur secundum Azzor. in summa Codic. de Fabricens. libro decimo primo & ibi Accurs. Bartolus, & Ioannes de Plat. in Rubric. strictè pro armorum factoribus leg. prima & per totum Codic. de Fabricens. largè dicitur Faber quilibet percussor ferri leg. secunda §. final. ff. ad leg. Rhod. de iact. largissime accipitur pro quolibet operante circa ferrum. Et ita communis vsus loquendi accipit vt dicit Bartol. in dicta Rubric. & ibi Ioannes de Plat. qui dicit, quod nisi communis vsus loquendi prævaleret, statutum loquens de Fabris comprehenderet etiam adificatores leg. prima §. primo ff. de verborum significatione.

Quarto quæro. Statutum dat immunitatem Artificibus; Quis dicitur Artifex, vt à statuto compre-

hendatur. Respondeo, propriè artificem dici, qui habet scientiam, & peritiam illius artis, f vt dicit Bartolus in Rubr. capitul. de Nauicul. libro decimo primo ponens exemplum in Candelarijs quibus statutum det immunitatem. Et ibi Ioannes de Plat. Et sequitur Corneus in consil. 328. incip. Ex pluribus videtur dicendum libro primo.

Quinto quæro, An in dicto statuto dante immunitatem artificibus metallorum, comprehendantur etiam illi, qui vendunt vasa aurea, & huiusmodi. Respondeo, quod non, quia isti non dicuntur Aurifices, sed negociatores, & mercatores, quæ sunt nomina competenda cuiuslibet de iure gentium, leg. ex hoc iure. ff. de iustitia, & iure. Quo scit quilibet emere, & vendere, licet vnus industriosior sit, quam alter. leg. prima ff. de contrahend. emption. Et negociatores non dicuntur artifices propriè vt concludit Bartolus in dict. Rubric. Codic. de Nauicul. libro decimo primo. Et ibi Ioannes de Plat. Artificium enim non potest haberi sine doctrina, vt dicit Bartolus in leg. legatis seruis exceptis, §. si ex officio. ff. de leg. tertia. Et consistit in perspicacia, & Doctrina intellectus, vt inquit Corneus in consil. 318. libro primo & in consil. vigesimo primo. Videtur in hac consultatione libro quarto. limitat tamen Ioannes de Plat. in dict. Rubric. nisi mos regionis, & consuetudo ciuitatis aliter se haberet leg. labeo. ff. de suspell. leg.

Sextò quæro cui incumbat probatio Aurificem, vel Fabrum esse? Respondeo, quod incumbit dicenti Aurificem esse, vel Fabrum, seu Artificem, quia ista qualitas

NON

non inest à natura, sed per doctrinam, & exercitium queritur, vt notat per Bartolum in leg. legatis feruis. §. si de Officio ff. de leg. 3. Et qui prætextu alicuius qualitatis nititur, & in ea se fundat, debet probare qualitate vt not. Ioann. de Plat. in leg. prima Cod. de apparit. mag. milit. libro Deimosecundo, & patet ex not. per Bartolum in dicto tract. de Teste capitul. de qualitate, & consuluit Nellus de sancto Geminiano in cons. incipit In causa & questione.

Septimo quæro Qualiter probeatur aliquem esse artificem? Resp. hoc Primo posse probari per testes
 11 artificem aliquem esse; † vel fabrum, vt not. Ioann. de Plat. in dicta lege prima Cod. de apparit. mag. mil. libro decimosecundo, & consuluit Nellus de Sancto Geminiano in præallegato cons. vers. sed dubitatio. Secundo per inspectionem matriculæ, in qua describuntur artifices illius artis, leg. matriculam, & ibi not. Bartol. & Ioann. de Plat. in tertio not. Codic. de agent. in rebus libro Vndecimo & Ioann. Baptista de Sancto Seuerino in leg. petitiones. C. de aduocat. diuin. iudic. & Domin. in capit. primo de renunciat. libro sexto. Quia eo ipso, quod reperitur descriptus tamquã Aurifex in matricula præsumitur esse talis; vt not. Baldus in leg. Scriptorios. Codic. de testament. milit. & Andreas Siculus in Rubrica de fide instrument. colum. antepen. & penult. & notat Ioann. de Plat. in dicta leg. prima Codic. de appar. mag. milit. libro decimosecundo & Iason in leg. Barbarius. ff. de offic. præ. colum. 14. Vers. Quarto limitata, vbi dicit hanc esse veram, & communem opinionem. Sed Nellus in d. cons. intelligit hanc communem opinionem, quando agitur contra

12 artificem, † qui se matriculatum diceret, vt probatio per inspectionem matriculæ sufficiat. Secus si ipse diceret se Artificem, & per matriculam vellet id docere, pro qua distinctione adducit leg. non ignorat cum ibi notatis, & cum his, quæ ibi scripsit Cyn. Codic. Qui accus. non poss.

Octauo quæro. Quomodo testes debeant deponere, vt concludant, aliquem esse Artificem? Respondet quod Artificem esse alicuius artis mechanicæ, vt Aurificem; vel fabrum, testificari potest
 13 test quilibet, cum id opus, † quod ex artificio illo resultat ab illius artis Artifice omnibus notum sit. Si ergo testis dixerit, aliquem esse Aurificem, fabrum, vel Cerdonem, quia vidit eum exercere dictam artem satis probat, si non interrogatur vterius. Sed si adiecerit, quia vidit illum operari in illa arte non probat; quia preparare Corium Cerdoni, vel Aurum Aurifici, est operari in illa arte, non tamen ille est Artifex. Vtigitur clara sit probatio dicat quia vidit eum aliquod opus facere, quod certum sit absque illius artis peritia fieri non posse: Et hoc cum simpliciter queritur: An sit Aurifex, vel Faber. Si vero queritur, quantum gradum professionis in illa arte, quis teneat, vel quantum artificem illum, vnus excedat, non potest testimonium rectè reddi, nisi per illos, qui sunt
 14 in exercitio illo periti. † Ita notabiliter dicit Bartol. in Tractat. de Teste Capitul. Cerdonem esse: Faciunt, quæ nota. Glosa, & Angel. Aretinus in §. per alluionem Institut. de rerum diuisione, & Bartolus in prohemio Digestorum.

Nono quæro; Qualiter debeant Auri-

Aurifices, & alij Artifices suas artes exercere: Respondeo, quod iuste, & sine fraude; aliàs tenentur ¹⁵ parti lesa, & puniuntur vt notat Bartol. in leg. secunda Cod. de muri. leg. libr. 11. & ibi Ioann. de Plat. Quam legem inducunt contra Artifices suas artes lucri causa falsificantes, quod teneantur parti lesa, & puniantur. Allegat Ioann. de Plat. leg. item queritur. §. si gemma ff. loca, quæ loquitur in Aurifice. Pro hac quaestione faciunt quæ infra dicentur in titulo de Alchimia. Et quod ponit Baldus in capitulo primo. Quæ sint Rega.

Decimo quæro: Quid si Aurifex facit Aurum minoris ligæ quam statutum disponat, qua pœna puniatur? Respondeo, eum puniri ¹⁶ pœna falsi † vt dicit Bartol. in l. lege Cornelia in princip. ff. de falsi. sequitur Angel. Aret. in Tracta. malefic. in verbo Falsario, versicul. Quæro an Artifex, & Fab. de Monte, de Emption. & vendition. in §. quaestion. princip. column. 3. versicul. Sed Aurifices.

Decimo primo quæro; Quid si Aurifex, vel Faber vendit rem vitiosam, An teneatur: Respondeo, Quod sic difformiter tamen: Quia si scienter, tenetur ad totum ¹⁷ interesse, † etiam extra rem; si ignoranter quanto minoris empturus fuisset leg. Iulianus in princip. & ibi Bartol. ff. de action. emption. & in leg. in rebus. §. item qui sciens. ff. commod. & late Fabian. de Monte de emption. & vendition. 6. quaestion. princip. versic. Circa 13.

Decimo secundo quæro: Quid si Aurifex, vel Faber locauit operas suas; An teneatur de fractura operis; Respondeo, quod aut vi-

tio materiæ procedit; aut imperitia Artificis. Primo casu non tenetur nisi periculum in se susceperit. Secundo casu tenetur leg. cum queritur. §. si gemma ff. locati vbi est casus, & leg. si feruus. §. si calicem ff. ad leg. Aquil. vbi text. distinguit vt supra, & addit quod solent pacisci artifices nolle se teneri de vitio materiæ. Et quando locans operas suas teneatur de vitio materiæ declarat Paul. in leg. Martius, & in leg. opus. ff. locati in lectura Florentina.

Decimo tertio quæro, An collegium Artificum, Fabrorum, & aliorum Artificum de quibus supra, sit licitum? Respondeo, quod sic, vt notat Accurs. & Bartol. in ¹⁹ leg. 1. ff. Quod cuiusque vnus nomin. & Bartol. in leg. final. in secunda quaestione ff. de Colleg. illic; vbi dicit, quod omnes artes, quæ enumerantur in leg. final. ff. de iure immun. habent collegium à iure approbatum, & concludit, quod collegia facientia vnã artem in vna Ciuitate, vel loco sunt approbata. Facit textus in leg. prima, & secunda Cod. de excusat. artif. libr. 10.

Decimo quarto quæro. An collegium Aurificum, Fabrorum, & aliorum Artificum possit concedere statuta, & super quibus? Respondeo, quod possunt in pertinentibus ad artem ipsorum, & inter se, & non super alijs. leg. final. & ibi Bartol. & Doctores Cod. de iure omn. iudic. dummodo non faciant legem, per quam alteri præiudicetur, veluti quod certe personæ tantum possint dictam artem exercere; Vel quod opus inceptum ab vno, alius non perficiat, quia istæ sunt leges reprobatæ leg. p. ima Codic. de monopol.

pol. vt concludit Bartol. in leg. final. versicul. super quibus. ff. de colleg. illic; & ibi etiam concludit idem Bartol. quod possunt facere Syndicum pro eorum iustitia
 21 f. conseruanda, de his, quæ ad ipsorum artem pertinent, vt notat in leg. prima in princip. ff. Quod cuius vnus nomi. De alijs vero non possunt, vt ibi per Bartol. & per eundem in leg. omnes populi in secunda quæstione primæ quæstionis principalis ff. de iustit. & iure vbi late per Ioanni. Baptist. de Sancto Seuerino, & per Iason. in repet. dict. leg. colum. 10. vbi concludit, quod valent eorum statuta quoad ipsos, etiam si contradicant iuri communi, vel statutis Ciuitatis, allegat Bald. ibi, & Alber. de Rosat. in prima parte statut. qu. 7.

Decimo quinto quæro. An statuta dictorum artificum indigeant approbatione Superioris? Respondet Baldus, & Salycet. in dict. leg. tertia Codic. de constitut. pec. quod statuta artificum non indi-
 22 gent alia confirmatione ex quo sunt à iure communi approbata; Idem dicit Bartol. de Nauar. Institut. de iure nat. gent. & ciu. §. primo. Et opiniones prædictas refert Ioann. Baptist. in dict. leg. omnes populi in secunda quæstione primæ quæstionis principalis. Et tenet ibidem Iason column. 11. versicul. An autem; & Nell. de Sancto Gemignano in dict. leg. 3. Codic. de constitut. pecu. Quod intelligit procedere in statutis, quæ pertinent ad administrationem rerum ipsorum. In ijs vero quæ pertinent ad decisionem causarum tenet, requiri Superioris approbationem. Sed contrarium dicit idem Nellus in leg. final. Codic. de iure omn. iudic. quod statuta, quæ ar-

tifices faciunt in pertinentibus ad artem, tunc demum valent, si approbantur per Commune, siue per Superiorem: Subdens, quod licet prædicta sint confirmata à Comuni, non tamen sunt Statuta Communis, sed illius vniuersitatis; Et sic officia vniuersitatis, non dicuntur officia Communis, probatur in leg. priuatorum eod. titulo & in leg. omnium Codic. de testament. Quod vltimum dictum nota; quia quandoque statuta loci subditi disponunt, quod in non dispositis ab eius statutis recuratur ad statuta Communis superioris, & vbi illa deficiunt, ad ius commune; vt non sit recurrendum ad statuta Communis Dominantis, quia non dicuntur statuta Communis, vt dicit Nellus dict. loco, sed ad statuta Communis confirmantis. In præsentī tamen quæstione, vt dixi, Iason, & alij præallegati tenent, quod non requiratur confirmatio superioris.

Decimo sexto quæro, An aliquam, & quam immunitatem habeant Aurifices, & alij Artifices, de quibus supra? Respondeo, quod habent immunitatem à publicis muneribus personalibus
 23 f. leg. prima, & secunda Codic. de excusat. artif. libr. 10. & ibi notat Accurs. Bartol. & Ioann. de Plat. Interest enim reipublicæ, de quibus in dict. leg. prima, & secunda & in leg. final. ff. de iure immun. Et quod sint immunes à personalibus muneribus, vt habeant tempus ad docendum prædictas artes, & non sint occupati publicis muneribus, vt dicit Ioann. de Plat. in d. l. 1.

Decimo septimo quæro; Quæ requirantur, vt Aurifex, vel alius Artifex gaudeat immunitatibus illius artis? Respondeo, quinque
 requi-

24 requiri. † Primò, quod sit descri-
ptus in collegio artis leg. prima,
& ibi glosa, & Ioannes de Plat.
Codic. de excusat. artif. libr. deci-
mo primo & notat Ioannes de Plat.
in leg. quicumque Codic. de Co-
hartal. libro decimosécundo, &
in leg. eos Codic. de Apparit.
Mag. mil. eodem libro & in
leg. nec intra Codic. de profess.
& medic. libro decimo & Ioann.
Baptist. de Sancto Seuerino in
leg. Scriuarios Codic. de te-
stament. mil. & in leg. petiti-
onem Codic. de Aduoc. diu. iudic.
Secundò requiritur, quod habeat
scientiam, & peritiam illius artis,
in qua describitur, vt notat Ioann.
Baptist. de Sancto Seuerino in dict.
leg. Scriuarios, allegando Petr.
de Ancharan. in capit. primo de
Partoc. Et sic quod non sit solo no-
mine Artifex, Exemplum ponit
Ancharan. in illo qui fecit se docto-
rari in aliqua facultate, cuius nul-
lam habeat scientiam, & inquit,
eum non gaudere priuilegijs Docto-
rum. 24 quod facit, quod not. Rom.
in l. si vero. §. de viro Fallent. nona
ff. solut. matrimon. Tertiò requiri-
tur, quod exerceat artem alioquin
non gaudet priuilegio artis, vt
notat Bartol. & Ioannes de Plat.
in leg. prima Codic. de colleg. li-
bro decimoprimum & Bartol. in
leg. semper. §. super quibusdam.
ff. de iure immunitat. & in leg.
qui sub prætextu Codic. de sa-
cr. Eccles. & Iason. in dict. leg.
Scriuarios, Felyn. in capitul. *Cle-
rici* column. secunda de iudic.
Ex quo dicit notabiliter Guido
Pap. quæstione CCCCII. quod
mercatores, & alij, qui faciunt
se describi in collegio *Monetario-
rum*, non tamen continuo, actu
ipso exercent officium, licet quan-
doque sic, quandoque non, etiam

quando euduntur moneta, sed cir-
ca suas proprias merces, & artes
sunt intenti; quod non gaudeant
immunitate concessa monetarijs,
quia censentur fecisse se describi ani-
mo fraudandi munera, ad quæ alij
teneantur per leg. semper. §. Diuus.
ff. de iure immunit. Ex quo etiam
infert Bartol. in dict. leg. qui sub
prætextu, quod scolaris, qui est
descriptus in matricula, & non
intra, nec studet, non gaudet pri-
uilegio Scolariū, & sequitur
Ioann. Baptist. in dict. leg. Scriua-
rios. Quartò requiritur, quod exer-
ceat artem per se, & non per alium,
vt notat Ioann. de Plat. in dict. leg.
prima Codic. de colleg. libr. deci-
moprimum Allegat leg. final. in prin-
cip. ff. de excusat. tuto. & notat et-
iam Ioan. Baptist. in dict. leg. Scri-
uarios, & ibi Iason, vbi dicit hoc
valde notandum contra mercato-
res sui temporis. Quintò requiri-
tur, quod maiorem partem sua-
rum fortunarum, & suæ substan-
tiæ teneant, & habeant in illa ne-
gociatione, & in illis mercibus, vt
dicit Bartol. in leg. semper. §. ne-
gociatio per illum textum. ff. de
iure immunit. & in rub. Codic. de
Nauicul. libro decimoprimum, &
Alexand. in consil. 108. Viso the-
mate libro quarto & Iason. in d. leg.
Scriuarios.

Decimo octauo quæro. An
discipuli Aurificum, & aliorum
25 Artificum gaudeant immunitate
concessa Magistris? Respondeo,
quod non vt determinat Accurs.
in dict. leg. prima Codic. de
excusat. artific. & Bartol. in
leg. legatis seruis. §. ornatrici-
bus. ff. de leg. tertia. Quia su-
mus in priuilegijs quæ concessa
magistris non extenduntur ad
Discipulos dict. leg. prima vt di-
cit Bartol. in dict. §. ornatricibus:

Et

Et licet Bartol. in dict. leg. 1. videatur tenere contrarium, tamen Ioann. de Plat. ibi tenet opinionem Bartol. in dict. §. ornatricibus, pro qua opinione allegat textum in leg. semper. §. quibusdam. ff. de iure immun. & Alber. de Rosat. in 2. parte Statutorum quaest. 22. Et ratio decisionis est, quia immunitas datur ratione peritiæ, quæ non est in discipulo, prout in Magistro; Et ita loquitur dict. leg. 1. Cod. de excusat. art. vt dicit Iason in leg. 1. ff. solut. matrimon. colum. penultim. Si vero essemus in testamentis, & beneficijs, tunc venirent, & comprehenderentur etiam discipuli, vt per Bartol. in d. §. ornatricibus, & Ioan. de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de excusat. aruf. lib. 10.

Decimonono quæro. Quo temporis spacio Artifex non exercendo artem, dicatur desisse esse Artificem? Respondeo, quod si per decennium 26 desierit tale artificium, vel artem exercere, desinit esse Artifex. Per lapsum enim eius temporis, lex, obliuionem præsumit leg. furtum §. fundi iuncta glosa ff. de vsucap. vbi statuit de possessione perdenda, vt dicit Bartol. in Tracta. de Teste in C. inc. Aliquam ex prædictis qualitibus vers. sed si.

Vigesimo quæro. Quid si aliqui Artifices consueuerunt obedire collegio artis Aurificum, & per aliquot annos non obedierunt; An sit sublata consuetudo introducta. † Domin. de Santo Gemignano in consil. 6. incipit, quia diffusè libro primo in fine dicit, quod non, quia consuetudo tribuit iurisdictionem de for. comp. cap. cum coniungat de offic. ordin. capit. duo simul cum sim; quæ non est sublata, licet per aliquot annos non obedierint, quia requiritur ad illam tollendam, quod sit obseruata contraria consuetudo per tantum tempus, quan-

tum necessarium fuit ad illam introducendam, vt not. Innocent. de Priuileg. capit. accedentibus, & Archid. in capit. in ijs 11. distinct. & glosa in clem. attendentes de statur. regul.

Vigesimalimo quæro, An Aurifex, vel alius Artifex, qui fuit de collegio Aurificum, & desijt artem exercere possit coram Consulibus illius artis conuenisse: Respondeo, quod de his, quæ gessit tempore, 28 quo erat de illa arte, & quæ pertinebant ad illam potest coram Consulibus, & Iudicibus illius artis conueniri. leg. 1. Cod. vbi de ratio. ag. oport. vbi ita not. Paul. de Castro; & probatur in leg. Prator. §. etiam is ff. de edend. Idem notat Paul. de Castro in l. final. Cod. de iur. omn. iudic. & Ioann. Baptist. in dict. leg. Prator. Ex quo dicit, quod Lanifex quondam de his, quæ tunc gessit, ad illam artem pertinentibus, potest coram Consulibus dictæ artis conueniri licet artem amplius non exerceat, & ita dicit Ioann. Baptist. se respondisse Officialibus artis lanæ ciuitatis Senarum; quod nota, quia sæpè de facto contingit, vt dixit ipse in leg. omnes populi in 2. quaest. primæ quaest. princip. ff. de iust. & iur.

Vigesimalofecundo quæro, An hæres artificis possit conueniri coram Consulibus artis, vt poterat defunctus? Dominus Franciscus de Albertogottis de Aretio in leg. hæres absens. ff. de iudic. per illum textum, & ibi not. dicit, quod hæres mercatoris, & artificis pro negocijs ad mercaturam, & ad artem pertinentibus, 29 potest conueniri coram Consulibus artis, & mercatorum, sicut poterat etiam mercator, & artifex. Sed contrarium videtur decidere Bald. in leg. quædam. §. nihil. ff. de edend. vbi dicit, quod si statutum disponat, quod nota-
rius

rius pro omni causa possit conueniri coram Consulibus Notariorum, Atamen hæres ipsius, qui regulariter sortitur forum ex persona defuncti non poterit hoc casu, coram Consulibus conueniri, quia iurisdictio per statutum concessa dicitur esse stricti iuris unde non est extendenda. Verum ut dicit Bened. de Barzis de Perus. in Tracta. de Guarentig. quest. 8. istud dictum Baldi est dubium, quia vult, quod id quod dicit d. l. heres absens, sit verum, quando proceditur de iure communi: Secus autem quando exercetur iurisdictio ex forma statuti. Nam Cyn. referendo Petr. in auth. quas actiones. C. de sac. eccles. in illa quaestione, de vidua succedente rustico, indistinctè dicit, quod hæres non solum forum, sed etiam iudicem metitur ex persona defuncti. Quæ nota.

Vigesimaltertio quæro; Quid si vnus exercet duas artes, an subijciatur Constitutionibus vtriusque artis?

Roma. in consil. 422. incip. Iste Franciscus, consuluit, quod sic, quia quando in vna, & eadem persona concurrunt duæ qualitates paris potentia, vt sunt duarum artium exercitia, quarum vna potest ab alia separari, tunc de ea persona iudicari debet, vt de duabus, in quarum vna concurrunt qualitates artis vnus, in altera concurrente qualitate alterius, & dicit esse casum in cap. postulasti de concess. præben. & per consequens dum exercet vnã artem illius constitutionibus dum aliam alteri subijcitur prout ibi per multa concludit Roma. Et si hunc exercetem duas artes aliquis conuenire voluerit dicit Lud. Roma. quod inspicienda est ars, cuius occasione conueniendus est, & coram Consulibus illius artis conueniri debet; Et respectu alterius artis coram alijs Consulibus vt dicitur in l. i. §. fin. ff. Naut. Caup. stab. Allegat notata in l. 2. C. de const. pecun.

DE ALCHEMISTIS.

Titulus Tertius.

S V M M A R I A.

1 <i>Alchymista qui sint.</i> 2 <i>Quid Alchymia.</i> 3 <i>Quando ars licita, quando illicita.</i> 4 <i>Species vna metalli in aliam mutari potest.</i> 5 <i>Aurum vel argentum Alchymicum habet veram & propriam auri vel argenti substantiam. Sophisticatum habet colorem & apparentiam tantum.</i> 6 <i>Alchymicum verum à naturali non differt.</i>	7 <i>Alchymicum pro naturali solui potest. Sophisticatum non potest.</i> 8 <i>Re in totum sophisticata vendita non valet venditio.</i> 9 <i>In partem sophisticata valet in ea parte, in qua non est erratum.</i> 10 <i>Error in materia vel qualitate substantiali non vitiat actum; sed in qualitate inuisibili vitiat.</i> 11 <i>Si error sit ex parte promisoris vt sedet aurum cum de ære sit conuentum valet actus sed illi succurritur opt. exceptionis.</i> 21 <i>Error testatoris legantis massam æneam.</i>

neam, si sit aurea non vitiat legatum, sed heredi competit retentio ad interesse.

- 13 In distractu et liberatione error vitiat actum, ut aenea solutio pro debito auro.
- 14 In deposito non vitiat.
- 15 Neque in pignore.
- 16 Emens as pro auro ignorans habet actionem aduersus venditorem, sciens non habet.
- 17 Si venditor erat sciens tenetur ad quodlibet interesse extra rem, si ignorans ad damnum emptoris tantum.
- 18 Si ignare venditum est datur actio ex empto, si scienter actio de dolo.
- 19 Datur casus quo quis rem sophisticatam licite vendere potest.
- 20 Si error sit ex parte & ad damnum venditoris idem ut supra dicendum.
- 21 Pœna ipsorum est furti, vel Stellionatus vel falsi.
- 22 Alchimiſta si vendit sophisticatum pro vero non potest esse testis, si pro sophisticato potest.

A cumen humani ingenij eò subtilitatis peruenit, ut etiã in Mineralibus ars naturã sequens didixerit naturalibus non inferiora. Talia sunt Alchimica, Et qui ea conficiunt Alchimiſtæ dicuntur: Ritè igitur postquam de metalli naturalis artificibus actum est, de fabricis artificialis metalli, hoc est de Alchimia, & Alchimiſtis agendum erit.

Et primò quæro Qui dicantur Alchimiſtæ. Respondeo eos dici qui arte imitando naturam verum aurum, & verum argentum faciunt, ita colligitur ex dictis Alberti Magni in opere suo de Mineralibus lib. 3. cap. 9. quæ referam infra q. 4.

Secundò quæro Quid sit Alchimia. Respondeo quod est ars, per quam ingenio artificis, imitantis naturam, vna species metalli in aliam precioſo

2 rem conuertitur; ita colligi potest ex dictis Alberti Magni quamuis omnis definitio periculosa sit l. omnis definitio. ff. de reg. iur. & ibi per De Flores.

Tertiò quæro An Alchimia sit ars licita, & sic an Alchimiſta huiusmodi arti licitè eam exercentem artem licitam operari, an fallam dicatur. Hanc quæſtionem tractant Oldr. cõ. fil. 74. & Ioã. And. in tit. de crim. falsi in add. ad Specul. Et quod non sit licita, & falsum dicatur: committere dicunt quod quidam ostendunt per verba Pauli ad Corinthios 4. c. quæ vide 26. q. 5. Nec mirum ibi Pauli sententiam; similiter multis deceptionibus dant causam, nec est scientia pietatis 37. dist. c. si quis dicitur: enim illam artem vbi ad aurum tenditur nõ fieri sine auri decoctione quod est lege prohibitum vt C. de aur. pub. perc. lib. 10. Incontrarium quod immo sit ars licita adducunt facit. Quia

3 is qui ex magisterio artis sine arte magica vel alia legibus prohibita vt C. de Thesau. lib. 10. de uili metallo facit preciosam commendandus est, quia in hoc auget rempublicam. C. de met. & metall. lib. 11. Et isti metallarij priuilegiati sunt contra l. 1. C. de Thesau. & l. 3. ff. de acq. rer. dom. Non enim dicuntur mutare vnã speciem metalli in aliam diuersam; Sed vnã meliorem vt de stanno vel gero aurum, vel argentum, sicuti ex veribus secum, ex herba vitrum fieri videmus. Et D. Augustinus dicit in lib. de Ciuitate Dei quod sunt in rebus corporeis per omnia elementa quædam seminariæ rationes occultæ quibus cum data fuerit opportunitas prorumpunt in species debitas suis modis, & finibus & habetur hoc ad litteram 26. q. 5. c. nec mirum ante medium d. c. Item videmus non esse magnam pœnam illis qui eum dat as pro auro, tenetur enim crimine stellionatus cuius pœna est extractoria

dinaria. l. 1. in fine. ff. de pigno. act. Et subiungit Io. And. loco præallegato fuisse temporibus suis Magistrum Arnoldum de Villa noua summum Medicum, & Theologum qui erat magnus Alchymista; Et dicunt Oldr. & Ioan. And. Alchymiam esse artem licitam, & per consequens Alchymistam non peccare, & sic puniri non posse. Hanc opinionem approbat Abb. in c. 2. in fine extra. de sortileg. & And. de Isern. & Card. Alex. in cap. 1. Quæ sit Rega. in vsib. feud. & Diuus Thomas 2. 2. q. 77. art. 2. in solutione primi argumenti, & Ioan. de Plat. in l. 1. C. de arg. Præc. lib. 11. & Fabia. de monte in Tract. de empt. & vend. 3. q. princ. vers. sed hic quæritur; Et prædicta procedunt in veris Alchymistis qui faciunt verum aurum, & verum argentum. Secus in his, qui per alba albificant, & per citrina citrinant. manente specie metalli prioris in materia, qui procul dubio deceptoris sunt, & non Alchymistæ. Et isti sunt qui reprobantur, & puniuntur vt dicam infra. Verum, quia isto secundo modo fere omnes in toto, vel in parte procedunt vt dicit Albertus Magnus loco prædicto, & multis subiactet deceptionibus vt 26. quæst. 6. capit. nec mirum; Ideo Ioan. de Plat. in l. 1. C. de arg. Præc. lib. 11. consuluit ab eiusdem exercitio abstinendum, & iam etiam dicit quidam frater Angelus de Clauas. in sua summa in uerbo Alchymia. Subdit tamen Ioan. de Plat. quod si hæc operatio in piam causam ⁴ conuertendam peragatur Dei omnipotentis permissione perficitur d. ca. nec mirum vers. nec ideo, & 36. dist. cap. elegimus. Ex his duæ eliciuntur conclusiones: Prima, quod quando sequitur vera transmutatio metalli prioris & fit verum aurum & verum argentum tunc dictam artem Alchymista rite, & rectè exercet. Secunda, quando non mutatur metalli prioris species. Nec fit verum aurum de-

ceptor dicitur, qui id facit & non Alchymista, & in hoc casu ars est illicita.

Quarto quæro, An species metalli possit ad inuicem transmutari. Hanc quæstionem ponit Albertus Magnus in d. suo opere de Mineralium l. 3. capit. 9. Et dicit quod possumus considerare verum verum sit quod Aristotilem dixisse affirmant cum re vera dictum sit Auicennæ videlicet sciant Artifices, Per Alchymicum species metallorum immutari non posse. Sed tantum illis similia facere vt tingere rubrum citrino ad hoc vt aurum videatur vel dealbare metallum quod non sit argentum & dealbatum ita simile sit argento vt metallum argenti videatur: Ceterum autem quod differentia specifica aliquo tollatur ingenio non credo possibile, sed explicatio accidentium non est impossibilis vel saltem diminutio eorum. Hæc est sententia Auicennæ quam dicit esse Aristotelis. Tamen Auicenna in Alchymia sua dicit quod inuenit contra opinionem eorum quæ secus dixerunt quod non permutantur species, sed fortè in materiâ primam vel metallicam relinquuntur. Et tunc Alchymistarum periti operantur: sicut periti medicorum, qui purgant materias corruptas, & facile corruptibiles & impediens sanitatem, & postea per confortantia naturam iuuant uirtutem naturalem & dirigendo sanitatem naturalem inducunt. Ita Alchymistarum pericti purgant materiam argenti viui & sulphuris quam inesse videmus metallis, qua purgata confortant virtutes materiæ elementales, & celestes ad proportionem metalli quod intendunt inducere. Et tunc ipsa natura operatur, & non ars, nisi organice, vel iuuando. Et sic verum aurum & verum argentum educere videntur. Quod enim faciunt virtutes elementales, & celestes in uis naturalibus id faciunt artificia-
lia

lia si formentur ad modum vasorum naturalium. Et quod faciunt natura calido solis, & stellarum hoc facit ars calido, & ignis dummodo contemperentur: si quod non excedat virtutem se mouentem & informantem quæ est in metallis. Et ita dicit Albertus Magnus in dict. capitu. 9. qui declarat hanc materiam & comprobatur Oldr. & Ioann. Andr. de quibus supra.

Quinto quæro, quod dicatur aurum Alchimicum, & quod sophisticatum. Responso patet ex dictis supra in præcedenti quæstione: Aurum enim Alchimicum quod habet in se intrinsicè, & in substantia & qualitate veram auri speciem. Sophisticatum est contra quod dumtaxat habet apparentiam & non intrinsicam in substantia auri existentiam, vt patet ex dictis Diui Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 2. & Cardin. Alex. in c. 1. Quæ sunt reg. in vrbibus Feodor.

Sexto quæro, An aurum Alchimicum à naturali differat? Respondeo, quod si fiat per Alchimiam verum aurum non differunt in substantia; sed in modo deducendi ad esse, quia vnum à natura alterum ab arte in esse deducitur, vt elicitur apertè ex dictis Alberti Magni & Diui Thom. supra relatis.

Septimò quæro, An liceat vendere vel soluere aurum vel argentum Alchimicum pro naturali, & an per hoc reddatur venditio vel solutio iniusta. Respondeo, quod si venditur aurum alchimicum, quod sit verum aurum, de quo dixi supra, venditio est licita, & solutio de huiusmodi auro vel argento facta; ita concludunt And. de Ifern. Bald. & Card. Alexan. in d. ca. 1. Quæ sint Regal. Si vero aurum vel argentum esset sophisticatum, & sic non verum tunc non licet illud pro vero vendere & illicita esset venditio per tale aurum vel argentum facta. Et puniuntur talia facientes vt

dicunt Doctores prædicti, & Ioann. And. in add. spec. in tit. de crim. fals. Eandem opinionem retinet Diuus Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 2. distinguendo vt supra. Nam præter interesse maioris ualoris aurum, & argentum habet quasdam uirtutes insitas quæ non sunt in alijs metallis neq; in auro uel argento per Alchimiam sophisticato uelut contra melancoliam & alias animi ægritudines à peritis Medicis obseruatas. Sed si per Alchimiam fieret uerum aurum non esset illicitum illud pro uero uendere, quia nihil prohibet, arte uti aliquibus naturalibus causis ad producendos naturales & ueros effectus, sicut dicit Aug. in li. de Tri. de his quæ arte demonum fiunt. Ita concludit Diuus Thom. & concordat cum opinione Doctorum de quibus supra, quam conclusionem Sancti Thomæ tenet Ascesanus in sua summa in 3. lib. primæ partis Rubr. de empr. & vendit. §. 11. vers. Quid si venditor, & Frater Bar. de Sancta Concordia in sua summa in verbo empr. §. 4. & Archid. Florentinus in 2. parte summe in tit. de auaritia. cap. 17. De varijs fraudibus quæ committuntur, in negociando. §. 3. vers. 1. Fab. de Monte de empr. & vèd. q. 8. princ. vers. sed hic quaritur.

Octauo quæro: quid si venditur ignoranter aurum vel argentum sophisticatum pro uero, An teneat venditio? Respondeo distinguendo, quod aut erratur in tota substantia rei vt in exemplis positus, si æs pro auro, vel plumbum pro argento datur; aut erratur solum in aliqua parte. Primo casu uenditio nulla est. l. in uenditionibus. §. si. ff. de contrah. empr. & in l. quid tamen in fine eod. tit. & tenet Roffi. in libell. iuris ciuilibus in quarta parte in Rubr. de actio. ex empr. versicu. octauum quid; vbi dicit, quod sex errores impediunt Contractum emptionis, & uenditionis inter quos est si est in materia vel in

substantia vt si argentum pro plumbo vel è contra vendatur dicta lege in uenditionibus vbi Pau. de Castro in lectura Florentina & Bart. in l. 1. ff. de offic. Procur. Cef. Angel. Aretin. in §. Item is Instrum. de oblig. & Alber. de Rosa. in dicta lege quid tamen. Secundo casu videlicet quando erratur in aliqua parte, si pars in qua erratur est minor tunc valet emptio, & est Contractum bonæ fidei, textus est not. in dict. lege quid tamen ff. de contr. empt. & glo. in l. cum ab eo in 4. solutione eod. tit. & facit textus in l. domum. §. 1. ff. eod. titu. vbi deciditur, quod valet venditio Domus quam emptor & venditor putabat integram cum pars esset igni combusta, quia attendi debet id quod est maius, & principalius vt dicit Ias. in dict. leg. si id quod aurum in 3. col. Ver. secundo limita; & eandem conclusionem posuit Ibi Ludo. Roma. quem ibi refert, & sequitur magnæ auctoritatis Doctor dominus Philippus Lucensis, qui legit in studio Senensi, tempore Domini Thommæ Roccij. Sed contra hanc distinctionem quod valet contractus etiam si error sit in maiori parte videtur vrgere text. in d. l. quid tamen, vbi fuit vendita aureola, quæ aurea dicebatur, precio exquisito eaque inuenta fuit magna ex parte ænea, & dicit ibi textus venditionem esse constare eo quia aurei aliquid habuit. Nam si auratum aliquid sit licet ego auream putem, & sic totum valet venditio & ideo Paul. de Castro in dict. leg. quid tamen in lectura Florentina non videtur considerare, quod sit in maiori parte, quia summam illum textum dicit sufficere rem esse pro parte de illa materia de qua creditur esse tota, & valet venditio licet sit secus si non sit in aliquo, & Alber. de Rosat. in dict. l. quid tamen videtur distinguere doctri-

nam Glof. in dict. leg. cum ab eo, dicens, quod venditio valet fauore emptoris vt conseruetur indemnis, sed non quo ad rem, & ita dicit tolli contrarium d. l. cum ab eo. sed cum glofæ transeunt indistinctè vltra Roman. Philippum Lucensem, & Iasonem, Alex. & Claud. de Seifell. in d. l. si id quod aurum. Cogita quia videtur fortiter vrgere textus in d. l. quid tamen attenda ratione illius textus ibi aurei aliquid habuit.

Nono quæro posito quid venditio non valeat cum venditur æs pro auro respectu æris An valeat in tanto auro in genere: Respondeo quod sic vt dicit Glofa in dict. leg. quid tamen in fine. Sed contra videtur tenere Paul. de Castro in l. 1. ff. de pignorat. actio. in lectura Florentina, *Quia* textus in dict. leg. quid tamen, dicit simpliciter quod venditio non tenet & sic nec in ære nec in auro, tamen pro Glofa mihi videtur casus in l. labeo ait. §. si vestimenta. ff. de contr. empt. vbi dicitur: quod si vas auricalchi vendidisset ignorans, tenetur, vt aurum quod vendidit præstet si aurum præstare tenetur. Ergo tenetur ad aurum in genere, quia veditur erat aurum & iuxta opinionem Glofæ videtur esse distinctio Albe. de Rosat. in d. l. quid tamen, qui dicit quod si erratur in materia non tenet contractus respectu materiæ in qua erratur, sed respectu tantidem in genere in quo consensus est, & hoc si ibi est aliquid de materia in qua consentitur. Sed si erat tota alia materia tunc venditio est nulla, & dñ textus dicit valet venditio intelligit respectu demonstrati, in quo non est erratum, in alio non: sed tantūdem in genere præstare tenetur.

Decimo quæro. Si stipulor a te famam quam auream putem & sit ænea: An teneat stipulatio: respondet Iuris consultus in l. si id quod aurum. ff. de ver. oblig. quod sic, quia in corpore consensus est, & ibi notat Ias. quod

error in materia vel qualitate substantiali non vitiat stipulationem & sic consensus in superficie facit valere actum, licet sit erratum in qualitate inuisibili. Et procedit conclusio in contractibus stricti iuris ex causa lucrativa, secus est in contractibus ex causa onerosa, qui ita vitiantur, sicut contractus bonæ fidei. Ita tenet Bart. Bald. Pau. Castr. Alexand. & Iason in d. leg. si id quod aurum Verf. successuè & ibi etiam ita tenet Dominus meus Barto. Sozz. Succurritur tantum decepto actione dolum malum abesse, si fuit appositum ut ibi declarat Ias. in secundo not. Et requiritur dolum ex proposito, ut dicit ibi Alexand. qui tenet contra Raph. Cuna. & ibi etiam Ias. & Philippus Lucensis, qui subdit quod si stipulatio dolum malum abesse non fuerit interposita non potest agi, quia satis est quod stipulator aliquid lucratur l. ad res donatas ff. de edilit. edit. nisi prætenderet interesse, ut quia fecit expensas circa id quod putabat esse aurum, vel fortè quia tunc emisset aurum viliori præcio si sciisset, quod esset æs, & tunc agit actione de dolo ad interesset. Aristot. in fine. ff. de donat. & l. i. C. de iure dor.

Vndecimo quæro, si esset error ex parte promissoris credentis promittere æs, & sit aurum. Præfator Doctor Dominus Philipp. Lucensis in dict. lege si id quod aurum in principio dicit, quod defenditur promissor ope exceptionis per l. si quis cum aliter. ff. de verb. obl. & idem dicit ibi Bald. de Barto. in fine, quod ubi errat promissor valet stipulatio sed rescinditur ope exceptionis per d. l. si quis cum aliter cum ibi not. per Bart. & Doct.

Duodecimo quæro, quid si testator credens legare massam æneam cum esset aurea an valeat legatum? Raph. Cuna. in l. si quis in fundi vocabulo in princ. ff. de leg. prim. dicit, quod

id quod dicitur in stipulatione militaria, in legato. Putat tamen quod heres poterit retinere aduersus legatarium quanti plus valet illa massa & ita transit Alexand. in dicta lege si id quod aurum. Et Iason ibi in primo nota, ampliando dictam legem dicit quod error in materia non vitiet legatum.

Decimotertio quæro, quid in distractu, An si promissi aurum, & solui æs an sim liberatus. Dicas, quod nõ l. si cum aurum. ff. de solut. Et ita dicit D. Philippus Lucensis in dict. l. si id quod aurum in principio, quia error in materia vitiat liberationem & sic distractum, ut in d. l. si cum aurum & ratio est quia solutio liberat debitorem, ex traditione non autem ex solo consensu, facit l. eleganter §. qui reprobos ff. de pignor. act. & ita dicit Ias. in d. l. si id quod aurum in princ. Verf. limita istum textum. Si tamen ille qui petit aurum pro quo est æs sibi solutum non restituat æs, repellitur exceptione donec æs reddat, ut dicit textus in d. l. si id quod aurum in principio, quia cum dictum fuerit animo dissoluedi obligationem cessat animus donandi. Ideo si ex eadem causa agit ex qua solui solutum repetitur ope exceptionis ut dicit Bart. in dic. lege si cum aurum, subdens quod istius æris soluti transfertur dominium in accipientem, quia consensus est in corpore l. i. ff. de pignor. actio.

Decimoquarto quæro, in deposito si depono massam plumbeam pro argentea, an error vitiet depositum? Baldus de Bartol. de Perus. in dicta lege si id quod aurum, dicit quod error in materia non vitiat depositum, quia cum sit contractus bonæ fidei. §. actionum Instru. de actio. bona fides exigat ut depositum restituatur l. bona fides. ff. de pos.

Decimoquinto quæro, Quid in pignore, ut si detur pignori æs pro auro an teneat pignoris obligatio in ære?

dicas, quod sic l. 1. in fine. ff. de pignor. actio. Remanet enim as pignori obligatum, & tenetur, qui dedit actione contraria pignoratiua, & extraordinaria pœna punitur, vt ibi dicit Glosa, & Doct. & glosa ibi assignat duas rationes cum quibus transit ibi Bartol. quas Paulus de Castro in lectura Florentina nititur reprobare, & subdit rationem esse, quia interest creditoris quod valeat cum nihil habeat solvere pro pignore. Quam rationem confirmat Iason in dicta lege si id quod aurum in secunda colu. Vers. limita primo.

Decimo sexto quæro, Si emptor credens emere verum aurum emit sophisticatum an agat contra venditorem? Respondeo quod sic lege labeo & Alber. de Rosat. ff. de contrah. emptio. dicens si queris an emptor agat contra venditionem oportet distinguere scientiam vel ignorantiam, quia sciens non agit, ignorans agit.

Decimo septimo quæro ad quid agat emptor contra venditorem, Respondeo distinguens secundum Alberic. in dicta lege labeo scientiam ab ignorantia venditoris, quia sciens tenetur ad omne damnum & interesse etiam extra rem, ignorans quanti minoris esset empturus le. Iulianus in princip. de actio. emptio. & Fabi. de Monte de emptio. & venditione quæstio. sexta vers. circa decimum quartum, dicens, quod qui tradit rem vitiosam scienter ex contractu ex quo transfertur dominium, tenetur ad interesse etiam extra rem: si tradit ignoranter tenetur ad interesse vel quanti minoris vt dicta lege Iulianus vel etiam Bartol. & in lege tenetur §. si vas. ff. de actio. emptio. & Paul. de Castro in dicta lege Iulianus in lectura Florentina, & Alexand. cons. quinto libro §. Eandem distinctionem

videtur facere Sanctus Thomas 2. 2. quæstio. 77. articul. 2. qui dicit quod quando defectus est ex parte rei si quidem venditor hunc defectum cognoscit in re quam vendit, fraudem committit in venditione, vnde venditio illicita redditur, & tenetur ad restitutionem. Si vero defectus est ex parte rei vendite ignorante venditore, & non peccat venditor quia facit iniustum actum, sed eius operatio non est iniusta: Tenetur tamen cum ad eius notitiam peruenerit damnum emptori resarcire. Ita dicit Diuus Thomm. quod nota.

Decimo octauo quæro, quæ actio detur emptori contra venditorem? dicit Alber. de Rosat. in dicta lege labeo, quod hoc non aperit ibi litera, sed dicas in primo casu dicte legis, qui est cum ignoranter venditur as pro auro dari actionem ex empto, quia venditio tenuit: In secundo casu quando scienter est venditum agitur actio ne de dolo l. eleganter in princip. ff. de dolo, vt ibi etiam tenet Accur. post Hirn. & not. Bartol. in d. l. si id quod aurum, vel dici potest secundum Albericum quod vtroque casu agitur ex empto. quasi tantum in genere videatur uenditum ut ipse dicit in dic. lege quod tamen eod. tit. & ita dicit Alber. in d. leg. labeo, qui allegat Iac. Buttrig.

Decimo nono quæro an vendentes scienter res sophisticatas aliquo casu excusentur Arch. Florétinus in 2. parte summe tit. de Auaritia cap. 17. de varijs fraudibus que committuntur in negociando. §. 3. uers. Primus ergo defectus, dicit quod cū aliqui sophisticant ea que vendunt, vt se seruent indemnes & cum aliquo lucro congruo, quia si venderent puras res & emptores nolent dare iustum precium, quia alij vendunt talia sic sophisticata mixta, videntur posse

excusari dummodo non fiant tales mixturae quae noceant humanis corporibus, quod accidere potest in his quae in cibum, & potum dantur, & maximè in medicinalibus. Et simili etiam ratione non videtur, illicitum cum per talem mixturam res redduntur magis amabiles, & non nocivae, sicut dicit audiuisse de vino graeco, quod aliquando, quia est nimis potens minus placet. Cum vero aqua miscetur amabile redditur, & libentius emunt homines credentes esse vinum purum debent tamen venditores in huiusmodi casibus minus vendere quam si esset purum, alias venderent ipsam aquam pro vino & sic de similibus. Ita dicit Archid. Florentinus vt dixi referendo verba Diui Thomae secunda secunda quaestione septuagesima septima artic. 2.

Vigesimo quaero. An liceat ab igno-
rante emere aurum verum pro sophistico. Respondeo, quod non: & qui emit iniuste, & illicite emit. Ita determinat Archid. in loco supra allegato. Dicit enim ipse, quod, id quod est dictum de venditore intelligendum est de emptore cum scilicet licet venditor crederet rem suam minus preciosam puta auricalcū, quod est aurum, & lapideum vitreum, quod est preciosus. Emptorem enim cum hoc scit, nisi det ei precium competens ualori rei, sed secundum estimationem vendentis tenetur ad satisfactionem. Ita etiam tenet Io. Calder. in C. final. de vsur. concludens, quod sit peccatum emere ab ignorante rem vilium, quam valeret, quem refert Laur. de Rodulphis in cap. consuluit quaestione 43. de vsuris.

Vigesimoprimum quaero qua pena puniantur isti deceptores, qui artificiosis deceptionibus vendunt sophisticata, vt res pro auro, aut iocalia

vilia pro preciosis. Respondet Ioan. Baptista de San. Severino in l. cunctos populos colum. 37. versic. videmus. C. de Sacr. Eccl. quod puniuntur, secundum quosdam tanquam fures, & acrius, vt leg. secularis, in princip. ff. de contra. ord. crim. ibi plusquam fures puniendi sunt, & dicit, quandoque fuisse seruatum; alijs placet, quod quasi pro crimine stellionatus leg. prima in fine. ff. de pign. actio. & sentire videtur glosa. in leg. secunda. ff. de crim. stellio. ibi dum dicit. Cuius varietatem imitantur deceptores, quia varia agunt, aliud enim agunt, & aliud simulant, & aliud dicunt leg. tertia. §. sed si quis merces suppositas eodem titulo, & eadem leg. §. si quis imposturam, & hoc videtur sentire Ioan. Andr. in additione speculat. in titul. de crim. fals. & in fine quaestionis, & subdi. quod quandoque vidit eos pena falsa puniri non quia falsum commiserint sed assimilata pena falsi virtute statuti communiter vigentis in ciuitatibus, quod in casibus criminalibus non expressis procedatur a similibus ad similia, & quod de his fuit saepius dubitatum Romae, Florentiae, Perusij, & Anconae in quaestionibus emergentibus, & quod pluries Senis interrogatus ex temporaliter allegauit dicta iura pro decisione quaestionis quam dicit non inuenisse explicitè tactam. Et quod ideo propter varia iudicia fuit factum statutum Senis, quod puniantur tanquam fures, sed Cardin. Alexand. in cap. quae sint regali simpliciter dicit, quod talia facientes puniuntur pena falsi leg. elegant. §. qui reprobos. ff. de pignor. actio.

Vigesimo secundo quaero an Alchimista possit esse testis tā in causis ciuilibus, quam criminalibus. Hanc quaestionem ponit Petr. Moncada,

Hispanus in add. ad tracta. Ioa. Cror. de Testibus in vltima quæst. quartæ partis vers. posset etiam. In qua aliter distinguit quam ipse, quod aut loquimur in Alchimista qui facit verum aurum vel argentum, & quia ars eius est licita vt conclusum est supra potest esse testis; Aut loquimur in illo qui non facit verum aurum, sed sophisticatum. Et quia istius ars reprobatatur vt conclusum est supra q. 5. & est infamis ipso iure vt in extrau. Ioa. XXII. in tit. de crim. falsi quam allegat Petrus præallegatus & infamis non potest esse testis l. 3. §. legis Iuliæ, ff. de testibus, & iste non erit idoneus testis. Ita dicit Petr. Moncad. quod intelligit procedere in Alchi-

mista qui aurum vel argentum alchimiatum vendit, vt verum & pro pretio quod valeret si esset verum vt præsupponit extrau. prædicta. secus si illud venderet non pro vero, sed pro alchimiato quod sophisticatum est, vt dixi supra. Et dicit se vidisse Bononiæ, & isto casu fortè non haberet locum dispositio d. extrauagantis arguendo à cessante ratione C. cum cessante de Appellat. Et quod isto casu cesset ratio prohibitionis dictæ extrauagantis, patet manifestè dum vult quod tantum pauperibus erogetur quantum de vero auro habitum est pro illo falso. Relinquit tamen cogitandum.

**

A D D I T I O N E S

ex Recentioribus.

Alchimia an & quando sit licita, Ioannes de Anania in c. 2. extra. de sortileg. nu. 8. vers. Ult. & nu. 9. & ibidem Albericus & Doctores.
*De Alchimia adest opus Auicennæ & Præd. tradit Cardinalis Tuscus in suis re-
 pertorijs.*

Finis Libri Primi.

DE

D E

CAVSA MATERIALI MINERALIVM

Liber Secundus.

SVMMARIA ARGVMENTI.

- 1 *Causa materialis mineralium quoad essentiam intrinseca est sulphur vel argentum viuum vel humidum.*
- 2 *Extrinseca est ipsa massa auri, vel argenti.*
- 3 *Quoad iuris obseruantiam intrinseca est iustitia, extrinseca leges ipsæ.*

MATERIALIEM causam Mineralium dupliciter considerare possumus, Aut essentiam eorum & generationem, Aut iuris de illis obseruantiam. Primo casu, secundum Auicennam intrinseca materia est sulphur, † & Argentum viuum, sed secundum Albertum Magnum lib. 1. Miner. cap. 2. & 3. est humidum, Extrinseca Verò est ipsa Massa Auri, Argenti, † Vel alterius Metalli. Secundo casu materia intrinseca est iustitia, † per quam de ipsorum iure decernitur: Extrinseca sunt leges ipsæ ad titulos congruos redactæ, vt inquit Azzo. & Antonius de Butrio in locis supra allegatis & Bald. in Rubr. ff. de iust. & iure. Quem ordinem nos hic sequentes quantum fieri possit, distinguemus totam hanc materiam in quatuor titulos seu capita.

In Primo. De Metallis in genere.

In Secundo. De Auro & Argento.

In Tertio. De Gemmis.

D E M E T A L L I S

Titulus Quartus.

S V M M A R I A.

- 1 *Thimologia est resolutio vocis in nomen.*
- 2 *Metallum unde dictum.*
- 3 *Est nomen genericum auro, argento, Aere, Ferro, & similibus.*
- 4 *Septem sunt genera metallorum.*
- 1 *Aurum*
- 2 *Argentum*
- 3 *Aes*
- 4 *Ferrum*
- 5 *Plumbum*
- 6 *Stannum*
- 7 *Argentum viuum.*
- 5 *Culibet Planeta suum proprium metallum tribuitur*
- Saturno, Plumbum*
- Ioui, Stannum*
- Marti, Ferrum*
- Soli, Aurum*
- Veneri, Aes*
- Mercurio, Argentum viuum*
- Luna, Argentum.*
- 6 *Quibus in legibus de quolibet metallo in iure agatur.*
- 7 *Aurum ab aura & splendore dictum quia quo plus habet aeris, & magis splendet.*
- 8 *Aurarij sunt quorum fulgor splendor reddit.*
- 9 *Aurum obrizum à rubore dictum, & ideo magis splendet.*
- 10 *Aurum Coronarium erat quod ad Imperatoris Coronam faciendam, vel in subsidium impensarum Corona offerebatur.*
- 11 *Argentum ab ἀργύρον græca voce dictum.*
- 12 *Vinum quia percurrit, & materias omnes incidit.*
- 13 *Argentum munditiam, & claritatem significat, & præter aurum metallis alijs omnibus præstat.*
- 14 *Ferrum à ferra dictum quod semina terra condant.*
- 15 *Fortitudinem significat.*
- 16 *Plumbum inde dictum, quia eius pilis altitudo maris tentata fit.*
- 17 *Plumbum cooperiens domum, domus est pars & eam sequitur & separari ab ea non potest.*
- 18 *Stannum sic dictum, quia metalla coniuncta separat atq; distinguit.*
- 19 *Electrum ideo dictum quia ad Solis radios clarius argento splendet, & auro.*
- 20 *Tria sunt illius genera*
- 1 *Quod ex Pini arbore cadit.*
- 2 *Naturale quod fulget.*
- 3 *artificiale quod ex auro fit et argento.*
- 21 *Naturale electrum venenū detegit.*
- 22 *Aes ab aere vel aeris splendore dictum.*
- 23 *Aes olim fuit auro preciosius.*
- 24 *Aeris appellatione quindoque venit aurum.*
- 25 *Auricalcum quasi aurum cacon ideo est malum quia auri colorem non ualorem habet.*
- 26 *Ex ere, & quadam terra fit que dat illi colorem auri.*
- 27 *Sulphur dictum quia igne accenditur.*
- 28 *Sulphuris genera, quatuor; Fossile, Gleba, Liqueor, Adlichna.*

- 29 Rursus duo tantum genera viuum. & non viuum.
- 30 Sulphur est pater, Argentum viuum mater metallorum.
- 31 Sulphur inter metalla connumeratur.
- 32 Vitreolum Græci Calcanthum appellant.
- 33 Est triplex Scillitium, Concretum Elixum.
- 34 Vfus eius est ad fullonicam.
- 35 Comprehenditur inter metalla.
- 36 Alumen dictum quia lumen coloribus affert.
- 37 Est album, & nigrum, liquidum & concretum.
- 38 Quod effoditur est metallum, quod fit ex aqua non est.
- 39 Lapidés inter metalla connumerantur.
- 40 Vitrum est lucida materia qua ex arena & cinere fit.
- 41 Tale non est metallum, si quid ex ferro fiat inter metalla conscribitur.
- 42 Lapidiciné inter metalla numerantur.
- 43 Quæ de metallis dicuntur militant in lapidicinis.
- 44 Metallis reseruatis lapidicina reseruata dicuntur.
- 45 Lapidum appellat. non venit calx ex illis facta, nec debetur ab eo qui lapides debeat.
- 46 Et si facta sit ex lapidibus alienis debetur æstimatio lapidum.
- 47 Si lapidicina fluminis impetu vel alio casu in fundo mea absque facto meo delegantur spectant ad me.
- 48 Aurum vel argentum, uel aliud quodcumque à flumine prædio meo adiectum, & terræ coherens meum fit.
- 49 Quod procedit si dominus ignoretur.
- 50 Ius lapidis effodiendi in prædio alieno inducit seruitutem in illo prædio.
- 51 Et est diuersa ab usufructu, si non sit usufructus integer in toto prædio.
- 52 Contra dominum fundi impediens lapides extrahi si sunt excisi & effossi datur actio in rem.
- 53 Si non sunt; & adest contractus datur actio ex illo Contractu.
- 54 Si non adest datur actio de dolo.
- 55 Venæ metallorum ignotæ sunt in dominio Domini fundi.
- 56 Thesaurus absconditus non est pars fundi, sed accessorium ad fundum.
- 57 Venæ quæ sunt in fundo fisci vel Principis ad fiscum vel Principem spectant.
- 58 Quæ sunt in fundo vniuersitatis sunt ipsius vniuersitatis.
- 59 Quæ in fundo Ecclesiæ sunt Ecclesiæ.
- 60 Quæ sunt in fundo priuatorum ad priuatos pertinent, non ad fiscum.
- 61 Quæ in fundo Emphyteotico ad Emphyteotam non ad dominum directum.
- 62 Quæ in fundo feudali ad feudatarium.
- 63 Quæ in fundo Vsufructuarij ad Vsufructuarium.
- 64 Quæ in fundo dotali, si renascantur ut aurifodina sunt mariti, si non renascantur ut lapides sunt uxoris.
- 65 Quod non renascitur non dicitur esse in fructu.
- 66 Lapidicina fundi dotalis, si ab initio date sint in dotem cum fundo sunt viri, si postea sint inuenta sunt uxoris.
- 67 Expensas in fundo dotali factas a marito pro inueniendis fodinis si sunt ad perpetuam utilitatem rei maritus repetere potest. Si sunt ad fructus querendos, vel colligendos non repetit sed compensantur cum fructibus.
- 68 Si mulier impediat marito fodinarum usum, & impensa facta sit gratia fructuum datur marito actio ad exhibendum, si gratia rei datur actio

de dote contraria.

- 69 *Metalla qui inuenit in fundo alieno decimam vnā debet Domino fundi, aliam fisco vel Principi, reliqua sibi acquirit.*
- 70 *Incipiens fodere in suo fundo, & per cuniculos transit in alienum, & ibi metallum inuenit sibi venam acquirit non domino fundi.*
- 71 *Et retinens cuniculum apertum, acquirit ius in tota vena licet fodiat in vna parte tantum.*
- 72 *Dominus fundi sciens & patiens aliquem fodere in sua vena spacio 30. annorum amittit ius suum.*
- 73 *Commoditas vel ius fodiendi seruitus est personalis non realis.*
- 74 *Dominus vena presumitur is qui reperiens est possessor hostij cuniculi.*
- 75 *In dubio domini vena presertur possessor.*
- 76 *In dubio possessionis iudex debet summariē se informare, & possessorem manutenerē.*
- 77 *In dubio iuris iudex statuatur terminum ad porrigendum libellum.*
- 78 *Fundo vendito, vena fundi omnes censentur vendite.*
- 79 *Venis in venditione exceptis extantes eo tempore intelliguntur non postea inuentę.*
- 80 *Nondum inuenta in venditione reservari possunt.*
- 81 *Vena inuenta in fundo diuiso spectat ad eum cui fundus obligat in diuisione.*
- 82 *Castrum si Princeps concedat cum fodinis suas fodinas concedit, non priuatorum.*
- 83 *Colonia non debetur fructus sulphurariae si eam non expresse conduxit.*
- 84 *Pupillus fodinas alienare nequit.*

DE Metallis in genere primū agentes, cum ethymologia sit res solutio votis in proprium ꝛ nomen, & significatum, & effectum rei, quæ demonstratur. I. Tugurij & l. vt Alphenus. ff.

de verbor. significat. & dicit Bald. in cap. 1. §. similiter ff. de contr. inuest.

Primò quæro, vnde dicatur metallum? Respondet Hyd. æthym. libr. 16 cap. 16. Metallum dictum græce ꝛ à ποτὸν Μετᾶλλον, quod natura eius ea sit vt vbi vna vena apparuerit, ibi spes sit alterius reperiende. Plinius etiam lib. 33. cap. 6. vbi loquitur de argento, dicit, quod vbi cunquē inuenta est vena, non procul inuenitur alia. Et hoc quidem in omni fere materia, & inde metalla græci videntur appellasse. Alij etiam dicunt, metallum dici quasi perscrutatum à Μεταλλο græcè, quod latinè perscrutor significat, quod metalla intra terræ venas scrutentur homines.

Secundò quæro; Quod nomen sit metallum; Respondeo, quod est nomen generale, Auro, Argento, Ferro, Plumbo, Stanno, & similibus. vt dicit Ioan. de Plat. in Rub. C. de Metal. & met. lib. 11. in fine: Alij dicunt sub metalli nomine venire quidquid ex terra effoditur in terræ venis.

Tertiò quæro, quot sint genera metallorum. Respondeo, principaliter esse septem, secundum Plinium, Albertum Magnum, & Hydiorum. Et sunt hæc secundum Albertum Magnum lib. 3. Mineralium cap. 6. Plumbum, Stannum, Ferrum, Aurum, Argentum, Æs, & Argentum viuum, totidem Planetis comparata, ꝛ Plumbum, Saturno, Stannum Ioui, Ferrum Marti, Aurum Soli, Argentum Lunæ, Æs Veneri, & Argentum viuum Mercurio, vt etiam dicit conciuus noster, Raphael Maffeus in suis Commentarijs lib. 27. Secundum Hydiorum sunt hæc, Aurum, Argentum, Æs, Electrum, Stannum, Plumbum, & quod domat omnia, Ferrum; Conueniunt in numero, & discordant tantum in vno, quia Albertus omittit Electrum, de quo posuit Hydiorum. Et ponit Argentum viuum, quia forte putabat Albertus, Electrum naturale non

non inueniri, cum Electrum sit, quædam species ex diuersis materijs confecta, ex Auro scilicet, & Argento, §. si duo inst. de rerum diu. & Hydiorus forsitan sub Argento, & Argentum viuum comprehendit. Rectè igitur dicit Iureconsultus in l. aut damna. §. est pœna. ff. de pœnis, quod metalla multa numerosa sunt, de quibus in iure exprimitur de Auro, & Argento in leg. 1. §. fin. ff. de Auro, & Argento legat. in Auth. de Consul. §. si vero; de Aere in l. Titia. §. final. ff. de Auro, & Argento legat. & in l. quid tamen ff. de contr. empt. de Ferro, & alijs in l. æquissimum. §. in de est quæstum. ff. de usufruct. & in leg. cotem. ff. de publica. de Plumbo in l. malum. §. Plumbum. ff. de verborum significat. & in leg. in venditionibus. §. final. ff. de contr. empt. de Stanno in l. lege Cornelia. §. eadem leg. ff. de falsis, de Elephro in §. si duorum Institut. de rerum diuisione & in l. pediculis. §. Neratius ff. de auro, & argento legat. de quibus etiam habetur Nu. c. 31.

Quartò quæro, Vnde dicatur Aurum, & quod dicatur Aurum Obrizum, & quod Coronarium, Et quid designet? Respondeo ad primum, Aurum ab aura dictum ¶ esse secundum Hydiorum libr. 16. cap. 17. id est, à splendore quod percussio aere plus fulgeat; Vnde & Virg. Discolor vnde auri per ramos aura refulsit, hoc est splendor auri; Naturale enim est, vt metallorum splendor plus fulgeat luce alia percussus: hinc & Aurarij dicti quorum fulgor splendor ¶ red dit. Ad secundum dico, quod Obrizum est Aurum optimum, ¶ vt dicit Accurs. in l. fin. C. de vet. num. potes. lib. 11. & in Rubr. de vest. oleb. eod. lib. & est coloris optimi secundum Hydior. in d. cap. 17. Ex eo dictum quod obradiet splendore. Ratio colligitur ex Plin. lib. 33. cap. 3. Quia Aurum Obrizum à rubore, quæ ex igne accipit dictum est & Aurum, quosæ-

pius ardet eo magis proficit ad benedictionem. Ad tertium aurum Coronarium Hydior. eod. lib. cap. 19. dicit esse, quod ex ductili aere tenuatum in laminas Taurorum felle tinctum speciem Auri in coronis Hystrionum præbet, & inde appellatum: Sed Azzo. in summa C. de Aur. coron. lib. 10. dicit Aurum Coronarium dici, quod ad Imperatoris Coronam faciendam, vel eorum, qui certaminibus publicis deseruiunt, deputandum est, cum quo concordat Accurs. in Rubr. eod. tit. Apud Spartianum habetur, vt dicit Maffeus concius noster lib. 27. cap. 1. quod erat pecunia collata in sumptus diadematis, & coronæ noui Principis. Ad vltimum quid designet, respondeo illud esse preciosissimum metallorum, vt dicit textus in Auth. de Consul. §. si vero vbi glossa, & cui præcipuam gratiam inter alia metalla Plinius tribuit, & propterea designat excellentiam, vt dicit Ioann. Andr. in clem. 1. §. porro de iure iuran. designat etiam sapientiam 37. dist. c. legimus.

Quintò quæro, Vnde Argentum, & cur viuum, & quid significet, ac designet? Respondet Hydiorus eod. lib. cap. 18. quod Argentum non longè a græca appellatione distat, hoc enim illi *Argiron* vocant. Ad secundum cur Argentum viuum. Hydior. eodem loco, dicit, ideo dictum, quod excidat materias, in quibus iniicitur. Hoc, & liquidum dicitur, quia percurrit. Ad tertium quid designat Ioann. Andr. in dict. clem. 1. §. porro, dicit, quod munditiam, & claritatem significat, & obtinet primum locum post Aurum, vt dicit textus in d. Auth. de Consul. §. si vero, & ibi glossa.

Sexto quæro, Vnde ferrum sit dictum, & quid designet? Respondet Hydior. loco præallegato. cap. 17. illud esse dictum ex eo, quod *Ferra* id est semina terræ condant. Et significat fortitudinem, vt dicit Ioan. Andr. in d. §. porro vbi declarat, quare Imperator tri-

triplici corona coronetur, ferrea; ar-
 15 gētea, & aura. Ferrea enim designat
 fortitudinem, qua rebelles vincere
 debeat, & infideles cōculcare; Argen-
 tea designat, ipsū Principē mundū, &
 clarū esse debere; Aurea designat ip-
 sū Imp. alijs Regibus, & Principibus
 in potētia & iustitia excellētiorē esse
 debere; vt ibi etiam dicit Ioa. de Imo.
 & Ioan. de Plat. in prohem. Inffit.

Septimo quæro, Vnde Plumbum?
 Hyd. eod. lib. ca. 21. dicit Plumbum
 15 dictum ex eo, quod pilis factis maris
 altitudo tentata sit. Et est Plumbum
 16 album, & nigrum, Et vnum sine al-
 tero inter se conglutinari non potest.
 17 Agitur de plumbo in l. Malum §. Plū-
 bum ff. ver. sig. & l. Cotem. ff. de pu-
 blican. Vbi disponitur. Plumbū coo-
 periens domum, ipsius domus esse
 partem, coniunctam quę ab illa separari
 nequeat. Et ideo nec pro execu-
 tione sententię capi possit. l. cetera. §.
 hoc Senatus ff. de leg. 2. nec legato se
 iuncto relinqui, sed legatam domum
 sequi. Capoll. de seruit. titu. de stillici-
 dio. qu. 7. ver. sed potest.

Octauo quæro; Vnde Stannum?
 Hyd. eodem lib. cap. 23. dicit quod
 stanni Ethymologia est, id est separans,
 & scernens: mixta enim, & a-
 18 dalterata inter se per ignem metalla
 dissociat, & ab auro, & argento, *Æs*,
 Plumbumque scernit, aliaque me-
 tallum ab igne defendit: Vnum enim
 metallum ab alio separari potest leg-
 lacus. §. si ex re. ff. de acquiren. rerum
 domin. & not. Bart. Veron. in l. etiam
 ff. de verbor. signific. de stanno l. lege
 Cornel. §. eadem lege. ff. de fals.

Nono quæro, Vnde Electrum, &
 quot sint eius genera? Respondet ad-
 primum Hyfidorus in loco præalle-
 gato ca. 23. Electrum vocatum quod
 ad radium solis clarius auro, argento-
 19 que reluceat. † Ad secundum dicit
 Hyfidorus. quod illius tria sunt genera;
 20 vnum, † quod ex pini arboribus fluit,
 quod Succina dicitur. Aliud quod na-

turale inuenitur, & in precio habe-
 tur, ac in Æthiopia gignitur, vt dicit
 Theophrastus; & refert Volaterra-
 nus libr. 27. cap. de gemmis, & Plin.
 lib. final. cap. 8. Tertium, quod fit ex
 tribus partibus Auri, & vna Argenti,
 quas partes, etiam si naturale soluas,
 inuenies. Vnde nihil interest natura-
 le sit, an factum, cum vtrumque eius-
 dem naturę sit, vt dicit Hyfidorus. &
 Plin. lib. 38. cap. 4. ad finem. Natura-
 le autem secundum Hyfido. eiusmo-
 di est naturę, vt in conuiuio, & ad lu-
 mina clarius cunctis metallis fulgeat,
 21 & venenum prodat. Nam si ei in fun-
 das venenum, sudorem edit, & col-
 ores varios in modum arcus emittit:
 & ita esse dicit Ioann. Fab. Instit. de
 rerum diuifi. §. si duorum, vbi etiam
 dicit, quod si fiat compositio ad rectū
 pondus auri, & argenti, fit simile ve-
 ro Electro, Et dicit vtile esse hoc scire
 vt ibi per eum. Accurf. in l. pediculis,
 §. Neratius. ff. de auro, & argento leg-
 dicit, Electrum esse præciolam mate-
 riam, quę iungitur argento. Et in §. si
 duorum præallegato, dicit, quod est
 species metalli, & sic sentit, quod natu-
 rale inueniatur, vt dicit Hyfidorus. li-
 cet textus in d. §. si duorum de artifi-
 ciali sentiat, vbi Ioan. Fab. dicit, quod
 est genus metalli preciosum diuersum
 ab auro, & argento.

Decimò quæro, Vnde *Æs* dicitur?
 Respondet Hyfid. eod. lib. cap. 19. *Æs*
 22 à splendore aeris vocatum, sicut au-
 rum, & argentum. Et subdit, quod
 apud antiquos prius *Æris*, quam ferri
 vsus cognitus fuit, eratque in precio
 23 magis *Æs*; Aurum vero, & Argentum
 reijciebantur propter inutilitatem;
 nunc autem versa vice iacet *Æs*, Au-
 rum vero summo cessit honore, vt
 etiam dicit textus in d. Auth. de Con-
 24 sul. §. si vero. *Æris* autem appellatio;
 quandoque Aurum comprehendit
 vt leg. etiam, & ibi not. Bartol. Veron.
 ff. de verbor. significat. de *Ære* in l. Ti-
 tia. §. final. ff. de auro, & argento lega.

& l. quid text. ff. de contra. empt.

Vndecimo quæro, Quid sit Auricalchum, & vnde dictum? Hyfidor. d. cap. 19. dicit, Auricalchum dictum, quod splendorem Auri, & duritiem æris possideat. Est enim nomen compositum ex Latina lingua, & Græca; **Æs** enim sermone Græcorum calco vocatur: Fit enim ex ære, & igne multo, ac medicaminibus, perducitur ad aureum colorem. Idem dicit Archid. 29. quæst. 1. cap. 1. allegando Hyfidor. Sed Augu. secundum Archid. dicit, quod Auricalchum dicitur ab Auro, & calcos, quod est malum, ut ipse dicit, quasi malum Aurum, quia solum auri colorem habet, & non valorem secundum Policretum. Volaterranus noster lib. 27. c. 7. de ære tractans dicit præstantissimum in hoc genere Auricalchum, quod ait Plinius iam suo tempore capisse desinere effecta tellure. Meminit Auricalchi Apollonius in Argonautis de quo eius enarrator sic ait, Oricalcum species est æris a quodam Orio inuentore cognominatum; Refert idem Volaterranus Aristotelem dicere, huius neque nomen, neque speciem inueniri, sed tantum a quibusdam imaginari subiungit. Hoc igitur ex argumento est,

26 quod hoc tempore Othonem Italici vocant, non fossitium, sed factitium in Britania, & Gallia (tingunt enim eis lapide quodam rufo eius regionis peculiari) in ahenis constat. Ita dicit Raph. Volaterranus in d. c.

Duodecimo quæro de sulphure, vnde dicatur, Quot eius genera, & an inter metalla comprehendatur? Respondeo ad primum secundum Hyfidorum lib. 16. c. 1. Sulphur dictum, quia igne accenditur: Vt enim ignis est ita, nec alia res magis accenditur. Ad secundum quot eius genera? Respondeo secundum Plin. lib. 35. c. 14. Hyfid. eod. c. & Volaterranum supradictum lib. 27. c. 1. quod sunt quatuor. Vnum quod foditur,

28 translucet, & virescit; Aliud, quod appellant glebam, visibus tantum sulphonum familiare; Tertium quod est liquor ad suffiendas lanas; Quartum ad lychnia maxime aptum. Subdit Concius meus, quod in agro nostro Volaterrano extrahitur fossilis gleba igneque perficitur, & in fistulas redigitur aurei coloris. Est etiã sulphur, quod nigrum vocamus, & ceditur, ut lapis, & huiusmodi foditur in prædijs nostris. Secundum Albertum magnum de Mineralibus lib. 4. Sulphur diuiditur in viuum, & fustum; Viuum

29 est, quod sicut de terra accipitur, ita in usum recipitur; Non viuum autem, & fustum est illud, quod liquefactum est, & non differunt, nisi per accidens. Subiungit, quod inuenitur fortè aliquod ad rubedinem, & fortè nigredinè declinans; & quod est hoc propter calorem adurentem, & uincen-

30 tem in ipso: subdit postea, quod sulphur est quasi pater, & Argentum viuum, quasi mater in commixtione metallorum. Ad tertium An inter metalla comprehendatur dico, quod

31 sic, & hoc per textum in l. æquissimum. §. inde est quæsitum. ff. de usufr. Nam dum ibi dicitur, quod usufructuaris venas metallorum, & lapidinarum instruere potest, insertus textus, Ergo, & Auri, Argenti, Sulphuris, & æris, & ferri instituere poterit, & sic connumeratur inter metalla sulphur: Et dictio illa ergo, quæ est illatiua idem probat, ut not. gl. in l. 3. ff. de off. Præf. vig. Et facit quod dixi supra quæst. prima, & secunda.

Decimo tertio quæro, Quid de Vitreolo, quid sit, Quot eius genera, & an veniat appellatione mineralium. Respondeo, quod hoc, quod Italici vocant Vitreolum Græci Calcanthum 32 & appellant; Plin. lib. 24. atramentum sutorium, eiusdem etiam generis Sorri, & Melantheria, seu Melanthium, Fossile, & factitium esse Plinius ait. Dioscorides autem dicit Calcanthum esse,

esse, humorem pluribus modis, & generibus concretum, stillitium, 33 quod guttatim ex humidis, & con-
fractis locis stillat, Concretium, qd ex speluncis coit; Tertium elixum, è vena enim excerptum cum aqua decoquitur; deinde in vasa transfunditur hoc enim concrefcit diuerfa specie: Optimum graue; densum, lucidum est: Vfus eius ad fulloniam.

34 † Inuenitur item hodie in agro nostro Volaterrano circa lacunas fumo, spirituque fetente erumpens, redigiturque in panes, & mercis nomine exportatur. Melantheria, siue Melanthium, & hoc de genere inuenitur in terra superficie, vbi æs præsertim extrahitur, vt dicit Concius meus in suis Commentarijs lib. 27. c. 2. Ad secundum an veniat appellatione mineralium dico, quod sic, † quia materia ista ex qua fit sub terra foditur, & est admixta vaporibus æreis, aut sulphureis. Et omnis materia mineralis, siue metallica comprehenditur eorum appellatione. l. æquissimum. §. inde est quæsitum, & l. 3. §. fin. ibi, vel alia metalla. ff. de vsufr. & l. si qs vxori. §. si sulphuraria iuncta glôsa exponente de terra ex qua extrahitur sulphur. ff. de furt. & l. 3. §. fin. ff. de reb. eorum.

Decimo quarto, Quid de Allumine, vnde sit dictum, Quot eius genera, & an mineralium appellatione veniat? Ad primum dico dictum esse 36 Allumen, quod lumen † coloribus tingendis præstet. Ad secundum dico, quod de Allumine ponit Plin. 38. c. 14. vbi dicit, quod inuenitur nigrum 37 † & album, liquidum, & spissum. Liquidum fit ex aqua, & limo, hoc est terræ æstuantis naturatum hyeme æstiuis solibus induratum. Concretum Allumen fit ex lapide, & inueniebatur in Aegypto, & Melo Insula, & Macedonia: nunc vero foditur in Hetruria in pluribus locis, vt in agro Massano, & Volaterrano, sed

Volaterranus iamdiu defecit. Hæc Concius meus lib. 27. c. 2. Ad tertium dico, quod illud, quod fit ex aqua, & limo non comprehenditur inter mineralia, sed illud, quod fit ex lapide fossitio, & quod foditur, vt lapidicina comprehenditur, quia lapidicina 39 metalla dicuntur, vt not. Alber. de Rosat. in l. 3. §. fin. ff. de reb. eor. Et dicam infra q. 16.

Decimo quinto Quæro quid de vitro? Quid sit, & an inter metalla comprehendatur? Ad primum dico vitrum 40 esse translucidam materiam, quæ ex arena, & cinere fit. Ad secundum dico, quod non comprehenditur inter metalla, † quia siue ex arena, & Cinere fiat, siue fiat ex herba patet quod non foditur, sed arte fit, & sic non est species metalli, vt dicit Ioan. And. in add. ad spec. in Rubr. de crimin. fals. Si vero fieret ex ferro, vt sentit Accurs. in l. i. C. de excus. artif. lib. 10. dum dicit, quod Vitrarij dicuntur, qui artificiosè de ferro, vel alia materia trahunt vitrum, vel fundunt, comprehendere inter metalla. Sed non puto, quod ex ferro trahi possit vitrum, sed quod fiat ex alia materia, vt dicit Accur. & tradunt alij prædicti.

Decimo sexto quæro quid de lapidicinis. An appellatione metallorum comprehendantur? Respond. quod comprehenduntur, vt probat textus 42 in l. 3. §. fin. ff. de reb. cor. ibi, vel quæ alia metalla & ibi hoc notat Albericus de Rosate, qui dicit se allegasse dictum textum ad Quæstionem, quæ de facto habuit. Quidam Nobiles locauerunt quendam montem perpetuum, & exceperunt omnia metalla, quæ in eo reperirentur, reperta fuit quædam lapidicina multum vtilis, & quæstio erat, an cederet Dominis, vel Colonis; & dicit quod allegauit dictum textum pro parte Dominorum, quam decisionem refert, & sequitur Bart. Veron. in l. inter publica.

blica. §. publica. quæst. 5. ff. de verbo-
rum significatione. Quæ decisio etiam
comprobatur ex not. per Ioann. de
Plat. in l. cuncti. C. de metall. & met.
lib. 11. qui dicit, quod appellatione
metalliariorum comprehenduntur la-
pidarij fossores lapidum, & inuento-
res, & in l. quosdam eod. titul. dicit,
quod appellatione saxorum marmo-
ra comprehenduntur. Probat etiam
45 in leg. æquissimum. §. idem est quæsi-
tum. ff. de usufruct. ibi perinde venas
lapidinarum, & huiusmodi metal-
lorum inquirere poterit, ex quo pa-
tet, lapidicinas appellatione veni-
re.

Decimo septimo quæro, An quæ
dicuntur de metallis militent in la-
pidicinis sulphure, & similibus mate-
43 riji. Respondeo, quod sic, vt dicit
Paul. de Castro in consil. 178. incip.
Fundamentum præfati Domini Vi-
carij, dicens, quod idem sentit Az-
zo. in summa. Cod. de metall. & met.
li. 11. & patet quod l. cuncti, & l. quos-
dam eod. titu. loquuntur in venis sa-
xorum, & marmorum, & alia leges
illius tituli, & pariter Rubrica lo-
quuntur de metallis: Et ideo illæ duæ
leges, ibi positæ sunt ad denotandum,
quod idem iuris esse debet in illis,
quod in venis metallorum, cum ead-
em vertatur vtilitas publica. Et idem
consulendo tenuit Dominus Domi-
nicus Bonsius Aduocatus Florenti-
nus in consil. incip. Dubitationem pri-
mo aspectu, vbi de sulphure, & vet-
triolo loquitur, & mouetur per no-
tata in d. l. quosdam, & ita tenet Paul.
de Castro in l. diuortio. §. si vir in fun-
do. ff. solut. matrimo. & in consil.
330. libellus istorum agentium secū-
dum nouam impressionem. Compro-
batur, quia appellatione metallorum
comprehenduntur, vt dixi supra.

Decimo octauo quæro, An in reser-
uatione facta de omnibus metallis
4 comprehendantur lapidicina? Re-
spondeo, quod sic per textum in l. 3.

§. final. cum leg. sequ. ff. de rebus eo-
rum per quem ita determinat Alber.
de Rosat. Cuius determinationem
sequitur Bartol. Veron. in leg. inter
publica. §. publica quæst. 5. ff. de ver-
bor. signific. Et retuli supra.

Decimo nono quæro, An lapidici-
narum appellatione veniat calx fa-
cta ex illis lapidibus, ita vt si colonus
45 tenetur dare Domino quartam par-
tem omnium fructuum lapidicinis
exceptis. An teneatur ad quartam
partem calcis factæ ex lapidibus: Ita
fuit quæstio Pylei. 9. in ordine, quem
refert Ioann. Andr. in add. ad specul.
in titu. de loca. §. 1. in fine, & arguit
ad partes, & tandem concludit, quod
conductor non teneatur, quia de
proprio lapidem calcem fecit, & quia
illam ex proprio labore, & industria
habet, non autem ex prædio; Et quia
excepto lapide oë quod fit ex lapide
videtur exceptum. Comprobantur
prædicta in l. eos. C. de usufr. l. 3. §. si. ff.
de tutel. l. si quis pro eo. ff. de fideius.
l. 3. ff. ad legem falc. Et quod plus est
56 si lapides essent domini, & calx tamen
bona fide specificata, non esset eius,
sed deberet æstimationem lapidum
habere l. lana. ff. de leg. 3. probat hoc
ad sensum. Pone quod reperit vvas,
vel oliuas, nunquid tenebitur dare
vinum, vel oleum. Hoc dicit absur-
dum. Cōcludit ergo, quod quidquid
agitur de lapidicinis Domino non
debetur, siue vendat, siue donet, vel
parietem facit vel calcem.

Vigesimo quæro quid de incremē-
to lapidicinae vergentis versus flumē.
47 An cedat Domino predij? Hanc quæ-
stionem ponit Bart. in sica Tyberide
in prima parte in ver. Flumē vers. sed
quæro quid si ripa predij versus Flu-
men naturaliter se extendit, vt quia
ibi erat lapidicina crescens de qua di-
citur in l. diuortio. §. si vir in fundo. ff.
sol. matr. vt euidenter Pisis apparere
videtur iuxta montem Pisanum in
lapidicinis marmoris, vel forte ter-
remotu

remotu in flumine, vbi erat ripa corruit, & ipsa iuncta prædio remouens fluminis alueum per eum locum cessare fecit, Bart. ibi dicit, totum locum Domino prædij accedere, siue per alluionem, siue terremotu contingat. Omnes enim istæ accessiones, quæ diuina natura operante obuenerunt, nullo facto hominis interueniente eiusdem nature sunt. l. item si fundi. §. 1. ff. de vsufr. Et hoc videtur sentire Azzo in summa Instit. de rer. diuis. Siue enim flumen prædio meo addat, & propter hoc ab eo recedat simpliciter nihil addendo nobis accrescit l. martius. ff. de acq. rer. dom. hic autem nihil addendo recedit, sed ab eo naturali impulsu. Istud autem incrementum, quod ripa naturaliter excrefcens contingit diu potest alluio, quia latens incrementum est. Quando vero ruina, vel terremotu contingit, dici potest incrementum aluei recedentis, quia cum repente fiat non est alluio. l. adeo. §. fin. ff. de acq. rer. dom. §. per alluionem Instit. de rer. diuis. Et ita etiam tenet Bart. Veron. de seruit. rustic. præd. in tit. de ripa vers. Item etiam dubitari potest.

Vigesimo primo quæro, Quid si flumen adiecit prædio meo aurum, vel argentum an efficiatur meum? Respon. 48 spond. quod sic, & vt dicit Bartol. in prima parte Tyberia. in princ. exponendo textum ibi quod per alluionem, siue ergo ligna, siue aurum, siue argentum adiecerit flumen prædio meo meum erit, cum de quacumque re lex loquatur, dummodo ita adijciat quod terræ coheret, & ignoretur cuius sit, & aiàs non efficeretur nostrum, vt declarat Bart. ibi super verbo adiecerit, sequitur Maria. Sozz. in rub. de causa poss. & propr. ar. §. q. 2. prin.

Vigesimo secundo quæro Quid si aliquis habet ius lapidis effodiendi ex fundo an sit seruitus? Dicas, quod si debetur ad vtilitatem prædij rustici 50 erit rustica seruitus; Si vrbani erit vr-

bana. Sed si non debetur ad vtilem fundi, sed ob aliam causam, vt remouenalem, puta facere possit, tunc non erit seruitus realis, rustica, vel vrbana; sed quædam commoditas ad similitudinem vsusfructus, sed non est vsusfructus, si vsusfructuarius non habeat omnes fructus simul, vt Instit. de vsu. & hab. in princ. quod non est sic vbi non habet nisi ius lapidis extrahendi. Sed si haberet ius percipiendi omnes fructus tunc esset seruitus vsusfructus. l. arboribus in fine principij ff. de usufr. l. ergo cum glossa, Et quod ibi per Docto. & l. neluti. ff. de seru. rustic. præd. Ita dicit, & concludit Bar. Veron. in tract. de seru. rustic. præd. in tit. de seru. calc. coqu. q. 4.

Vigesimo tertio quæro, Quid si Dominus fundi prohibet, ne lapis extrahatur, qualiter succurratur? Respon. quod aut impedit postquam excisus, & effossus est, & eo casu lapis est eximentis l. qui saxum in princ. ff. de donat. Et hoc casu datur actio in rem, 52 ut notat Accurs. in d. l. qui saxum, & in l. promissisti, & ibi Bart. ff. de præscr. verb. Si vero prohibet antequam excidatur, & hoc casu dicit textus in l. si cum mihi ff. de dolo, quod datur actio de dolo si donationis causa concessisti. Sed Accurs. dicit, quod hodie datur actio ex eo contractu, & ita transit Bart. in d. l. qui saxum, & in d. l. si cum mihi. ff. de dolo. Dominus Ant. Ros. Aretinus in l. diuortio. §. si vir in fundo ff. sol. matr. dicit quod si lapis, vel marmor deberet peti ratione alieuius contractus præambuli, tunc daretur actio ex illo contractu d. l. si cum mihi, & d. l. qui saxum: sed si nullus præcederet contractus, isto casu glossa variant, Bartolus tamen tenet, quod cesset hodie actio de dolo in dicta lege qui saxum. cuius contrarium dicit tenere in l. iuris gentium. §. quin immo ff. de pact. Dicit tandem Dominus Ant. rectius dicit, quod

¶ 4 quod competat actio de dolo. ¶

Vigesimo quarto quæro. In cuius dominio sint metalla existantia in fundo antequam inueniantur. Paul. de Castro in d. cons. 178. incip. fundamentum Domini Vicarij, & in d. cons. 179. In causa nota; dicit quod huiusmodi vane occultæ antequam

¶ 5 inueniantur in nullius bonis sunt: & sic non sunt in dominio domini fundi, sicut nec thesaurus occultus in fundo meo est meus, inmo in nullius est bonis antequam sit reperi- tus, sed efficitur inuentoris l. nunquã §. thesaurus. ff. de acq. rer. dom. Sed in contrarium est, quod notat Bart. Veron. in leg. inter publica §. publica. in 4. not. ff. de verb. signif. ubi dicit, quod si metalla percipiuntur, vel aurum, vel argentum ex fundo alicuius priuati dicuntur esse in dominio illius, cuius sunt fundi, ex quibus percipiuntur per l. 3. §. fin. ff. de reb. eor. & idem not. Card. Alex. in c. 1. Quæ sint Reg. in V sibi feudo. Et quod sint in dominio domini fundi antequam inueniantur; hæc dicit Io. de Plat. in l. 1. c. C. de thesaur. lib. 10. vers. similiter, dicit. n. quod lapidiciniæ marmoreæ, creti fodinæ, & argenti fodinæ possunt fodi, & perquiri in

alieno cum consensu domini, quod secus est in thesauro, qui non potest etiam volente Domino in alieno perquiri, vt not. glos. in d. l. 1. Et ratio est, quia in eis nõ est legis prohibitio, nec iuris cætertia, quia sunt in dominio domini fundi: & sic Ioan. de Plat. tenet, quod antequam inueniantur sint in dominio domini fundi; Ad rationem Paul. de Cast. & æquiparatione, quã facit de thesauro: respondeo, quod

¶ 6 non procedit argumetum de thesauro ad metalla, quia thesaurus non est pars fundi, metalla autem sic, sicut aqua pars fundi est l. is qui puteum. ff. Quod vi, aut clam, & notat Ioann. de Plat. in d. leg. 1. C. de Thesaur. &

consentur esse in possessione domini fundi leg. 3. in princip. & §. 1. cum ibi not. ff. de acquirend. posses. cum generentur metalla in fundo ex materia fundi, & influentia astrorum, vt dicunt Arist. & Albert. Magnus libr. 3. metheor. cap. final. quod secus est in thesauro vt d. leg. 3. §. Neratius, & ibi notatur, & Ias. ibi hanc rationem assignat, quod non sit in possessione domini fundi, quia non est proprie pars fundi, sed quid accessorium ad fundum, & donum fortunæ esse creditur l. si is §. si communis seruus ff. de acquirend. rerum dom. Et si diceretur conceduntur inuentori: ergo non sunt in dominio alicuius, & per cõsequens, nec domini fundi: Respondeo non tenere consequentiam, quia conceduntur inuentori propter publicam vtilitatem, & propter expensas, quia magno parantur agone, vt dixi notari in l. quosdam C. de metall. & met. lib. 11. non quia non sint in dominio domini fundi, cui tanquam domino decima debetur, & decima fisco, vt not. in l. cunct. eo. tit. Ratio ergo acquisitionis est publica vtilitas, & etiam sumptus in quarendo, non quia non sit dominus cum domino portio debeatur vt d. l. cunct.

Vigesimo quinto quæro. Ad quem spectent argenti fodinæ, & metalla, quæ percipiuntur ex fundi fisci, vel

¶ 7 Principis. Respondeo, quod spectat, & pertinent ad fiscum, vel Principem, in cuius fundo sunt, & ex quo percipiuntur; Ita dicit Bartol. Versicul. in l. inter publica §. publica in 4. not. ff. de verbor. signific. & Card. Alexand. in cap. 7. in verbo Argentariæ. Quæ sint Regal. in V sibi feudo.

Vigesimo sexto quæro. Quid de aurifodinis, & metallis, quæ percipiuntur ex fundis vniuersitatis, an sint vniuersitatis? Respondeo, quod pertinent ad vniuersitatem illam, in cuius fundo sunt, ex quo percipiuntur,

D quia

48 quia vniuersitas habet bona non solum quoad honorem, sed etiam quoad vtilitatem ex ipsis percipiendam l. sed & Celsus, & ibi glosa ff. de contr. empt. & in l. Iulianum §. si. ff. de l. i. & not. gl. in d. l. inter publica §. publica, & Ang. Aret. in §. 1. Inst. de inutil. stip. & in §. vniuersitatis Inst. de rer. diuis. & Ioan. de Plat. in l. 7. C. de diu. præd. cur. lib. 11.

Vigesimo septimo quarto. Quid si in fundo, vel loco Ecclesia? Respondeo, quod pertinent ad Ecclesiam in cuius fundo huiusmodi metalla percipiuntur, quia Ecclesia habet dominium fundi l. final. C. de sacr. Eccl. & metalla sunt domini fundi l. 3. §. fina. ff. de reb. eorum. Et, quia de thesauro inuento in fundo Ecclesie pertinet portio ad Ecclesiam, vt not. Iac. Aluar. & Card. Alexand. in cap. 1. Quæ sint Regal. in vsib. feudo.

Vigesimo octauo quarto. Quid in prædijs priuatorum. An pertineat ad priuatum in cuius fundo sunt: An ad fiscum? Et videtur, quod sint fiski. Primo per text. in l. inter publica §. publica ff. de verb. signif. vbi dicitur, quod metallorum redditus sunt fiski. Secundo per text. in d. c. 1. Quæ sint Regalia, vbi argentaria cõputantur inter Regalia, & sic pertinent ad fiscum, seu ad Principem, qui habet regalia, vt in d. c. 1. & ibi not. Sed contrarium dico, quod argenti fodinæ & aurifodinæ, & metalla, & huiusmodi materia, sunt domini fundi, in cuius fundo sunt, & inueniuntur, & non Principis, aut fiski. Primo probatur per text. in l. 3. §. si. ff. de reb. eor. vbi dicit textus, quod si lapidinas vel quæ alia metalla pupillus habeat, seu cretifodinas, vel argenti fodinas, vel alterius materia, vel hinc simile, quod priuatis posside relicta, magis puto ex sententia orationis impediri alienationem, Ex quo patet, quod sunt in dominio domini fundi, alias frustra diceretur, ibi, quod

non possent alienari per tutorem si non essent pupilli. Secundo id probat textus in l. æquissimū §. si inde est quæsitum ff. de vsufr. vbi dicitur, quod vsufructuarius argenti fodinas nouas instruere potest, instructas exercere. Tertio ad idem est textus in l. diuortio §. si vir in fundo ff. soluto matrimonio, vbi dicitur, quod auti fodinæ, & argenti fodinæ, & cetera mineræ in fundo dotali inuenta pertinet ad maritum. Quarto hanc conclusionem firmat Bartol. Sozz. præceptor meus in d. l. diuortio §. si vir in fundo in 2. not. dicens, aurifodinas, argenti fodinas, & similes esse domini fundi sub terra vsque ad profundum leg. fluminum §. fin. & l. Proculus eum ibi not. ff. de damn. infect. sicut aer supra terram vsque ad cælum l. altius Cod. de seru. & aq. Quinto idem tenet Bartol. Veron. in d. l. inter publica §. publica in 4. not. dicit enim non intelligas, quod metallaria & argentaria sint in patrimonio fiski, quia illud est vetū, quando ex fundis fiski, vel Principis percipiuntur, sed si perciperentur metalla, aurum, vel argentum in fundo alicuius priuati, tunc dicerentur esse in dominio eorum cuius essent fundi ex quibus perciperentur, vt est casus in l. 3. §. fina. cum l. seq. & princip. seq. ff. de reb. eorum. Et hoc casus, neque fundus, neque metalla dicantur esse publica, neque regalia, sed solum redditus, qui ex ipsis debetur fisko, vt not. in leg. 1. Cod. de metall. & metall. lib. 11. Sexto idem tenet Ioann. de Plat. in l. 1. vers. sed lapidicina C. de Thesau. lib. 10. ubi dicit, quod lapidicina marmoreæ, & argenti fodinæ sunt in dominio domini fundi. Septimo idem dicit Card. Alex. in d. ca. 1. Quæ sint Regal. quod censentur prædicta esse in dominio priuatorum, quorum sunt fundi l. generaliter §. vxoriff. de usufruct. legal. & l. item si fundi §. 1. ff. de usufruct. Et ad textus in

in contrarium allegatos, respondeo, quod loquuntur de uectigali, quod debetur fisco de metallis, quod est de cima pars, vt l. cuncti C. de metall. & met. li. 11. Et not. gl. in d. l. inter publica §. publica; Et pariter soluitur de argentarijs. Et ista dicuntur esse regalia, vt dicit text. in d. c. 1. Quæ sint regalia. Non autem loquuntur dicti textus de argenti fodinis, neque de metallis, quia neque fundus, neque metalla dicuntur esse publica, neque regalia, sed redditus, qui ex ipsis debentur fisco. Ita respōdet, & declarat Bar. Veron. in d. 4. not. & Card. Alexan. in d. c. 1. Quæ sint regal. Et prædicta procedunt, nisi consuetudo sit in contrarium, quia circa huiusmodi consuetudo debet attendi, vt l. venditor §. si constat ff. comm. præd. vt per Veron. loco allegato, & Card. Alex. in d. c. 1. Quæ sint regal. Et cum ista limitatione intelligas, quæ supra dicta sunt, & infra dicentur.

Vigesimo nono quæro. Quid si in fundo Emphiteotico inueniatur metalla, cuius sint, An directi domini, an Emphiteotæ? Respondeo, quod sunt Emphiteotæ, vt determinat Alber. de Rosat. in l. item si fundi ff. de vsufr. dicens, quod si metalla, vel lapidicinæ inueniuntur in fundo Emphiteotico, spectant ad Emphiteotam per illum textum, & per text. in l. diuortio §. si vir in fund. ff. sol. matr. licet quidam dicant, & male secundum ipsum, quod idem sit, quod in thesauro inuenio in prædio, vt l. 1. C. de thesaur. li. 10. quia ista non sunt thesauri, vt ibi patet.

Trigesimo quæro. Quid si in fundo feudali inueniatur metalla; An ad feudatarium, vel superiorem spectent? Respondeo, quod ad feudatarium, quia feudatarius habet vtile dominium c. 1. §. rei autē de iur. st. de re. al. fact. & not. in ca. de lap. Corr. in glosa magna, & in ca. vassallus, si de feud. fuer. contr. Nā ex omni perpetuo contractu

trāsferitur vtile dominium §. adeo Inst. loca. l. 1. §. quod ait, ff. de superf. l. si. C. de loca. præd. cur. li. 11 Sed hoc nihil aliud est, quam habere vtilitatem, & potestatem disponendi de ipsa re cū superioris autoritate, vt d. l. si. C. de loca. præd. lib. 11. Recipit. n. feudatarius re ad vtendum, & fruendum, sicut Emphiteota l. 1. §. qui in perpetuum ff. si ag. vet. & §. adeo Inst. loca. Et ideo quacunque comoditas, & omnes redditus, vel prouentus, spectant ad eum, sicut ad vsufructuariū l. vsufructu legato ff. de vsufr. Et sicut ad maritū spectat commodum lapidicinæ auri, vel argenti fodinæ quæ sunt in dotali fundo l. diuortio §. si vir in fundo ff. sol. matr. l. si fundus ff. de fund. dot. & l. fructus ff. de iur. dot. Quod si hoc est in vsufructuario, & marito fortius in feudatario, quod est verus dominus vtiliter; Et est expressum in feudatario in c. si vassallus de consue. re. & not. in l. defuncta ff. de vsufr. & in d. l. diuortio, Et huiusmodi fodinæ loco redditus, & prouentus habentur, quia nomē hoc redditus, & prouentus latè patet omnē vtilitatem comprehendens, vt not. Innoc. in c. pastoralis de donat. Et ita consuluit Paul. de Castro. in cons. 353. incip. Quidam nobilis li. 1. in nouiter impræssis. Nā quidam nobilis habebat quoddam castrū in feudū in cuius castri territorio erat flumen, quod ducebat aurū per hunc modū, quia cum arefceret fodiebatur arena, & ibi reperiebatur aurum; orta controuersia inter nobilem, & Baronem superiorē asserentē ad se spectare, consuluit Paul. de Castro, quod spectaret ad nobilem feudatariū per supra dicta; Et ita etiā tenet Alber. de Rosat. in d. l. item si fundi, dicens, quod si in fundo feudali reperiantur metalla, spectant ad Vassallum.

Trigesimo primo quæro. Quid si in fundo, cuius alteri debetur vsufructus? An metalla sint vsufructuarij; An proprietarij? Respondeo, quod pertinent

ad usufructuarium si tempore constituti usufructus sint ibi fodinae, ut l. item si fundi §. 1. ff. de usufruct. Quia quicquid in fundo nascitur, & quicquid inde percipi potest, ipsius fructus est ut ibi dicit textus; siue etiam postea sint inuenta auri fodinae etiam spectant ad usufructuarium metalla, quae percipiuntur, cum totius agri, non partium relictus sit usufructus, ut d. l. item si fundi §. sed si metalla, ubi glosa dicit, quod siue lapidicinae sint factae, siue postea fiant, semper habet usufructum.

Trigesimo secundo quaro, Quid si in fundo dotali, An comodum earum spectet ad maritum, an ad uxorem? Respondeo, quod cedunt marito leg. diuortio §. si vir in fundo ff. solut. matrimon. Et hoc verum, si auri fodina, vel similis materia sit, quae renascatur, quia tunc censetur esse in fructu: si vero esset lapis, vel alia materia, quae non renasceretur, tunc cedunt uxori, & dotales sunt, vn. in d. §. si vir in fundo, & ibi glos. & Doctor. & leg. final. ff. de iure dot. in princip. & l. si ex lapidicina ff. eod. titu. Quia cum vir habeat fructus dotis leg. dotis fructus ff. de iure dot. quicquid renascitur computatur in fructu, & quicquid non renascitur non computatur in fructu, ut dicit Aret. in d. §. si vir in fundo, & idē etiā dicit ibi Dñs meus Bar. Sozz. quod illud dicitur esse in fructu, quo sublato, renascitur, & Ant. Rosel. Aret. ibidē dicit, quod ea demum dicuntur esse in fructu, quae consumpra renascendo reiterantur.

Trigesimo tertio quaro, Quid si fundo dotali percipitur lapis, vel alia materia, quae non renascatur, cuius comodo cedat? Dicas, quod si ab initio consuetum erat cedi, pertinet ad virum; Secus si postquam fundus datus est in dotem, maritus cedere ceperit, quia tunc non ad vi-

rum, sed ad uxorem pertinet leg. si fundus secundum intellectum Azzo. quem Bartol. & alij communiter sequuntur, ut ibi dicit Alexand. qui ita concludit ff. soluto matrimon. Et ibi etiam dicit Iason, quod intellectus Azzonis communiter approbatur, & licet Dyn. teneat ibi secundum intellectum glosae, ut intelligatur textus, quando maior renascatur, & Imol. ibi nitatur concordare opiniones, distinguendo, quod, aut nullus alius fructus percipitur, nisi lapidis, tunc procedat opinio Dyni, quod ad mulierem non ad maritum pertineat, si non renascatur aut alius fructus percipiebatur ultra lapidicinam, & tunc procedat opinio Azzo. & Bartol. subdit Alexand. quod opinio Imol. est aequa, verum, quia non mediocriter violat textum, ideo non recedit à primo intellectu, qui videtur magis comunis pro quo Iason adducit duo fundamenta, quae videas per te.

Trigesimo quarto quaro, An maritus repetat expensas in inueniendis fodinis? Dicas secundum Doctores comuniter in d. l. diuortio §. si vir in fundo ff. solut. matrimon. & ibi Alexandicentem, quod textus ille diuiditur in tres partes, Aut impensa facta est ad perpetuam vtilitatem rei pro inuenienda lapidicina, & istam impensam consequitur maritus a muliere, eadem l. §. impendia in fine l. 3. ff. de expens. Aut quaris de impensa facta causa effodiendorum marmorum, quia ista dicitur facta causa fructuum quarendorum, & contra mulierem non repetitur, sed de fructibus deducitur d. §. impendia. Si vero quaritur de impensa inutiliter facta pro inueniendis marmoribus non renascentibus, & fundus per hoc melior non redditur. Et ista non repetitur, & ita loquitur vers. impensa d. §. Si vero fiat impensa pro inuenienda
lapi-

Lapidicina productiua marmorum renascentium, Ista repetitur, vt ibi Versicul. nisi, Et dixi supra. Et licet ibi Paul. de Castr. & Raph. ponant alium intellectum, quem approbat Aret. tamen Iac. sequitur intellectum Bartol. & comunem. Dominus Ant. Rosel. Aret. in d. §. si vir in fundo dicit. Nota, quod si deseritur cultura agrum propter lapidinas, vel auri fodinas vir repetit expensas, & lapides sunt in fructu, quod intellige si fundus est effectus preciosior; Et intellige, quod repetat expensas, non quæ lapidinarum habendarum gratia fuit, quia illæ compensantur cum fructibus: sed loquor de expensis in inueniendo adaptando fundum ad lapidinas, quia istæ respiciunt principaliter rem, & non fructus, & repetuntur actione mandati, vel negociorum gestorum, vt l. 1. §. sed nec ob impensas C. de rei vxor. actio. Nam sciendum est secundum ipsum, quod quædam est impensa, quæ respicit rei comoditatem; & ista repetitur; quædam fructuum vbertatem seu perceptionem; & hæc cum fructu compensatur; quædam est quæ continet incomoditatem rei, idest quæ quamuis ferat vtilitatem non affert in re, & ista non repetitur, vt in d. §. iuncta gl. & l. fin. ff. de fund. dot. Et sic in effectu concordat cum dictis Alex.

Trigesimo quinto quarto. Quid si mulier non permittit maritum accipere marmor, vel aurum, quo remedio aget? Respondeo, quod ager maritus actione ad exhibendum si census, & si expensa est facta, & non est exemptum eadem actione ad exhibendum aget, vt dicunt glosa, & Bar. 68 in d. l. diuortio. §. si vir in fundo; Et licet glosa dicat, quod tenetur mulier actione de dolo, tamen Iac. de Aret. quem sequuntur Bartol. & Deff. reprobat glosam, quia cum maritus sit dominus rei dotalis, & habeat actionem ad exhibendum, vel iniuriarum

cessat actio de dolo, vt l. qui pendentem ff. de contr. empt. Et hoc verum constat matrimonio, sed solum matrimonio habebit maritus actionem mandati, vel negociorum gestorum vt l. 1. §. sed nec ob impensas C. de rei vxor. actio. Et sic cessat actio de dolo. Ita concludit Bartol. in d. §. si vir in fundo, cum quo transit Bald. Paul. Castr. Anton. Rosel. Aret. & Alexand. Sed Ang. ibi dixit, quod dabitur actio de dote contraria, si esset facta impensa gratia rei; secus si gratia fructuum, vt ibi refert. Ant. Rosel. & ideo Alex. ibi dicit, quod soluto matrimonio; aut querimus de impensa facta gratia fructuum. Et potest saluari glosa ibi, quia hoc casu cessat actio negociorum gestorum, nec habet locum §. sed nec ob impensas; aut querimus de impensa facta ob perpetuam vtilitatem fundi, & habet locum actio negociorum gestorum, vel mandati, vt d. §. sed nec ob impensas, immo & contraria actio de dote secundum Ange. Et quatenus Bartol. ibi dicit, quod constante matrimonio dabitur actio iniuriarum inter virum, & vxorem; Contrarium tenet ibi Roma. quia actio quæ infamat non datur inter virum, & vxorem, vt l. 2. Cod. rer. amot. cum sim. Sed actio iniuriarum infamat l. 1. §. furti. ff. de infam. l. infamem ff. de pub. iud. Et sequitur ibi Alexand. dicens, quod habuit in facto, & consuluit, quod non militet inter eos actio iniuriarum.

Trigesimo sexto quæro, An metalla inuenta in alieno fundo per metallarium, acquirantur inuentori? Respondeo, quod acquiruntur inuentori data decima parte domino fundi, & alia decima fisco: Si vero in fisco, vel Principis fundo datis duabus decimis fisco vel Principi l. cuncti, & ibi notat Bartol. & Ioann. de Plat. C. de metall. & met. lib. 11. & notat in leg. 1. eodem tit. per Bartol. & Ioann. de Plat. Et duplex ratio assignatur.

Prima est propter publicam utilitatem, ut metalla abscondita, & sub terra per naturam producta in lucem veniant, ut notatur in leg. quosdam eodem titul. & per Azzo. ibi in summa; Secunda ratio est, quia magno parantur agone, & cum magnis sumptibus, ut notat in dict. leg. cuncti per glos. & Ioan. de Plat. & Azzo. in summa, & notat Paul. de Castro in l. diuotio. §. si vir in fundo. ff. soluto matrimon. & in consil. 5. & in consil. 178. & 179. concludens, quod acquiruntur Inuentoribus propter publicam utilitatem, & magnas expensas, ut not. in d. l. quosdam.

Trigesimo septimo quæro, An qui incipit fodere in suo & per cuniculos progressus in alienum inuenit venam metalli. An dicatur acquisiuisse ius in tota vena etiam quatenus protenditur sub fundo alieno? Videtur, quod non, primò, quia tot videntur esse venæ, quot sunt prædia superiora, quibus subest, cum cedat eis pro regione cuiuslibet eorum, l. pro regione. ff. de acquir. rerum dom. l. final. ff. pro soc. Secundò, quia dominus fundi superioris, videtur possidere omnia, quæ sunt in fundo, & sic cum esset per aliud occupata, vel possessa, non videtur, quod fodiens ius habere possit, quatenus protenditur sub fundo alieno l. quod meo. §. final. ff. de acquiren. possess. Sed contrarium dicit Paul. de Castro. in consil. 95. iustis allegationibus in d. consil. 178. fundamentum
70 Domini Vicarij, quod immo in tota vena ius habet inuentor, quia cum vnicus sit cuniculus à principio vsque ad finem nulla distinctione facta pro regione, per quam distinctionem resultat pluralitas. l. si quis duas. §. 1. ff. comm. præd. idem dicendum est de vena propter quam factus est cuniculus, & propter quod vnum quodque & illud tale. Igitur apprehensa possessione cuniculi, & vena in vna parte, censetur apprehensa in

toto leg. 3. in princip. ff. de acquirend. possess. Ad contraria respondet Paul. de Castro. Et ad primum dicit, quod leg. pro regione, & l. pen. ff. pro soc. de dicto faciunt contrarium; Nam quousque lapis natus in confinio duorum prædiorum coheret solo, & sic non reputatur, ut lapis, sed ut solum est communis pro diuiso, sicut solum. Sed postquam est diuisus a solo, & sic consideratur, ut lapis, tunc est vnicus, & est comunis pro indiuiso; Sic in proposito antequam vena esset aperta, non consideratur tanquam vena, sed tanquam solum, & sic fateri potest, quod cedebat à superficie vsque ad centrū cuiuslibet dñorum superiorum pro regione, & sic pro diuiso, vnde vnus nō poterat fodere, nisi quousque suum prædium protendebatur iuxta notat. in l. Fluminum. §. fin. cum leg. sequent. ff. de dam. inf. Sed postquam fuit aperta consideratur de per se, & non simpliciter tanquam solum, sed tanquam vena, & ideo debet æquiparari lapidi euulso; Et sic præsupposito, sine præiudicio veritatis, quod remanserit dominorum superiorum, erit illorum pro indiuiso, quia diuisio illorum fundorum non se extendit ad hanc venam: & ipsa de per se est tota continua sine linea, & sine diuisione actuali non potest dici, nisi vna, quia diuisio est illa, quæ facit de vno toto plura l. si quis duos. §. 1. ff. comm. præd. Igitur sequitur, quod apprehendendo possessionem partis censeatur, quis possessionem totius apprehendisse. Ad secundam rationem, Paul. Castr. respondet, quod licet domini superiorum fundorum possideant fundos, nunquam tamen possederunt illam venam, quamuis fuisset domini dictæ venæ; Et licet ante apertam venam posset dici, quod possederunt solum ratione coherentæ, & tanquam solum; Et sic in vnuerfo post ipsam inuentam noua apprehensio requiritur, arg. l. cum qui ædes. ff. de

de vsucap. & l. cum hæredes in princ. ff. de acquir. possess. Concludit igitur Paul. de Castr. iuuentorem venæ ius habere in tota vena, etiam quatenus protenditur sub fundis alienis, dicens, se nunquam vidisse aliquam bonam rationem pro alia parte licet multiplices Allegationes viderit, quæ à prædicta sententia ipsum non retraxerunt, in bēna (vt ipse inquit,) & pura conscientia: Et eandem conclusionem firmat Paul. Castr. in consi. 330. libellus istorum agentium libr. 1. in nouiter impressis, vbi dicit, quod ista est ipsa veritas, licet malè præteritis temporibus fuerit Bergami intellecta, & ol. seruata, cum crederent, vt ipse dicit quam plures Iurisperiti ibi existentes, quod illæ venæ postquam fuerunt per alium inuentæ sint illorum, qui habent dominium in superficie non considerantes, nec ponderantes l. quosdam cum sua glos. & l. cuncti eodem titul. Cod. de metall. & met. libr. 11. sed fundantes se super alijs legibus vulgaribus, scilicet l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. solut. matrim. & l. item si fundi. §. 1. ff. de vsufr. & l. final. §. si constat ff. comm. præd. quæ leges loquuntur in alijs lapidicinis, quæ sunt in superficie fundi, & non sunt illius speciei, cuius sunt cotes. Concludit ergo, quod istæ venæ sunt eorum, qui eas inuenerint, & suorum successorum, & iudicio suo hæc est veritas. Quam conclusionem ponit etiam Paul. de Castro in d. l. diuortio. §. si vir in fundo, & ibi sequitur Bart. Sozz. in lectura Senensi, & Bartol. Veron. in l. inter publica. §. publica quæst. 6. ff. de verborum significatione.

Trigesimo octauo quæro, An retinendo inuentor hostium Cuniculi apertum & fodiendo in parte venæ retineat ius in tota vena, etiam quatenus protenditur sub fundo alieno, licet sub alieno non fodiat? Respondet Paul. Castr. in d. consi. 179. In cau-

sa mota contra Gasparem in fine. 71 quod sic, quia cum vnica sit vena in quacūque parte ipsius venæ fodierit retinuit possessionem totius venæ, sicut ille, qui angulum possessionis ingreditur totius agri possessionem acquirat. §. in princip. ff. de acquir. possess. Et qui auram tangit totum corpus tetigisse videtur l. v. g. r. s. ff. de furt. Et quia retirando notium cuniculi apertum in eundem ad fodendum vltra prædia, sub quibus aliquando fodijt, licet destiterit, saltem retinuit aperturam l. foramen. ff. de ser. vrb. præd. vbi dicit esse casum, cum istud ius non habeat causam discontinuam, sicut, nec ius vsusfructus iuxta nota. per Bart. in l. iusto. §. non mutat ff. de vsucap.

Trigesimo nono quæro: An dominus fundi superioris patiendo fodi longissimo tempore perdidit ius, si quod habebat in vena metalli, & qui fodijt præscripserit ius fodiendi sub fundo? Respondeo, quod sic, vt determinat 72 Paul. de Castro in consi. 5. & consi. 179. supra allegatis dicens, quod dominus fundi sciendo per annos triginta fodi perdidit ius omne, quod habebat, & fodiens præscripsit, sicut præscripsisset vsusfructum, si dominus permisisset eum vt frui superficie, iuxta notat per Cyn. in l. 2. C. de seru. & aq. in 6. quæst. quia ista commoditas fodiendi potius similatur vsusfructui, & sic potest dici seruitus personalis seu personale ius, quod debetur 73 à re personæ, quam seruitus realis, quæ debetur à re rei iuxta notat in l. pecoris cum leg. sequent. C. de seru. rust. præd. & sic censetur habere causam continuam, licet factum hominis ad eius vsû requiratur, sicut vsusfructus, vel vus iuxta nota. per Bart. in l. iusto. §. non mutat ff. de vsucap. Et ideo potuit præscribi longo tempore cum titulo, & longissimo sine titulo, quia ipsius, quasi possessio retinetur animo, licet non sic in seruituti-

bus realibus, in quibus, quasi possessio retinetur animo. Ita concludit Paul. Castr. in d. consil. 5.

74 **Quadragesimo quarto:** An qui est in possessione hostij Cuniculi, per quod accessus est ad venam metalli, in qua apparet effossum, sed non probatur ab eo fuisse effossum. Quis presumatur possessor, & Dominus venæ? Respondeo, quod ille presumitur dominus, qui reperitur possessor. Et ita respondet Paul. de Castro in consil. 95. iustis allegationibus, quod sic, concludens, quod sit in possessione venæ, qui possidet hostium cuniculi, in qua vena apparet esse effossum, cum censetur à possidente hostium cuniculi esse effossum, cum aliunde non esset accessus ad illam; allegat in simili, Primo, Cyn. in leg. si contra per calumniam Cod. de Episcop. & Cleric. concludentem, quod producenti instrumentum in quo Titius fecit procuratorem Gaium, creditur, quod sit Gaius, & dicenti contrarium incumbit probatio, quamuis sit possibile, quod non sit Gaius. Secundo Bartol. in leg. si seruum. §. si inter duos in fine ff. de leg. 2. volentem, quod producenti instrumentum, in quo sit legatum Titio de tali loco, & probati se vocari Titium de tali loco, licet pars aduersa neget, & quod sit alius, aduersario incumbit probatio. Tertio allegat Bar. in simili in l. rem quæ nobis ff. de acquir. possess. qui vult, quod si non possum aliter probare dominium, quam quia possideo, si assero, quod tempore, quo ipsum occupavi non erat in bonis alicuius, nisi aduersarius probet, quod erat in bonis alicuius presumptio est pro me, quia, quod in nullius bonis est occupanti conceditur.

Quadragesimo primo, quarto, An fodiens sub fundo alieno sit tuendus in possessione. Et, An iudex possit iuste præcipere, ne fodiat, Et quid iudex facere debeat partibus contententibus super iure fodiendi? Et, An

possit statuere terminum partibus, quod dent libellum super iure fodiendi. Respondeo, ad primum, cum qui possidet tuendum esse, ac defendendum in sua quasi possessione cap. licet causam extra. de probat. nec licet domino fundi propria auctoritate eum expellere. i. §. qui à me ff. de vi, & viam. Ita dicit Paul. Castr. in d. consil. 5. in 2. d. libio. Ad secundum dicit, quod iudex non potest præcipere ne fodiat per dicta ex hoc dicens Paul. Castr. in consil. 178. ad finem, quod quadam sententia lata contra possessorem, quod non deberet molestare dominum fundi, fuit euidenter iniusta, & iniusta, cum ille, qui præceperat, esset in antiquiori possessione fodiendi d. cap. licet causam. Ad tertium dico, quod partibus contententibus super iure fodiendi, neutra parte volente assumere onus probandi, debet iudex inquirere, & 76 se informare quis possideat summam sine libello, & sine ordine iudiciario, recipiendo probationes vtriusque partis; & constituto sibi quis sit in possessione, illum tueri in possessione, & præcipere sub pœna non possidenti, ne accedat, & ne turbet alium possessorem in possessione, vt notat spec. in Tit. de Petit. & possess. §. 1. versicul. in summa, & in tit. de libell. concept. §. nunc dicendum vers. 2. 2. & ibi Ioann. Andr. in addit. Bald. in l. ordinarij. C. de rei vend. & in l. edicto colum. 1. C. de edict. diu. Adr. toll. Lanfrancus in repet. Rubr. de caus. possess. & propr. column. 9. in fine, Corn. in l. quidam æstimauerunt ff. si cert. pet. Ad quartum dicit Paul. de Castro in d. consil. 5. quod iudex 77 partibus contententibus super iure fodiendi potest statuere terminum, quod dent libellum super iudicio ordinario proprietatis, vel quasi possessione iuris fodiendi.

Quadragesimo secundo quarto; An vendito, vel alienato fundo cedant

Sunt auri fodinæ, & metalla emptori? Respondeo, quod sic, vt in l. lege fundi ff. de contr. empt. vbi dicitur, quod nisi excipiantur lapidicinæ cedunt emptori: Comprobatur, quia in venditione continetur, quicquid infra fines clauditur, & nil censetur exceptum leg. si finis agri ff. de euct. l. forma ff. de cens. leg. immodicus ff. de contr. empt. Alioquin posset dicere venditor, se non vendidisse, nisi vnū cespitem terræ, vt dicit Bald. in leg. in generali in princip. Si de feud. fuer. contr. & notat Fab. de Mont. in Tractat. de emptio. & vend. in 6. quæst. 6. quæst. principalis.

Quadragesimo tertio quæro, Quid si venditor exceperit auri fodinas, vel lapidicinas, de quibus intelligatur? Respondeo de illis intelligi, quæ erant in actu tempore venditionis, & illæ censentur reseruatæ venditori, si quæ autem postea sunt inuenta pertinent
79 ad emptorem leg. in l. lege fundi, vbi text. ff. de contr. empt. retinendo opinionem labeonis quam ibi tenent glossa, & Alber. de Rosat. Et ibi Paul. Cast. in lectura Florentina dicit, quod exceptio facta de lapidicinis per venditorem intelligitur de his, quæ sunt in actu, & de præsentibus. Et ideo verba de præsentibus debent intelligi de eo, quod est in actu, & non in habitu. Et ibidem dicit Alber. de Rosat. quod id, quod non apparet non videtur esse exceptum. Et ratio est, quia contractus non extenditur ultra intentionem contrahentium leg. non omnis ff. si cert. pet. Sed non censetur contrahentes cogitare de eo, quod non apparet, nisi expressim agatur secundum Alber.

Quadragesimo quarto quæro, An possint reseruari metalla, quæ inueniuntur in futurum? Dico quod sic per in d. l. in lege fundi ff. de contr. empt. & ibi dum dicit, respondet Labeo referre, quid actum sit. Et sic, quod inter se egerint contrahentes

inspiciendum est, & ita tenet ibi Alber. de Rosat. dum dicit, quod contrahentes non videntur cogitare de eo, quod non apparet nisi expressum agatur; & sic sentit, quod possint pacisci de lapidicinis, & metallis, quæ non apparent; Si vero non apparet quid actum sit inter partes, tunc de lapidicinis, quæ in actu apparent, celsetur facta reseruatio, non de futuris. Ita loquitur finis illius legis, vt dicit Alber.

Quadragesimo quinto quæro. Quid si post diuisionem inter fratres facta sit inuenta vena sulphuris, vel vitrioli in fundo, An alter frater possit peti comodum venæ, vel quod rescindatur diuisio? Dñs Dominicus Bonfius aduocatus Florentinus cōsultuit, quod emolumentum dictæ venæ inuenta spectet ad illum, cui in partem fundus obuenit, nec propterea rescindenda diuisionem, nec compellendum ad aliquam restitutionem præcij. Mouetur primo, quia certissimum est, quod omne emolumentum post venditionem obueniens in portione, quæ per diuisionem alicui obuenit spectat ad illum cui per diuisionem illa assignata fuit, vt not. in l. licitatio. §. si socij. ff. de public. & probatur ex his, quæ habentur in l. verum §. si quis seruo ff. de pro soc. Secundo, quia emolumentum proueniens ex lapidicinis, quæ post diuisionem in fundo uedito reperiuntur sunt, spectat ad emptorem, non autem ad uenditorem. in l. fundi ff. de contr. empt. sic dicendum est in diuisione, cum per diuisionem transferatur dominium iuxta not. in l. cum pater §. hæred. ff. de leg. 2. & fructus eiusdem rei in portione date ad illum spectare debent l. fructus, & l. solū ff. de rei vend. Et diuisio uicem emptionis obtinet l. 1. & l. si frat. C. com. vtr. iud. Tertio, quia emolumentum huiusmodi ex inuentione uenarum proueniens spectat ad inuentorem, siue inuenit in suo, siue in alieno, data tamen domino loci decima parte l. cuncti C. de metall. & met. lib. 11. Et potest etiam inuito domino loci vnusquisque etiam perquirere,

quirere, & huiusmodi utilitatem percipere vt voluit glosa in l. quosdam eo. tit. & Paul. de Castro in d. consi. 5. & in l. diuortio §. si vir in fundo ff. solut. matrimon. & l. venditor §. si constat ff. commu. præd. concludentem licitum esse per Cunicula ingredi sub fundis alienis pro inueniendis venis propter utilitatē publicam vt ibi per Paul. Cast. quem sequuntur Mod. in d. §. si vir in fundo: Multo ergo fortius concedendum est emolumentum hoc integrum inuenienti in fundo, qui factus est illius per diuisionem. Ita in dict. consil. incip. dubitationem primo aspectu concludit præfatus Doctor.

Quadragesimo sexto quarto. Quid si Princeps concedit castrum in feudum cum argentifodinis, quæ argenti-
82 tisfodinæ veniunt in concessione? Respondeo, quod illæ, quæ pertinent ad Principem, non quæ ad priuatum, per ea, quæ notat Bald. in cap. 1. vers. modo è contra de cap. qui cur. vend. Et ita determinat Dominus Iacobinus de Sancto Georgio in sua Pract.

feud. in verb. & cum argentifodinis.

Quadragesimo septimo quarto, An simplex colonus possit percipere fructus sulphuriæ, quæ est in fundo conducto? Respondeo, quod sic si con-
83 duxit fundum ad hoc, vt haberet fructum sulphuris, nam fructus est leg. diuortio. §. si vir in fundo ff. solu. matrimon. Probatur in l. si vir uxori §. si sulphuriæ ff. de furt. & ibi glosa, secus si non esset conductus ad hoc, quia tunc non esset conductoris, sed domini, vt notat glosa in d. §. si sulphuriæ, quæ dum textus dicit, si sulphuriæ sūt in agro, subdit glosa, conductæ ad hoc, vt habeat fructum sulphuris.

Quadragesimo octauo, quarto. Quid si pupillus habet lapidicinas, vel aurifodinas, vel alia metalla, An possint sine solemnitate requisita in alienatione minorum alienari? Re-
84 spondeo, quod non, vt est casus in leg. 3. §. final. cum princip. l. sequ. ff. de reb. eorum, qui textus pluries supra est allegatus, & est notab. in ista materia.

DE AVRO, ET ARGENTO. Titulus Quintus.

S V M M A R I A.

1		<i>Vrum. & Argentum est vel infectum vel factum vel signatum.</i>	<i>ctum.</i>
2	<i>Infectum est rudis materia qua uti non possumus sine re sectione.</i>	<i>5 Inceptum fabricari venit appellatione facti: si opus destinatum non erat remotum vel destitutum.</i>	<i>6 Auri vel argenti appellatione non venit pecunia nisi esset antiqua non currens, vel nisi testator illud legans nihil aliud habuisset quam pecuniam.</i>
3	<i>Factum quod in quamlibet formam seu speciem redactum est.</i>	<i>7 Nec venit aurum vel argentum venale nisi dispones ita voluerit vel aliud non habuerit.</i>	<i>8 In petitione argenti debet exprimi ligat</i>
4	<i>Auri vel argenti simplici appellatione, & infectum continetur & factum.</i>	9 Ligat	

- 9 *Liga probatur vel per publicum ministrum ad id deputatum, vel si non adsit per dictum à Iudice vel à partibus.*
- 10 *Quantitas auri vel argenti probatur per pondus visum aut factum.*
- 11 *Argento simpliciter legato debetur liga loci.*
- 12 *Species argenti vel auri probatur per visum.*
- 13 *Aurum pro argento vel ere iuxta debitam estimationem, & mensuram solui potest.*
- 14 *Pro pondere debito iuxta estimationem solui potest.*
- 15 *Licet in specie legatum sit pondus.*
- 16 *Et licet specifiçi ponderis facta sit condemnatio.*
- 17 *Argenteis vasis oppignoratis, & in massam redactis, in ea durat ius hypotheca.*
- 18 *Argento reperto in domo ubi adsunt aliena pignora, iuxta locum ubi sunt sita, indicantur esse domini domus vel pignorum.*
- 19 *Aurum vel Argentum pupilli non potest tutor vendere sine decreto.*

titul. quo commodè uti possumus, ve ead l. §. cui aurum, & §. fina. eadem l. dicitur, quod aurum vel argentum factum rectè quis diffinit, quod neque in massa neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mando, neque in ornamentis sit. Hysidor. dicit in d. cap. quod argentum factum dicitur quod est in vasis, & signis: Signatum autem dicitur quod est aliqua forma imaginis vel signo expressum, vt Philippi. Et sunt numismata, & his similia dicit text. ad l. §. si autem, vt etiam dicit Hysidor. eodem cap. quod signatum est, quod in nummis est.

Secundò quæro. Quid veniat appellatione auri infecti, & quid facti, quid auri, vel argenti simpliciter? Ad primum dico quod appellatione auri infecti, rudis materia comprehenditur l. & si non sint. §. infecti, & ibi Bartol. ff. de auro, & argento legat. & quo uti non possumus sine refectio- ne, & quod colatum seu confractum est, quodque paterfamilias nomine infecti habuit l. quintus. la. 2. §. si factum, & §. cui aurum ff. eodem titul.

Ad secundum dico aurum vel argentum factum omnem speciem comprehendere, vt vasa l. & si non sint §. argento ff. eodem tit. & ibi Bartol. & l. quintus §. final. eodem titu. vbi glosa quærit, An veniat id quod in supellectili habetur, de quo in d. §. argento, & in l. Labeo. §. 1. ff. de sup. leg. & comprehenditur quidquid ex auro vel argento factum est, siue disponens causa siue alterius paratum sit d. l. quintus. §. si cui aurum; Et quod disponens auri facti numero habuit. l. pediculis §. 1. & ibi Bart. ff. eodem tit. Ad tertium dico, quod auri vel argenti appellatione simpliciter venit tam infectum, quam factum l. cum aurum in princip. & ibi Bart. ff. eodem tit. & l. quintus la. 2. §. 1. eodem titu. quia indefinita, & vniuersalis equiparantur, cum eadem est ratio contentorum

Occurrunt nonnulla in auro, & argento vltra ea quæ in vniuersali materia metallorum singularia sunt, & in titulo generali metallorum dicta sunt non comprehensa, & ideo in hunc locum suo particulari titulo cadere videtur. Primo igitur quæro. Quot sint genera auri, argenti, vel æris seu alterius metalli? Respondeo tria esse. Infectum, factum, & signatum l. & si non sint. §. infecti, & l. quintus la. 2. §. si autem & final. ff. de auro, & argento lega. vt etiam dicit Hysidor. Ethimol. lib. 16. cap. 17. Infectum est rudis materia, id est non facta, vt dicit text. in d. §. infecti. & Hysidor. dicit infectum esse, quod in massis sit. Factum opus aliquod esse dicitur, vt Vas, Statua, Calix l. quintus la. 2. in princip. eodem

torum sub indefinita vt dicit Bartol. in d. l. cum aurum.

Tertiò quæro, An argentum inceptum fabricari veniat appellatione argenti infecti, an facti? Respondeo, quod venit appellatione argenti facti cum destinatum sit vt fieret l. & si non sint. §. quid ergo ff. de auro, & argento legat. notat Bartol. in l. quintus §. cum aurum eodem tit. Et notat Bartol. in l. cætera. §. final. ff. de leg. 1. vbi intelligit quando opus destinatum erat propinquum non remotum, ut tunc appellatione argenti facti continetur, ut d. §. quid ergo: Et hoc uerum nisi inceptum esset fabricari, & dimissum, quia testator ultra uolebat procedere, quia tunc non continetur appellatione argenti facti, quia non possum illo uti nec secundum ueritatem nec secundum destinationem, ut dicit Bartol. in d. l. etsi non sint. §. infecti.

Quarto quæro, An argentum signatum ueniat appellatione argenti? Respondeo, quod non l. cum aurum, & l. quintus la 2. §. 1. eodem tit. ff. de auro, & argento legat. quamuis sit dictum omne argentum, quia indefinita, & uniuersalis in hoc æquiparatur cum sit eadem ratio omnium contentorum sub indefinita, ut dicit Bartol. in d. l. cum aurum uers. quæro quid. Et ratio quare non uenit argentum signatum, & sic pecunia, est, quia pecunia signata semper habetur ut expeditur l. 1. ff. de contr. empr. & quia habetur tanquam uenalis, ideo quod est uenale legato, etiam uniuersali non cedit, ut l. pediculis. §. item cum quæreretur eodem tit. ut dicit Bartol. in d. l. quintus. §. 1. & ita firmat Decius consil. 381. Visis his quæ accurate in princ. In duobus tamen casibus uenit pecunia appellatione argenti. Primò si esset moneta antiqua quæ hodie non esset in usu, tunc ueniret in legato argenti, quia cessat ratio supradicta, cum non habeatur ut uena-

lis, ut l. si chorus §. 1. ff. de leg. 1. Secundo si testator non haberet aliud argentum, nisi pecuniam, & legasset omne argentum, & tunc uideatur de pecunia sentire, & hoc uult textus in d. l. quintus. §. 1. ibi nisi contrarium sensisset ex eo, quod aliud argentum non haberet. Ita dicit Bartol. in d. l. quintus. §. 1.

Quinto quæro, An ueniat appellatione argenti argentum uenale? Respondeo, quod non l. pediculis. §. item cum quæreretur. ff. de auro, & argento lega. nisi disponens etiam de uenali sensisset: Et ita probet, qui petit: Et si aliud argentum non haberet, nisi uenale, ut ibi dicit glos. & sequitur Bartol. ibi, quam signa, & tene menti, ut ipse dicit.

Sexto quæro. Quid si peto argentum: An debeam dicere cuius ligæ sit? Respondeo, quod sic, quia cum materia argenti sit diuersarum aspectuerum, & alia sit liga Florentina, alia Senensis, alia Veneta, hoc totum pertinet ad declarationem materiae, & si hoc ignoratur non potest sciri æstimatio, ut l. cum aurum ff. de auro, & argento legat. Ita notat Bartol. in l. in actione in princ. ff. de furt. & Dominus Alexand. in consil. 82. In causa, & quæstione vertente lib. 4.

Septimo quæro. Quomodo probabitur, quod sit ligæ Florentina, uel Senensis? Respondeo, quod si in loco est aliquis deputatus ad cognitionem, & bonitatem auri, uel argenti soluendi, standum est discretionis, & declarationi illius aurarij uel artificis in loco constituti l. final. & ibi notat Bartol. & Ioan. de Plat. C. de pond. aur. libr. 11. per quæ not. dicunt, quod quando ille, qui præstet sigillo, seu ponderi Florenorum, approbat, seu improbat florenos, ut est Florentia, statur ei tam de valore, quam de bonitate. Si uero non est aliquis deputatus à publico debet fieri electio à iudice uel à partibus peritorum in arte illa de qua dubitatur

bitatur l. hac edictali §. his illud C. de ferun. nupt. Et debet eligi duo si extat aliàs vnus sufficit, vt in §. quod autem in auth. de non alien. & ibi per Iac. de Beluis. Ita dicit Ioan. de Plat. in d. leg. fin. C. de pond. aur. & not. Bart. Soz. præceptor meus in leg. 1. §. final. ff. de verbor. obligat. & Bartol. in Tracta. de Teste in cap. de substantia in versu. rem aliquam.

Octauo quæro. Qualiter deponent testes de quantitate massæ argenti? Bart. in Tract. de Teste in c. de qualitate dicit, quod si testis dixit massam esse decem librarum, nihil probat. Non enim per visum cõprehenditur pondus: sed solum superficies videtur, & posset esse concavitas intrinsecus: Sed si diceret, quia ponderaui, vel 10 vidi ponderari, satis esset, etiam si de pondere limitatè non dicitur: pondera enim, & ponderandi modi communiter cognoscuntur. Et si testis diceret, quia ponderaui, vel suis manibus ponderaui idem putat Bartol. quia ponderare in vero eloquio idem est, quod ponderibus examinare. Sed si diceret, quia in manibus tetigi, vel in humeris meis subleuaui, vel portauì, tunc potest indeterminatè testificari de pondere non determinatè, nisi ponderatoria adhibita sint. Ita dicit Bartol. loco præallegato.

Nono quæro. Quid si quis legat argentum, de qua liga intelligatur? Respondet, quod intelligitur secundum consuetudinem illius ciuitatis vnde defunctus est ortus, vt dicit Bart. in l. cum aurum ff. de aur. & argent. lega. allegat l. nummis ff. de leg. 3. & l. Imperatores ff. de contr. empt.

Decimo quæro. Quid si quaeritur de specie metalli qualiter deponat testes. Respondet, quod satis est si dicat testis, vidi argentum esse si de 12 argento quaeritur, vidi quod est ferrum, si de ferro quaeritur: Et si vltè-

rius interrogatur, dicat, quia vidi habere formam, & qualitatem argenti: Et si vltèrius interrogatur, quærat illa forma, vel quales erant illæ qualitates, non cogitur respondere. Ita dicit Bartol. in d. Tract. in cap. de substantia; Et not. Bart. in l. si quando ff. de auro, & argento legat. vbi dicit, quod sufficiens testimonium est vidi illud argentum purum: Et not. etiam Bal. in l. 1. ad finem ff. de re. diu.

Vndecimo quæro. Quid si debeo argentum, An possum soluere aurum, vel æs? Respondet, quod si scio pro argento debito potest solui aurum equiualeus, quod est, vt pro singulis libris argenti soluantur decem aurei l. 1. C. de arg. pret. quod thes. infer. libr. 10. Pro ære potest solui aurum æquiualeus vt pro viginti libris æris soluantur vnus solidus auri, quorum septuaginta duo faciunt libram auri leg. quoties Cod. de suscept. & arch. lib. 11. Ita not. Ioann. de Plat. in leg. 1. Cod. de collat. æris lib. 10. & in l. 1. C. de arg. pre. supra allegata, & in leg. 2. Cod. de pond. aur. eodem lib. Priuato autem an solui possit, notat Bartol. in leg. 2. §. mutu. ff. si certum pet. & in l. paulus ff. de solut. Dicam infra titulo proximo q. 36. & 37.

Duodecimo quæro. An qui debet pondus argenti possit soluere estimationem? Bartol. in l. 1. §. cui certum ff. 14 de auro, & argent. legat. dicit, quod qui debet certum pondus argenti in genere liberatur dâdo estimationem: secus si debeatur certa species: Et hoc est verum si soluatur pecunia ære non contaminata, quia si debes mihi certum pondus argenti ad ligam Perusinam si velis soluere pecuniam argenteam eiusdem ligæ admitteris: sed si vis soluere pecuniam contaminatam, tunc non admitteris: Ita dicit esse de iure.

Decimo tertio quæro. Quid si in obligatione, quando potest solui 211

æstimatio pro legato certi ponderis argenti? Bartol. in l. Titia amicæ. ff. de auro, & argento legat. dicit, quod
 15 quando legatur certum pondus auri, vel argenti liberatur debitor æstimationem soluendo, vt ibi est textus, quem sic summat Bart.

Decimo quarto quæro, An post cōdemnationem possit solui æstimatio auri? Glosa in l. Titia amicæ præallegata dicit quod sic, & bene, quod probatur, quia cum vnum est in obligatione; aliud in facultate soluendi, ex dispositione legis competit illa facultas, donec quis conuenitur iudicati, vt l. item veniunt §. idem rectè ff. de pet. hæred. & §. cum prædiximus. & l. miles ff. de re. iud. Ita dicit Bart. in d. l. Titia amicæ.

Decimo quinto quæro, An pignoris vasis argenteis postea in massam conflatis, duret hypoteca in massam? Bart. Veron. in cons. 70. circa primum dubium in 3. quæsito, concludit, quod duret, & agi possit hypothecaria ad massam argenti, in quam vasa redacta sunt. Primo per l. domo ff. de pign. act. in §. domus, vbi dicitur, quod si pignorata est domus, quæ postea combusta est, & solum area remansit, vel è contra si est pignorata area, & superedificatum est, remanet obligatio tam in area, quam in ædificio. Secundo per l. si fundus §. si res ff. de pigno. vbi dicitur, quod si res, quæ hypothecæ data est postea mutata fuerit, æque hypothecaria actio cōpetit, veluti de domo data hypothecæ, & horro facto: Idè si de loco cōuenit & domus facta sit, vel vineæ impositæ.
 17 Tercio per hoc leg. quæsitum §. illud fortasse ff. de leg. 3. quia ex quo materiatum fuit redactum ad suam materiam, quæ potest igitur reduci ad suum materiatum, quia de illa massa argenti possunt fieri ornamenta, cinguli, & vasa, sicut prius erant: Ergo sicut materiatum erat pignori obli-

gatum, ita cum sit redactum ad suam materiam quæ est reducibilis ad suam formam: & sic materiatum in eadem materia, idest massa durat obligatio pignoris per d. leg. quæ situm. §. illud fortassis cum ibi not. per glos. & Bart. Et ita etiam voluit Bartol. Paul. de Castro & Doctores in §. si conuenierit §. si quis ita ff. de pignor. act. & not. Cappella Tolosana quæst. 429. & ibi in addit. Et ideo dictæ massæ argenti, possunt vindicari actione hypothecaria à possessore per quam debet consequi possessionem ipsius massæ leg. si cum venditor in princip. ff. de euct. Et ita consuluit præfatus Bart. Veron. pro quodam iudæo, cui pignora data erant argentea, & ex incendio domus conflata, & in massam redactam. Et subiūgit quod ipse hebreus pro sorte sua habet meliora, & potiora iura in dictis massis, quam debitoris, qui pignora dederant; à sorte vero supra, si massæ plus valent tenetur iudex omnibus debitoribus, quorum fuerant pignora illud plus vltra sortem sibi debitam inter ipsos secundum formam iuris diuidendam restituere actione pignoratitia leg. si rem. §. omnis ff. de pign. actio. & l. qui fundum ff. de iure dot. & Inst. quibus mo. re. contr. oblig. in princip.

Decimo sexto quæro, An massæ argenti in domo repertæ, vbi ad sunt alia pignora censeantur domini domus; an habentium pignora in ea? Respondeo considerandum esse locum in quo illæ massæ argenti repertæ sunt, quia si sunt repertæ in loco in quo quis retinebat pignora præsumuntur esse de pignoribus, si vero repertæ sunt vbi dominus domus solebat tenere bona sua, & tunc in dubio præsumuntur ipsius. Ex vsu enim ipsius, & ex eius consuetudine retinendi bona iudicare debemus. vel vniuersorum ff. de pign. act. & quæ not. Bart. in l. si vacantia C. de bonis vac. lib. 10.

& arguendo à comunitèr accidentibus, vt l. 1. cum glosa C. de arbit. & ex diuersitate loci inducitur diuersitas iuris, vt not. per glos. in l. fin. C. de temp. in int. test. pet.

Decimo septimo quæro, An tutor aurum, vel argentum pupillivendere possit sine decreto? Respondeo, 19 quod non; quia sunt de his rebus,

quæ seruando seruari possunt, quorum prohibita est alienatio inconsulto prætorè, & non interuentibus solemnitatibus requisitis leg. lex quæ tutores in princip. C. de adm. toto: declarat Petrus de Vnzola super notulas Rolandini de contractibus prohibitis ratione rerum forma, 13.

A D D I T I O N E S ex Modernioribus.

Aureorum æstimatio quæ sit tradit Couarruias uariar. resolutionum.

De Aureis, auro, & argento Boerius in suis Decisionibus.

Aurum, & Argentum, An & quando equiparetur immobilibus vel veniant appellatione Mobilium Ceph. conf. 633. lib. 4.

Aureus nummus scutum Vulgariter nuncupatum à lege appellatur solidus à soliditate, cum sit de puro Auro, quod numquam minuitur lege prima C. de vet. numis. potest. Boerius d. Decis.

De Auro, & argento multa in repertorio Tractatum secundum antiquam impressionem fol. 38.

Item de Aurificibus ibi in verbo Aurum, & in verbo Argentum.

Auro similis debet esse Princeps Guglielm. de Bern. in repetitione cap. Raynaldus parte prima fol. 19. num. 105. ext. de testament.

Et de Aureis Coronis Regis Francorum tradit Idem super verbo et Vxorem nomine Adolantiam Decis. 2. nu. 69. fol. 71. parte 1.

Auri septuaginta duo constituunt Libram auri Riminald. senior consil. 270. num. 96. volum. 2.

Argenti Libra valet decem Aureos Boerius d. decis. in principio.

Et quot Auri faciant Vnciam, & quot Vncia libram Idem Vbi supra numero secundo.

Et quot in Francia, & alibi Alex. conf. 21. per totum lib. 2.

D E G E M M I S.

Titulus Sextus.

S V M M A R I A.

- 1 **G**emma ab auro splendorem, & ornatum lucrantur.
- 2 Gemma a Gumma hoc est luce vel splendore dicta.
- 3 Gemmarum inuentor Prometheus.
- 4 Gemmarum genera innumerabilia.
- 5 Gemma lucet, lapillus non lucet, Margarita crescit in mari, quod nec gemmis contingit neque lapillis.
- 6 Lapillus lapidem vulgarem, vel diem felicem uel lapidem preciosum significat.
- 7 Percussus lapillo non committit poenam percutientis cum lapide.
- 8 Nec lapidum appellatione comprehenduntur preciosi.
- 9 Lapidem ideo preciosi quia rari.
- 10 Gemmam uel lapidem preciosum quid esse non probatur nisi per mercatores, artifices, & peritos.
- 11 Gemma inuenta in littore maris, uel alio loco nullius acquiritur inuentori, si sint ibi natae uel à nautis ob naufragium proiecta, secus si ab aliquo sint amissa.
- 12 Inuenta in terra uel domo aliena acquiritur domino loci.
- 13 Inueniens gemmam alienam, si post inquisitionem domini per publicum proclama ignoretur dominus, potest inuentor pauper sibi retinere, diues dare pauperibus pro anima domini.
- 14 Pro derelicto habita censetur iuxta formam & causam projectionis.
- 15 Socius omnium bonorum gemmam inuentam socio communicare tenetur, Alij socij non tenentur.
- 16 Si unus prius uiderit alter prius apprehenderit, acquiritur apprehensori.
- 17 Pro gemma inuenta non debetur premium, sed impensa in perquirendo; Pro inuenienda premium peti potest.
- 18 Gemma per alluionem fluminis fundo alicuius adiecta & ab alio inuenta acquiritur domino fundi non inuentori.
- 19 Ligna, uergetes, & similia fluminis impetu agro vicini adiecta non acquiritur domino fundi nisi post publicum proclama.
- 20 Et si sit diues tutius est ea vendere, & dare precium pauperibus.
- 21 Gemma reperta in ventre Galli uel alterius uenditi non acquiritur emptori, sed eius dominium remanet penes uenditorem.
- 22 Sed si reperta sit in capite Piscis uenditi spectat ad emptorem.
- 23 Valet edictum uel statutum de gemmis cuiusdam valoris, & qualitatis non portandis.
- 24 Sed non afficit si non sit populi consensu approbatum.
- 25 Forenses non ligantur tali statuto.
- 26 Nec extenditur ad gemmas uel perlas fictas.
- 27 Inobseruantia huius statuti est abusus sed non est delictum.
- 28 Inuentus cum perlis uel gemmis prohibitis, & non apprehensus non incurrit in poenam.
- 29 Iocalia quae dantur filia nuptiarum tempore imputantur in legitimam.

- 30 *Data à sponso desponsata de futuro acquiruntur sponsa si sequatur matrimonium desponsatæ de presenti non valet nisi sponsa sit viri potens.*
- 31 *Si donatio fiat in domo sponsa presumitur de futuro, & valet si in domo sponsi vel in itinere presumitur de presenti, & non valet.*
- 32 *Viro premortuo sunt restituenda hereditibus viri.*
- 33 *Donata à socio vel socero, & tradita sponsa sunt ipsius, si apud ipsam, 4 mortis illorum tempore inueniantur.*
- 34 *Transmissa tantum donatione non expressa non censentur donata.*
- 35 *Donata à consanguineis viri acquiruntur viro, uxoris uxori.*
- 36 *Donata meretrici ab amasio ipsi acquiruntur, non meretrici non acquiruntur.*
- 37 *Tutor iocalia & similia pupillaria bona absque solemnitatibus requisiti alienare non potest.*
- 38 *Petens margaritas vel gemmas que venduntur ad numerum, numerum exprimere debet, qua ad pondus pondus.*

Post aurum, & argentum succedit tractatus de Gemmis, cum in auro celari consuetum sit, & auro decorem præsent, & ab auro accipiant ob colorum diuersitatem, & splendorem eximium, vt dicit Isidor. Ethimol. libr. 16. cap. 6.

Et primò quæro. Vnde dicantur 2 gemmæ? Respondet Isidor. in dict. ca. 6. ex eo vocari, quod instar gummi translucant: sunt enim perlucidæ materiæ, vt dicit text. in l. & si non sint. §. perueniamus ff. de aur. & arg. legat.

Secundò quæro. Quis fuerit gemmarum inuentor? Plin. libr. 33. in princip. & Isidor. in dict. cap. 6. di-

cunt, quod fabulæ ferunt Prometheum primum fragmenta saxi inclusisse ferro, ac digito circumdasse ijsque initium cepisse anulum, atque gemmam, primordiaque earum a rupe Caucafi fuisse.

Tertio quæro. Quot sint genera gemmarum? Dicit Isidor. in dict. cap. 6. gemmarum genera innumerable esse, ex quibus ea, quæ principalia sunt ibi enumerare pollicetur. Et idem promittit Plin. l. final. & Volaterranus noster lib. 27. cap. de gemmis. Et quædam enumerat text. in dict. leg. & si non sint §. perueniamus vt lapillos, margaritas, & in leg. interdum §. species ff. de publica. Smaragdum, iacintum, adamantem, & berillum, & in leg. 1. Cod. null. lic. in fren. libr. 11. & & in leg. 1. in princip. ff. de acquir. possess. & Exod. cap. 28. & in cap. principium, & ibi Archid. de penit. distinct. 11. vbi plures aliarum ponuntur, vt earum virtutes.

Quartò quæro. An sit differentia inter gemmas, lapillos, & margaritas? Respondeo quod sic, quia gemmæ sunt perlucidæ materiæ, vt Smaragdi, crisoliti, & amatisti, lapilli contrariæ naturæ superioribus, vt abasiani, & veriantani: Margaritæ autem, neque sub gemmis, nec sub lapillis continentur, quia conca apud mare rubrum, & crescit & coalescit. Ita dicit text. in dict. §. perueniamus & not. glosa in leg. 1. in princip. ff. de acquir. possess. & ibi Alex. in §. not.

Quintò quæro. Quot modis accipiatur lapillus? Respondeo tripliciter accipi, Primò pro omni paruo lapide, vt leg. 1. §. si quis vi, ibi minimi lapilli ff. quod vi, aut clam, & in l. de pupillo. §. meminisse ff. de oper. nou. nunc. Secundò, vt designet diem felicem, vt apud Perisium Volaterranum Satira quarta.

E Hunc

Hunc Macrine diem numera meliore lapillo: Signabāt. n. antiqui diē felicem albo lapillo, infelicem nigro, vt dicit Glos. in leg. 1. Cod. de erro. calc. Tertiō vt sit genus lapilli præciosi, qui in cerebro piscis generantur.

7 Sexto quæro. Quid si formata est inquisitio contra aliquem, quod percussit cum lapillo, & simpliciter probata est; An sequatur condemnatio. Dicunt Doctores quod non, Ita firmat Rayn. de Forlu. in dict. leg. & si non sint §. gemmæ ff. de auro, & argent. legat. quem refert & sequitur Alexand. in leg. 1. 2. colum. versic. quinto not. ff. de acquirend. possess. quia lapillus varijs modis accipitur, quandoque pro lapide præcioso, vt dict. §. gemmæ, quandoque pro lapide ledente leg. 1. cum glos. Cod. de erog. mil. Et dixi supra quæst. 5. Vnde cum sit æquiuoca locutio, & ista dictio habeat varias significaciones, & agatur de pena infligenda accipienda, est pars benigna l. si præses, & leg. si de interpretatione ff. de penis.

8 Septimò quæro. An appellatione lapidum veniant lapides præciosi? Dicas quod non vt determinat Bartol. in leg. interdum §. species ff. de publica per text. in leg. et si non sint §. perueniamus ff. de auro, & argent. legat. & sequitur Bertacch. in Tract. Gabella 2. parte 8. partis quæst. 10.

9 Octauò quæro. Quare dicantur lapides præciosi? Dicit Isidor. in dict. capit. 6. quod ideo dicti sunt, quia caro veneunt, siue vt ita a vilibus discerni possint, seu quod rari sint: Omne enim quod rarum est magnum & præciosum vocatur, sicuti in Samuelis volumine habetur, & sermo Domini præciosus erat id est rarus.

Nonò quæro. Quid si quærat.

10 An sint gemme, vel alij lapides præciosi, quomodo, & per quos probabitur? Respondeo, quod cum ista non omnibus communia sint, sed certæ conditioni hominum, ideo per mercatores, & artifices, quibus nota sunt probari debent, & pro causa sufficiente dicet testis se vidisse, & scire illius conditionis esse: creditur enim ei in hoc, cum nihil contrariū probeatur: sed si simpliciter diceret se vidisse, ei non creditur nisi per alia illius conditio doceatur, vt concludit Bartol. in Tractat. de Teste in cap. rem aliquam.

11 Decimo quæro. An gemmæ quæ inueniuntur, efficiuntur inuentoris? Respondeo distinguenda esse loca, vbi inueniuntur; Primo dico, quod si in littore maris natæ sint vel a mare eictæ, vt lapilli, & his similes, & ibi inueniantur, quia in nullius bonis sunt, iure gentium efficiuntur inuentoris dict. leg. item ff. de rerum diuision. & §. item lapilli Instit. & vtroque notatur & not. Bartol. Veron. de seru. rust. præd. in titul. de litt. maris, nisi essent lapilli, vel gemmæ a nauris ob naufragium eictæ, quia permanēt in dominio proiecientis. §. final. Instit. de rerum diuision. ita notat glos. in dict. §. item lapilli, & Alber. de Rosat. in dict. leg. item lapilli, & lo. de Plat. in leg. 1. Cod. de naufrag. lib. 1. r. & not. Maria. Socin. in Rub. de cau. possess. & propr. artic. 5. versicul. quinto per inuentionem, vbi dicit, lapillos, & gemmas & cætera, quæ in maris littore inueniuntur iure naturali inuentoris fieri leg. 1. §. 1. ff. de acquirend. possess. & dict. §. item lapilli: Quod est intelligendum, vt ipse dicit de gemmis, & lapillis qui in nullius bonis sunt, quia in littore maris nati, secus si illos aliquis amisisset,

fisset, quia inuentor tunc restituere tenetur, vt not. glos. in d. §. item lapilli, Et si talis inuentor non vestiuit furtum committit 14. quæst. 4. capit. si quod inuenisti & not. glos. in dict. §. item si lapilli. Nisi fortè Dominus habuerit pro derelicto, vel inuentor ita vero similiter credat vt dicit glos. in capit. si quid inuenisti 14. quæstione 4. & notat in leg. falsus, §. qui alienum, & ibi Bartol. ff. de furt. & notat Maria. Socin. in loco allegato. Si autem gemmæ, vel alia res essent à Pyratibus eiecta ob naufragium, conceduntur inuentori, qui illas restituere non tenetur, vt not. Bald. in auth. nauigia. Cod. de furt. & Ioan. de Plat. in leg. 1. Cod. de naufrag. libr. 11. Secundò dico, quod si gemmæ, & lapilli inueniuntur in agro alieno non efficiuntur inuentoris, vt dicit Bald. in dict. leg. 1. colum. 7. versicul. item quæritur ff. de

usu capere titulo pro derelicto: Sed si non putat hoc debet eam dare pauperibus pro anima illius, cuius fuit arg. auth. omnes peregrini C. comm. de success. & debet publicè protestari, & proclam. facere se esse paratum restituere Domino qui tamen debet dare, signa & demõstrationes arg. leg. 1. ff. de seru. fugit. vbi Bartol. Et doctrinam Bartol. tenet Abbas. in cap. cum dilecti de accusat. & ibi Felyn. colum. 7. Animaduertendum tamen est quod Ioann. Fab. Institut. de rerum diuision. §. final. dicit, quod si nullus in proclamatis tempore comparuerit consideranda est qualitas personæ inuentoris, aut enim ille, qui inuenit est pauper, & potest sibi retinere, aut est diues & debet dare pauperibus pro anima illius, cuius fuit, & allegat Host. in summa de penit. §. pœna versicul. quid si quis & sequitur Aret. in d. §. final. Institut. de rerum diuis.

Duodecimo quæro. Quando censetur quis habere gemmam vel 14 aliam rem pro derelicto? Dicas hoc Primo perpendi ex qualitate projiciendi, vt dicit glos. in dict. §. final. Institut. de rerum diuision. & in leg. falsus. §. si iactum ff. de furt. Et exemplificat, glos. & Bartol. in dict. §. si iactum, Et Abbas. in dict. cap. cum dilecti colum. 2. Secundò ex causa propter quam quis projicit, vt per Maria. Socin. in d. c. cū dilecti, & per Fely. ibi col. 2. & in exemplis relatis ab ijs.

Decimo tertio quæro. Quid si vnus ex socijs inuenit gemmam, 15 An teneatur illam consocio communicare? Dominus Petrus de Vbald. in tracta. de societ. in quinta parte quæstio. 7. dicit, quod aut sunt socij itineris, & tunc non tenentur secundum Cyn. in leg. tandiu in fine. Cod. pro soc. aut sunt socij om-

12 rerum diuision. dicens, quod sunt Domini agri, & ita etiam dicit Ang. Aret. in dict. §. item lapilli, quia, vt dicit Bald. in dict. leg. 1. quæstio. 3. distinguenda sunt loca vbi inueniuntur: nam si in littore maris presuntur nullius esse: si in alieno agro se us. Et idem not. Ang. Aret. in §. nullius Institut. de rerum diuision. Et notabiliter dicit Bartol. Soz. præceptor meus in leg. 1. in 3. not. ff. de acquirend. possess. quod si in domo priuati inueniuntur lapilli non conceduntur occupanti, quia presuntur aliquando fuisse in bonis alicuius, ex qualitate loci.

Vndecimo quæro. An inuentor gemmæ alienæ facta diligenti perquisitione cuius sit possit illam sibi retinere? Bartol. in leg. falsus. §. qui alienum ff. de furt. dicit quod si putat eam habitam pro derelicto, 13 tunc potest licitè illam retinere, &

15 nium bonorum, & tunc aut inuenit in littore maris, & tenetur communicare, quia omnia vndecunque quaesita communicantur leg. 3. §. cum specialiter, & leg. cum duobus §. socium ff. pro soc. aut inuenit in agro alieno, & non tenetur, quia non efficitur inuentoris imo delinqueret si sibi retineret leg. cum quaerebatur Cod. vnde vi & ex delicto quaesita non communicantur leg. quod autem §. ex facto ff. pro soc. Si vero non sint socij omnium bonorum non tenetur socius communicare, quia societas restringitur ad actus sociales, vt not. Bartol. in leg. si patruus ad finem, & ibi Bald. C. comm. vtr. iud. & in leg. 1. §. permittere ff. de itin. actuque priuil.

Decimo quarto quaro, Quid si vnus primo vidit gemmam, alius vero apprehendit, cui acquiratur? Respondeo illi acquiri, qui primo
16 apprehendit, & in possessione illius efficitur licet alius primo viderit, quia ad acquirendum lapillum vel gemmam exigitur apprehensio, nec sufficit visus leg. 1. in princip. ff. de acquirend. possess. & ibi glos. & tenent Bald. & Alber. de Rosat. in leg. item lapilli ff. de rerum diuisione. & not. Ang. Aret. in dict. §. item lapilli, & Alexand. in dict. leg. 1. colu. 19. versicul. Quarta opinio, & ibi etiam Ias. in §. not. ff. de acquirend. possess. dicens, quod lapilli, & gemmae non acquiruntur sola inuentione, & solo visu nisi accedat etiam naturalis apprehensio per illum textum, & ita tenet Maria. Soz. in dict. versicul. §. per inuentionem, & adde quae dixi supra parte proxima quaest. 40.

Decimo quinto quaro, An dominus gemmae debeat aliquod praemium inuentori dare? Dicit Bartol. in leg. falsus §. qui alienum ff.

de furt. quod si iam est inuenta non debet dare praemium aliquod, quia
17 cum ille gratis facere teneatur accipiendo pecuniam turpiter facit leg. penultim. ff. de cond. ob cau. Si vero non est inuenta, sed inuenienda potes peti praemium inuentionis, vt leg. 2. ff. ad leg. rhod. de iactan. & leg. idem si §. si ob indicium ff. de cond. ob turpit. cau. Et not. idem Angel. Aret. in §. final. Institut. de rerum diuision. Sed si pro re inuenta aliquid inuentor expendisset posset id licite petere actione negotiorum gestorum, vt dicit Bart. in d. §. qui alienum.

Decimo sexto quaro, Quid si flumen per alluionem gemmas adiecerit praedio, an Domini fundi sint, vel inuentoris? Respondeo,
18 quod sunt domini fundi. Ita determinat Bartol. in princip. sua Tyberiadis exponendo text. in leg. adeo. §. praeterea ff. de acquirend. rerum domin. ibi quod per alluionem, Et sequitur Maria. Soz. in dict. rub. de cau. possess. & propr. artic. §. quaestio. 2. principali versicul. tertio per alluionem, Neque obstar secundum Bartol. tex. in §. item lapilli Institut. de rerum diuision. quia loquitur de lapillis in littore maris inuentis, qui in nullius bonis sunt, hic vero de lapillis agimus, qui praedio nostro adiunguntur. Praedicta autem procedunt, quando cuius sint gemmae vel lapilli ignoratur, alioquin enim dominij nostri per alluionem non efficerentur, vt declarat Bartol. vbi supra & ita procedat text. in leg. hoc amplius §. 1. & in leg. 2. de damn. inf. & in leg. ne quid si. de inc. rum. & naufrag.

Decimo septimo quaro, Quid de rebus, quas impetus fluminis in alienum agrum proiecit, vt ligna, vegetes, & similia. An quarantur do-

domino agri? Et quid debeat agere? Feder. de senis in consi. 107. Dominica Franciscus dicit, quod non acquiritur domino agri, quia non consentur habite pro derelicto, quia a domino non sunt abiecta, sed ruina, & vis fluminis eas abstulit §. fin. Insti. de rerum diuisi. Et sic non videntur derelicta, nec procederet vsucapio. leg. si quis merces ff. pro derelict. Sed cum dicta res noceant domino agri, nec illas agri Dominus possit lucrifacere consilium est secundum Feder. vt fiat proclamatio in locis vicinis, quod res illa tollantur infra certum tempus alioquin ex nunc pro derelictis iudicentur haberi, vt in leg. pretor in fine ff. de damn. inf. & praesertim si res sunt viles: ex causa namque expelleretur vt not. in leg. 1. C. vt nem. inui. hic autem subest causa, quia nocent
 20 ista rudera agris vicinorum: Securius tamen via esset, quod post aliquod tempus elapsum a dicto proclamante venderentur dicta res, & pauperibus erogarentur de vsur. cum tu, cum sim. Ita dicit Feder. & sequitur Bartol. Veron. de seru. rust. praed. in titul. de litt. maris in fine.

Decimo octauo quaro: An vendito gallo cedat emptori lapis praeciosus in eo inuentus? Petrus de Bella pertica in leg. sed si de meis. §. 21 arbor ff. de acquirend. rerum dom. dicit, quod non, quia cum lapis praeciosus non inferat nutrimentum gallo non venit in venditione, nisi forte esset animal, quod ex illo viveret, vt Structius. Ita refert Maria. Soz. in dict. rubr. de caus. possess. & propr. artic. 5. versicul. 20. dominium nobis quaritur. Eandem opinionem tenet Angel. in suo Colybeo in versicul. venditio ad finem, quia non est consensum in lapide praecioso, & allegat dict. leg. sed &

si de meis, & refert, & sequitur Fabian. de monte de emption. & vendition. in 6. quaestione princip. in 7. membro versic. sed an vendito gallo; sed Maria. Soz. in loco allegato dicit hanc quaestionem melius decidi ex his, quae dicuntur, quando est error circa rem in quibus distinguitur an sit erratum in corpore rei, an in substantia rei. Primo casu sumus in casu leg. in venditione ff. de contr. empt. Secundo in leg. in venditionibus §. final. eodem titul. vbi etiam subdit, quod quando erratur in pondere, vel mensura rei, tunc solum impeditur dominij translatio in eo, in quo est erratum, vt leg. si quis uxori. §. si maiora ff. de furt. & not. in leg. arbitrio §. deesse ff. de dol. Sed quando erratur in nomine proprio non impeditur translatio dominij, vt habetur in dict. leg. in venditionibus cum sim.

Decimo nono quaro. An margarita, vellapillus inuentus in capite piscis venditi cedat emptori? Videtur, quod cedat, quia fructus
 22 rei venditae sunt pars rei, & cedunt emptori leg. Iulianus. §. si fructibus ff. de action. emption. leg. penultim. §. final. ff. quae in frau. credit. At lapillus generatur in capite piscis, & in carne ostreae praeciosissima margarita, vt dicit Isidor. ethimol. libr. 16. capitul. 10. & sic est pars eius, & fructus eius, & merito cedit emptori dict. leg. Iulianus §. final. Et videtur hoc esse de mente Petri de Bella pert. in dict. leg. sed si de meis §. arbor. ff. de acquirend. rerum domin. quem refert Maria. Soz. in dict. versicul. 20. Et quae dixi in praecedenti quaestione militat, quia lapis praeciosus non est galli pars, nec in ipso generatur, vt ibi dixi, quod secus est in casu praesenti.

Vigesimo quaro. An statutum vel constitutio Episcopi, aut alterius superioris precipientis, ne aliqua mulier sub pena vtatur gemmis, siue perlis vltra cerum numerum, valeat; Respondeo, huiusmodi constitutionem seu statutum valere, & de sui natura bonum esse, vt concludunt Ioann. Andr. in capit. ea quæ de regul. iur. in mercur. libr. 6. & Alber. de Rosar. in secunda parte statutorum questione 198. Petr. de Anchar. in capit. canonum statuta questione 11. principali extra, de constitut. & Ioann. Baptist. de Seuerino in leg. omnes populi in tertia questione princip. versicul. successiuè ff. de iust. & iur. Et si queratur an omnis mulier contrafaciens penam incurrat, responsio poterit colligi ex dictis præfatorum Doctorum in locis præallegatis, qui distinguunt in nuptas mulieres a nuptis; Et quo ad innuptas concludunt eas teneri præcisè obedire statuto, & constitutioni, alioquin penam incurrare. Circa nuptas dicunt, quod aut vir expressè constituit vel tacitè, non præcipiendo contrarium, & tunc mulier debet statutum seruare, alias incidit in penam, si vero vir expressè prohibeat, & tunc ipsa mulier, quantum est in aff. suæ cuius proprio debet velle obedire statuto, sed in eff. cetero debet potius viro obedire, cui immediate, & principaliter est adstricta.

Vigesimo primo quaro. Quid si mulieres non obstante prohibitione portauerint perlas; An incurrant penam. Dicit Matth. in princ. elem. in §. vniuersitati, & ibi Card. refert, quod non, quia statutum, & constitutio Episcopi Tuderni, de qua agebatur, qui excommunicauerat omnes mulieres portantes perlas non fuerit a multis recepta, sed omnes portauerant perlas, & sub-

dit, quod ita fuit determinatum per not. in cap. in istis 4. distinct. Sequitur Andr. Sicul. inter consil. Alexand. consil. 123. libr. 4. column. 3. in fine lason. in leg. rem non nouam ad fin. Cod. de iudic. Bartol. Veron. consil. 13. stante quodam decreto versicul. tertius casus, quia ad inducendum vinculum legis requiritur, quod sit vsu vtentium recepta, vt d. cap. in istis, & not. Domi. consil. 21. sequuntur ordinationes lib. 11. vers. 1. casu.

Vigesimo secundo quaro. An tale statutum de non portandis gemmis, vel perlis, liget forenses? Bald. in l. cunct. populos C. de sum. trin. & fid. cath. dicit forenses habere iustam causam ignorantia talis statuti prohibentis portare gemmas, vel perlas, & excusari a pena statuti leg. fin. ff. de decr. abord. fac. & refert, & sequitur Ioan. Bapt. de sancto Seuerino in d. l. cunctos populos col. 84. vers. 4. & vltimo.

Vigesimo tertio quaro. An mulier portans perlas fictas incurrat penam dicti statuti? Bart. in l. 1. §. hoc interdictionum ff. de font. dicit, quod non, quia statutum debet intelligi de veris perlis, & naturalibus, non de fictis, & compositis arg. d. §. & sequitur Bartol. Veron. de seru. rust. præd. titul. de seruit. aquæ haustus quaest. 7. dicens, quod ita alias iudicauit in Ciuitate Verone, quam dæcisionem Bartol. refert Lud. Roma. in l. si vero §. de viro fallent. 42. ff. solut. matr. allegans contra ipsam l. vellera C. de vestib. oleb. lib. 11. vbi Ioa. de Plat. refert, & sequi videtur opinionem Bartol. in d. §. hoc interdictionum.

Vigesimo quarto quaro. An portare perlas prohibitas sit propriè delictum? Respondeo, quod non, sed quædam abusio, vt dicit Cyn. in consil. incip. in studio Azard. & talis

lis abufio est leuis, & ideo propter eam non eſſet quis in corpore puniendus, vt not. Bald. in l. quicumque C. de ſeru. fugit. & hæc ſtatuta cum videantur irrationabilia non debent extendi, vt dicit Bald. in l. quod non ræone ff. de legibus, & Bart. Veron. in d. titul. de ſeru. aquæ hauſtus col. fin.

Vigeſimo quinto quæro. Quid ſi mulier fuit viſa portare perlas, & non apprehenſa, An incidat in pænam ſtatuti? Bald. in l. item lapilli in fine ff. de rerum diuiſi. dicit, quod ſi ſtatutum puniat mulieres artificum in uentas portare perlas, & fuerint viſæ deſerte perlas, non tamen apprehenſæ non incidunt in pænam, quia requiritur, quod fuerint actu apprehenſæ l. ſi barfatorum Cod. de fideiuſ. ſequitur laſ. in leg. 1. colum. 3. verſi. Tertio adde ff. de acqu. poſſeſſ. & Aug. de Arim. in add. ad Ang. de Malef. in verbo, & dictus Andreas armatus, & Alexand. conf. 216. ponderatis his lib. 6. poſt Ang. in l. qui ſeruum ff. de verbor. obligat. qui teſtatur hoc ſeruari de conſuetudine.

Vigeſimo ſexto quæro. An iocalia, vt perle, & ſimilia, quæ dantur per partem filiæ tempore nuptiarum imputentur filiæ in legitimam? Alexand. in conf. 27. videretur prima conſideratione dicendum lib. 5. conſuluit, quod imputentur. Primo, quia fuit datio ob cauſam, ſcilicet matrimonij contrahendi, ergo debet imputari id legitimæ per doctrinam Bart. in l. in quartam ff. ad l. falc. in pen. col. Secundo, quia cum iſta ſint de accēſſorijs ipſius dotis debet iudicari de ijs, pro vt de ipſa dote l. inter ſocerum. §. cum inter ff. de pact. dot. & l. etiam Cod. de iure dot. Et licet talia bona non gaudeat priuilegijs dotis, non tamen ſequitur, quod non debeat in legitimam

imputari, quoniam donatio propter nuptias non gaudet illis priuilegijs, quibus gaudet dos, tamen imputatur in legitimam, ſicut dos, vt d. leg. quoniam in nouella, vt etiam concludit Fabian. de Monte in authen. nouiſſima cap. de inoffic. teſt. in 8. quaſt. princip. verſic. quarto quæritur, & ibi laſ. in notab.

Vigeſimo ſeptimo quæro. An gemma & ſimilia iocalia quæ a ſpōſo ſponſæ donantur ſint ipſius ſponſæ? Pro ſolutione dico, quod aut iocalia huiuſmodi donantur ſponſæ de futuro, & valet donatio leg. cum te, & l. ſi cum ante cum ſequ. Cod. de donat. ant. nupt. l. cum hic ſtatus §. ſi ſponſus, & §. ſi quis ſponſum & leg. ſi ſponſus ff. de donat. int. vir. & vxor. & eſt irreuocabilis ſi ſequatur poſtea matrimonium: ſecus ſi non ſequatur l. cum vterum C. eod. titu. Et ita ſupra hoc primo membro diſtinctionis conſuluit Cornel. conſil. 114. in hac conſultatione lib. 4. Aut fuit facta donatio deſponſatæ per verba de præſenti, & illa non valet l. ante penult. ff. de donat. int. vir. & vxor. niſi ſponſa illa nondum ſit viri potens vt eſt caſus ſing. in d. l. ante pen. & ſirnat Ludu. Roma. in conſ. 146. Ita quaſtio verſic. ſecunda autem dubitatio. Aut dubitatur an fuerit facta ſponſa de futuro, vel de præſenti, & tunc aut eſt facta in domo ſponſæ, & præſumitur facta, vt ſponſæ de futuro, & valet, aut in domo ſponſi, & tunc præſumitur donatum, vt ſponſæ de præſenti poſt matrimonium contractum, & non valet leg. cum in te Cod. de donat. ant. nupt. vbi ita dicit Bald. & ad caſum in d. l. cum ite m. remittit ſe in caſu dubio Ludu. Roman. in dict. conſil. Quid autem ſi in itinere fiat antequam ſit in domo viri an teneat ponunt hanc quaſtionem Azor. in ſumma Cod. de donat. ante nupt. &

glos. in d. leg. cum in te, Et Bartol. Soz. in conf. 123. Suprascripti præstantissimi Iureconsulti libr. 1. & ibi concludunt donationem factâ sponse de præsentî non tenere, quamvis non sit ducta in domum viri, & hæc esse communem opinionem.

Vigesimo octavo quæro. Quid de iocalibus, & perlis, & similibus transmissis per virum vxori an soluto matrimonio sint restituenda per vxorem, an vero eidem cedant? Respondeo, quod sunt hæredibus viri restituenda, quia non censentur donata, sed magis commodata, vt ornator accedat ad virum leg. mortis causa ff. de donat. int. vir. & vxor. Ita concludit Bartol. in leg. si vt certo §. interdum ff. comm. Ludô. Roman. in dict. consil. 146. superius allegato, & est communis opinio Doctorum, vt dicit Cornel. in conf. 81. Primus consultationis articulus libr. 1. in consil. 65. consuluit Dominus Bald. libr. 4. & ita tenet Angel. Aret. in §. fuerat Instit. de actio. & consuluit etiam Gu. de Perusio in consil. incip. Serlippus.

Vigesimo nono quæro. Quid si sunt donata a focero nurui constante matrimonio? Respondeo, quod licet donatio non valeat constante matrimonio leg. 1. & per totum ff. de donat. int. vir. & vxor. tamen confirmatur morte si interuenit traditio, vel aliquid loco traditionis leg. donationes quas parentes Cod. de donat. l. Papinianus vbi Bartol. ff. eodem titul. & præsumitur facta traditio si reperiantur apud vxorem. Si ergo maritus, vel focer decesserint superstitè vxore, & dicta gemma, & iocalia donata reperiantur pates vxorem sunt dicta vxoris, nec restituenda sunt hæredibus donatoris. Et similiter prædicta procedunt in donatis per focerum nurui si dicta focrus decessit,

maximè, quia præsumuntur fuisse de bonis foceri eiusque mariti per leg. quintus ff. de donat. int. vir. & vxor. Et ita concludit Corn. in consil. 114. in hac consultatione verificat. quantum autem lib. 4.

Trigesimo quæro. An huiusmodi iocalia perla & similia transmissa per focerum nurui censentur donata? Respondeo, quod non, quia censentur transmissa, vt magis ornata incedat, vt dicimus in marito, vt per Bald. in l. cum te Cod. de donat. ante nupt. quæ ratio militat, quando focrus, vel focer tradunt iocalia nurui, imo multo magis cū non sit paraffectio inter focerum, vel focrum, & nurum prout inter coniuges, qui duo censentur in carne vna cap. gaudemus extra. de diuort. & Genesis 2. cap. ad finem, & Matth. capit. 13. Et ideo traditio facta de perlis, & alijs iocalibus censetur in dubio facta, vt magis ornata incederet, & non animo donandi, & per consequens sunt restituenda hæredibus donantium in quorum dominio remanserunt, Et ita consuluit Cornel. in dict. consil. cap. 14. ad finem lib. 4.

Trigesimo primo quæro. Quid de iocalibus, & alijs donatis vxori a cōsanguineis tempore nuptiarum. An soluto matrimonio sint restituenda? Respondeo, quod aut sunt donata a cōsanguineis viri eius contemplatione videntur donata, & acquiruntur viro, & eius hæredibus debent restitui, Aut sunt donata a cōsanguineis vxoris, & eius contemplatione censentur data, & sibi acquiruntur & non sunt restituenda. Ita concludit Bartol. in leg. sed & si plures §. inarrogato ff. de vulg. & pupil. quem sequitur ibi Ioann. de Imol. Et licet Raphael impugnet opinionem Bartol. Illam tamen sequuntur Alexand. & Ias.

in dict. §. in arrogato & Ang. Aret. column. 34. §. fuerat versicul. quid erit Inst. de actio. Et intellige, quod quando a consanguineis mariti datur non est differentia an sit res, que conueniat mulieri vt ornamentum perlarum in capite, vel conueniat viro, vt arma, quia mens dantis videtur esse semper vt sit mariti, nam & maritus quandoque concedit vxori, vt orator vadat, non vt sit sua secundum Imol. ibi quicquid ibi dicat Angel. Ita dicit Dominus Philippus Lucensis in dict. §. in arrogato, & opinionem Bartol. sequitur etiam Cappell. Tolosa. in addit. quest. 336.

Trigesimo secundo quæro. Quid de iocalibus datis meretrici, vel alteri mulieri per amasium, An acquirantur eis? Respondeo, quod meretrici acquiruntur, & de illis disponere potest tam eleemosinam faciēdo, ut not. Angel. & Paul. de Castro in leg. 1. §. sed quod meretrici ff. de cond. ob turp. cau. & Cyn. & Bald. in leg. 2. C. eodem titul. quam etiam testando, ut notat Bartol. in leg. 1. C. eodem titul. secus tamen est in alia muliere, que non esset meretrix secundum Paul. Castr. in dict. §. sed quod meretrici, nam licet dans non repetat, repetit tamen, & aufert ab ea fiscus leg. Lucius ff. de iure fisc. & glos. in leg. 2. Cod. de cond. ob turp. cau. Quod multum extollit

Ang. in dict. leg. 2. C. eodem contra mulieres habentes amasios a quibus extorquet iocalia aurea, & argentea, nam de his non possunt restari, aut disponere, quia fiscus aufert. Adde glosam in leg. eamque & ibi Cyn. C. de donat. ante nupt. & ita concludit Iason. in d. §. sed quod meretrici.

Trigesimo tertio quæro. An tutor possit vendere perlas, vel alia iocalia pupilli sine solemnitatibus requisitis? Maria. Soz. in consil. incipit. In causa Ioannis, & Alexandri versicul. Item ex prædictis, consult. 37 uit, quod non dicens clarum esse, Tutorem non posse solum sine decreto iudicis, & sine solemnitatibus statutorum vendere iocalia, vel perlas, vt est text. in leg. lex quæ Tutores C. de admin. tuto. & hoc ibi not. Bartol. de Salyc. quia sunt res, quæ seruando seruari possunt, ideo tutor illas alienare non potest leg. tutelā, & d. l. lex quæ tutores ff. de admin. tutor.

Trigesimo quarto quæro. Quid si peto margaritas, an debeam dicere numerum, vel pondus? Respondeo, 38 quod margaritis grossis, quæ venduntur ad numerum debet dici numerus leg. si quis. §. si linea margaritarum ff. de furt. Sed de margaritis minutis debet dici pondus, vel mensura. Ita dicit Bartol. in dict. §. si linea.

DE FERRO ET ARMIS.

Titulus Septimus.

S V M M A R I A.

- 1 **A** Rma unde dicta.
 2 *Armorum lata appellatione veniunt offensiva, & defensiva, sed de stricta appellatione veniunt offensiva, & sola ad offendendum parata.*
- 3 *Dentes non veniunt stricta appellatione Armorum.*
- 4 *Neque fustes, nec lapides, neque gladij ad panem incidendum, nec ad acuendum calamos.*
- 5 *Nisi animo offendendi parata sint.*
- 6 *Arma ad Castrj defensionem necessaria Castrj legato cedunt.*
- 7 *Suppelletilium appellatione non veniunt Arma.*
- 8 *Arma facere, retinere, vel vendere iure non licebat nisi deputatis à Principe & nu. 10. & 11.*
- 9 *Sed contrarium est de consuetudine.*
- 12 *Inimicis arma vendere non licet.*
- 13 *Ferre arma nemini licet de iure.*
- 14 *Pena Iuris est pecuniaria, & armorum amissio.*
- 15 *Limitatur in gladijs ad panem incidendum, & acuendum calamos.*
- 16 *Nisi animo offendendi ferantur.*
- 17 *Limitatur secundo in Privilegio, veluti publici officiales, Cubicularij Principis vel Augustæ, Equites, Milites, & Doctores.*
- 18 *Et qui expressam facultatem habent à potestatem habente.*
- 19 *Qui duas habet dignitates, quarum ob singulas, Vni arma ferre concedere possit, non vni tantum, sed duobus concedere poterit.*
- 20 *Mercatores in itinere arma ferre possunt.*
- 21 *Arma ferre subditi à Principe possunt compelli.*
- 22 *Statutum arma ferre sub pana generaliter prohibens comprehendit mascululum, & feminam.*
- 23 *Et Religiosos.*
- 24 *Et Forenses.*
- 25 *Et non patientes se inquiri à familia.*
- 26 *Et noctu ab ea fugientes.*
- 27 *In pana Statuti non incidunt inuenti sub porticu, vel stillicidio sua Domus.*
- 28 *Si porticus vel stillicidium Domui coheret, & non est in aperto vel publico.*
- 29 *Et qui redeunt à Bannitis fugandis vel occidendis.*
- 30 *Nisi post longum interuallum inuenti sint.*
- 31 *Et Itinerantes.*
- 32 *Et qui cum armis inuenti non sunt, si Statutum de inuentis laquatur.*
- 33 *Et inuenti sed non apprehensi.*
- 34 *Et portantes ea, quæ non veniunt stricta appellatione armorum.*

- 35 Captus propter arma sub cautione debet relaxari ab officiali.
- 36 Malus officialis tenetur actione iniuriarum ad pnam 50. aureorum.
- 37 Etiam si quis fideiussor coniunctus vel filius, vel similiter captus offeratur.
- 38 Et si capta est mulier stabitur eius iuratoria cautioni.
- 39 Ense penes quatuor inuentus in Terra propinquior condemnabitur.
- 40 Captus propter arma de alijs delictis inquiri potest iuxta qualitatem persone.
- 41 In condemnatione propter arma non requiritur processus, si Iudex de quolibet delicto Processum facere teneatur.
- 43 Offendere cum armis dicitur qui habet arma licet hijs non sit usus.
- 44 Offendere cum hominibus Armatis non dicitur qui offendit cum vno homine armato.
- 45 Offendens mulierem Cultro lanionis qua pena puniatur, si Statuto caueatur offendentem tali cultro esse occidendum, & alio statuto, quod offendens mulierem dimidium pene euadat, quam offendens masculum.

uentos cum armis quaestione 7. 8. 9. 10.

Quarto de quibusdam delictis cum armis quaestione 11. 12. & 13.

Primò quaro, Vnde dicantur arma, & quod veniat appellatione Armorum. Respondetur ad primum Ab armis idest ab humeris dicta esse secundum Ilderum libr. 16. Ethymolog. capitul. 5. quod eos se tegant, vel ab ijs pendeant, Aut secundum Varronem ab arcendo, quod ijs arceantur hostes. Ad secundum dic quod armorum appellatio largè, & strictè intelligitur, largè veniunt omnia ea quibus defendi & offendi possumus leg. armatorum, & leg. penultim. §. primo ff. de vi publ. §. armorum Institur. de interd. Azzo. in summa leg. vt armorum vsus libr. 11. sed strictè & propria significatione arma dicuntur ea, quæ ad offendendum parata sunt Ioann. Andr. In Clem. 1. in verbo arma de statu Monac. Alber. de statur. parte secunda quaestione 115. incip. Item quaeritur Angelus in lege si de pignore §. qui furem ff. de furt. & de Malef. in verbo vno stocco vbi Augustin. de Arimino in additionibus Roman. in leg. prima §. occisorum ff. ad Sillenia. Amod. de Castel. in Tractat. de Sindicatu in verbo inquirendo pro armis, Cornel. consil. 199. In hac consultatione libr. 4. Et ideo vbi armorum appellatio strictè sit accipienda, quemadmodum in statuto neque lorica neque alia, quæ ad offendendum parata sunt comprehenduntur secundum Doctores prædictos & Aret. in §. Recuperanda Institur. de interd. neque ea quæ ad aliud quam ad offendendum parata sint, licet ad offendendum sint apta, veluti dentes, quibus si quis aliquem

mor-

NVnc de ferro videndum est, & de ijs, quæ ex ferro fiunt. quæ nihil habent diuersum ab eo, quod de alijs Metalis hucusque diximus præter armorum materiam. Igitur de armis aliqua pertractabimus.

Primo de nomine ac definitione quaestione prima, & secunda.

Secundò de Armorum vsu quaest.

3. 4. 5. 6.

Tertiò de modo agendi circa in-

morderit non punietur p̄na offen-
 3 dentis armis, cum Arma non sint,
 sed pars corporis, & ita punietur,
 vt percutiens manu vacua leg. 1. ff.
 de Var. & extraord. cog. leg. cui
 dens ff. de Edilit. edic. Bartol. confi.
 108. statuto Castri cum supra adie-
 ctio similiter nec fustes neclapides
 4 comprahenduntur sub armis DD.
 qui supra, & Leazzar. in 8. clem. 1.
 & Felyn. in cap. quorumdam de Iu-
 8 dic. Neque gladioli ad incidendum
 panem, vel acuendos calamos para-
 ti Plat. in Rubr. C. de Fabricens. &
 in l. 1. C. vt arm. vsus libr. 1. neque
 ligones, secures, ceteraq; ista ad li-
 gna incidenda parata secundum
 5 DD. prædictos. Limitatur prædicta
 non habere locum si talia Instru-
 menta animo offendendi ferrerentur,
 Veluti si quis aceruum lapidum ad
 fenestram statuisset, vt inde Vito-
 res percuteret, Nam tunc talis pu-
 niretur æquæ ac si armis offendisset,
 vel saltem p̄na arbitraria Faber in
 §. penult. Institut. de Interd. Ang.
 in cons. liuotius cū supra deductis.

Secundò quæro, e conuersione
 arma sub aliquo alio nomine com-
 6 prahendantur Veluti Castri, vel su-
 pellectilis, ita vt horum aliquo le-
 gato, vel concessio arma ad offensio-
 nem Castri ibi posita licet non affi-
 xa legato vel concessione cedunt,
 quæ vero ad huiusmodi defensio-
 nem non sunt nō cedunt legato seu
 concessione leg. generaliter §. vxori
 ff. de vsufr. leg. quæ situm §. si quis
 ff. de fund. Instr. Ioan. Andr. in ad-
 dit. ad specul. de Iurisd. omn. Iud.
 versicul. quæ autem in fine & Bald.
 in l. 1. §. si quis colum. 7. de consti-
 Princ. Ias. in l. beneficium colum. 2.
 ff. de const. Princ. Anchar. & Butr.
 & Im. in cap. cum dilecti de donat.
 Oldr. consil. 189. Quo ad supellecti-
 lia arma non veniunt appellatione
 supellectilium, neque tali legato

vel concessione continentur Bart. in
 l. supellectili in princ. ff. de sup. leg.
 Aret. de Testam. in verbo Item reli-
 quit masseritias suas; Marf. in sua
 prat. crim. in §. & pro complemento
 versic. 2.

Tertio quæro, An liceat vnicui-
 que facere arma an habere, an eme-
 re, vel vendere. Respondetur, quod
 de Iure hijs tantum licebat, qui ad
 8 id a Principe deputati erant, qui fa-
 bricenses appellabantur, quibus plu-
 rima munera, & immunitates ob ta-
 le artificium erant concessa, de qui-
 bus totus est titulus C. de fabric. lib.
 11. vbi Azo. Bar. Plat. & alij, sed hoc
 odie non obseruatur, nec tales fa-
 bricenses sunt in vsu, & quilibet ad
 9 libitum fabricat arma, vt docet Bar.
 ibi eodē modo nec habere arma nec
 10 retinere illa eomi de Iure licebat,
 nisi hijs quibus a Principe permis-
 sum erat, sed in locis publicis pone-
 bantur Bart. in l. 1. ff. de vi pub. Nec
 11 emere nec vendere illa quilibet po-
 terat, sed hijs tantum quibus voluif-
 set Princeps permittere, sed hæc Iu-
 ris obseruatio non est in vsu, vt di-
 12 ximus supra, quod tamen limitatur
 in venditione, quæ infidelibus, vel
 Christiani nominis inimicis fiat,
 quoniam talis prohibitio semper vi-
 get, Et si quis ea vēdat inimicis, vel
 ad illos deferat punitur triplici p̄na.
 Prima, quod ipso facto sunt ex-
 comunicati. Secūda, quod Bona eo-
 rum ipsis auferuntur, & publican-
 tur. Tertia, quod capientium eos fer-
 ui sunt l. 2. C. quæ res exp. non deb.
 l. 1. vbi Plat. & alij C. de lit. & in cust.
 l. 12. c. ita quorūdam vbi Io. Andr. &
 Abb. 2. notab. & c. ad liberandum de
 Iudi. Alex. cons. 130. super eo, quod
 queritur lib. 7. Domin. de S. Gemin.
 consil. 35. Gens est infidelium lib. 2.
 Rationem assignant, quia ex ipsis
 armis inimici fortiores contra nos
 esse possent, & in prælijs victores.

Quar-

Quarto quæro, An liceat priuatis hominibus quibuslibet arma ferre: Responderetur, quod hoc est expresse, ac nouissime prohibitum per Justinianum in Auth. de armis. Ratio colligitur ex d. Auth. vt hominibus duplex supplicium auferatur, alterum quo se inuicem ledunt & aliquando in alterum quo a legibus ob ea delicta puniuntur. Pana vero qua plectuntur aduersantes tali Auth. est pecuniaria, & armorum amissio, vt per Bart. in l. 1. qu. 2. ff. de vi publ. glos. & DD. in Rubr. C. de fabric. & in leg. 1. Cod. vt arm. vsus lib. 11. & Archid. in cap. 1. 2. 3. quest. 2. & Caccialup. in leg. cunctos populos column. 83. Cod. de sum. Tri-
 15 nit. limitatur primo hæc dispositio, vt non comprehendat gladios ad panem incidendum, vel acuendos calamos, vel eos quibus ad alium vsum quam ad dimicandum utamur, vt dict. Authent. versicul. solos autem, & facit glos. in dict. Rubr. Cod. de fabric. & alij supra relati, quod tamen sublimatur, & decla-
 16 ratur dummodo non præcipue offendendi causa ferant, vel nimis magni gladij essent. Vnde id argui posset, quoniam tunc non aliter quam de armis iudicantur. Abb. in capit. lator de Homicid. & in cap. Ense de vita & honestat. Clericor. in quo consuetudo loci, & qualitas eorum, qui gladios ferunt inspicienda est argum. l. 1. §. expilatores ff. de... leg. cum satis §. caueant. ff. de agric. & cens. leg. quod si nolit §. assidua ff. de edilit. edic. Secundo limitatur
 17 vt procedat prohibitio in ijs quibus hoc ex priuilegio concessum est sine implicitè, siue explicitè. Implicitè sicut si quis dignitate aliquo decoratur, ob quam ferre arma liceat, veluti officiales publici leg. 3. §. final. ff. de offic. præf. vig. vel C. bicularij Principis vel Augustæ leg.

final. Cod. de præfat. sacr. cub. libr. 12. vel equites, aut milites, & alij similes Cod. vt armorum vsus libr. 11. vel Doctores aut Medici leg. Medicos, vbi Bartol. & Plat. Cod. de Profef. & med. lib. 10. & Alexand. in leg. 1. Cod. de dignit. lib. 12. siue actu legentes, siue aliter facultatem exercent Caccialup. de debit. fug. quaestione 5. principali versicul. 4. Marian. Socin. in Rub. de dilation. art. quaestione 17. fallent. 12. Explicitè veluti si expresse licentia ferendi aliqua arma concedatur vel à Principe vel ab eo, qui similem habeat authoritatem, Veluti Episcopè Bald. in dict. leg. 3. §. final. ff. de offi. præf. vig. Vel Comites cap. 1. §. ad palatium de pace tenend. In hoc autem sciendum est, quod si quis ob
 19 vnam dignitatem vni possit concedere facultatem ferendi arma, alteri vero ob alteram, vel aliud priuilegium, non vni tantum, sed duobus arma ferendi facultatem concedere poterit vt dixit alleg. 99. Comune Florentiæ sequitur Felyn. in capit. cum olim column. prima Ex. de re iud. Tertio limitatur vt non procedat prohibitio dictæ Auth. in Mercatoribus peregre proficiscentibus, & alijs extraneis prouincias peragrantibus vt cap. 1. §. Mercator de pace tenen. Plat. & alij in dict. leg. prima Cod. vt arm. vsus.

Quintò quæro, e conuerso an cogatur aliquis portare arma? Responderetur si Princeps id iubeat, vel alius potestatem habens tenentur subditi mandatis parere dominorum, Et ideo si iubeantur populi arma apprehendere, vt fit in bellis, vel armorum Tumultibus debet quilibet non legitime impeditus comparere armatus, vt iubetur vel ex-
 21 pediens eum, Plat. in leg. nullus C. de fabric. lib. 11. & leg. cursu C.

de Curs. pub. li. 12. Arma autem esse debent iuxta hominum qualitatem, & officium, vt dicit Bartol. in leg. liberti. versicul. dubitatur Cod. de oper. lib. Ias. in leg. stipulatio ista §. hi qui colum. 2. ff. de verbor. obligat.

- Sextò quèro. Stante statuto quod arma nemini portare liceat sub certa pœna, an omnes compræhendantur, vel aliqui sint exempti, Et qui. Respondetur, quod si statutum est generale compræhêdit omnes eos, quos vel verba ipsius, vel mens, vel ratio complectantur; Et eos facit exemptos, quos eiusdem statuti verba vel ratio ostendat immunes. C6-
 22 præhenduntur statuto Mulieres, quorum in hoc casu masculinum concipit femininum DD. in leg. si constante §. final. solut. matrimon. post Cyn. in leg. prima Cod. quæ sit Ion. consil. Ias. in leg. si quis id quod column. 2. versicul. & quanto ff. de Iuris. omn. Iud. Decius in leg. 2. column. 13. versicul. & idem in statuto ff. de regul. Iur. Secundò com-
 23 præhendunt etiam Religiosi, cap. nemo vbi not. quæstio. 3. Imola in Clerici §. ad hæc de vi. & honestat. Clericor. Mathes. in Clem. de stat. Monac. Tertio compræhenduntur
 24 forenses in Ciuitate commorantes Bartol. in leg. interdum §. licet ff. de public. DD. in leg. cunctos populos, vbi Caccialup. in dict. column. 25
 83. Cod. de summa Trinit. cum supra deductis. Quarto compræhenduntur, & pœna statuti committuntur ij, qui non patiuntur se à familia inquiri, licet arma non habeant argum. leg. 1. §. hoc autem Senatus ff. de seru. fug. & leg. diuus & leg. perquirendi Cod. eod. titul.
 26 Alber. de statut. part. 2. quæstion. 121. Item pone versicul. sed quid. Quintò compræhendunt illi, qui noctu à familia fugiunt licet arma

- non habeant secundum Bartol. in leg. 1. ff. de Recept. vbi ita concludit. Excluduntur vero, & statuti pœnam euadunt illi, qui cum armis ante statuto prohibitis inuenti sunt
 27 à familia sub porticu vel stillicidio domus suæ, vel in loco domum suarum adiacenti, quoniam talis locus dicitur priuatus, & priuati iuris, Ita dicit Tancredus in suo compendio in rub. 12. quæstio. 13. & Aret. de Malef. in versicul. fecit insultum versicul. quid, & quod notat Cepol. de seru. Urban. quæstio. 2. & in simili Bald. in leg. cetera §. hoc Senatus ff. de leg. primo. Quod declaratur procedere si porticus sit domui contiguus, & stillicidia super priuato solo consistant, secus
 28 vero si sint in loco aperto & publico, quoniam tunc non excusarentur a pœna secundum DD. præfatos. Secundò excluduntur qui redeunt ab occidendo Bannito, vel eo qui iure impune occidi possit, vel ab aliquo opere licito perpetrando, quod sine armis exerceri non possit, quoniam actu permisso, ea quoque permissa cêsentur, quæ sunt ad opus expediendum necessaria argu. leg. nec is, & leg. illud ff. de accus. leg. Aquilia, & ita determinat Neill. de Bannit. parte secunda quæstion. 48.
 30 quod tamen declaratur procedere nisi valdè longum interuallum post reditum a Bannitis intercesserit, nam tunc cessaret causa permissionis, vel exceptionis supradictæ arg. leg. contractus Cod. de fid. instrum. & an magnum vel paruum fuerit interuallum statui arbitrio Iudicis arg. leg. 1. in fine ff. de fur. delib. & ita dicit Angelus in dicto verbo vno flocco, versicul. quæro statutum.
 31 Tertio excluduntur ij qui sunt itinere, quemadmodum supra dixi de Mercatoribus in quarta quæstione in fine, & faciunt tradita per Ioan.

Joan. Andr. Paul. de Leaz. & Card. in Clem. 1. de stat. Monac. Quamò excluduntur, & euadunt panam statuti, qui cum armis à familia non
 32 sunt inuenti, si statuto caueatur inuentus cum armis in penam incidere, & ita pro quodam Perusino consultum Corn. consil. 20. Videtur in præfent. lib. 3. Quintò excluduntur
 33 inuenti, sed non apprehensi, quoniam ubi inuentio requiritur ea semper intelligitur cum apprehensione argum. leg. si barfatorem, & ibi DD. de fideiuss. Bartol. in leg. prima quaestione 3. ff. de acquirend. possess. Bald. in leg. item lapilli in fine ff. de rerum diuision. Nell. de Bannit. parte secunda quaestione 48. in fine, & licet Angel. & Imola sint contra Bartholum, opinio tamen Bartholi communis est, & cum ea transit Castren. Cuman. & Alexand. in dict. leg. 1. & Alexand. in leg. 3. §. Neratius column. final. ff. eodem titul. & Castren. in leg. si fullo ff. de cond. sine causa. Angel. in §. Reuerendissimos Auth. de Nupt. Alexand. consil. 216. Ponderatis libro 6. & ita seruat in practica secundum Amod. magnum praticum in Tractat. de Sindic. in verbo inquirendo pro armis column. 27. versicul. An autem. Sextò excluduntur ij, qui portant arma, quæ propriè sub armorum nomine non veniunt ex proportionem sermonis, de quibus supra diximus quaestione prima.

Septimo quæro, de modo agendi circa inuento cum armis. Et primo an captus possit cum fideiussione se præsentandi relaxari. Respondetur quod sic, alias tenetur officialis
 34 actione iniuriarum, secundum Angel. Fulg. & Iason. in leg. 1. ff. si quis in Ius voc. non ier. Caccialup. in leg. si vero §. qui pro rei qualitate ff. qui satisd. cog. Et tenetur idem

officialis ad penam quinquaginta aurerorum Bald. & Iason. in leg. 1. §. 1. ff. de in Ius voc. & ibi etiam
 37 Caccialup. Quod ampliatur etiam si captus dare velit coniunctum in fideiussione secundum Doctor. in dict. §. primo & extenditur etiam in filio qui nihil habet in Bonis, & velit pro Patre fideiubere, vt dicit notandum Caccial. ibid. Secundo ampliatur vt etiam similiter captus possit pro capto, & alter pro altero fideiubere Bartol. in leg. Romanus in fine ff. de Tut. & Cur. & Iason. in dict. leg. prima in principio column. secunda versicul. adde etiam ff. si quis in Ius voc. & Angel. de Malefic. in verbo pro quibus Antonius fideiussit versicul. quæro an vnus. Sed hoc declaratur procedere quando pena esset parua inspecta personarum conditione, alias esset suspicio de fuga, cum vterque deliquerit Imol. in leg. Reos in principio ff. de duobus Reis, & August. de Arim. in addit. ad Angel. in dict.
 38 loco. Tertio ampliatur in muliere quæ si non inuenerit fideiussione, stabitur ei iuratoria cautioni Bald. in leg. sed & sui ff. de in Ius voc. Felyn. in capit. legebatur de maior. & obedient. Matf. in sua Practica crim. §. pro complemento versicul. & scias column. quarta, quod intelligitur de muliere honestæ conditionis, & famæ August. ibid.

Octauo quæro, Ense in terra inuento apud quatuor, vel plures, an omnes sint condemnandi, vel vnus eorum vel nemo. Respondetur. Si
 39 gladius ille alicui propinquior erat, ille condemnabitur argum. leg. excipiantur ibi ad pedes homini ff. de his quibus vti indig. Si ab omnibus æquè distabit omnes condemnabuntur, sed vno soluente cæteri liberantur leg. 1. in fin. ff. qui decer. vel effud. ita voluit Gandyn. de Meles.

les. tit. de multis quaestio. versicul. Item pone, & Tancred. in Compendium Rubr. 12. quaestione 13. Sed Alber. de Rosat. de statut. parte secunda quaestio. 127. contrarium tenuit, & dixit neminem puniendum, quia non constat de delinquente, nec quisquam apparet, qui gladium portauerit, & statuta portantem arma puniri volunt, quae strictae, & vt sonant sunt intelligenda, & in dubio potius ad absolendum quam ad condemnandum ad Iura quae supradicti pro contraria parte allegant ipse respondet, Et Alberici sententiam sequor vti a quiozem.

40 Nono quarto, An contra inuentum cum Armis possit fieri de alio delicto inquisitio, & maior condemnatio, quam propter delationem armorum. Respondetur, quod sic, quoniam praesumptio est contra eum, quod arma portauerit animo nocendi Plat. in leg. 1. in fin. Cod. vt arm. vsus, Vnde si quis cum telo ambulauerit causa nocendi hominem punitur quasi occiderit leg. si is qui cum telo Cod. ad leg. Cornelianam de Sicar. Sed in hoc est consideranda qualitas personae. Si enim sit mitis, & quietae mentis non praesumitur, quod hoc fecerit causa delinquendi, sed potius casu, vt notat Archid. in capit. aut facta de pœnit. distinct. 1.

41 Decimo quarto, An in condemnando inuentum cum armis requiratur processus. Respondetur, quod non, sed sufficit praecipuum iudicis de soluenda pœna, quoniam hoc est de leuibus criminibus, in quibus non requiritur solemnitas Iuris Auth. nisi Breuiores Cod. de sent. exbre. recit. Castrens. in leg. ictus fistium in lectura florentina ff. de his qui not. infam. Angelus de Meles. titulo hac est quaedam inquisitio

column. 8. versicul. & praedicta:

42 Quod ampliatur etiam si statuto cetero ueatur, quod Iudex de omni delicto faciat processum, quoniam illud intelligitur de delictis grauibus, nõ de leuibus Bartol. in leg. leuia in fine ff. de accusat.

43 Vndecimo quarto, de delictis cum armis, & primo an gladium non extrahens, & offendens aliquem incidat in pœnam offendentis cum armis. Respondetur, quod sic, quia potuit audacius offendere, & offensus timidius se defendere. Et quia dicitur factus iniustus cum armis, quãdo quis potuit ea assumere leg. idem est §. armis cum vbi notatis, & leg. 3. §. si quis visis armis, & leg. 1. §. qui armati vbi Angel. ff. de vi, & vi arm. Alber. de statuto parte 2. quaestione 35. Angel. vbi supra in verbo & dicitur Tertius armatus in principio Alexand. consil. 99. quoniam per exc. volum. 3. Iason. in leg. 2. in 2. notab. de transact.

44 Duodecimo quarto, An insultans cum homine armato committat pœnam irrogatam insultanti cum hominibus armatis. Respondetur, quod non, quia non est eadem ratio, nam grauior est iniuria, quae fit a pluribus leg. si plures serui ff. de iniur. Et ita voluit Valat. in leg. iubemus §. sin autem Cod. ad Trebell. & Alexand. in leg. Gallus §. quod si ff. de lib. & posth. Neque obstat leg. 2. homines versicul. sed si vnus ff. de vi bon. rapt. quia illi respondet Alexand. loco praallegato.

Decimo tertio quarto, Statuto cauetur, quod offendens cultro lationis pœna capitis puniatur. Alio statuto cauetur, quod offendens faminam puniatur pœna dimidia minori, quam offendens masculum, quidam offendit faminam tali cultro,

tro, qua p̄na sit puniendus. Respondetur, secundum Caccial. in leg. omnes populi ff. de Iustit. & Iur. quātionē 5. principali verlicul. vndecimo quāritur, vbi hoc ad partes examinat, & concludit, quod p̄na capitis talis percuciens sit puniendus, cum p̄na illa sit indiuisibilis, & si tota deleteretur, vt

volebat Collateralis, de quo Caccial. ibi delictum remansisset impunitum. Subdit tamen, quod p̄na arbitraria esset puniendus, idest grauiori ratione instrumenti, leuiori ratione personæ offēse, & ita æquius videretur, & minus receditur à prædictis statutis argum. leg. final. ff. ad exhiben.

DE SALINIS.

Titulus Octauus.

S V M M A R I A.

1 Sal ad vitam maxime necessarium. 2 Dictum vel à saliendo, quod in igne exiliat vel a Salo & Sole, quod ex aqua maris per calorem fiat. 3 Vel est natium, quod in terra nascitur, & effoditur vel factium, quod fit ex aqua maris vel balnei vel fluenti vt in Germania vel putei vt in agro nostro Volaterrano. 4 Est coloris purpurei, ruffi, crocei, lucidi, nigri, candidi, candidum optimum, Ideo Volaterranum, quia omnium candidissimum. 5 Sal natium est sub genere metallorum, factium non est. 6 Salina sunt loca vbi sal fit vel nascitur. 7 Muris dicta ab aqua maris, nos corrupto vocabulo Moias appellamus. 8 Sed quo ad ius fisci, & dominium aqua salsa idem ius quod de metallis. 9 Salinaria sunt tributa salis facien-	di vel emendi vel vendendi causa data. 10 Salinarum inuentor Ancus Martius fuisse dicitur. 11 Que sunt in fundo fisci spectant ad Principem. 12 Que in fundo vniuersitatis ad vniuersitatem. 13 Que in fundo Ecclesia ad Ecclesiam. 14 In fundo priuato ad dominum priuatum. 15 Nisi consuetudo sit in contrarium. 16 In fundo Emphiteotico ad Emphiteotam. 17 In feudali ad feudatarium. 18 In usufructuario ad usufructuarium. 19 In dotali ad maritum. 20 In alieno natium sal ad inuentorem factium ad dominum fundi. 21 Salina Principis ab ipso priuatis concedi possunt. 22 Salinis concessis a Principe veniunt ille que spectant ad Principem. 23 Fructuum, reddituum vel prouentuum.

- num concessione facta comprehenduntur salina.
- 24 Salinarum usufructu relicto comprehenditur sal, quod ibi factum inuenitur nisi sit ad vendendum destinatum.
- 25 Salis nativi decima vna fisco debetur altera domino salinarum.
- 26 Factiui octava pars fisco.
- 27 Consuetudo in his prefertur.
- 28 Sal ex aqua maris a quocunque de iure fieri potest.
- 29 Sal a quocunque vendi non potest.
- 30 Sed tantum qui conduxit vel habet salinas.
- 31 Vendentis, qui vendere non potuit pena applicatur domino, vel conductori salinarum.
- 32 Vendere prohibitus in territorio poterit vendere in loco recommendato.
- 33 Pluribus socijs concessis salinis, haeres vnus in portione defuncti succedit.
- 34 Vendens hostibus sal iure civili pena capitis, & publicationis bonorum punitur: Canonico publicationis & excommunicationis.
- 35 Nemo priuatus excusare se potest a salis distributione accipienda.
- 36 Obligatus accipere sal sub pena statutorum intelligitur de tunc vigentibus, & non de postea editis.
- 37 Sal Religiosis quotannis concedi solitum auferri ipsis non potest sine iusta causa.
- 38 Per territorium alienum sal traducere non est prohibitum.
- 39 Prohibitus conducere sal in territorium non prohibetur inde cum sale transire.
- 40 Priuilegium competens domino salinarum non soluendi vectigalia non extenditur ad emptorem salinarum ad Gabellas ordinarias sed ad extraordinarias tantum.
- 41 Vendens Gabellam salis, si sal emat ad Gabellam ipsius non tenetur.
- 42 Commune Volaterrarum non potest agere contra Episcopum, ad medietatem Doganae salis nisi doceat de iure suo.
- 43 Vene salinarum Volaterrarum erant olim in dominio priuatorum.
- 44 Priuati illi antiqui dominio possunt agere contra Episcopum nulla prescriptione obstante.
- 45 Agens contra Episcopum si possidet rei vendicatione si non possidet petat se non impediri.
- 46 Si ius quod habet Episcopus pendet à iure communitatis priuati nullum ius habent contra Episcopum.

Post metalla Salis materia se offert, quae dicitur a Plinio lib. 3. cap. 6. Elementum adeo necessarium, ut sine ipso vita huma-

na vix persistere queat: pulmentis enim, saporem appetitum excitat, & auiditatem edendi preparat ut dicit Isidor. Ethymolog. libr. 17. cap. 2.

Primò igitur quæro. Vnde dicatur sal? Respondet Hysid. in dicto capit. 11. quod quidam dictum putant, quod in igne exiliat, fugit enim ignem cum sit igneus, ut etiam dicit Plin. in dicto lib. 31. capit. 8. in princip. sed naturam sequitur, quia ignis, & aqua inter se inimica sunt. Alij sal a salo, & sole vocatum existimant, nam ex aqua maris sponte gignitur spuma in extremis littoribus, vel scopulis derelicta, & sole decocta secundum Hysid. in eodem loco.

Secundò quæro. Quot sint salis genera? Respondeo esse duo, Aut enim sal natium est, aut factitium; Natium, ut in Arabia, vbi sunt montes nativi salis, quod ferro ceditur, ut lapis renascens, tanta alicubi duritiei, ut muros, domosque ex illo edificent: Sed & flumina densantur in salamnereliquo sub gelu

fluen-

fluente, alibi quoque detractis arenis colligitur, cum luna noctibus hammoniacus sub arenis inuenitur, vt Plin. lib. 3 l. capit. 7. & lib. 5. capit. 5. Hyfid. loco præallegato. & Raphaël Volaterranus libr. 27. cap. 2. vbi dicit, quod natium efficaciū & secundum Dioscoridem Factitium fit ex aqua falsa: Sunt enim, vt dicit Hyfid. & lacus & flumina, & putei, ex quibus hauritur, dehinc in salinis congestum sole siccat. Dicit etiam Albert. Magnus libr. 2. capit. 16. quod in Germania in loco, qui dicitur Gelymon fluit aqua falsa, quæ decocta reddit sal subtile albiſſimum, & delectabile plus cæteris salibus. In Cahonia, vt dicunt Plin. & Volaterranus excoquant aquam fontanam, refrigerandoque sal faciunt terete, & non candidum. Reperiuntur etiam, vt dicit Michael Sauonarola libr. 2. de Balne. cap. 4. fontes, & putei in pluribus partibus Germaniæ, & ex decoctione illius aquæ sal conficitur; Dicit etiam Bartol. Veron. in leg. inter publica §. publica quaestione 3. ff. de verborum significat. in Ciuitate Parmæ reperiri salinas in quibusdam puteis priuatis. In agro nostro Volaterrano præstantissimum, & candidissimum omnium fit toti Florentino Dominio suppeditans, hauritur aqua ex puteis altissimis, & in plumbeis lebetibus paulatim coquitur, donec condensatur, & fit sal omnium præstantissimum, & candidissimum, & copię tam abundantis, vt Herrurię totius dominium atq; Prouinciæ satis superque sufficiat, vt dicit Volaterranus loco præallegato.

Tertio quæro. An in natura, & colore sint salis differentiæ. Dicit Hyfid. eodem loco, quod sic, nam alibi suauis, alibi salissimum est: Sūt etiam in colore differentiæ. Memphiticum ruffum est; In parte qua-

dam Sicilia, vt Ethna mons est purpureum; In eadem Sicilia in Pachyno splendidum, & lucidum, vt in margines reddat; In Cappadocia croceum effoditur, vt etiam dicit Plin. in dict. capit. 7. subdens, quod suauissimum, omniumque candidissimum Tarentinum est, sed præstantissimum omnium est Volaterranum, sic etiam dicente Raphael nostro Volaterrano, candidius Tarentinum, candidissimum Volaterranum.

Quarto quæro. An sal comprehendatur inter lapidicinas, & metalla? Respondeo, quod aut loquimur de nativo, aut de factitio. Si de nativo, vt illud esse dicunt, quod est in Arabia, in qua sunt montes natui salis, in quibus ferro ceditur, sicut lapis renascens, vt dixi supra quaestione 2. dico, quod inter lapidicinas continetur, cum lapidicinarum instar cedatur, & renascatur, vt dicit Plin. lib. 3 l. capit. 8. vbi subdit, quod in Cappadocia cedatur specularium lapidum modo pãdus magnum glebis, quas micas appellant. Caras oppido Arabiæ, muros, domosque massis salis faciunt aqua ferruminantes; Et sic lapidicinarum appellatione venit, cum utilis sit, & renascatur leg. diuortio. §. si vir in fundo ff. solut. matrimon. & ibi Paul. de Castr. & Doct. in leg. 3. §. final. cum leg. sequ. ff. de rebus eorum. Et inter metalla huiusmodi species salis natui connumeratur, vt not. Albert. de Rosat. in dict. leg. 3. §. final. & notat. Bartol. Veron. in d. §. publica quaestione. §. si vero queritur de sale factitio, quod fit ex aqua falsa Alber. Mag. li. 3. Meteor. Et hanc speciem salis nõ puto comprehendendi, quia fit ex diuerso elemento, videlicet ex aqua alijs commixtis, vt per Alb. Mag. in loc. præalleg.

Sexto quæro. Quid sint salinæ? Dicas secundum Bartol. Veron. in

dict. leg. inter publica, §. publica
 quæstione 1. ff. de verborum signifi-
 cat. quod sunt loca, in quibus sal na-
 scitur, si nascitur ex monte. Vel di-
 cas, quod sunt loca, in quibus est a-
 qua ex qua fit sal. & probatur in leg.
 6 forma §. salinæ ff. de censibus, quæ
 loca Volaterrani moias appellant,
 corrupto fortè vocabulo à muria,
 de quo Plin. dict. cap. 7. dicit, quod
 in Hispania hauriunt aquam mu-
 ria appellantes, & in capit. 8. dicit
 muria, siue illa falsugo, muria nam-
 que dicitur, ac deducitur à mari, est
 enim aqua falsamentorum, & pla-
 cet Raphaeli Volater. in dict. capit.
 A muria igitur moiam dictam pu-
 7 tauerim, vel fortè dicta est ab har-
 braica ditione, mayn, quæ aquam
 significat apud latinos quasi aqua
 falsa, vel sal aqueum.

Sexto quæro. An quæ dicuntur
 in metallis militent in salinis? Re-
 spondeo, quod si loquimur de sale
 natiuo, vt dixi supra quæst. proxima,
 Dico, quod sic ex identitate ratio-
 nis per notat. in leg. quosdam, &
 leg. cuncti Cod. de metall. & met.
 libr. 1. quæ loquuntur de venis sa-
 xorum, & marmorum & alia leges
 de metallis, ex quo patet, quod ideo
 ponuntur ibi, quia idem iuris sit in
 ipsis, quod in metallis, vt dicit Paul.
 de Castr. in consil. 178. fundamen-
 tum præfati domini Vicarij, & sen-
 tit Azzo. in summa Cod. de metall.
 & met. & dixi supra tit. proximo
 quæst. 17. Si vero quærimus de sale,
 quod fit ex aqua, & tunc, aut quæri-
 mus an idem ius sit in ipsis, quod in
 8 metallis, & lapidicinis, quod domi-
 nium aquæ falsæ. Et dico, quod sic,
 vt l. magis puto in princip. ff. de te-
 bus eorum, & not. Roman. in dict.
 §. si vir in fundo, Aut quarritur, An
 aliquid ex ipsis debeat fisco, Et
 dico, quod sic, vt dict. leg. inter pu-
 blica §. publica ff. de verborum si-
 gnificat. iuncta glo. Et not. ibi Barr.

Veron. in 3. not. & Card. Alexand.
 in cap. 1. Quæ sint Regal. & dicam
 infra quæst. 26.

Septimo quæro. Quæ dicantur
 salinaria? Respondeo. sc. cūdum In-
 nocen. in capit. super quibusdam §.
 præterea de verborum significat. &
 refert Bartol. Veron. in dict. §. pu-
 blica quæstione 2. quod dicuntur
 9 illæ solutiones, vel tributa, quæ dan-
 tur pro facultate & auctoritate ac-
 quitenda salis emendi, vel venden-
 di, & hoc modo accipitur in dict. §.
 præterea. Vel dicas secundum Ho-
 sti. & Ant. de Butr. ibi quod salina-
 ria dicuntur domus, vbi conserua-
 tur sal ad vendendum à præpositis
 illius officij, ita vt alius non audeat
 emere, vel vendere vt dicit Bartol.
 Veron. in quæst. 2.

Octauo quæro. Quis salinas in-
 stituerit? Respondeo, secundum
 10 Plin. libr. 31. capit. 7. Ancum Mar-
 tium primum salinas instituisse, qui
 etiam dedit populo congiarium sa-
 lis modiorum sex millium, vt etiam
 dicit Conciuis meus in præalleg. c.

Nono quæro, Ad quem perti-
 neant salinæ? Respondeo, quod
 si sunt in fundo pertinent ad fi-
 scum, vel ad Principem, ipsæ etiam
 ad fiscum pertinent, vel ad Princi-
 pem, in cuius fundo sunt dict. cap. 1.
 Quæ sint Regal. quem textum ita
 intelligit. Roman. in dict. leg. diuor-
 tio. §. si vir in fundo ff. solut. matri-
 mon. & not. Bartol. Veron. in dict.
 leg. inter publica §. publica in 3. no-
 tar. & de istis nulla est dubitatio, se-
 cundum ipsum, & idem not. Card.
 Alexand. in dict. capit. 1. & allegat
 textum in leg. 1. §. 1. ff. quod cuius-
 que vni. nom.

Decimo quæro. Ad quem spe-
 ctet redditus salinarum? Et quod ex
 eis solui debeat? Dico salinarum red-
 ditum esse de regalibus cap. 1. Quæ
 sint rega. & debetur fisco, vt ibi est
 textus, quod intell. Bartol. Ve-
 ron.

don. in lege inter publica §. publica in 3. not. ff. de verborum significat. non modo de salinis publicis, de quibus nulla est dubitatio leg. 1. in princip. ff. quod cuiusque vniu. nom. sed etiam de salinis priuatis, quæ sunt priuatorum, licet enim illæ sint priuatorum, tamen vectigal quod ex eis fisco debetur & soluitur est publicum, & regale, vt dicit §. publica, & dicit. cap. 1. Quæ sint regal. quia ibi loquitur de redditu salinarum, non autem de ipsis salinis, vt patet ex textu dicit. cap. 1. ibi Piscationum redditus, & salinarum; Nam proprietates omnium salinarum non spectat ad Principem, quia salinæ possunt esse etiam in dominio priuatorum, vt est casus in dicit. leg. magis puto in princip. ff. de rebus eorum. Et illud, quod fisco soluitur ex salinis dicitur vectigal publicum, & salinarum, vt est text. cum glos. in cap. super quibusdam §. præterea de verborum significat. dicuntur etiam portoria l. 3. Cod. de vectigal. & notat glos. in d. §. præterea. Ita dicit Bart. Veron. in d. 3. not.

Vndecimo quæro. Quid de salinis quæ sunt in fundis vniuersitatis, an ad ipsam spectent? Respondeo, quod sunt illius vniuersitatis in cuius fundo reperiuntur ad hoc leg. 1. §. 1. ff. quod cuiusque vniu. nom. & quod notat Accurs. in dicit. leg. inter publica §. publica. Habet enim vniuersitas bona non solum quo ad honorem, sed etiam quo ad utilitatē, vt not. Ioan. de Plat. in leg. 1. Cod. de du. præ. vrb. lib. 12.

Duodecimo quæro. Quid si in fundo vel loco Ecclesiæ inueniantur salinæ. Respondeo, quod pertinent ad Ecclesiam in cuius fundo inueniuntur, quia aqua est pars fundi leg. aquam. Cod. de seru. & aqua, & ecclesia est domina fundi leg. final. C. de sac. Eccles. & salinæ sunt

domini fundi, vt dicit Ioann. de Plat. in leg. 1. Cod. de Thesau. Ergo sunt Ecclesiæ, & quia de thesauro inuento in fundo Ecclesiæ pertinet portio ad ipsam Ecclesiam, vt notat Iac. Aluar. & Card. Alexand. in d. c. 1. quæ sint Regal.

Decimo tertio quæro. Quid de salinis quæ inueniuntur in fundis priuatorum, An pertineant ad priuatum, in cuius fundo inueniuntur, An ad fiscum, Et videtur prima facie dicendum, quod spectent ad fiscum, licet inuenta sint in fundis priuati, quia salinæ connumerantur inter Regalia, quæ solum fisco competunt c. 1. quæ sint Regal. ibi piscationum redditus, & salinarum, pro hoc etiam textus in l. 1. §. 1. ff. quod cuiusque vniu. nom. leg. inter publica §. publica ff. de verb. sign. & ita quidam consuluerunt, vt dicit dicit. Bartol. Veron. in dicit. §. publica quæstion. tertia. Sed contrarium

14 dico quod immo pertinent ad priuatum, & in priuatorum dominio sunt, in cuius fundo inuenta sunt; Probatur primo per l. magis puto in princ. ff. de reb. eor. ibi, sed si salinas pupillus habeat idem erit dicendum, vt alienari non possint sine decreto: Et sic probatur textus, quod salinæ possunt esse in patrimonio pupilli, & sic priuati. Secundo per text. in leg. diuortio §. si vir in fundo ff. soluto matrimon. iuncta glosa in verbo alterius, vbi glosa dicit vel salinarum. Tertio facit textus in leg. generali §. vxori ff. de vsufr. leg. vbi maritus reliquit vxori vsufructum salinarum. Quarto text. in leg. forma §. salinæ ff. de cens. vbi dicitur, quod si quæ sunt salinæ in prædijs; & ipsæ in censum referende sunt. Quinto tenet Roman. in d. leg. diuortio. §. si vir in fundo, dicens ita se consuluisse apud Volaterranos in ardua quæstione, &

quod ita fuit obtentum, & sequitur Bartol. Veron. in dict. quaestione 3. referens idem tenere Alber. de Rosat. in dict. leg. forma §. salinæ. Et opinionem Roma. tenet Aret. in dict. §. si vir in fundo, dicens, quod per illam glos. ibi vel salinarum dominus suus refert consuluisse, quod si aqua falsa sint in loco priuati ex qua possint fieri salinæ istæ pertinent ad dominum fundi, & ad ipsum pertinet perceptio salinarum per text. cū glos. in leg. 3. §. final. cum leg. sequ. ff. de rebus eorum, quam opinionem sequitur etiam Alexand. & Philippus Lucensis in dict. §. si vir in fundo, pro qua est textus in leg. magis puto in princip. ff. de rebus eorum & quod fructus salinarum in locis priuatis pertinent ad dominum loci, sed si est in loco publico pertinent ad Principem, & sic dicit Roma. consuluisse apud Ciuitatem Volaterranam. Eandem conclusionem tenet Florian. in leg. æquissimum §. item si fundum ff. de usufr. quem refert, & sequitur Dominus Iacobinus de Sancto Georgio in sua Pract. feud. in verb. & cum argentifodinis, & salinis, vbi allegando Florian. in dict. §. item si fundum concludit, quod salinæ inuentæ in fundis priuatarum personarum sunt domini fundi, inuentæ in fundis publicis, sunt filci: Et dicit, quod hæc opinio si videtur verior, quam etiam tenet Ioann. de Plat. in leg. 1. Cod. de Thesau. lib. 10. & Card. Alexan. in dict. cap. 1. quæ sint regal. in verb. salinarum colum. 5. Non obstat textus in dict. cap. 1. quia loquitur de salinis publicis, vt dicit Roman. in dict. §. si vir in fundo, & ibi refert, & sequitur Alexand. & Philippus Lucensis. Non obstat textus in dict. §. publica. & in dict. leg. 1. §. 1. ff. quod cuius vniu. nom. quia loquuntur de vectigali, quod ex salinis soluitur si-

co, nam tale vectigal est de Regalibus, vt dicitur in cap. 1. quæ sint Regal. loquitur enim ibi textus de redditu salinarum, non de ipsis salinis, vt patet ibi piscationum redditus, vel salinarum, vt dicit Bartol. Veron. in dict. §. publica in 3. not. Et prædicta conclusio procedit, nisi consuetudo sit in contrarium, quia in istis etiam attenditur consuetudo secundum Andr. de Ifern. in d. c. 1. vt dicit ibi Card. Alexand. Idemque notat Bartol. Veron. in dict. §. publica in 3. not.

Decimo quarto quæro. Quid si in fundo Emphyteotico inueniantur salinæ. An erunt directi domini, An Emphyteota? Respondeo, quod Emphyteota per text. in leg. item si fundi, & quod ibi not. Alber. de Rosat. de metallis, quod spectent ad Emphyteotam ff. de usufruct. Et per id quod not. in leg. diuortio §. si vir in fundo ff. solut. matrimon. Et, quia cum Emphyteota habeat vile dominium §. adeo cum ibi not. Instir. loca. omnis utilitas ad eum pertinet.

Decimo quinto quæro. Quid si in fundo feudali inueniuntur, An ad feudatarium, vel ad superiores spectent? Respondeo, quod ad feudatarium, quia cum feudatarius habeat vile dominium cap. 1. §. rei autem de inuest. de re alien. fact. & not. in cap. 1. de cap. Corrad. Quæcunque enim commoditas redditus siue proventus ad eum spectat, & salinæ inter redditus computantur c. 1. Quæ sint Regal. Ergo ad ipsam spectant.

Decimo sexto quæro. Quid de salinis quæ sunt in fundo Usufructuarii? Respondeo, quod utilitas spectat ad usufructuarium siue tempore constituti usufructus sint ibi salinæ leg. item si fundi §. 1. ff. de usufruct. quia quicquid in fundo nascitur,

scitur, & quicquid inde percipi potest ipsius fructus est, ut ibi dicitur; Sive etiam postea inueniantur, sal inde percipitur, tum est usufructuarius, & ipsius fructus, cum totius agri non partium relictus sit usufructus ut ead. leg. §. sed si metalla cum ibi not. & in leg. generali §. vxoriff. de usufr. leg.

Decimo septimo quæro. Quid si in fundo dotati inueniuntur salinæ; an spectent ad maritum? Respondeo, quod sic leg. diuortio §. si vir in fundo ff. solut. matrimon. vbi dicitur maritum habere vsum fructum aurifodinarum, lapidicinarum, & cuiuslibet alterius materiæ, quæ sunt, vel reperiuntur in fundo ut salinarum, ut dicit glos. & sequuntur Doctor. Roma. & alij.

Decimo octauo quæro. Quid si quis in alieno fundo inuenit salinas, an sint inuentoris, an Domini fundi? Respondeo, quod aut inuenitur sal natuum, quod ceditur ut lapis, aut factitium ex aqua. Primo casu si inuenitur natuum dico, quod efficitur inuentoris, quia licet in alieno perquirere lapidicinas, coeres, metalla, & huiusmodi quæ conceduntur inuentori propter publicam utilitatem, & quia magno parantur sumptu. Dari tamen debet decima domino fundi l. quosdam, & l. cuncti C. de metall. & mer. lib. 11. & idem ius est in ipsis quod in lapidicinis, & metallis ut dixi supra q. 7. Secundo casu si inuenitur aqua falsa, ista non sit inuentoris, ut dicit Ioa. de Plat. in l. 1. vers. si quis autem C. de Thesau. lib. 10. vbi dicit, quod si quis inuenit in alieno aquam falsam, ex qua fit sal non propterea ei debetur medietas ucri istius salis sicut debetur medietas thesauri, quia aqua est pars fundi l. si is qui in puteum ff. quod vi, aut clam quod secus est in thesauro l.

nupquam §. thesauros ff. de acquir. rerum domin. Opinione Ioann. de Plat. sequitur Marianus Sozzinus in Rubr. de caus. possess. & propr. in materia thesauri in §. questione versic. l. duodecimus casus.

Decimo nono quæro, An salinæ concedi, vel locari possint per Principem; Respondeo, quod possunt; licet enim redditus salinarum sit ex illis quæ reseruantur Principi capit. 1. quæ sint Regal. cap. super quibusdam §. præterea de verborum significat. leg. si quis Cod. de ve. sig. Cōcedi tamen, & locari simpliciter possunt a Principe dict. §. præterea, & dict. leg. si quis, & leg. sed & hi. §. qui salinas ff. de publica. Et in concessione facta a Principe ad lōgum tempus transit vtile dominium, quia per locationem, ad longum tempus ius in re transfertur leg. 1. §. final. cum leg. sequent. ff. si ag. ve. sig. vel emph. per. Ita concludit dominus Philippus Decius in conf. 292. & pro tenui facultate in princip. in quo pro Ciuitate Volaterrana consuluit, quod salinæ spectent ad Ciuitatem, seu ad Comunitatem eo iure quo ante submissionem pertinebant; In qua causa ipse etiam consuluit, & consilium Decij est subscriptio consilij mei, in quo conclusi quod censeretur concessum omne ius salinarum, cum dicatur quod conceduntur salinæ, & opus salinarum eo modo quo antea pertinebant, ut etiam concludit Philippus Decius in d. consil.

Vigesimo quæro. Quid si Princeps concedit castrum cum salinis & omnibus iuribus suis, quæ salinæ veniant in concessione? Respondeo, quod solum salinæ pertinentes ad Principem. Salinæ vero quæ sunt, vel inueniuntur in fundis priuatarum personarum non veniunt in

concessionē, quia istæ non pertinent ad Principem, sed sunt dominifundi, vt determinat Dominus Iacob. de Sancto Georgio in sua Pract. fæudo. in verb. & cum argentifodinis, & salinis. Comprobatur conclusio per notat. per Bald. in capitul. 1. versicul. modo e contra de capit. qui cur. vend. vbi concludit, quod in concessione castri cum iuribus, & pertinentijs suis non veniunt molendina priuatarum personarum, sed illa quæ ad castrum, & Principem spectant, & sequitur Cornel. in consil. 321. in 4. dubio libr. 4. Et facit, quod notat Alexand. consil. 35. Volu.

4.

Vigesimo primo quæro. Princeps concessit quædam regalia, & omnia emolumenta fructuum reddituum, & prouentuum; an comprehendantur redditus salinarum?
 23 Paul. Castr. in consil. 63. incip. Quod dicti redditus in nouiter impressis consuluit, quod sic; Primo, quia dicta verba in concessione apposita, scilicet, emolumenta fructuum, reddituum, & prouentuum sunt adeo generalia, quod omnia comprehendunt etiam salis, & salinarum, vt leg. usufructu legato ff. de usufruct. leg. Et quod notat glosa in leg. frugem, & in leg. fructus ff. de verborum signification. Secundo, quia specificatis quibusdam regalibus, & quæ non consueverunt cum vniuersitate transire, vt inero imperio & pedagogijs, & similibus: Et subiecta clausula generali quæcunque alia quocunque nomine censeantur veniunt omnia alia æqualia, similia, vel maiora expressis capitul. sedes de restitut. capitul. qui ad agendum de procur. libr. 7. & leg. sed si quis §. quæsitum ff. si quis caut. & quod ibi notat. Igitur non

debet ob stare, quod redditus salinarum sit de regalibus, quia & alia quamplura sunt in Tit. Quæ sint regal. quæ fuerunt in concessione specificata, nec est maior ratio prohibitionis in redditu salinarum quam in alijs leg. 1. ff. de font. leg. 3. ff. de iniust. rupt. post princip. & leg. illud ff. ad leg. aquil. cum sim.

Vigesimo secundo quæro. Quid si relictus est usufructus salinarum, an sal quod ibi est tempore constitutioni usufructus cedat usufructuario? Respondeo, quod aut sal erat ibi causa vendendi, & tunc non pertinet ad usufructuarium; aut non erat ibi causa vendendi, & cedit usufructuario leg. generali. §. vxor ff. de usufruct. legat. & §. item quasi & ibi per Bartol. qui dicit; quod ideo non debetur venale sal, quia testator limitauit, & restrinxit se ad illud quod est in loco, & venale non censetur esse in loco. Si igitur testator reliquisset simpliciter usufructum omnium rerum suarum tunc cederet venale, & non venale, vt dicit ibi Bartol. qui inducit illum textum ad legatum factum vxori de omnibus quæ sunt in domo, vt non veniat frumentum, quod ibi erat causa vendendi.

Vigesimo tertio quæro, An de salinis soluantur decimæ?
 25 Respondeo, quod aut quarimus de salinis quæ ceduntur, aut lapidicinæ, de quibus dixi supra & in istis puto quod sic, quia ex lapidicinis soluantur decimæ vna domino fundi, alia fisco, si in priuato, & alterius quam fodientis: Si in proprio fodientis vna fisco soluitur, si in publicis locis vel fisci duæ decimæ fisco soluantur leg. cuncti, & ibi notat Bartol. & Io. de Plat. quod in lapidibus soluitur deci-

decima fisco. Cod. de metall. & met. libr. 11. Et dixi supra libr. 1. in Tit. de metalla. quaestione 33. Si vero quaeritur an soluantur de sale, quod fit ex aqua, & hoc casu si referimus glosam positam in dict. leg. inter publica §. pub. in verb. metallorum, gl. dicit de quibus decima fisco debetur leg. cuncti allegata etiam referendo ad salinas erit decima.

26 Si vero non referimus nisi ad metalla super quo verbo est posita glossa, vectigal quod soluitur ex salinis erit octava pars leg. ex praestatione Cod. de vectigal. quam etiam ibi glos. super verbo venalium allegat, & notat Ioann. Bertacch. Firma, in Tract. Gabell. in prima parte in princip. Sed puto in his attendendum esse consuetudinem, ut

27 in materia nostra dicunt Bartol. Veron. in dict. §. publica & Cardin. Alexand. in dict. capitul. 1. Quae sint regal.

Vigesimo quarto quaro. An possit accipi aqua maris, & fieri 28 sal, & sal fit facientis? Respondeo, quod sic; Ita dicit Bald. in leg. item lapilli in princip. ff. de rerum diuision. quia licet, ut ipse dicit mare occupari non possit aliquid tamen ex eo est occupabile, ut aqua ex qua fit sal, quia tunc sal est occupantis, & facientis.

Vigesimo quinto quaro. An sit licitum unicuique vendere sal? Bartol. Veron. in dict. §. publica in 4. quaestione dicit, quod non ut leg. si quis Cod. de vectig. 29 comm. & capit. super quibusdam. §. praeterea de verborum significat. & ibi hoc notat Innoc. in verb. salinaria, qui dicit, quod est notandum, quia nusquam alibi inuenies prohibitum emere, vel vendere sal, ut leg. 3. & leg. vniuersi Cod. de vectig. & comm. & l. 2. & 3. Cod. nou. vectig. imp. non poss. nisi es-

set consuetudo in contrarium, cuius initij memoria non existeret tunc enim secus esset dict. §. praeterea. Et praefatus Bartol. in 3. not. dicit, quod cum salinae possint esse in dominio priuatorum, ut leg. magis puto in princip. ff. de rebus eorum videtur, quod etiam priuatus possit de iure vendere sal, quando salinae sunt in eius priuato dominio, sed in hoc dicit Dominus Bartol. Veron. quod attenditur consuetudo secundum Andr. de Itern. & lac. Aluar. in capit. 1. Quae sint regal. & idem dicit Cardin. Alexand. in dict. capit. 1.

Vigesimo sexto quaro. An vendentes sal ad minutum admittantur ad dignitates? Accurs. in leg. ne quis Cod. de dignit. libr. 12. dicit, quod non, & ibi sequuntur Bartol. & Ioan. de Plat. qui dicunt quod exercentes artes vilissimas, ut vendentes sal ad minutum fructus, & similia propter vilitatem negotiationum repelluntur, quemadmodum repelluntur etiam custodes pascuorum & alij, de quibus ibi Bartol. & Ioann. de Plat.

Vigesimo septimo quaro, An alius quam conductor salinarum, 30 possit vendere sal? Dicitur, quod non ut determinat Bald. in leg. si quis Cod. de vectig. & comm. qui dicit, quod nullus potest vendere, nisi ipse conductor, vel alter cum ipsius licentia. Et idem notat Bartol. Veron. in dict. §. publica quaestione 4. qui dicit, quod quando aliqui emunt, vel conducunt salinas a Principe, nullus potest vendere, vel mensurare, aut mensurari facere sal, nisi cum licentia ipsorum conductorum. Idem notat Cornel. in consil. 122. Viso puncto. versicul. Nam constat lib. 1.

Vigesimo octauo quæro. Quid si alius quam conductor vendiderit sal, cui applicabitur pœna? Respon-
 31 deo, quod conductori, & emptori salinarum est applicanda pœna. Ita dicit Baldus in dict. leg. si quis Cod. de vect. facit leg. creditor ff. de acti. empti. & idem dicit Bartol. Veron. in dict. quaestione 4. & notat hoc Felyn. in cap. ad audientiam column. 2. in fine de præscrip. Bertacch. in Tract. gabella. parte 2. quaestione 19. Et Decius in consil. 4. column. 2. versicul. ad hoc facit.

Vigesimo nono quæro. Quid si statuto cauetur, ne quis possit conducere sal, vel vendere in territorio, An vendens in loco recommendato incidat in pœnam? Respon-
 32 deo, quod non, quia ex recommendatione nõ detrahitur iuri alicuius, vt not. Bartol. in leg. 1. Cod. de excuf. num. lib. 10. nec subsunt recom- mendati legibus illius, cui se recom- mendant, sed suis legibus viuunt leg. non dubito, & ibi notat Bartol. ff. de capt. & per consequens non incidit in pœnam statuti, seu de cre- ti, nec puniri, nec molestari debet. Ita consuluit Abb. consil. C. 1. incip. ad lucidationem lib. 2. & idem consuluit Bartol. Sozz. in consil. 209. licet nulla mihi lib. 2.

Trigesimo quæro. Plures eme-
 33 runt a Principe facultatem venden- di sal, & vnus ex eis moritur, An emolumentum sit communican- dum hæredibus socij? Cornel. in consil. 122. viso puncto libr. 1. con-
 34 suluit, quod sic, quia licet morte vnus ex socijs finiatur societas leg. actione §. morte ff. pro soc. tamen emolumentum proueniens ex dicta negotiatione salis transit in hære- dem, quantumcunque sit finita so- cietas dict. §. morte, cum omne emo- lumentum proueniat ex iure ven-
 35 dendi sal ipsi emptoribus; Et hinc

est, quod licet textus in leg. Verum §. in hæredem, generaliter dicat, quod licet hæres socij non sit socius tamen emolumenta societatis vecti- galium, & similibus spectant ad hæ- redem, & generaliter loquitur, ideo generaliter est intelligendum leg. 1. §. & generaliter ff. de leg. præstan. nec distinguit textus, vnde, & quo tempore emolumentum prouenerit, quod ideo fieri videtur, quia om- ne emolumentum procedit ex iure exigendi vectigal, quod ius fuit com- mune inter socios. Probatum etiam in leg. hæres socij ff. eodem titul. vbi est textus, quod hæres socij tenetur expedire ea, quæ per defunctum fue- rūt inchoata, & propterea cum per defunctum fuerit facta emptio sala- ria vna cum socijs, ex qua emptione sequuntur venditiones salis, ideo seruari debet per hæredem, cum in ipsum transeat. Et est textus cum glosa quem ipse non allegat in leg. 1. §. ff. quod cuius vnus, nom. ibi sal- inarium, & glosa dicit transire vec- tugalium societatem in hæredem l. adeo ff. pro soc.

Trigesimo primo quæro. An ho-
 34 stibus & infidelibus possit vendi sal? Dicas, quod non leg. eodem ferro in princip. ff. de public. Et contrafa- ciens pœnæ capitalis est reus vt ibi, & leg. 1. C. quæ res export. & notat. Ioann. de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de lecto, & itin. cust. lib. 12. dicens con- trafacientem pœnam capitis, & pu- blicationis bonorum incurrere leg. 2. Cod. quæ res export. Et hoc de iure ciuili. At de iure Canonico est pœ- na excommunicationis, & publica- tionis bonorum capit. ita quorun- dam extra de iud.

Trigesimo secundo quæro. Quid si Principi, vel Cõmunitas vult sal iter subditos distribuere, An aliquis possit se excusare? Dicas, quod non,
 35 vt determinat Bartol. in leg. 1. Cod.

vt nem. lic. in empt. spet. libr. 10. & ibi sequitur Ioann. de Plat. & idem dicit Bartol. si Communitas velit frumentum, vel aliud distribuere inter subditos, quo casu omnes emere tenentur, quamuis sibi non sit necessarium, quod nota, quia per hunc modum pecunia deuenit in comuni pro necessitate Reipublicæ, vt ibi dicit Ioan. de Plat.

Trigesimo tertio quæro. Quid si Communitas, que se recommendauit cum pacto, ne possit accipere sal ab alio, quam ab illo cui se recommendauit sub pœna in statutis dicti domini contenta. An intelligatur de tunc vigentibus, An etiam de postea editis? Respondeo, quod intelligitur de statutis vigentibus tempore recommendationis, non autem de edendis in futurum, vt est not. theorica Bartol. in leg. si stipulatus §. cum stipulamur ff. de verborum obligation. pro qua facit textus in cap. pen. de iure iur. & ibi aperte sentit hoc Host. & facit textus in simili in leg. si mandauero. §. is cuius ff. manda. Igitur si post recommendationem fiat nouum statutum pœnale non ligatur illa Communitas, vel homines ipsius dicto statuto. Ita concludit Abb. in dict. consil. 51. versicul. Sed his non obstantibus, quam decisionem tenet Ioan. Bapt. de sancto Seuer. in leg. i. ff. si ex nox. al. cau. aga. vbi dicit bene fuisse iudicatum, dum Abb. Siculus legebat Senis, quod illi de ciuitate Massana, qui iam diu in contractu fœderis se obligauerunt accipere sal à Ciuitate Senarum, & non ab alio sub pœna statutorum, quod intelligi deberet de pœna statutorum tunc vigentiũ & non postea factorum. Et facit, quod notat Bartol. in leg. si à Colono ff. de verb. oblig. Et ita multi cõfuluerunt, vt ipse dicit.

Trigesimo quarto quæro. Communitas est solita dare per suum statutum religiosis certam quantitatem salis singulis annis; An tolli possit? Ioan. de Plat. in leg. quecunque C. de fid. instr. & in hast. fisc. lib. 10. dicit, quod si ciuitas, quæ consuevit quolibet anno dare religiosis certam quantitatem frumenti, & salis, velit per statutum reuocare dictam elemosinam non potest leg. priuilegia, & ibi id em not. Bart. C. de sacr. Eccles. Roman. in Auth. similiter in 9. speciali præ causa Cod. ad leg. Falc. Abb. in cap. pen. in fine de sepult. Abb. de Rosat. in 1. parte statutorum quæstione 121. lafon. in leg. non amplius. §. 1. ff. de leg. 1. qui cõcordat opinionem Cyni, & aliorum contrarium tenentium scilicet, An velit reuocare sine causa, & non possit an cum causa, & possit: & isto secundo casu procedat opinio Cyni.

Trigesimo quinto quæro. An per territorium alienum liceat portare sal? Alexand. in consil. 86. visa inquisitione volu. 4. dicit iure comuni non reperiri prohibitum conducere sal per territorium alienum, vt ciuitatis Bononiæ solutis aliquibus gabellis capit. super quibusdam. §. præterea de verborum significat. & leg. vectigal. ff. de publica, & notat Ioan. Andr. in add. ad specul. in tit. de constitut. in addit. magna incip. Guido de Suzza.

Trigesimo sexto quæro. Quid si statutum prohibet sub pœna ne quis conducat aliquam quantitatem salis in comitatum, & territorium, An transeuntes ibi cum sale, vt aliõ portent incidant in pœnam? Respondeo, quod non, quia statutum intelligitur de conducentibus sal, vt ibi remaneat, non de venientibus illuc cum sale inde recessuri, & ibi non vendituri. Ita concludit Alexand. in dict.

dict. consil. 86. & mouetur ex notar. per Bart. & Angel. in leg. caetera §. sed si quis ff. de leg. 1. Et per Ioann. in dicta add. ad spec. & per Petr. de Anchar. & Imo. in clem. f. de clericis non resident. vbi concludit, quod si statutum disponit vt nemo possit portare bladum vltra districtum ciuitatis, non comprehenditur ille, qui ex alia ciuitate, seu districtu detulit per ciuitatem, & districtum statuentium, vt perduceret ad alia loca: & ibi dicit Imo. vt refert Alexand. quod etiam si statutum disponeret, quod nemo possit portare seu deferre frumentum per districtum extra territorium, nihilominus illa verba non intelligerentur de frumento, quod fuit portatum ex alia ciuitate ad locum statuentium, vt alio perduceretur, quia de delatione frumenti extracti ab initio ex alio loco non videtur interesse ciuitatis statuentis. Ergo non videtur in dubio de hoc intelligendum statutum per dict. §. sed & si quis, & leg. Caesar. ff. de publican. Ita in proposito est dicendum, quod statutum prohibens sub pena, ne quis vadat ad emendum sal extra territorium, & illud deferat ad Ciuitatem, vel comitatum, debet intelligi, quando conduceretur ad ciuitatem ibi remansurum, quia tunc fieret prauidicium illis ad quos spectaret vendere sal, vt dicit Alexand. in dict. consil. quem sequitur Iason. in dict. §. sed & si quis: stante statuto loquente de extrahente: secus si loqueretur de portante per territorium prout dicit ibi Iason. sequendo Angel. & Alexand. ibi & idem tenet ibi Ant. de Rosell. Aret.

Trigesimo septimo quarto. An immunitas a gabellis, quam habet concedens salinas transeat in emptorem salinarum? Dinus in leg. licita-

tio §. mercatores de publica. dicit (vt ibi refert Bartol.) quod non, & quod per illam leg. fuit determinatum contra emptores, qui in Romandiola salinas a Romana Ecclesia emerunt, vt tenerentur soluere in ciuitate Fauentia, licet Ecclesia non teneretur soluere. Sed Bartol. ibi distinguit, quod aut est v. ctigal ordinarium, & vetum dicit Din. 40 aut extraordinarium, & in istis immunitas transit ad emptorem leg. 1. Cod. de priu. dom. Aug. lib. 11. Eandem distinctionem facit Salyc. in leg. vniuersi Cod. de vestig. & sequitur Bertacch. in dict. Tract. Gabell. in 7. parte quaestione 12. qui dicit se ita de facto vidisse sepe iudicari.

Trigesimo octauo quarto. An Communitas, quae vendidit salis 41 gabellam teneatur ipsa sal emendo ad gabellam? Dicas, quod non, vt tenet Din. & Bartol. in leg. licitatio. §. niscus ff. de public. & Bald. & Salyc. in leg. emptor Cod. de hær. vel act. vend. & Ioan. de Plat. in leg. 1. Cod. de nauicula. libr. 12. & plena Firma. in suo tract. gabell. pag. 608. qui dicit ita vidisse de facto pluries iudicatum.

Trigesimo nono quarto. Episcopus Volaterranus possidebat medietatem doganae salis, Cōmune Volaterranum volebat agere contra Episcopum pro illa medietate: An 42 agere possit? Super hac quaestione consuluit Iac. Balduini antiquus Doctor, qui fuit ante Specul. cuius originale consilium est in Bibliotheca mea in membranis incip. In quaestionibus propositis: Et concludit Cōmune non posse agere, nec debere, quia aquae salis erant quarundam priuatarum personarum, & consequenter non habebat ius Cōmune in eis, nec expediebat ei agere contra

tra Episcopum, quia licet Episcopus nullum ius haberet, obtineret, quia possessor vel quasi, licet nullum ius haberet vinci, si actor ius suum non probat leg. final. Cod. de rei vend. Ex qua decisione apparet, quod venes aquarum salinarum antiquitus erant priuatarum personarum.

44 Quadragesimo quarto. An illi quorum fuerunt aquae possint agere contra Dominum Episcopum pro illa dimidia? Concludit Iac. Baldui. in dict. consil. Eos bene posse agere contra Episcopum, Non obstante temporis praescriptione, quae proponeretur ex parte Episcopi, quia sibi prodesse non potest, cum nulla intercesserit, quae non fuerit interrupta; Et quia non potest Episcopus praescriptionem allegare, Quoniam, aut dicit ipsas aquas, & puteos se praescripsisse ipsum, scilicet, loci situm: aut illud ius, scilicet, quod compellat illas personas ad sal coquendum, & vendendum pro certo precio; Si ipsas aquas dicat se praescripsisse, ipsum scilicet locum, vbi sunt aquae: Et hoc dicere non potest tum, quia illi, quorum erant aquae loca illa possiderunt, & tenuerunt semper, & possidenti non currit praescriptio. Cod. de praescript. 30. anno. leg. male agitur. Si vero velit dicere Episcopus se praescripsisse ius illud, quod cogere possit homines ad sal coquendum, & non coquendum, & certo modo vendendum dico quod hoc prescribere non potest, talia enim iura incorporalia neque possideri, neque praescribi possunt, vt ff. de seruit. leg. seruitutes praediorum rusticorum in 1. resp. Concludit ergo posse illos, quorum sunt putei, vel salinae siue aquae salinae agere contra Dominum Episcopum praedictum.

45 Quadragesimo primo quarto. Qualiter sit formandus libellus per illos, quorum aquae salinae contra Dominum Episcopum? Responderet Iac. Baldui. in dict. consil. quod si Episcopus possidet ipsos puteos, & aquas, scilicet, situm loci, agendum erit Rei vindicatione & formabitur libellus sicut in rei vindicatione formatur, & quilibet per se libellum formare debet, & hoc modo formabitur: Agit talis contra Episcopum Volaterranum, & ipsum Episcopatum, a quo petit talem puteum, vel medietatem talis putei vel talem aquam salinam, vel talem locum in quo est aqua salina, quem dicit suum, & ad se pertinere iure domini; & petit fructus siue obventiones quae ad Episcopum siue Episcopatum peruenerunt. Sin autem Episcopus non possidet ipsos puteos, vel ipsas aquas, vel ipsa loca, in quibus aquae sunt, sed solum illud facit, quia cogit homines ad sal coquendum, & vendendum tunc agere possunt illi homines aduersus Episcopum, vt ad hoc eos non cogat, nec illam vim eis faciat, & libellus ita formabitur, quilibet formabit suum in hunc modum. Agit talis contra Episcopum, & petit ab eo, ne debeat ipsum impedire, vel ei aliquid impedimentum afferre, quo minus ad libitum suum utatur tali puteo, vel tali aqua, sal ibi faciendo, & coquendo, & ne ipsum impediatur quocumque voluerit exportare, & quocumque precio voluerit vendere, quia dicit dicto Episcopo ius non esse talia facienda. Et videretur alicui negatoriam actionem locum habere. Sed Dominus Iac. Baldui. in dict. consil. dicit hoc non videri verum, quia negatoria proponitur, cum quis alteri

alteri seruitutem negat ff. si seru. vend. leg. 2. 1. respon. At hic nulla seruitus allegatur neque prædialis neque personalis; & licet aliquando reperiatur similis seruitus calcis coquendæ & similis; hic tamen non potest dici, aliquam esse seruitutem. Vnde potius videtur, quod hic iudicis officium locum habeat per quod prohibeantur violentiæ ff. de offic. præf. l. illicitas.

Quadragesimo secundo quarto. Quid si Episcopus non possidet aquas salvas, nec aliquam necessitatem imponat illis hominibus quorum sunt aquæ, sed Communitas, & postea Episcopus habet certam partem lucra a Communitate, An competat actio hominibus contra Episcopum? In hoc casu Iac. Baldui. dicit in dict. consil. nullam competere actionem aduersus Episcopum, sed potius contra Communitatem, vnde isto casu consuluit, quod Communitas desisteret ab ista molestia, & non cogat homines ad coquendum, vel non coquendum, & vendendum, & tunc Episcopus ex inde nihil habeat. Quod si Episcopus vellet eos cogere nouum quid facere videtur, quamobrem possent ei resistere, & si vellent, possent iure ordinario contra illum agere iuxta formam supradictam. Postquam obtinuerint illi homines, Communitas nouam actionem faciat cum illis hominibus, & postea Communitas poterit dictum Episcopum prohi-

bere, ratione iuris superuenientis de nouo quæsti argu. leg. si mater §. eandem ff. de excep. rei iud. Et de nouo iure litigabitur, Vnde epilogando omnia breuiter sic concludit dictus Dominus Baldui. quod illi homines, quorum sunt aquæ agant contra Episcopum, & vincentium: Subiungit, quod habebunt illi homines necesse probare illos puteos, & aquas ad ipsos pertinere, & eorum esse: alioquin non obtinerent. Dicit etiam oportere, quod à Summo Pontifice literæ impetrentur contra dictum Dominum Episcopum ab illis hominibus, & formabitur petitio in hunc modum. Significant Sanctitati vestræ tales, quod Episcopus Volaterranus, super quibusdā salinis, siue aquis salis, & alijs quibusdam rebus iniuriatur eisdē, & ideo petunt Iudices. Et ita concludit præfatus Dominus Iac. Baldui. in dict. consil. Ex cuius dictis duæ eliciuntur conclusiones principales. Prima, quod aquæ salis in fundis priuatorum de iure sint ipsorum priuatorum, in quorum fundis sunt vt supra dixi quæstione 12. Secunda, quod Communitas nostra semper vsa fuit, quod ad ipsam, & non ad alium, salinæ, & ius salinarum pertineret, prout est hodie consuetudine introductum, & prout dicunt Andr. de Ifern. & Card. Alexand. in capit. 1. Quæ sint Regal. & dixi supra quæstione 12.

ADDITIONES EX MODERNIORIBVS

Vna cum Consilio D. Francisci Guidij I. V. D. Filij
Authoris huius Tractatus in ma-
teria salinarum.

Salis onus est personale, & capitibus imponitur, & per
Buccas ut vulgo dicitur Fullonus consil. 15. parte
secunda.

Sal conducere per Territorium alienum non solutis aliqui-
bus Gabellis, non est de Iure communi de genere prohibi-
torum Alexand. consil. 86. in principio volum. 4. per l. ue-
stigal ff de publica, & refert, & sequitur Roland. conf.
42. nu. 24. lib. 3. & videtur in hanc sententiam cit. Ber-
tachinum de Gabellis in prima parte q. 4.

De Sale adest Tractatus Bernardini Gomesij, ubi quicquid
Phylosophis, & Historicis cognitum fuit copiosè habetur.

De Datio transitus salis multa Cephal. conf. 139. lib. 4.

Hic cadit Consilium supradictum D. Francisci Guidij I. V. C.
Volaterrani cuius copia hic inserta extabit, cum multa in
eo in materia Salinarum habeantur.

D E

CAVSA FORMALI MINERALIVM.

Liber Tertius.

S V M M A R I A.

- 1 **F**ormalis causa siue forma est species, & exemplum.
- 2 Vel est intrinseca rei.
- 3 Vel perfectio rei.
- 4 Vel inegratio, & collatio partium.
- 5 Substantialis ut in homine anima.
- 6 Accidentalibus que possunt adesse, & abesse prater subiecti corruptionem ut color & alia qualitates.
- 7 Si qualitas habeatur loco materiae accidentalis fit substantialis.
- 8 Extrarem ut exemplaris.
- 9 Intra rem vel declarans quiditatem.
- 10 Vel perficiens materiam.
- 11 Forma quandoque ponitur pro qualitate & tunc accipitur pro finali.
- 12 Vel pro ordine, ut in actibus hominum.
- 13 Vel pro vero esse rei, ut computatio partium.
- 14 Causa formalis per accidentalia cognoscitur.
- 15 Et per operationes sensitivas.
- 16 Et per effectus inseparabiles, ut superficies & color, & in fructibus sapor.
- 17 Causa formalis per testes de visu probatur.
- 18 Sublata naturali operatione & potentia tollitur forma, ut ab homine anima.
- 19 Vel sublatis communibus accidentibus ut si de terra fiat lapis coctus.
- 20 Vel sublata illa aptitudine, ut in Scipho in massam redacto.
- 21 Amissio forme vitiat dispositionem.
- 22 Regula si non valet ut ago, non procedit in amissione forme.
- 23 Forma rudis mineralium est numerus & proportio numeri.
- 24 Artificialis est illa aptitudo, ut in Scipho, lance vel Calice.

Tertia principalis nunc sequitur pars opusculi nostri, in qua de formali causa mineralium tractandum est; Et sequendo ordinem aliarum causarum quædam præmitto. Primò que sit causa formalis. Secundo quotuplex sit forma. Tercio, quot modis accipiatur. Quarto quomodo cognoscatur. Quinto quomodo amittatur. Sexto an omisso formæ vitiet dispositionem. Septimo quæ sit forma in proposita materia. Octauo, quis de ipsa modus agendi.

Circa primum dico secundum Aristot. 2. Physic. Tract. 3. capitu. 1. quod est species, & exemplum. Secundum Anto. de Butr. in prohæm. Gregoria. super Rubr. dico, quod forma est, quæ ad rem comparatur, velut intrinseca rei, & sic de forma hominis est, quod sit rationalis: Ex quo infert formalem causam constitutionis esse, quod sit rationalis, honesta possibilis, iusta bona, & æqua alioquin non est constitutio. 4. dist. cap. erit autem lex cap. final. de præscript. & capit. final. de consuet. Secundum Baldum in leg. 1. §. pro secundo. C. de caduc. toll. dico, quod forma rerum naturalium nihil aliud est, quam perfectio earum. Secundum præceptorem meum Bartolo. Sozzin. in leg. 1. §. & harum ff. de verborum obligation. forma nihil aliud est, nisi integratio, & collectio partium substantialium, quod si vna pars deficit, tota forma annihilatur, quia forma non attribuitur, nisi rei perfectæ, & consumatæ leg. si is qui quadringenta §. virum ff. de reb. dub.

Circa secundum dico, quod forma multiplex est. Primo duplex substantialis, & accidentalis; Substantialis est id propter, quod ipsa consistit, & vnde denominationem accipit, & est inuisibilis in qualibet

re, vt in homine cuius substantialis forma est anima, vt in clem. 1. de summ. tir. & fide cath. quæ tamen videri non potest, sic nec forma substantialis ligni, vel lapidis, vel cuiuslibet rei videri potest, ita dicit Bartol. in 3. parte Thiberiad. versi. quod si circa princip. Accidentalibus dicitur illa, quæ potest adesse, & abesse præter subiecti corruptionem, secundum Porphy. vt albedo, nigredo, iuuentus, & senectus, quæ qualitates non dant nec tollunt esse rei leg. proponebatur ff. de iudic. leg. 1. §. de inspiciendo ff. de vent. insp. & not. Bartol. in loco præallegato. Sciendum tamen est, quod si qualitas habeatur loco materia, seu substantiæ, & sic respectu ad aliud habito, dicitur tunc forma substantialis, licet in se ipsa sit forma accidentalibus, quod maximè apparet iniuribus, quæ in superficie consistunt, vt in usufructu leg. quid tamen §. quadrigæ cum leg. sequent. ff. quib. mod. usufruct. amitt. Ita dicit Bald. in leg. 1. versicu. sexto videndum ff. de acquirend. possess. Præterea quædam forma est extra rem, & quædam intra rem. Forma extra rem est, vt forma exemplaris, & vniuersaliter perfectæ. respectu maioris perfectæ. Sed forma intra rem est duplex, quia quædam est forma declarans quidditatem, & sic per se supernis est forma inferiori, & quædam est forma perficiens materiam, & ea est duplex, quia vel perficit materiam vnius speciei, vt forma argenti, & tunc dicitur species, aut perficit materias diuersarum specierum, & tunc aut illæ materiæ habent vnitatem ordinis tantum, sicut est in ciuitate, & in exercitu, & tunc talis forma dicitur totum, aut vltra vnitatem ordinis, & contractus habet alterationem, vt in Oximelle, & talis forma dicitur mixtio.

Circa tertium dico duo, quod forma quandoque ponitur pro qualitate, quandoque pro ordine, quandoque pro vero esse alicuius rei naturalis: Pro qualitate, vt quando qualitas habetur loco causae finalis, **11** **12** vel materiae siue substantiae. Pro ordine, quia ordo dicitur forma in actibus hominum leg. qui Romae. §. Fluius ff. de verborum obligat. **13** Pro vero esse rei, quod est in rebus propria forma, & in ipsa etiam rerum natura ordo computationis partium retinet substantiam subiecti leg. non sunt liberi ff. de stat. hom.

Circa quartum quomodo cognoscatur forma? Respondeo, quod cum substantialis forma in qualitate **14** betre sit inuisibilis vt dixi supra, tunc dicamus de forma rerum animatarum per formas accidentales, quas videmus, quia homo habet animam, & corpus sic organizzato, ideo dicimus, quod est homo & si non haberet animam, nec illam formam, diceremus eum non esse hominem leg. non sunt liberi ff. de stat. hom. Idem dicendum est in rebus inanimatis in quibus cognoscimus terram, quia habet illa accidentia terrae exteriora. In rebus artificialibus cognoscimus formam per illam appetitum, quam habent ad illum finem, ad quem per artificem sunt factae, vt sciphus, & domus. Ita dicit Bartol. in dict. lib. Tyberiad. versicul. quod si. Dicit etiam Bald. in d. versicul. sexto videndum, substantialem formam cognosci per operationes, nam animata cum agunt **15** naturales operationes debitas propriae speciei, & attingunt propriae virtuti, per quam habent perfectionem, tunc nobis constat, quod habent formam, & est probatio ab effectu, & probatio sensitua quae est optima probatio, nam querere

rationem vbi habemus sensum, est infirmitas intellectus. Vbi ergo accidentia permanent in rebus animatis sensus, & motus, & non animatis, vt in lapide, & terra, & arbore superficies, & color; in fructibus sapor, & maturitas quae est terminus motus tendentis ad substantiam rei. Ibi certum est esse formam substantialem; Et dicit Arist. 1. de Anima, quod accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum, quod quid est, sic de substantia potest reddi ratio per accidentia; quia forma substantialis re vera non videtur, sed color videtur, qui color est accidentis, non substantia: Nec per hoc legista debent impugnare **17** dicta testium, qui se dicunt vidisse lapides, vel homines, quia dicta testium secundum bonum, & civilem intellectum sunt intelligenda, & non cauillanda leg. stipulatio ista §. haec quoque ff. de verborum obligation. non enim ad philosophiam est recursum, sed ad intellectum vulgi leg. librorum §. quod tamen ff. de leg. 3. cum enim intelligimus quid testis velit dicere, non curamus an loquatur proprie vel improprie, vt leg. scire leges ff. de legibus. Vnde illa propositio apud legistas, quod non videtur homo, qui maxime ex inuisibili, id est ex anima ore consistit est deridenda, & merito respuenda; remota enim sunt a virtute iuris insidiae leg. ita pudor C. de adult. Et mens legum non est disputare verbaliter, sed determinare realiter leg. 2. in fine C. comm. de leg. ideo saepe improprie vocabulis vtitur leg. si tibi ff. si cert. pet. vt dicit Bald. in dict. versicul. sexto videndum. Accedant not. per Bartol. in Tracta. de Teste in capit. de substantia.

Circa quintum quomodo perdatur forma? Respondeo, quod aut loqui-

loquimur in rebus animatis, & tunc dico, quod formam substantialem dicuntur amittere cum videamus rem a naturalibus operationibus & solitis potentijs priuatam, tunc forma non est ibi, Et hinc fit vt amittat nomen rei, quod significat substantiam & omnia accidentia corrumpuntur a corruptione subiecti, & nomen appellatiuum mutatur, quod stante identitate substantię est immutabile, vt leg. 3. ff. de leg. 1. Exemplum in homine, cuius forma substantialis est anima, quę separata definit esse homo, & cadauer vocatur ff. de cadau. punit. per totum. Idem est in animatis anima sensitua l. mortuo boue ff. de leg. 2. & pariter in animatis anima vegetatiua; Aut loquimur in rebus inanimatis non artificialibus & tunc perditur substantiale cum res perdit illa comunia accidentia, ex quibus res sic denominatur, vt si de terra fieret lapis coctus, tunc amissa propria forma definit esse terra, & transit in aliam speciem, & perdit primum nomen appellatiuum, & assumit aliud: Aut loquimur in rebus artificialibus, & tunc dico, quod perdunt formam substantialem, cū definunt habere illam aptitudinem ad quam erant factę, vt in scipho, qui tunc dicitur perdere formam, cum ita fuerit conflatum, vt ad illum vsum esse non possit, & definit esse sciphus leg. Iulianus. §. sed & si quis ff. ad exhib. leg. quintus. §. cum aurum ff. de auro, & arg. legat. Ita dicit Bartol. in 3. parte Thiberiad. versicul. quod si. Aut querimus quando qualitas ponitur pro forma substantiali, & tunc mutata qualitate, videtur mutata forma; Aut quando ponit ordo pro forma, & tunc destructo ordinis principio ordinatum totum destruitur leg. si debitorum ff. de pac. leg. non sunt li-

beri ff. de sta. hom. Ita dicit Bald. in dict. leg. 1. ff. de rerum diuis. Et Dominus Bartol. Soz. in dict. leg. 1. §. & harum ff. de verborum obligat. in lectura Senensi: Qualiter autem testes deponere debeant super amissione formę, vt probent, & concludant, patet, ex prædictis, & ex his, quę dicit Bartol. in Tract. de Teste in cap. de substantia, & in cap. de qualitate.

Circa sextum. An omnino forme vitiet dispositionem? Dicas quod sic, & nedum in actu odioso, sed etiam in fauorabili vt est manuscriptio, eius omissio vitiat dispositionem legalem l. qui Romę. §. Flavius ff. de verb. oblig. Similiter omissio modi, & formę in processu reddit processum nullum, & per consequens sententiam nullam leg. prolatam Cod. de sent. leg. cum hi. §. si prætor ff. de transact. plene in cap. cum dilecta de rescript. & in c. exhibita de iudic. est enim maius peccatum formę, quam materię, quia licet sit peccatum in materia, si non valet actus, vt agitur valet, vt valere potest: secus si sit peccatū in forma leg. an inutilis ff. de acceptil. leg. si vnus §. si acceptilatio ff. de pact. & nimirum, quia forma est quę dat esse rei leg. Iulianus. §. si quis ff. ad exhib. & leg. proponebatur in fine ff. de iudic. A forma ergo tradita a lege, vel statuto non est recedendum leg. constitutionibus ff. ad municip. leg. certa forma & ibi hoc not. Ioa. de Plat. C. de iure fisc. lib. 10. Plene Felyn. in capit. cum dilecta de rescript.

Circa septimum. Quę sit forma in proposita materia? Respondeo, quod aut habemus obiectum ad naturalem philosophiam: Et tunc dico secundum Albert. magnum, referentem Auicennam libr. 3. de mineralibus cap. 6. quod numerus, &

proportio numeri vocatur forma
& hoc prout sunt in rudi forma.
Si vero consideramus, prout sunt
deducta in formam aliquam artifi-
ciale, & tunc forma est illa ap-
24 titudo, quæ sibi datur per artifi-
cem, vt in scipho, & calice, vel lan-
ce, vt dixi supra versicu. circa quar-
tum. Aut habemus obiectum ad
legalem philosophiam, & secun-
dum hanc considerationem forma
est duplex; forma tractatus, &
forma tractandi: Forma tractandi
triplex est, diffinitiuâ, diuisiuâ, &
exemplorum positiuâ, vt dicit Al-
ber. de Rosat. in Rubric. prohem.
Digestorum, & Bald. in Rubr. ff. de
iust. & iur. Forma tractatus est col-

locatio ad congruos titulos, vt di-
cit Anton. de Butr. in Rubric. pro-
hem. Gregoria. & ibi Abb. in fi-
ne.

Circa octauum. Quis de ipsa
causa formali modus agendi? Di-
co quod quatenus ad legalem cõsi-
derationem spectat forma tractatus
est collocatio ad congruos titulos,
vt materia congruè distinguatur,
& formaliter. Et ideo primum age-
mus. *de Moneta.*

Postea *de Thesauris.*

Tertio *de Rebus aureis, & argen-
teis.*

Quarto *de Ornamentis.*

Quinto *de Vestibus auratis.*

DE MONETA.

Titulus Nonus.

S V M M A R I A.

1 V Sus pecuniæ ad facilitatem permutationis est inuentus. 2 Iure gentium est inuenta. 3 A pecudibus dicta. 4 Largissimo modo pro qualibet facultate accipitur pecunia. 5 Largo modo pro qualibet re permutable. 6 Stricto pro moneta. 7 Et ideo pecunia in statuto non intelligitur nisi de numerata. 8 Nisi ratio expressa inducat aliam speciem. 9 Pecunijs numeratis legatis non veniunt ad aliquid destinati. 10 Nec alicubi repositi. 11 Mobilium appellatione venit pecunia. 12 Sed non ea quæ est in nominibus debitorum. 13 Domo cum alijs rebus legata non venit pecunia. 14 Moneta quasi a monendo dicta, ne qua fiat in ea fraus. 15 Numisma quasi à nomine Principis quod apponitur. 16 Nummu à numerando. 17 Solidus à soliditate quia de solo auro fit. 18 Iuris intellectu non differunt, sed valore, & estimatione differunt. 19 Solidi appellatione in iure intelligi-	tur aureus. 20 Sed prolatus ab homine intelligitur de minuto. 21 Siclus valet quinque solidos, vel 20. Obolos. 22 Denarius denas libras æris, vel decem summos vsuales valet. 23 Denarius monetam specificam, Pecunia plures monetæ species significat. 24 Sed ex usu vulgari denariorum nomine veniunt omnes monetæ. 25 Nummos primus Romæ signavit Seruius Rex, Antea Saturnus vel Tare pater Abrahæ. 26 Cory pecudini erat prima moneta. 27 Monetam cudere solus de iure potest Imperator. 28 Vel is qui ab ipso licentiam habeat. 29 Alias Princeps non potest. 30 Nisi hanc potestatem præscripserit. 31 Vel plena iura Imperij. 32 Præatus non potest etiam cum privilegio Imperatoris. 33 Per artifices expressos, qui monetarij dicuntur cudi debet. 34 Filij eorum non gaudent patrum privilegij nisi actu artem exercent.

- 35 Nec ijs gaudent nudi monetarum mercatores.
- 36 Nec pupilli licet sint de Collegio.
- 37 Principis, vel superioris expensis cudi debet.
- 38 Eiusdem valoris ut est in materia.
- 39 Licet de facto obseruetur contrarium.
- 40 Ad monetam legitimam requiritur.
1. Quod cudat authoritatem habens.
 2. In loco publico.
 3. Proba speciei.
 4. Iusti ponderis.
 5. Forma publica.
- 41 Moneta Caesaris iure debet esse aurea, Vsu est etiam argentea, & area.
- 42 Nummus aureus de iure est sexta pars uncia, vsu octaua.
- 43 In aurea debet esse imago Principis; In argentea vel area sufficit eius nomen.
- 44 Proba speciei est si idem valet in massa, vt in forma.
- 45 Probitas vel pondus probatur a ministris ad hoc deputatis, vel a iudice vel partibus concordibus.
- 46 Expensis debitoris & creditoris talis estimator solui debet.
- 47 Si non cudatur proba datur recursus ad superiorem.
- 48 Auri precium augeri vel minui potest a Principe vel authoritem cudi habente.
- 49 Si non habeat requiritur consensus populi.
- 50 Pro valore currenti, quilibet accipere tenetur.
- 51 Sed non Ciuitas alterius iurisdictionis.
- 52 Que in dubio non presumitur.
- 53 Proba moneta debet solui a debitor.
- 54 Aureis legalibus donatis intelliguntur antiqui, & non moderni valoris.
- 55 Aureis promissis debentur, qui sunt in vsu.
- 56 Moneta promissa debetur currens in Ciuitate.
- 57 Si dua currant inspicitur consuetudo, & verisimilitudo.
- 58 Si diuersus est valor loci contractus a loco destinata solutionis attenditur locus contractus.
- 59 Sed si agatur contra eum qui soluere debet attenditur locus solutionis.
- 60 Si duo contrahant in tertio loco, loci valor non eorum patrie debet attendi.
- 61 Vna moneta per aliam est estimabilis.
- 62 Duabus monetis in Ciuitate currentibus, debitor eligere potest ad soluendum quam volit, nisi aliter pactum sit.
- 63 Vnam monetam pro alia veluti argenteam pro aurea debitor soluere potest, nisi debitor damnum recipiat.
- 64 Aureis in auro promissis argentei solui possunt.
- 64 Pro debito auri vel argenti in massa non potest solui pecunia nisi sit eiusdem probitatis, ponderis, & liga.
- 65 Pecunia alterata in liga vel pondere non potest solui pro antiqua meliori.
- 66 Alterata in valore non in liga solui potest.
- 67 Si antiqua est reprobata in totum, valor eius cum noua solui debet.
- 68 Si tamen reperiatur antiqua solui potest.
- 69 Debitor morosus soluet estimationem quanti plurimi.
- 70 In debito dotali antiqua solui de'et vel eius valor siue de'erior sit siue

sue melior.

- 71 *Debitum expressè quantitatis & monetae veluti librarum 100. in Florenis debet solui in quantitate 100. librarum, licet Florenus sit valoris varij.*
- 72 *Depositum 100. librarum in Florenis, 100. libræ debentur non attento valore Floreni. Si in Florenis æstimatis valor ipsorum est solvendus, nulla habitatio librarum. Si depositum ita fiat ut non confundantur eadem moneta est in individuo restituenda.*
- 73 *Moneta in testamento relicta iuxta valorem testamenti solui debet.*
- 74 *Idem in debito ex laudo vel sententia.*
- 75 *Idem in Emphiteosi nisi aliter præscriptum sit.*
- 76 *In legato annuo debetur materia currens per annos.*
- 77 *In statuto item moneta currens.*
- 78 *Aureis statuto debitis, solvendi, qui ibi cudentur vel currunt.*
- 79 *Debitum ex rescripto vel Privilegio Principis iuxta currentem monetam solvendum.*
- 80 *Debitum solvendum in loco solvendum est iuxta valorem loci.*
- 81 *Debitum iuratum iuxta valorem illius temporis est solvendum si moneta illa non sit reprobata.*
- 82 *Antiquam pro nova debitor solvere potest dummodo non sit reprobata.*
- 83 *Augumentum vel diminutio monete non attenditur si modico tempore duravit.*
- 84 *Monetam non legitimam creditor non tenetur recipere.*
- 85 *Nec liberatur debitor licet approbata sit à campfore, nisi recipiens sit sciens.*
- 86 *Vel nisi pro bona alteri soluerit donec ab ipso non molestetur.*
- 87 *Contra campforem aget creditor si ex eius approbatione damnnum acceperit.*
- 88 *Debitor quantitatis pecunia pro specie liberatur si speciem reddat.*
- 89 *Traditio monetae aurea pro argentea vel alia est contractus innominatus.*
- 90 *Moneta aliena bona fide accepta transit in dominium recipientis.*
- 91 *Debitum monetae currentis in Dolsinatu ad illam rationem solui debet.*
- 92 *Moneta non est vendibilis neque locabilis sed mutuabilis.*
- 93 *Monetam commodans ad pompam potest aliquam mercedem recipere, & talis contractus est locatio.*
- 94 *Falsa est moneta vel mixtione materiae vel defectu nominis Principis, vel ex defectu autoritatis in eo qui cudit.*
- 95 *Falsans monetam Imperatoris incurrit in crimen læsæ Maiestatis, sed alterius Principis minoris non incurrit.*
- 96 *Falsans monetam, auream Imperatoris cum eius imagine, comburendus est & eius bona confiscanda.*
- 97 *Non auream, vel non cum imagine Imperatoris capite plectendus & num. 100.*
- 98 *Tondens non cudens ultimo supplicio damnandus.*
- 99 *Si tonsa remaneat in suo iusto valore non punitur.*
- 101 *Pena capitis antedicta non est mors sed deportatio.*
- 102 *Falsanti opem ferentis pœna est deportatio.*
- 103 *Deportatio vero est hodie exilium perpetuum.*

- 104 Incipiens falsare, si inceperit & non perfecerit pœnitentia ductus excusatur si quis non potuit punitur.
- 105 Circa falsantem monetam hæc sunt specialia.
1. Quilibet illum accusare tenetur.
 2. Condemnatus non appellat.
 3. Punitur is cuius in domo cuditur.
 4. Quilibet illum capere potest.
 5. Conscios reuelare tenetur.
 6. Accusatori dat præmium Index ad eius arbitrium.
 7. In iudicium sine præcepto trahi possunt.
- 106 Opem ferens falsario eandem pœnam committit.
- 107 Expendens falsam stamni vel plumbi incidit in pœnam falsi, æris vero vel argenti in leuiorem pœnam.
- 108 Et pœnam euadit si doceat unde habuerit.
- 109 Vel si habens sit bonæ conditionis & fame.
- 110 Vel si paucam monetam habeat.
- 111 Expendens reprobata punitur pœna extraordinariæ non falsi.
- 112 Emens falsam plumbeam uel stamneam scienter, uel uendens incidit pœnam falsi; Si bona fide emit, & ad alium licitum finem non punitur.
- 113 Fundens monetam committit pœnam falsi.
- 114 Nisi sit aurifex ad artis suæ opera consocienda.
- 115 Falsans monetam reprobata non incidit in pœnam falsi.
- 116 Fabricans monetam sine licentia superioris licet non falsam committit pœnam falsi.
- 117 Identitas pecuniæ per signa in re uel extrarem probari potest.
- 118 Numeratio pecuniæ per uisum probatur.
- 119 Deterioratio probatur per plenam scientiam, & tempore, deteriorationis, & ante deteriorationem.
- 120 Tabellio asserens in instrumento monetam esse bonam non tenetur illud Scire.
- 121 Is apud quem reperta sunt stampæ falsæ monetæ, torqueri propterea potest.
- 122 Nisi sit homo bonæ conditionis, & fame.
- 123 Valorem antiquum probare tenetur qui illumpetit.
- 124 In libello petitionis monetæ si agitur actione debet exprimi numerus, Si personali certi conditione iudicium intentandum.
- 125 Traditur forma libelli uel accusationis in crimine falsæ monetæ argenteæ, & aureæ.

POtior usus, & magis necessarius metallorum, nempe auri, argenti, & æris fuit Moneta ad rerum iustam, & commodam æstimationem inuenta; Prima igitur tractatio metalli ad formam redacti erit moneta. In qua.

Primò quæro. Quare fuerit inuenta moneta? Respondeo propter difficultatem permutationum fuisse inuentam, quia antiqui utilia inutilibus permutabant secundum necessitatem temporum, ac rerum: sed quia non semper, nec facile concurrebat, ut cum tu haberes, quod ego desiderarem inuicem haberem, quod tu accipere velles, electa materia est cuius publica, ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subueniret, eaque materia publica forma percussa au-

ri, vel argenti, vt dicit textus iuncta glosa in leg. 1. ff. de contr. empt. & ita notat ibi Paul. de Castro in lectura Florentina, & Bartol. Veron. in leg. pecuniæ quaestione 6. ff. de verborum signification. Aristoteles idem dicit Primo Politicorum, & quinto Ethic. & Sanctus Thomas 2. 2. quaestione 77. artic. 1.

Secundò quæro. Quo iure fuerit inuenta moneta? Bartol. in leg. 1. ff. de contr. empt. dicit, se credere, quod nummi sint inuenti de iure gentium, quia nulla gens est, quæ non habeat materiam formæ publicæ signatam. Idem notat Iason. in leg. ex hoc iure in vltim. not. firmans, quod sita iure gentium inducta, licet non sic, vt ab Imperatore ff. de iustit. & iure. Et idem notat Fabian. de Monte de emption. & venditio. quaestione 1. princ. in fine.

Tertiò quæro. Vnde dicatur pecunia, & quid sit? Ad primum vnde dicatur Hyfidor. in dict. cap. 17. dicit pecuniam a pecudibus appellatam, sicut iumenta a iuuando: omne enim patrimonium apud antiquos peculium dicebatur a pecudibus, in quibus consistebat eorum vniuersa substantia: Vnde & pecuarius vocabatur, qui erat diues, modo vero pecuniosus. Idem dicit Bartol. Veron. in leg. pecuniæ in quarta quaestione ff. de verborum signification. allegat August. in libr. de Doctrina Christiana, & 1. quaestione 3. capitul. totum quicquid. Ad secundum. Quid sit pecunia dicas, quod propriè est substantia de pecudibus veniens, vt probatur in dict. cap. totum quicquid, & notat Cardin. Zabar. in clem. 1. §. porro de verborum signification. & Bartol. Veron. in dict. leg. pecuniæ in 3. quaestione, & Hyfidor. in dict. cap.

17. qui dicit, quod pecunia de pecudibus prius proprietatem habebat, & nomen.

Quartò quæro. Quot modis accipiatur pecunia, & quid veniat appellatione pecuniæ? Respondeo, appellationem pecuniæ tripliciter accipi, largissime, largè, & strictè. Primo largissime pro tota substantia, & omnibus corporibus, & rebus. 1. quaestione 3. capitul. totum quidquid, & iura etiam comprehenduntur leg. pecuniæ, & ibi glosa ff. de verborum signification. Secundo largè pro omni re mutabili, hoc est, functionem recipiente in pondere, numero, & mensura leg. 2. §. creditum, & leg. singularia secundum vnum intellectum ff. si cert. pet. & leg. talis scriptura ff. de leg. 1. Tertio strictè pro pecunia numerata leg. 1. in princ. & leg. Iulianus §. mutui ff. ad maced. & notat in dict. leg. singularia secundum alium intellectum, & notant Docto. in dict. leg. 2. §. creditum, & Bartol. in dict. leg. talis scriptura, & Franc. de Curte in leg. 1. in 1. not. Cod. de prob. seq. pecus. & Bartol. Veron. in leg. pecuniæ quaestione 7. vbi latissime ff. de verborum significat. & Corn. in consil. 229. licet claram arbitret versicul. testat lib. 4. Thomas Doccius Senensis in dict. leg. 2. §. creditum ff. si cert. pet.

Quintò quæro. Quid in statuto facientem mentionem de pecunia, qualiter intelligatur? Respondeo, quod verbum pecunia prolatum à statuto verificatur in pecunia numerata, quod declara, vt infra. Primo ita dicit Bald. in leg. 2. §. creditum ff. si cert. pet. quia statuta sunt stricti iuris, & strictè intelligenda leg. quod constitutum ff. de testam. mil. leg. constitutionibus & ibi not. ff. ad municip. sed pecunia strictè sumpta nihil præter pecuniam numerata-

meratam comprehendit leg. sed Iulianus. §. mutui ff. ad maced. iuncta leg. 1. eodem tit. Quod dictum intelligas procedere in statuto exorbitanti, & odioso: Ita enim loquitur textus in dict. §. mutui, aliter enim videtur dicendum in statuto, quam in dispositione iuris communis, quoniam statutum recipit interpretationem declaratiuam, vt est textus in cap. cum dilectus de consuet. leg. 2. Cod. de noxal. ita dicit Alexand. in leg. talis scriptura in princ. ff. de leg. 1. Secundo hoc not. præceptor meus Bartol. Soz. in dict. leg. 2. §. creditum, quod propriè verbum pecunia cõprehendit pecuniam numeratam l. soluti C. de sol. & ex hoc inferitur secundũ Bald. ibi, quod si extat statutũ, quod prohibitio facta in contractu pecuniario, appõsita pœna, intelligatur de pœna pecuniaria non de alia pœna per illum textum: Sed in contrarium adducit textum in leg. 1. in princ. iuncto fine ff. de calumnia: vbi in materia pœnali, non solum venit pecunia numerata, sed etiam alia res, quem tex. adducit Dominus Anton. quod in materia pœnali extensio fit ad casum, qui latè sumpto vocabulo, continetur, quando si non contineretur, tolleretur statutum, vel inferretur illi magna plaga, & hunc intellectum tradit illi textui, vt dicit Soz. loco præallegato. Tertio idem notat. Iason. in dict. leg. talis scriptura versicul. secundo addit, quod pecunia strictè sumpta secundum Bartol. accipitur pro numerata allegat textum in leg. litigatores §. quod ait Prætor ff. de arbitr. limitat tamen conclusionem Bartol. nisi ratio expressa in leg. pœnali loquente de pecunia habeat locum in alia specie sicut in pecunia, tunc terminus pecunia intelligeretur large, imo largissime, quamuis materia

fit pœnalis. Textum habes notat. & ibi exemplum in leg. 1. §. final. cum leg. sequent. ff. de calum. quem textum ponderat Dominus Anton. in dict. dispu. vt supra dixi. Quarto quod in statutis pecunia accipitur pro numerata tenet Nellus in dict. §. creditum, vbi refert Bald. dicere, quod si statuto cauetur, quod omnis pœna adiecta contractui pecuniario intelligatur facta in fraudem vsurarum tale statutum habebit locum in omnibus rebus consistentibus in pondere, numero, & mensura. Sic enim huiusmodi statutum à iure comuni declaratur leg. cum proponas. Cod. de vsur. non tamen habebit locum in pœna adiecta obligationi specierũ. Quinto eandem conclusionem tenet Dominus Thommas Doccius in dict. §. creditum referens Bald. ibi velle, quod statutum faciens mentionem de pecunia intelligatur solum de pecunia numerata propter communem vsus loquendi, qui ita se habet; Dicit tamen quod talis vsus esset probandus, cum sit facti, vt per Bartol. in leg. labeo ff. de sup. leg. Sed Dominus Franc. de Curte in leg. 1. in p. not. Cod. de prohib. seq. pecu. dicit, quod imo absque probatione communis vsus loquendi videtur in dubio intelligendum de pecunia numerata per tex. in dict. leg. sed Iulianus. §. mutui ff. ad maced. Sic etiam videmus in statutis exorbitantibus, & odiosis, vt intelligatur de pecunia numerata, vt sentit Bartol. in dict. leg. talis scriptura. Et idem etiam in rescriptis secundum Ludou. Roman. in sing. 215. incip. tu habes galos allegat Innocent. in capitul. sedes de rescript. tangit Alexander in dict. leg. talis scriptura ff. de leg. 1. Et hæc sunt quæ reperio in dicta quæst.

Sexto quarto. Quid comprehendatur

datur legatis pecunijs numeratis? Respondeo secundum Dominum Philippum Dec. in consil. 381. Vis his, quæ accuratè, quod compræhenduntur omnes pecuniæ, qualescunque sint. Ad hoc textus in leg. si chorus. §. 3. ff. de lega. 3. vbi dicitur, his verbis, quæ mobilia mea erunt, do, lego, nummos repositos, vt mutui darentur non esse legatos, Proculus ait, vt eos, quos præsidij causa repositos habet, vt quibusdam bellis ciuilibus factitassent, eos legato contineri & sapè audiunt se rusticos senes ita dicent: s pecuniam siue peculio facilem esse peculium appellant, quod præsidij causa reponeretur. Ex isto textu tres colliguntur conclusiones; Prima est, quod in tali legato non veniunt nummi destinati, vt mutuo darentur, & cum solum excipiuntur nummi, qui mutuari debent, datur intelligi, quod omnes alij nummi qualescunque sint in legato includuntur, quia exceptio facta in vno casu, confirmat regulam in alijs casibus non exceptuatis leg. quasi. §. denique ff. de fund. instru. & ibi Bartol. Secunda conclusio est, quod in tali legato veniunt nummi repositi causa præsidij, & sic compræhenduntur nummi repositi in specie, & hoc confirmatur, quia, vt dixi, excipiuntur solum nummi, qui mutuo dandi sunt, ergo omnes alij remanent in legato. Tertia conclusio est, quod in legato mobiliu veniunt pecuniæ, vt ibi specialiter hoc colligitur, & notat Angel. in Auth. de nupt. in §. quia parum: cum enim pecunia tractari, & moueri possit, merito sub legato mobiliu compræhenditur, vt notat per glossa in leg. mouentium ff. de verborum signification. spec. in Tit. de fruct. & inter. §. primo versu-

cul. sed pone, Maria. Sozzin. in libr. 8. quæstione 8. de oblat. non tamen compræhenduntur nomina debitorum appellatione mobiliu cum sint tertia species, vt notat. Bartol. in dict. leg. mouentium, nisi de ipsis facta sit specialis mentio, vt dicit Philipp. Dec. in d. consil.

Septimò quæro. Quid si maritus legat vxori domum cum omnibus alijs rebus, quæ in ea sunt, An compræhendatur pecunia? Iason. in leg. singularia column. 14. versicul. vltra eos ff. si cert. pet. dicit, quod in ipso legato sic vniuersali, etiam si dictum esset nulla omnino excepta non continetur pecunia, strictè sumpta, sed frumentum, & aliæ res text. & singularis ad hoc in leg. si mihi meua. §. final. ff. de leg. 3. & ratio illius textus est, quia pecunia non circumscribitur loco leg. si fideicommissum. §. tractatum ff. de iudic. limitat tamen illum textum, per alium valdè notabilem in leg. si chorus §. 1. ff. de leg. 3. quem declarat Dec. vt dixi in præcedente quæstione & ita consuluit Cornel. in consil. 49. in præfenti consultatione column. final. versicul. circa pecuniam libro tertio.

Octauò quæro. Vnde dicatur moneta, Vnde numisma, Vnde nummus, & Vnde solidus? Respondeo secundum Hydior. Ethimol. libr. 16. capitul. 17. quod moneta appellata est, quia monet, ne qua fraus in metallo vel in pondere fiat. Numisma est solidus aureus, vel argenteus, vel æreus, qui ideo numisma dicitur, quia nominibus Principum, & effigiebus signabatur. Nummi à Numa Romanorum Rege dicti sunt, vel à numero, vt dicit Salycet. & ibi refert Iason. in leg. singularia ff. si cert.

cert. per. & in leg. talis scriptura column. 7. ff. deleg. 1. Solidus à soliditate dictus est, quia de solo auro fit vt dicit glos. in leg. 1. Cod. de vet. num. potest. libr. 11. & ibi notat etiam lucas de Penna allegando Hyfidorus vbi supra.

18 Nono quæro. An differant numisma, nummus aureus, & solidus? Dicit glosa in Rubr. Cod. de vet. num. potest. libr. 17. quod idem sunt, & in leg. 2. Cod. de sportul. & sic inter se de iure non differunt vt notat Bartol. & Ioann. de Platea in dict. leg. 1. Et pro eodem accipiuntur leg. quoties Codic. de suscept. & arch. lib. 10. §. final. In fit. de poc. tem. litig. Sed secundum consuetudinem hodie alius est aureus alius est nummus, alius est solidus, vt dicunt Bartol. & Ioann. de Platea in dicta Rubrica.

19 Decimo quæro. Qualiter accipiatur solidus? Respondeo, quod aut à iure profertur, & intelligitur de solido auro, quorum septuaginta duo constitunt libram auri leg. quoties Codic. de suscep. & arch. supra allegata leg. final. ff. de in ius voc. & notat. in leg. quicumque Cod. de seru. fug. Ioann. de Platea in dicta Rubrica Arch. & Domi. in capitul. si quos 12. quæstione 2. Ioann. Andr. in Add. Specul. de instrument. edit. §. porro. versicul. final. Sed quando profertur ab homine intelligitur secundum consuetudinem regionis de solido minuto, & sic
20 monetæ minutæ leg. Imperatores in fine ff. de contr. emptio. leg. nummis ff. deleg. 3. leg. semper in stipulationibus ff. de regul. iuris ita notat Bartol. & Ioann. de Platea in dict. leg. quotiens, & in dicta Rubrica & Abbas in capitul.

conquerente de offic. ordin. & Anton. de Canar. de insinuat. quæstione vltima.

Vndecimo quæro. Quid sit siccus? Respondeo, siccus, de quo habetur Leuitici capitul. 6. & Numeri capitul. 7. & capitul. 17. & 30. esse monetam quæ valet quinque solidos, vt dicit Rabi. Salomon. Exodi capitul. 22. vbi Niccolaus de Lira dicit, quod cum non exprimitur cuius monetæ, melius videtur dicendum, quod valor determinatus sit nobis incertus, quia monetæ, & pondera auri multum variantur secundum tempora, & varias regiones, vti etiam dicit Ioan. Fabian. Institut. de Artib. tuto. §. final. Dicitur etiam Ezechielis capitul. 45. quod siccus viginti obolos habet.

Duodecimo quæro. Quid sit denarius, & an inter denarios, & pecuniam sit differentia, & quid appellacione denariorum continetur? Ad primū dicas, quod denarius est genus monetæ argenteæ, quod denas libras aris valeret, vt inquit Varro. Sed Lucas de Penna in leg. 1. Cod. de vet. num. potest. libr. 11. dicit, quod denarius inde dictus est, quod decem nummos vsuales valeret, vt habetur in Historia Scolastica.
23 Ad secundum dicit Cardin. Zabbar. in clem. §. porro de verborum signific. quod denarius est, qui pro decem nummis olim computabatur, vt etiam dicit Lucas de Penna: pecunia est propriè substantia de pecuniis veniens. Hodie tamen accipitur pro eodem: & probatur in leg. scire debemus in princ. ff. de verborum obligat. & ibi not. Iason. in vlt. not. & in l. nummis in princ. ff. de
24 in lit. iur. Ad tertium dicit Cardin. quod nomine denariorum continetur omnis moneta, siue magna, siue parua, aurea, vel argentea, vel

vel alterius generis, & hoc, quia
 fauorabile est sic intelligi, & quia
 indistinctè textus in dict. §. porro.
 loquitur, licet nummis legatis ve-
 niant exiguiores leg. nummis legat.
 ff. de leg. 3. Et not. Guido Pap. qua-
 stio. 492. in principio.

Decimo tertio quæro. Quis fue-
 rit monetæ inuentor? Dicit Plinius
 25 lib. 33. c. 3. Quod Seruius Rex pri-
 mus signauit es, antea rudi vros Ro-
 mæ Remeus tradit signatumque
 est nota pecudum, vnde & pecunia
 appellata. Argentum signatum est
 anno vrbs 585. Nota gr̄is etiam pri-
 mo bello Punico fuit ex altera par-
 te Ianus geminus, ex altera to-
 strum nauis: Nota argenti fuerunt
 bigæ atque quadrigæ, & inde bi-
 gati, quadrigatique dicti. Aureus
 nummus post annum 62. percussus
 est, quam argenteus: Eutropius de
 gestis Romanorum lib. 1. cap. 1. di-
 cit Saturnum æreos nummos pri-
 mum instituisse. Dicit etiam Hy-
 sid. libr. 16. capit. 17. Saturnum si-
 gnari nummos, & inscribi insti-
 tuisse, atque ab eo æreum num-
 mum inuentum esse, ac propterea
 ararium Saturno a gentilibus con-
 secratum fuisse; Antiquissimi enim,
 vt ipse dicit nondum auro argento-
 que inuentis utebantur: Nam pri-
 mus ærea pecunia in vsu fuit, po-
 stea argentea, deinde aurea subse-
 cura, sed ab ea, quæ cepit, & nomen
 retinuit Alber. de Rosar. in leg. 1.
 ff. de contr. empt. dicit se referisse
 in scriptura autentica, quod prima
 moneta quæ fuit fabricata in mun-
 do, fuit fabricata per Tare patrem
 Abrahamæ, qui erat optimus artifex,
 & eam fabricauit ad petitionem
 Nini Regis, qui tunc regnabat,
 & fuerunt primi triginta denarij,
 quos fabricauit, & illi idem fue-
 runt dati Iudæ à Iudeis in proditione
 Christi: Refert Alber. de Ro-

fat. Bartol. Veron. in leg. pecunia
 quaestio. 5. ff. de verborum signi-
 fication. & Guido Pap. Decis. 498.
 Sed cum illi triginta denarij, qui
 fuerunt dati Iudæ fuerint argen-
 tei, vt dicitur Matth. capitul. 26.
 Ergo non fuit prima moneta, vt su-
 pra dixi. Dicit tamen potest, quod
 fuerit prima, quæ de argento fabri-
 cata fuit.

Decimo quarto quæro. De qua
 materia antiqui monetam fece-
 rint? Dicit Hyfidor. in dict. capit.
 17. quod de corio pecudum num-
 mi inuedebantur, & signabantur
 26 antequam æreus nummus à Sa-
 turno inuentus fuisset. Idem di-
 cit Plin. libr. 33. capit. 1. & Bartol.
 in leg. 1. ff. de contr. empt. dicit,
 quod antiqui signabant in corio,
 quidam hodie signant in charta, &
 not. etiam Fabian. de Monte de
 emptio. & vendit. quaestio. 1. in
 fine.

Decimo quinto quæro. Cui li-
 ceat cudere monetam? Respon-
 deo primo, quod soli Imperatori,
 27 & nullus alius potest de iure cude-
 re monetam leg. 3. Cod. de fals. mo-
 ner. Ita notat Bartol. in leg. 1. ca-
 pit. de vet. num. pot. libr. 11. &
 Ioann. de Platea ibi super Rubric.
 & Bald. in consil. 34. Domini del-
 la Scala libr. 5. vbi dicit, quod
 est de regalibus, quæ competunt
 soli Principi, vt in capitul. 1. quæ
 sint Regal. & ibi etiam notat Bal-
 dus. Secundo dico, quod potest
 28 cudere monetam ille, cui Impe-
 rator concessit & sic hodie fit à
 Regibus, & Ciuitatibus ex indul-
 to imperiali vt notat glosa Bartol.
 & Ioann. de Platea in dict. leg. 1.
 Cod. de vet. num. potest. & notat
 Azzor. ibi in summa dicens, quod
 monetam illis tantum fabricare
 conceditur, quibus Imperator con-
 cesserit, vel cui cudendi ius dederit

Et subdit, quod Imperatores Ciuitatibus fere singulis, vt monetas sub earum nominibus fabricarent concesserunt, & not. etiam Bartol. in leg. final. Cod. de fals. mone. & Guido Papa decis. 498.

Decimo sexto quæro. An liceat Ciuitatibus, vel Baronibus cudere
 29 monetam? Dicas quod non, vt tenet glos. Cyn. & Bartol. in leg. 3. C. de falsamon. & Abbas in cap. quanto de iureiur. quæst. 2. Sed limita tripliciter. Primo nisi cuderet ex Priuilegio Imperatoris vt dixi in præcedenti quæstione, & ita tenet Azzo. in summa, vt dixi, & Abbas in dict. quæstion. 2. Secundo nisi Ciuitas, vel Princeps seu Baro. hoc ius
 30 cudendi præscripsisset per tantum tempus, de cuius initio non extaret memoria, vt cap. super quibusdam §. præterea extra de verborum significat. facit quod not. Bartol. in leg. vectigalia ff. de publica: Ita dicit Abbas in dict. quæstion. 2. & tenent Bartol. & Ang. in leg. penultim. C. de fals. mon. vbi dicunt, quod Ciuitates & Barones ex longissima consuetudine possunt excusari. Tertio
 31 nisi esset talis, qui præscripsisset iura Imperij, vt not. in simili Innoc. in cap. cum P. tabellio de fide instrum. & per Bartol. in leg. infamem ff. de public. iudic. Ita dicit Abbas in d. quæstion. 2. & Ioann. de Plat. in Rubr. C. de vet. num. pot. & Bald. in leg. penult. Cod. de falsa mone. vbi dicit, quod autoritas consistit in habendo merum imperiū. Idem not. Guid. Pap. decis. 498.

Decimosextimo quæro. An priuatus ex priuilegio sibi concessio possit cudere monetam? Dicas, quod
 32 non, quia rescriptum concessum præsumitur subreptitium, & non valet leg. final. Cod. de fals. mone. quod satis videtur consonum rationi, cū in priuato sit temeritas quæ-

dam: ideo non est credendum Imperatori in ipsi annuere, etiam si diceret se ex certa scientia id factum esse: Ita dicit Salyc. in dict. leg. final. Et ibi dixit Bartol. huiusmodi priuilegium concessum priuato fortasse non valere; Et firmat Ioan. de Platea in leg. 1. Cod. vet. numism. potest lib. 11. & Iason. in leg. ex hoc iure in vlt. not. ff. de iust. & iur. Et Hyppol. de Matfil. in leg. qui falsam column. 8. versicul. & circa ff. de fals.

Decimo octauo quæro. Per quos debeat cudi moneta, & qui gaudeant immunitate concessa monetarijs? Respondeo ad primum, quod
 33 cudi debet per monetarios ad cudendum a Principe deputatos, qui non liberantur dicto munere aliquo priuilegio leg. 1. & ibi not. Ioan. de Plat. C. de murileg. lib. 11. & leg. cum procuratores C. de moneta, & metall. lib. 11. & leg. ne quis Cod. de dignit. lib. 12. & not. Ioann. de Plat. in Rubrica C. de murileg. Ad secundum Guido Pap. quæstion. 402. incip. Sed quid de monetarijs, respondet, ponens infra scriptas conclusiones: Prima, quod priuilegia concessa monetarijs, & operarijs monetarum non transeunt ad eorum liberos per leg. 1. & leg. semper §. immunitati, & leg. in honoribus §. munerum ff. de vac. & excus. mun. de consuetudine tamen in Regno Franciæ, & Imperio, si actu exercent officium dicuntur monetarij. Secunda conclusio, quod monetarij actu, & habitu, qui continuant opera monetariorum, dum monetæ cuduntur, gaudere debent priuilegijs monetariorum & esse debent exempti a contributione tributorum, & aliorum subsidiorum. Tertia conclusio, quod mercatores, & alij non operantes continue in dictis monetis, dum ipse cuduntur non debent
 34 gaudere

35 gaudere ipsa immunitate, vt dixi etiam supra. Quarta cōclusio, quod pupilli, & adulti liberi monetariorum, & operariorū, qui non possunt
 36 operari defectu ætatis, non debent gaudere ipsa immunitate non contribuendi in subsidijs, neque alijs priuilegijs concessis monetarijs, etiam si collegio monetariorum sint aggregati.

Decimonono quæro. Cuius expensis debeat cudi moneta? Respondeo, quod expensis publicis, &
 37 sic Principis, vel Ciuitatis facientis cudere, vt dicunt Bartol. & Ioan. de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de vet. num. potest. quod patet, quia tantum debet valere in forma, quantum in materia, vt ibi dicit Ioan. de Plat. & Bartol. in leg. 1. ff. de auro, & argent. legat. & in leg. paulus ff. de solut. licet dicat, quod Innoc. in cap. quanto de iureiur. teneat contrarium: Cuius opinionem seruat consuetudo, vt dicit Bartol. in leg. qui falsam ff. de fals. vbi tenet opinionem de qua supra, & in leg. 1. §. mutui ff. si cert. pet. vbi Cornel. Perus. dicit opinionem Bartol. esse communem, & in decisiujs sequēdam;
 39 cuius opinio est etiam æquior, licet de facto seruetur opinio Innoc. vt dicit Anton. de Buttr. in dict. capit. quanto articul. 1. & ibi Abb. colum. 6. dicit, quod seruetur opinio Innoc. tam in expensis, quam in modico lucro.

Vigesimo quæro. Quæ requirantur ad monetam rectè faciendam. Respondeo, tria requiri, materiam, pondus, & formam, vt not. in capit. quanto de iureiur. & in leg. 1. vbi Ioann. de Platea Cod. de vet. num. pot. libr. 11. & idem dixit Hifid. lib. 16. cap. 17. Bald. vero in l. final. Cod. de fals. mone. dixit, quod requiruntur iustitia, & veritas: Veritas consistit in qualitate materiæ,

& impressione verè formæ, & Iustitia in pondere, vt d. cap. quanto. & leg. 1. ff. de contr. empt. Autoritas consistit in habendo merum imperium. Sed Ioa. de Plat. in l. fin. C. de vet. num. potest. latius dicit quinque requiri. Primò, quod cudatur
 40 auctoritate eorum, qui habent potestatem de iure, vel ex priuilegio, vel ex præscriptione, vt not. in Rubr. eod. tit. & not. in l. 1. C. de iur. Reipub. lib. 12. hoc enim connumeratur inter Regalia c. 1. in princ. Quæ sint reg. Secundò quod cudatur in loco publico arg. l. si quid extraordinarium, & l. fina. C. de leg. lib. 10. non autem in priuato arg. l. 1. C. null. lic. infren. lib. 11. & quod not. in Rub. C. de Fabricens. lib. 11. Tertio quod sit probæ speciei. Quarto quod sit legitimi ponderis, vt d. l. 1. C. de vet. num. potest. & l. 1. C. de pond. aur. lib. 10. Quintò, quod sit forma publica percussã l. 1. ff. de contr. empt. & l. quintus §. aurum, ff. de aur. & arg. leg.

Vigesimo primò quæro. De quo metallo debeat cudi moneta? Respondeo, quod Imperatoris moneta debet cudi de optimo auro l. fina. & ibi not. Ioan. de Plat. C. de vet. num. potest. lib. 11. hodie tamen, cū Imperium per Regna sit diuisum quilibet in suo regno auream monetam, vel argenteam, vel æream fabricari facit. Dicit Azzo. in summa eod. tit. & glosa ibi in Rubric. & in l. 3. C. de fals. mon. & Ioa. de Plat. in d. Rubrica.

Vigesimo secundo quæro. Cuius ponderis debeat esse moneta aurea? Respondeo quod iure debet esse tanti ponderis, quod septuaginta duo aurei faciant vnã libram auril. quoties C. de suscept. & arch. lib. 10. & notat glosa, & Ioan. de Platea in Rubrica C. de vet. num. potest. & Rossied. in libell. juris

Canonici in septima parte, Rubrica qualiter formetur in crimine falsæ monetæ, & Paul. de Castro in leg. final. in fine Cod. comm. de lega. in lectura Florentina in fine, & Guido Pap. quæstion. 492. versicul. sed iuxta & sic facta recta computatione quilibet aureus habet sextam partem vnciæ, vt dicunt Bartol. & Ioan. de Plat. in dict. leg. quoties Abbas in cap. 1. & final. de Iud. hodie vero aurei Florentini, Veneti, Bononienses, Senenses, Ianuenses, & similes, quibus vtimur octo constituunt vnciam, & sic nonaginta sex faciunt libram auri in massa, vt dicunt glos. Bartol. & Ioan. de Plat. in dict. leg. quoties, & in Rubric. Cod. de vet. num. potest. & Iason. in leg. fina. ff. de in ius. voc. & in leg. puniri Cod. si contra ius, vel vtilit. public. & Paul. de Castro, Thomas Doccus, & Iason. in leg. si duobus Cod. de verborum significatio. & Iason. in leg. 2. §. ex his ff. de verborum obligat. vbi dicit marcham auri continere octo vncias secundum Ioan. Fab. Instit. de Attil. tuto. §. nos autē, & sic marcha est tertia minus, quam libra, & sic sexaginta quatuor ducati faciunt vnam marcham, vt dicit Iason. ibi, & in leg. final. ff. de in ius. voc.

Vigesimo tertio quæro. Qua forma debeat signari moneta? Respondeo monetam auream habere debere imaginem Principis leg. final. Cod. de vet. num. pot. lib. 1. r. & leg. 1. eodem titul. & ibi glosa Bart. & Ioan. de Plat. & glosa, & Paul. de Castro in leg. 1. ff. de contr. empt. Si vero sit moneta argentea, vel area debet habere nomen Principis pro forma sua leg. quintus §. si aurum ff. de auro, & argent. legat. vbi nomen Philippi in illa moneta erat scriptum; Et ita dicit Ioan. de Plat. in dict. leg. final. & Bald. in consil.

34. Domini della Scala libr. 5.

Vigesimo quarto quæro. Quando dicatur moneta esse proba speciei? Dicas secundum Bartol. & Ioan. de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de vet. num. potest. quædo tantam vtilitatem affert in forma, quantum in specie, id est, quod tantum valeat ille aureus si redigatur ad massam quantum valet in forma. Et notat etiam Bartol. in leg. 1. ff. de auro, & argent. legat. & in leg. Paulus ff. de solut. glosa, & Paul. Castr. in leg. 1. ff. de contr. empt. in lectura Florentina, & Fabian. de Monte de empt. & vendit. in 5. quæstion. princ. circa principium.

Vigesimo quinto quæro. Per quem debeat declarari monetam esse proba speciei, & iusti ponderis? Respondeo per illum, qui deputatus est a Comuni, qui tenet sigillum seu pondus publicum vt leg. quoties Cod. de pond. aur. lib. 10. & not. Bartol. & Ioan. de Platea in leg. 1. Cod. de vet. num. potest. Et si iste, qui est præpositus sigillo seu ponderi Florenorum, vt est Florentiæ, approbat, vel improbat Florenos, statur ei tam de valore, quam de bonitate Florenorum, vt dicunt Bartol. Angel. & Ioan. de Plat. in dict. leg. quotiens. Si vero non esset aliquis a publico deputatus dicas, vt dixi supra, fieri debet electionem a iudice, vel a partibus peritorum in arte.

Vigesimo sexto quæro. Quid si aliquid soluendum est approbatori monetæ, cuius expensis solui debeat? Dicas id soluendum esse communibus expensis debitoris, & creditoris leg. 3. §. i. ff. fin. reg. Ita determinat Bartol. in leg. Paulus versic. quæro quando ff. de solut.

Vigesimo septimo quæro. Quid si Ciuitas habens priuilegium cudendi monetam non cudit proba speciei. An possit habere recursus ad

ad Principem? Respondeo, quod
 47 potest vt dicit Bartol. & Ioann. de
 Platea in leg. fina. Cod. de vet. num.
 potest. vbi dicit Bartol. se vidisse in
 Marchia, quod cum per Rectorem
 Marchie cuderetur quæ tam mo-
 neta, quæ non erat probæ speciei,
 fuit per Præuinciales Marchie fa-
 cta quærela ad summum Põntificem.
 Et ita dicit ibi Ioann. de Platea per
 cap. quanto extra de iureiur. subdi-
 tos habere recursum ad superio-
 rem, quod reducat monetam ad
 probam speciem, & valorem.

Vigesimo octauo quæro. An
 valor aurei augeri vel minui possit
 48 & per quem? Respondeo, quoad
 primum posse augeri, vel minui
 leg. 2. & ibi Bartol. & Ioann. de
 Platea Cod. de vet. num. potest. qua
 diminutione facta, minuitur æsti-
 matio rerum, quæ ad florenos ven-
 duntur secundum Bartol. Ex quo
 notat ibi Ioann. de Platea, quod si
 precium certæ monetæ minuitur,
 necesse est quod precium & æstima-
 tio rerum singulari respectu eius-
 dem materiæ minuatur. Circa se-
 cundum dico huiusmodi diminu-
 tionem, vel augmentum aureorum
 fieri solum a Principe, vel ab haben-
 te auctoritatem ab eo, vt dicunt glo-
 sa, & Ioann. de Platea in dict.
 leg. 2.

Vigesimo nono quæro. An in di-
 minutione monetæ, vel augmen-
 to valoris requiratur consensus po-
 puli? Anton. de Butrio in cap. quan-
 49 to artic. 2. de iureiur. quod requi-
 ratur in inferiore ab Imperatore vt
 Regibus, & Baronibus: Sufficit ta-
 men consensus maioris partis ma-
 gnatum Regni secundum Inoc.
 de quo dubitat Abbas in dict. capit.
 quanto, quia tractatur de præiudi-
 cio singulorum arg. not. in cap. cum
 omnes de constitut.

Trigesimo quæro. An quis cogat-
 tur accipere monetam pro æstima-

50 tione taxata a superiore? Dico, quod
 sic leg. final. & ibi notat Bartol. &
 Ioann. de Platea cap. de vet. num.
 potest. qui dicit. Nota. Quod vnuf-
 quisque debet recipere monetam
 pro quantitate, & valore a supe-
 riore determinatis, alioquin puni-
 tur, vt dict. leg. 1. eodem tit. Et idem
 notat Bartol. in leg. qui falsam ff. de
 fal. vbi dicit esse casum. Et si non
 recipit, punitur, vt dict. leg. final. C.
 de vet. num. potest. lib. 1.

Trigesimo primo quæro. An mo-
 netâ factam in vna Ciuitate sub vna
 æstimatione cogatur quis recipere
 in alia Ciuitate pro dicta æstima-
 tione? Dicas secundum Bartol. in dict.
 leg. final. Cod. de vet. num. potest.
 51 libr. 11. Quod cum Ciuitates
 non possint cudere monetam, nisi
 in Rubrica eodem titul. & supra
 dixi, dicendum esse quod aut Prin-
 cept concessit ciuitati, quod posset
 publicam monetam facere, quæ
 possit per vniuersum expendi, &
 tunc cogitur recipere, quia Prin-
 cept ipse videtur fecisse, vt dict. leg.
 2. Aut concessit quod faceret mo-
 netam expendendam in suo terri-
 torio tantum, & alij alterius terri-
 torij non coguntur recipere. Aut
 dubitatur, & videtur in dubio con-
 52 cessisse solum quod in suo terri-
 torio expendatur arg. leg. cum vnus
 §. penultim. ff. de bon. auth. iud. pos-
 sid. leg. final. ff. de iur. omn. iudic.
 & leg. 1. ff. de curat. dat. ab his. Et
 cum decisione Bartoli transit Ioan.
 de Platea in dict. leg. 2. versicul. sed
 nunquid.

Trigesimo secundo quæro. De
 quibus aureis sit faciendâ solutio?
 53 Respondeo de illis faciendam esse,
 qui sint iusti ponderis, & boni auri
 leg. eleganter §. qui reprobos ff. de
 pign. actio. Et licet in instrumentis
 soleant adijci illa verba boni auri &
 iusti ponderis, tamen frustra adij-
 ciuntur.

ciuntur, quia sic intelligitur, quamuis aliter non exprimat, quoniam non boni auri, & iniusti ponderis reprobantur, & expendi non possunt vt dicit §. qui reprobos, Ita dicit Angel. in leg. lecta post principium ff. si cert. pet. quem refert Fabian. de Monte de emptio. & vendition. quaestio. 5. princ. colum. 3.

Trigesimo tertio quaro. Quomodo in donatione, quae aget in inuentione aureus accipiatur? Respondeo, quod intelligitur de aureis legalibus, quorum septuaginta duo constituunt vnam libram auri: Et ideo cum hodie ducati, quibus vtimur non sint tanti ponderis, multo plures auri requiruntur ad faciendum quingentos de illis antiquis: Et sic valebit donatio ultra septingentos aureos modernos, vt dicit Paul. de Castr. in leg. final. Cod. comm. de leg. & ibi Thomas Doccus Senensis, Bald. & Petr. de Math. in leg. illud Cod. de sac. eccl. ad finem: Guido Pap. quaestio. 492. & Iason. in leg. final. ff. de in ius voc. & in d. leg. puniri, & in dict. leg. 2. §. ex his. vbi dicit obtinuisse, quod donatio vsque ad octingentos aureos, quibus hodie vtimur valeretur, & notat Ioan. in add. spec. in tit. de instrum. edit. §. porro versicul. final. & Anto. de Caonar. in Tracta. de insinuat. q. final. & consuluit Bartol. Sozzin. in consil. 48. In praesenti consultatione versicul. circa secundum colum. final. libr. 1. concludens, quod quantitas quingentorum aureorum intelligitur de legalibus ultra quam quantitatem requiritur insinuatio, vt leg. sancimus §. 1. Cod. de donat. & ultra non valet, vt leg. si quis argentum Cod. eodem titul. Extenditur ultra octingentos ducatos Senenses. Vnde habita consideratione aureorum legalium valebit vsque ad octingentos ducatos donatio absque insinuatione, & ita etiam con-

fuluit Dec. in consil. incip. memini me alias consuluisse, quod consilium adhuc non est impraesum.

Trigesimo quarto quaro. Quid si quis promissit mille aureos ad quod pondus dare teneatur? Respondeo, quod teneatur dare ad pondus statutum per commune Civitatis, non obstante quod diuersorum ponderum currant in ipsa ciuitate; Si autem certum pondus vel certa mensura non esset in communi, sed essent diuersa pondera, tunc recurrendum esset ad consuetudinem ciuitatis; Sin autem de consuetudine non apparet, vel apparet diuersae consuetudines, quod est minimum sequendum est, leg. quod minimum ff. de regul. iur. Ita dicit Angel. in leg. modios C. de suscept. & arch. lib. 10. facit quod not. Bartol. in leg. semper in stipulationibus vbi etiam Dec. ff. de reg. iur.

Trigesimo quinto quaro. Quid si promitto centum libras, de qua pecunia videar promittere? Respondeo de moneta currente in Ciuitate cuius respectu dicitur solidus, & libra leg. nummis ff. de leg. 3. Ita dicit Bartol. in leg. Paulus in princip. ff. de solut. & Anton. de Butr. in cap. quanto de iure iur. & de vsuali, & currente in loco censetur sensisse, vt est gloss. in clem. 2. de decim. & ibi Cardin. Zab. quaestio 13. Cornel. consil. 287. In hac consultatione versicul. deueniendum libr. 1. Sed quid si sunt diuersae monetae, & promitto centum libras de quibus intelligitur? Respondeo secundum consuetudinem ciuitatis, & verosimilitudinem eius, quod agitur. Secundum consuetudinem, vt si est consuetudo; quod in serico, & in pannis appellatio solidi, & librae referatur ad Florenos minutos antiquos, & in alijs rebus de Florenis nouis intelligatur: ita intelligatur. Secundum verosimilitudinem di-

co, quia si intelligeremus appellationem solidi, & librę referri ad monetam nouam, cōtingeret, quod res magni præcij pro modico daretur, & contra. Si intelligeremus de moneta antiqua, cōtingeret, quod res vilis præcij lateretur pro magno; Vnde semper debemus inspicere vero similitudinem hanc ex qualitate rei leg. semper in stipulationibus, & ibi not. ff. de regul. iur. leg. Imperatores ff. de contr. empt. Ita notat Bartol. in leg. Paulus in princ. ff. de solut. ponens exemplum in Ciuitate Florentiæ, in qua sunt floreni antiqui, & noui. Et not. Ant. de Butr. in capitul. quanto iuxta finem de iure iur.

Trigesimo sexto quæro. Quid si diuersus est valor monetæ in loco celebrati contractus à loco destinatæ solutionis quis valor attendatur, an contractus, an solutionis? Maria. Sozzin. in capitul. dilecti articul. vltim. versicul. Ita ex prædictis extra de foro compet. dicit, quod attendi debet locus contractus, quia quoad interpretationem verborum inspicimus consuetudinem loci, vbi contractus est celebratus non destinatæ solutionis per leg. si fundus ff. de euict. cum sim. & tenet Bartol. in leg. contraxisse ff. de verborum obligatio. & latius in leg. i. C. de summ. trin. & fid. cath. & ex hoc dicit consuluisse, quod cum quidam Spoletanus esset electus in Præsidentem Ciuitatis Senarum, & conduxisset Spoletani officiales suos constituto salario ad Florenos soluendos in Ciuitate Senarum, & diuersus esset valor monetæ Senarum, soluendos esse Florenos secundum cōsuetudinem Ciuitatis Spoletanæ, quod Nota: Sed quid si Scolaris ultra montes facit contractum cum Campfore, & sibi fiant literæ cambij de soluendis centum Florenis in Ciuitate Florentiæ, cuius loci valor attendatur?

Dominus Petr. de Math. in leg. cunctos populos versicul. sexta limitatio Cod. de summa trin. & fid. cath. dicit quod ad interpretandum vocabulum Florenorum inspicimus consuetudinem loci vltromontani vbi est factus contractus, vt intelligatur de florenis auri in auro, quod dicit sibi videri attento dicto Bartol. ibi, quod dicit vtile ad interpretationem monetarum; Et sic non inspiceretur alia diuersa consuetudo Ciuitatis Florentiæ in qua est destinata solutio: Vel potest dici secundum ipsum, quod aut scolaris vult agere contra mercatorem Florentinum, qui Florentiæ acceptauit literas cambij, & inspicitur consuetudo Florentiæ, quia ibi videtur fieri contractus: Aut vult scolaris agere contra mercatorem vltromontanum, cum quo fuit contractum de centum florenis soluendis in Ciuitate Florentiæ, & inspicitur consuetudo loci vltromontani, vbi factus fuit ille contractus licet alibi sit destinata solutio per dictum Bartol. in dict. leg. cunctos populos. Ex cuius dictis infert ibi insignis Doctor Dominus Thomas Doccus Senensis, quod si duo Senenses faciunt contractum Florentiæ, & alter alteri promissit mille florenos, deinde promissor conueniatur Senis, & velit soluere mille florenos ad rationem librarum quatuor pro florenis prout in dubio Senis intelligitur promittendo Florentiæ nec exprimendo quales; Creditor autem velit mille florenos de illis quibus videntur Florentiæ, videlicet de florenis auri imaginarijs, qui appellantur de sigillo, quod obtinebit creditor, cum attendi debeat locus contractus in istis deciforij; Relinquit tamen cogitandum, vt ibi refert Ioann. Bapt. column. 68. versicul. quarto inferas.

Trigesimo septimo quæro. An

una moneta per aliam sit æstimabilis? Dicit Bartol. in leg. Paulus ff. de solut. quod pecunia auri, vel argenti, grossa æstimatur per minutam, minuta autem non æstimatur per grossiorem, quia non possum dicere, quod per florenum æstimetur vnus nummus parvus, & per consequens, nec duo, nec tres, & sic de singulis. Aceruus vero nummorū, vel vna summa nummorū bene potest æstimari per florenum, sed ipsi nummi per se considerati non, & hoc patet ad sensum, & quia illa res aliā dicitur æstimare, quæ est conuertibilis in aliam quancunque, vt leg. 1. ff. de contr. empt. Sed moneta parua est conuertibilis in omnem maiorem, ergo per illam maior æstimatur; sed moneta magna non est conuertibilis in omnem maiorem, ergo per monetam magnam non æstimatur minor. Sequitur decisionem Bartol. Cornel. consil. 137. ad euentiam column. final. verficul. similiter lib. 3.

Trigesimo octauo quæro. Quid si duæ monetæ currunt in loco. An de vtraque poterit fieri solutio, & cuius sit electio? Ioannes Andr. in clem. 2. de decim. dicit, quod potest, & quod erit electio soluentis, 62 Gul. de Monte Laudens. ibi dicit, quod si altera ex istis monetis est vsitator de illa soluetur l. si seruus plarium. §. final. ff. de leg. 1. Alioquin si communiter currunt erit electio soluentis: Et hoc casu procedit solutio ibi præcedens, quæ videtur etiam hoc sensisse cum dicat, quod moneta communiter currit, idest sit equè vsitata cum alia, quod etiam tenet ibi Paul. de Leazz. quod si quando sunt æquè vsitate intelligitur de minori leg. nummis ff. de leg. 3. leg. semper in stipulationibus ff. de regu. iur. quod procedit quando obligatio non est determinata ad certū genus pecuniæ, vt dicit Card.

in d. clem. 2. quæst. 12.

Trigesimo nono quæro. Nūquid debitor possit soluere vnam pecuniam pro alia, vt argenteam, vel æream pro aurea? Dicit secundum Bartol. in leg. Sæbeus quæst. 1. ff. de solut. quod aut creditor passurus est aliquod damnū recipiēdo in alia 62 forma: Et tunc non tenetur recipere dict. leg. paulus, aut nullum damnū passurus est, & tunc in alia materia recipere non tenetur, vt puta argentum pro auro, quia mutuum debet restitui in eodem genere, & in eadem bonitate, vt leg. cum quid ff. si cert. pet. Et aliud pro alio inuito creditori solui non potest vt leg. 2. eodem titul. Aut vult restituere in materia eadem sed in alia forma, vt puta Florentinos aureos pro Senensibus: & communiter tenetur, quod recipere cogatur; Consuetudo tamen est in multis partibus, vt etiam in alia materia possit restitui, quæ seruanda est, quia tacite videtur contrahi secundum consuetudinem loci, vt leg. quod si nolit. §. qui assidua ff. de adil. edit. facit leg. labeo ff. de supell. lega. vt dicit Abbas concludendo mentem Bartoli in dict. leg. Paulus in cap. quanto de iureiur. qu. fin.

Quadragesimo quæro. Quid si essent promissi Floreni centum auri in auro, An fieri possit solutio in alia moneta? Dominus Franciscus de Curte in dict. leg. cum quid qu. 10. §. si cert. pet. dicit, quod per illa verba duplicata, quæ plus operantur 63 leg. balista ff. ad trebell. intelligi debet facta promissio de aureis in auro iusti ponderis, adeo quod isto casu non possit fieri solutio in moneta: Et subdit fuisse consultum Papæ per insignes Doctores, quod vbi in instrumento apponuntur dicta verba boni auri, iusti ponderis, & rectæ ligæ multum operantur, & non posset eo casu creditor cogi recipere moneta.

capit. quanto. Ita tamen conclusio procedit quando pecunia antiqua non reperitur, quia licet sit reprobata, videtur, quod reddi possit pecunia antiqua in eadem bonitate; Et hanc opinionem tenet Petr. & Cyn. in leg. minorum C. in quibus cau. in int. reit. non est neq. & Cyn. in dict. leg. cum quid, vbi etiam Roman. & Ioann. Andr. & Imol. in dict. capit. quanto, Et plerique Doctores, quos refert A. ex and. in dict. leg. quod te ff. si cert. pet. Vltima conclusio sit, quod vbi debitor est in mora debet reddi pecunia in estimatione quanti plurimi fuerit a tempore moræ leg. vinum ff. si cert. pet. & est opinio Bartol. & Doctores in dict. leg. paulus, vbi Bartol. limitat istam conclusionem, vt procedat, quando damnum contingit in pecunia grossa, secus si in minuta, quam impugnant Anton. & Abbas in dict. cap. quanto, & Doctores, vt dicit Franc. de Curte in dict. leg. cum quid questione 2.

Quadragesimo tertio quæro. Quid in contractu dotis, An fieri debeat restitutio aureorum secundum estimationem contracti matrimonij? Respondeo, quod si dos fuit data in moneta antiqua in illa debet fieri restitutio, quod intellige, si postea esset variata moneta in materia, vel in forma; Sed si esset eadem moneta tamen valor floreni creuisset, vel decreuisset hoc non inspicitur nisi a tempore moræ, vt leg. vinum ff. si cert. pet. Ita dicit Bartol. in leg. res in dotem ff. de iure dot. & ita consuluit Corneus in consil. 287. In hac consultatione in 2. dubio lib. 1. & in consil. 321. De pluribus effectualiter lib. 3. concludens, quod si moneta est deteriorata, vel mutata in bonitate intrinseca, quia non est eiusdem ligæ, vel eiusdem ponderis, vt erat tempore

contractus, solutio debet fieri de moneta antiqua vel solui debet estimatio antiquæ monetæ capit. olim extr. de cens. prout, & si melior moneta sit in vsu tempore solutionis debet solui antiqua moneta. vel eius estimatio capit. cum ranonicis eodem tit. de censib. & not. Bart. in leg. Paulus ff. de solut. & in leg. cum quid ff. si cert. pet. & ibi Doctores, & consuluit Bartol. Sozzin. in consil. 298. Pro fundamento libro 2. & Corn. in consil. 229. Interamenten. lib. 1.

Quadragesimo quarto quæro. Quid si mutuaui, vel dedi in dotem centum libras in florenis, An sit facienda restitutio in estimatione quæ erat, vel quæ nunc est? Respondeo, quod ista verba soluo, vel do in dotem centum libras in florenis nihil aliud denotant, quam do tibi istos florenis in solutum pro centum libris leg. si stipulatus fuero decem in melle ff. de solut. & ideo non possunt peti nisi centum libræ, sicut si aliqua res esset data in dotem estimata leg. cum dotem Cod. de iure dot. & leg. si estimatis ff. solut. matr. & damnum, & lucrum in Florenis contingens pertinet ad eum, qui recipit. Ita dicit Bartol. in dict. leg. Paulus versicul. sed quæro. ff. de solut. & ita consuluit Baldus in Ciuitate Asculi vt refert Aret. consil. 11. & ita tenet Abb. in capit. quanto ad finem de iure iur. & Bartol. Sozz. in dict. consil. 298. in princ. allegat Bald. in consil. 229. Punctus questionis lib. 2.

Quadragesimo quinto quæro. Quid in deposito aureorum, quid sit restituendum? Respondeo considerandum esse sub qua forma factum sit; Nam si dictum sit depono apud te centum libras in Florenis dicendum est, quod centum libræ sint restituendæ, vt est dictum in

præce.

precedenti quaestione, quia videor tibi illos Florenos. vendere pro illis centum libris, & praecium apud te deponere. l. certi conditio. §. fin. ff. si cert. pet. f. ad l. si ex praecio C. eo. ~~ti. Si vero in hunc. Depono apud te centum libras in Florenis, hoc pacto, quod reddas in Florenis sub eadem aestimatione, tunc sub eadem aestimatione debet reddi, probatur in l. pen. §. mancipia. ff. solut. matr. Sed si non sit dictum in eadem aestimatione, puto, quod debeat reddi in aestimatione communi, quae esset tempore, quo fieri debet solutio, ut l. si stipulatus fuero decem in melle. ff. de solut. Ita concludit Bart. in d. l. Paulus ad finem ff. de solut. & isto casu periculum, & commodum diminutionis, & augmenti pertinet ad debitorem, seu depositarium: Vnde tenetur restituere in Florenis secundum aestimationem existentem tempore solutionis arg. l. cum dotem C. de iure dot. Et ita dicit Abbas in cap. quanto uersic. ultimo colum. fin. de iure iur. qui in fine dicit, in deposito, vide textum notabilem in l. in nave, & quod ibi not. ff. loca. & satis videtur considerandum, quid fuit tacite actum, an scilicet pecuniam depositam confunderet cum sua, an quod teneret separata.~~

73 **Quadragesimo sexto quaero.** Quid si ex testamento debeat & alteratur, vel diminuitur moneta, quod tempus sit attendendum? Respondeo, quod attendi debet valor qui erat tempore testamenti, quia de eo videtur testator sensisse, ut l. vxorem. §. testamento. ff. de leg. 3. & l. fin. in princip. ff. de auro, & argento lega. tenet Ioan. Andr. in additione Specul. in titul. de obligatione, & solutione. §. nunc aliqua, uersic. sed pone, & ita tenet Abb. in dicto capit. quanto columna penulti-

ma uersic. quid autem de iure iur. Et intelligit de perpetua alteratione, & ita tenet Ias. in l. cum quid ad finem. ff. si cert. petat. & conu. uir Maria. Sozz. cons. 6. praedicta consultatio lib. 1.

74 **Quadragesimo septimo quaero.** Quid si in laudo, vel sententia fiat mentio de moneta: an quoad aestimationem attendatur tempus laudi, vel sententiae? Refert Abbas in dicto capit. quanto columna penultima uersiculo quid autem, Oldradum consulendo uoluisse quod attendatur tempus laudi, & idem dicit in sententia iudicis condemnantis, quod uoluit etiam Abbas in capit. olim de cens. & Maria. Sozz. consilio sexto, columna finali, ubi refert consilium Oldradi libro secundo.

75 **Quadragesimo octauo quaero.** Quid in Emphiteora, qui promittit soluere canonem in certa moneta, quae postea est in valore mutata: An teneatur soluere secundum antiquam? Iason in l. 2. columna 55. quaestione 36. C. de iure emphit. dicit Albericum ibi formare quaestionem, & tandem concludere, quod sit facienda solutio secundum aestimationem antiquam: & sic quod tempus celebrati contractus, & non solutionis inspicendum sit, siue creuerit, siue decreuerit valor monetae. Sed ipse Ias. dicit, & concludit magis communiter teneri in locis allegatis, quod aut mutata est antiqua moneta in materia, vel in forma; aut uero non est mutata materia, nec forma, sed eius qualitas, id est eius valor. Primo casu si quidem reperitur moneta antiqua, & eius cursus sit reprobatas, tunc debet solui de moneta noua, secundum aestimationem tamen antiquae monetae: utrunque expressè dicitur in capit. olim causam, & in capit.

cum canonicis de censibus. Secundo vero casu, quando mutata est moneta in qualitate vt quia eius valor sit variatus, & tunc aut debitor non fuit in mora soluendi, & potest soluere de illa moneta secundum æstimationem, quæ currebat tempore celebrati contractus, & ita potest procedere opinio Alberici alioquin secus l. vinum cum ibi no. ff. si cert. pet. de qua materia per Bar. & alios in l. Paulus ff. de solut. & per Barr. & omnes in l. cum quid. ff. si cert. petat. & in alijs locis allegatis ibi per Ias.

Prædicta uero declarantur, & limitantur ab vsu, & lapsu tanti temporis, quo legitima fit inducta præscriptio. Nam si per 40. annos alia sit soluta quam moneta cōtractus, certe non poterit emphiteota compelli ad aliam soluendam quam quæ sit præscripta. Ita concludit Corn. consilio 181. Visi nonnullis columna penultima, & fin. libro 2. per dicta Host. in tit. de cens. versic. Quid si moneta, & per notata in capit. olim de censib. Et comprobatur per Rom. consilio 123. Circa primum dubium versic. Quoad secundum, & tenet Franc. de Curt. in l. cum quid quæst. fin. ff. si cert. petat.

Quadragesimonono quæro. Quid si legatum vel debitum est annuū: An debeatur secundum tempus legati vel debiti, vel secundum tempus anni quo solui debet? Respon-
76 deo pecuniam solui debere secundum cursum, & valorem, qui adest tempore solutionis donec sit in mora: Et sic interim stat diminutio ad periculum legatarij l. vinum ff. si cert. pet. Ita dicit Dominus Anton. in d. c. quanto vers. ex his patet col. fin. de iureiur.

Quinquagesimo quæro. Quid in statuto. An attendatur tempus conditi statuti in valore monetæ, vt si

eo disponatur, quod pro tali delicto soluantur tot aurei, vel tot dentur officiali demum alteratur moneta perpetuo? Specul. in tit. de solut. §. nunc aliqua versic. pone, dicit, quod debet solui, & tempore curren-
77 re salarij soluendi, quia de tali videtur statutum sensisse; vnde mutata pecunia videtur mutatum statutum arg. cap. translatio de const. Sed Abb. in dicto cap. quanto versic. quid autem in statuto dicit contrarium, ego multum dubito de hoc dicto: quid enim si tempore statuti Florenus valebat longè plus quam hodie, dicemusne, quod debeat solui ita modicum, cum statutum voluerit mensurare pœnam cum delicto, quod fieri debet cap. nec afferamus 24. quæst. 1. & l. recte. ff. de pœn. Et idem dicit Abbas in salario constituto officiali, & casus videtur iudicio suo in contrarium in capit. olim de cens. Nec obstat clem. 2. de deci. vbi solutio fit de pecunia currenti, quia ibi non alteratur dispositio, nam ibi solum dicitur, quod si alicui conceditur decima beneficiorum potest solui de pecunia currenti non enim est vis, de qua soluitur, dummodo decima soluat. Et hanc opinionem, quod attendatur tempus statuti conditi tenet Ias. in d. l. cum quid versic. quid autem in fine ff. si cert. petat. Sed opinionem Specul. tenet Card. Zab. in dicta clem. 2. de decim. quest. 13. & Ioan. de Imol. ibidem Bald. in consilio 137. super eo, quod quæritur lib. 1. Ludo. Roman. in consilio 123. circa primum dubium colum. 1. Dom. de Sancto Gemin. in consilio 137. quia alias super ista lib. 1. & consilio 36. Bonifacius Octauus lib. 2. Paul. Castr. in l. 2. in lectura Florentina C. comm. de leg. Alex. consil. 104. statutum loquens lib. 1. & pro opinione

nione Spec. allegat Domin. in dicto consil. 15. glosam iuncto textu in c. 2. de malef. Et ista opinio Spec. videtur magis communis.

Quinquagesimo primo quæro. **Quid si** ~~certam~~ imponit poenam certi nûm. aureorum, de quibus intelligatur? Dicit Salyc. in l. qui-eunque. C. de seru. fug. quod si illa Ciuitas quæ hoc statuit cudat monetam auream, intelligitur de suis, alias de ibi currentibus, quasi loco legalium aureorum subrogatis arg. l. semper in stipulationibus cum sua glo. ff. de reg. iur. & ita etiam dicit Ioa. de Plat. in l. quotiens. C. de suscept. & arch. lib. 10.

Quinquagesimo secundo quæro. Quid si solutio monetæ est faciendâ vigore constitutionis superioris in recompensationem aliquam, donec emantur bona eiusdem quantitatis soluendæ: An debeat solui de currenti tunc, si contingat murari? Domi. de Sancto Gemi. in consil. 36. Bonifacius Octauus lib. 2. considerat plures casus, ex quibus contingit fieri solutionem, & quoad casum nostrum dicit quod quia solutio est faciendâ ex dispositione rescripti, vel priuilegij per respectum ad certam quantitatem fructuum, & sumus in casu, in quo non attenditur tempus datæ, & isto casu debet fieri solutio ad monetam currentem, & non ad æstimationem antiquæ currentis tempore concessionis: iste est casus in clem. 2. de decim. secundum Paul. de Leazzar ibi, nam decimæ beneficiales inductæ per Papam soluuntur respectu fructuum beneficiorum, & taxantur beneficia plus, & minus secundum quantitatem fructuum: cum igitur pecunia decimalis debeat solui de fructibus & fructus qui venduntur non possint vendi nisi ad monetam currentem, quia homines,

qui emunt vinum, frumentum, & similia, emunt secundum æstimationem monetæ currentis, & non secundum æstimationem antiquæ; ex quo Princeps, qui cudit monetam, ita præcipit expendi cap. quanto cum ibi not. de iureiur. Ita est in proposito casu. Superior mandat, quod habeat annuatim fructus ascendentes ad summam talem in bonis, & donec emantur bona soluat: Certè cû moneta soluat pro illis fructibus debet intelligi de moneta currenti, & non de antiqua, vel eius æstimatione, prout vult textus in d. clem. 2. Et ita etiam consuluit Ludo. Roma. in consil. 123. circa primum in primo dubio, licet Abb. in consil. 56. quod solutio lib. 2. consuluerit contrarium.

Quinquagesimo tertio quæro. Quid si quis impetrauerit sibi conferri beneficium vsque ad certam summam turonensium paruorum; An debeat attendi æstimatio respectu loci, ubi est facta gratia, vel, ubi est situm beneficium? Oldr. consil. 186. ad primam quæstionem arguit ad partes, & tandem concludit, quod non debeat attendi locus, ⁸⁰ ubi est facta gratia, sed locus ubi est situm beneficiû: allegat in arg. l. fin. ff. de tur. & l. si ut proponis ff. de fideiuss. & l. unum in fine ff. si cert. pet. Refert, & sequitur decisionem Oldradi Alex. in consil. 27. visis quæ in themate lib. 1. duplicato consil. 37. lib. 5.

Quinquagesimo quarto quæro. Quid si quis iurat ad certum terminum soluere certam monetam, illa per Principem est in aliam formam redacta: nunquid sit periurus non ⁸¹ soluendo æstimationem antiquæ Bald. in l. fin. §. fin. vers. sed pone C. de non num. pec. dicit, quod aut est reprobata, quia adulterina, & tunc non tenet iuramentum, vel. cle-

eleganter. §. qui reprobos. ff. de pign. act. aut conflatā est propter utilitatem aliquam superioris, & tunc nisi solvatur aestimatio, debitor est peritius; Et ita intelligitur, quod notatur in c. quanto de iureiur. & in l. cum quid. ff. si cert. pet. secundum Baldum.

Quinquagesimo quinto quæro. An antiquam monetam a veteribus Principibus formatam possit debitor solvere pro noua? Respon-
82 deo, quod sic, & eam tenetur creditor recipere sine aliqua contradictione, dummodo sit ponderis debiti & iustæ speciei, vt not. Ioan. de Plat. in l. i. C. de vet. num. pot. lib. 11. Et ex hoc dicit ipse, quod licet moriatur Dominus qui pecuniam cudi faciebat, dicta pecunia non reprobatur sed durat in eadem aestimatione, dummodo sit probæ speciei, & iusti ponderis, quod dicit facere contra regnicolas, qui quandoque recusant recipere augustales, vt dicit ibi And. de Bar.

Quinquagesimo sexto quæro. An augmentum, vel diminutio aestimationis Floreni, quæ modico tempore durauit sit in aestimatione?
83 Bart. in d. l. Paulus colum. fin. vers. vnum tamen, dicit, quod non est attendenda diminutio, vel augmentum, quæ modico tempore durauit, vt vna dies, duobus vel pluribus diebus, vel quinque, vt l. precia rerum circa finem, & quod ibi notatur ff. ad l. Falc.

Quinquagesimo septimo quæro. Quid si moneta non est legitimi ponderis, & non probæ speciei; An teneatur eam recipere creditor pro eo, quod valet? Ioan. de Plat. in l. 1.
84 C. de vet. num. pot. lib. 11. putat, quod non, vt probatur ibi a contrario sensu; Secundo, quia moneta non probæ speciei, & debitis ponderis falsa reputatur l. quicumque

ff. de fals. Tertio quia ad monetam bonam tria requiruntur, quod sit legitimi ponderis, quod sit forma publica percussa, & quod sit de bona materia, vt bono auro, vel argento, vt ibi not. cum ergo efficiat vñ, scilicet ponderis quantitas, vel probitas speciei, tota reprobatur arg. l. cum hi. §. si prator. ff. de transact. Quarto, quia falsus denarius non est denarius l. Paulus digest. de solut. Vltimo quod pecuniam reprobam quis recipere non teneatur est textus in l. eleganter. §. qui reprobos ff. de pign. act.

Quinquagesimo octauo quæro. Quid si moneta reprobata sit approbata a campfore, an liberet solventem? Respondeo, quod non, ita dicit glosa in d. l. eleganter. §. qui reprobos ff. de pign. act. quia erratur, & fuit quæstio Pylei, quam reasumpfit Roffre. in quæstionibus sabbatinis quæst. 6. incip. Emilius & sequitur Bart. in d. §. qui reprobos, intelligens si ipse creditor recipiens fuit ignorans, secus si sciens, vt l. tutor. §. sed si sciens ff. eod. tit. de pign. act.

Quinquagesimo nono quæro. Quid si ille qui reprobam pecuniam recepit illam expenderit pro proba: an solvens sit liberatus? Glosa in d. §. qui reprobos in l. eleganter, arguit pro, & contra, & tandem tenet, quod non sit liberatus, quod tenent Doctores vt ibi dicit Bart. & ita tenet lac. de Hare. & Abb. ibi, vt refert Franc. de Curte in l. cum quid q. 8. ff. si cert. pet. & ita tenet Paul. Castr. in d. §. qui reprobos in lectura Florentina; sed ipse intelligit, quod creditor ita demum agat contra debitorem, quando ille cui ipse soluit pecuniam reprobam tanquam probam egit contra eum, & exegit, uel condemnatus est ibi, & alias quousque ab illo non molestatur,
86

statur, non molestabit ipse debitor
rem arg. ff. de diu. pign. leg. rescri-
ptum §. si. & leg. quod si domus
in princ. iuncta leg. præced. ff. loca.
facit quod notatur ff. de tacit. leg.
quod si seruum in glos. & de rerum
pecun. l. i. verum quæ.

Sexagesimo quarto. Quid si debi-
tor est effectus non soluendo post
approbationem à campfore factam,
qualiter consulatur creditori? Paul.
87 de Castro in dict. §. qui reprobos,
dicit, quod ager creditor contra câ-
psorem, qui approbavit vt leg. 3. §.
1. ff. si mess. fals. mo. dixer. hoc ta-
men non potest, nisi in subsidium vt
ibi notatur.

Sexagesimo primo quarto. Quid
si egenti pecunia, dico accipe sci-
phum, & vendas, & vtaris pecu-
nia vendito scipho: An possit resti-
88 tuere sciphum me inuito? Ludou.
Roman. in leg. rogasti in princ. ff. si
cert. pet. dicit obtinuisse contra Do-
minum Neillum, quod posset resti-
tui inuito creditore, quia quoties
quis est debitor pecunia non
simpliciter sed respectu certæ spe-
ciei potest illam speciem inuito cre-
ditori soluere, vt not. Barrol. in leg.
2. §. mutui ff. si cert. pet. Sed contra
Roman. tenet Iason. in dict. leg. ro-
gasti deducendo ad absurdum, &
respondet ad ea per quæ monetur
Roman. & ostendit, quod ex quan-
titate ex lance habita sit mutuum,
& tenet opinionem Nelli, & idem
tenet in leg. 2. §. mutui eodem titul.
& quia in casu isto non est debitor
quantitatis respectu speciei, vt de-
clarat Paul. de Castro in dict. leg. ro-
gasti, & ibi Iason. & opinionem cõ-
tra Roma. tenuit me audiente præ-
ceptor meus Dominus Franciscus
de Pepis Florentinus in dict. leg. ro-
gasti in princ.

Sexagesimo secundo quarto. Va-
do ad campforem, & ostendo illi

decem ducatos auri, peto quantum
mihi dare velit de moneta: conue-
nit de 65. libris. quis contractus iste
erit? Dominus Iacobus Buttrig. in
leg. 1. ff. de rerum perm. determinat
quod ista dicatur emptio, quia illi
decem ducati dantur tanquam spe-
cies sicut in similibus leg. plane, &
leg. talis scriptura ff. de l. 1. & idem
tenet Alber. de Rosar. Sed Iason. in
dict. leg. 1. column. final. versicul. &
iuxta; dicit sibi videri tutius prout
etiam tenet Fulgos. ibi dicitur
89 tur contractus innominatus, vt l. 1.
ff. de æstim. act. & leg. 1. ff. de præ-
script. verb.

Sexagesimo tertio quarto. Quid
si alieni nummi soluti sunt, & im-
mixti ita, vt discerni non possint: An
transeant in dominium recipientis?
90 Dico, quod transeunt, dummodo
bona fide accipiat leg. si alieni ff. de
solut. & contra eum, qui alienos
nummos dedit, competit furti actio
vt ibi not. Sed aduerte secundum
Dominum Marianum Sozzin. in d.
rubrica de caus. poss. & prop. Art. 5.
versicul. 13. per commitionem,
quia illud videtur procedere, quan-
do creditori suo quis soluit alienos
nummos: vnde idem videtur di-
cendum, si vinum, aut frumentum
alienum per creditorem recipien-
tem sit tale vinum cum suo com-
mixtum, nam hoc casu actio furti
competit domino vini. Sed ista dif-
ferentia non videtur esse vera, &
sentit glosa in dictis iuribus, quia in
vino & simili materia potest agi cõ-
tra recipientem Institut. de rerum
diuis. §. quod si frumento: sed in
nummis videtur esse speciale, quod
non possit, vt d. leg. si alieni; Quod
tamen arbitratur limitandum, dum-
modo ille, qui soluerit nummos alie-
no esset soluendo: secus si non posset
satisfacere domino nummorum,
quia tunc non videtur, quod credi-
tor

tor debeat locupletari cum aliena iactura per regulam locupletari de regul. iur. libr. 6. In contrarium tamen facere dicit dict. leg. si alieni, quæ simpliciter loquitur, & quia iste est creditor recipiens creditum suum non videtur locupletari, quia sibi debitum recipit: Cogitandum tamen reliquit Dominus Marian. Sozz. loco prædicto. Sed tu videas Iason. in leg. singularia column. 6. versicul. primum ergo ff. si cert. pet. vbi notabiliter declarat dict. leg. si alieni, & præceptorem meum Dominum Bart. Sozz. ibi column. 3. versic. circa membrum.

Sexagesimo quarto quæro. Pater constituit in dotem filia suæ mille Florenos auri monetæ currentis in Dalphinatu. Qualiter debeât intelligi hæc verba? Guido Pap. in suis decisionibus decis. 492. dicit, dicendum videri, quod mille Floreni in moneta aurea currenti in Dalphinatu censentur constituti, qui in moneta aurea tunc currenti debet solui ad auri rationem: alioquin verbum auri subiunctum nihil operaretur, quod tamen non est dicendum l. si quando in princ. ff. de leg. 1. Et ideo considerato quod nulli Floreni auri cuduntur in patria Dalphinali, nec cudi consueverunt, solui debent dicti Floreni auri in scutis auri currentibus in Dalphinatu. Consuetudo enim regionis in talibus debet attendi l. semper ff. de regul. iur. 2. respons. & l. nummis ff. de leg. 3. in l. Imperatores. ff. de contrah. empt. hoc ponit Bart. in l. Paulus in 3. quæstione. ff. de solut. in fine. Et hanc quæstionem dicit sæpissimè se vidisse in facto dum praticabat, & postea in dicta curia parlamenti vidisse determinari, & ordinari dictos Florenos debere solui in moneta ad rationem auri, vel in scutis auri ad rationem auri computa-

tis duobus scutis auri cursum habentibus pro tribus Florenis auri per rationes prædictas.

Sexagesimo quinto quæro. An pecunia sit vendibilis, an locabilis, & an pro commodata ad pompam possit licite aliquid recipi? Dominus Laurent. de Rodulph. in c. consuluit quæst. 26. de vsur. ad primum dicit, quod attentò subiecto est inuendibilis, quia omnium rerum æstimatio est l. si ita ff. de fideiuss. Ad secundum ibidem quæstione 32. dicit quod propriè loquendo nõ est locabilis, sed mutabilis, & ita tenet Archy. 14. q. 3. c. si generaueris vers. sed quid, vbi hoc examinat, commodari tamen, siue locari potest ad pompam l. 3. in fine ff. commo. cum glos. in summa 14. quæst. 3. in fine, & glosa in c. conuæstus, de vsur. Host. in summa de vsur. §. an aliquo versic. 10. Ita dicit D. Laur. in d. quæst. 32. Ad tertium an possit pro commodata, vel locata ad pompam aliquid recipi? Thomas Docius Senensis in l. singularia column. 5. vers. extra glosam dicit, quod si commodauit pecuniã tibi ad pompam, vt aliquid mihi daret ultra sortem, non est vsura, de quo commodato uide textum in l. 3. ff. commo. & hoc firmavit Bald. in l. si nauis ff. de rei vend. vbi allegat Theologos hoc tenere, vt refert Dominus Thomas, qui allegat glosam in c. conuæstus de vsur. quæ idem dicit; vnum tamen addit, quod isto casu non erit commodatum sed locatio, quia non potest esse commodatum, nisi sit gratuitum, vt l. si gratuitum ff. de præsc. verb. & ita etiam tenet Bulgarinus Senensis in l. 1. §. creditum vers. adde si. si cert. pet.

Sexagesimo sexto. Quæ dicatur falsa moneta? Respondeo, quod dicitur falsa, quæ ab eo fit, qui non habet

habet auctoritatem cudendi a Principe leg. 2. in fine Cod. de fals. mon. Ita dicit Bartol. in d. l. qui falsam ff. de fals. Ang. in leg. 1. C. de fals. mon. Alex. in singularia colum. 6. vers. Item est species in Thomas Doccius colum. 4. vers. Item habet ff. si cer. pet. & Dyn. cons. 38 inc. contra Bonciuennem dicit circa monetam falsam committi tripliciter, fabricando, tingendo & radendo leg. quicumque, & l. lege Cornelia ff. de fals. Sed latius Bald. in consil. 34. Domini della scala lib. 5. dicit quod falsa moneta dicitur tribus modis.

94 Primò si est defectus in causa materiali, quia adulteratur materia, vt si auro admisceatur auricalcum, vel argento alia similis materia in colore dolo malo. Nam hæc falsitas est: Debet enim esse moneta ex materia electa, vt leg. 1. ff. de contrah. empr. & quicquid materiæ electæ admisceatur, dicitur materia adultera, & falsitas est, vt leg. lege Cornelia cauetur ff. de fals. & idem dicit Angel. in leg. 1. C. fals. mon. Est enim falsa, vt ipse dicit, quando est ære contaminata, quia tota debet esse de auro, si est aurea, vel tota de argento si est argentea: Et sic immistio artis, vel alterius materiæ reddit illam falsam in totum, vel quia tota est in substantia, vel materia falsa, quia est fuscata, & tincta colore auri, vel argenti, & de hoc est casus in leg. quicumque ff. de fals. & not. in leg. prima. Cod. de fals. mon. & idem notat Fabia. de Monte de emptione, & venditione in quinta quæstione princip. columna prima, versiculo, & dicitur. Secundo dicitur falsa ex causa formali: vnde in aurea requiritur pro forma imago Principis, vt leg. prima, & vltim. Cod. de vet. num. pot. lib. 11. & in

alia materia requiritur pro forma nomen Principis, cuius auctoritate fit numisma, nam ista superscriptio est causa formalis, & forma est de substantia, vt dicta leg. 1. Vnde in Euangelio dicitur cuius est imago hæc, & superscriptio. Et si quis non ponit in moneta nomen Principis falsarius est, & hæc falsitas committitur in causa formali. Ita dicit Bald. & Angel. in d. l. i. dicit quod dicitur falsa moneta, quando est ex bona materia, sed non habet publicum caracterem. Tertio dicitur falsa moneta ex causa efficiente. Nam si aliquis Baro cudat sub nomine sui æquam, & iustam monetam, tamen quia ei non licet sine auctoritate Cæsarea, vel Regali, vel sine auctoritate consuetudinis, quæ quandoque nim habet Cæsaris, uel Regis imperando, certè ista moneta non habet falsam materiam, nec falsam formam, punitur tamen fabricans de falsa moneta, quia falso audacter Cæsaris auctoritatem vsurpat leg. fin. Cod. de fals. mon. Nam cudere monetam est de regalibus, ut in cap. primo. Quæ sint Rega. & in Lombarda. de crimine violatæ pacis. §. si ministralis. Et ex istis tribus causis moneta est falsa originaliter vt concludit notabiliter Bald. & not. Fabia. in dicta quæstione versic. & dicitur, vbi dicitur quod dicitur falsa, cum is, qui cudit, non habet auctoritatem cudendi, vt etiam dicit Thomas Doccius in dicta leg. singularia, & notatur in c. quanto de iureiur.

Sexagesimo septimo quæro. Quod crimen incurrat falsarius monetæ?

95 Respondeo, quod si falsificat monetam Imperatoris incurrit crimē læsæ maiestatis l. fin. & ibi Bal. C. de falsa.

falsa mon. si vero falsificat monetam inferioris a Principe, vt ciuitatis, cui est subditus incurrit crimen similem læsæ maiestatis: si vero non est subditus non incidit in crimen læsæ maiestatis ita dicit Bald. in d.l. fin. Refert & sequitur Fabia. de Monte de empt. & vend. in d.q. 5. princ. col. 3.

Sexagesimo octauo quæro. Quæ pena puniatur falsarius monetæ?
 96 Respondeo quod aut falsificat monetam Imperatoris, & debet igne comburi, & eius bona debent confiscari l. 2. in fine ibi flamarum exustionibus, & ibi glosa, & Bald. in l. pen. C. de fals. mon. & Bar. in l. quicumque ff. de fals. & glos. in c. quanto de iureiur. & ibi Abb. intelligit de nouo eam adulterando colum. 2. vers. venio ad glo. Aut falsificat
 97 monetam Ciuitatis, vel alterius inferioris a Principe, & capite puniatur, & ita tenet glos. in l. 1. C. de fals. mon. in 3. solut. & glosa & Abb. in d. c. quanto vers. allegato & Ioa. de Plat. in l. 1. C. de murileg. lib. 11. & Saly. in l. 1. C. de fals. mon. qui dicit malefacere non recognoscentes superiores eo modo punire, vt dicit d. l. 2. quia vtraque casu diuersa est pena. Aut non fabricat monetam,
 98 de nouo, sed fabricatam radit, scilicet minuendo vel tingendo puta monetam æream, vt appareat aurea: & puniatur si est feruus vltimo supplicio, vel datur ad bestias iuxta conditionem personæ, ut l. quicumque ff. de fals. & ibi firmat Bart. & glosa & Abb. in d. c. quanto, & glo. in d. l. 2. & Ioan. de Plat. in d. l. 1. C. de murileg. lib. 11. Saly. in l. 1. 2. & 3. C. de fals. mon. & Ang. de malefi. in 5. falsario col. 6. vers. quæro an ille. Si uero monetam excedentem iustum pondus, reduceret ad iustū, & rectum pondus, quia tonderet
 99 quoniam non deliquit, non puni-

retur. Ita dicit Hyppol. in leg. qui falsam colump. 13. vers. col. & talis tondens ff. de fals. arg. leg. gracchus Cod. de adult. & glosa in capit. qui partem leg. 5. dist. Sciendum tamen etiam est, quod illud quod dictum fuit supra, quod falsans monetam Imperatoris debet igne comburi, intelligi debet, cum falsat monetam auream in qua est imago Principis: Ita dicit Iac. de Aret. in dict. leg. 2. & refert Abb. in dict. capit. quanto, & est glos. quæ hoc dicit in leg. fina. Cod. de vet. num. pot. & ita ibi tenet Ioann. de Plat. & firmat Raph. Cuma. confi. 138. incip. hoc maxime circa finem. In alia vero moneta in qua non est sculpta imago Principis est capitis, vel deportationis, vt ibi per glosam & Ioann. de Plat. & Abb. in dict. capitul. quanto de iureiur.

Sexagesimo nono quæro. Dixi falsarium monetæ ciuitatis vel alterius inferioris a Principe puniri pena capitis. An intelligatur de pena
 100 mortis? Respondeo, quod non, sed de pena deportationis; & sic de morte ciuili, & non de naturali, & sic de minori, vt dicit glosa in leg. 1. Cod. ne christ. manc. quia cum sit triplex pena capitalis, vt leg. 2. ff. de pub. iud. intelligi debet de minori, quia penę sunt restringendæ l. pen. ff. de penitent. dist. 1. §. pena & in capit. in penis de regul. iur. lib. 6. per quam rationem Goffr. & Host. referunt Ioannem Cremonensem defendisse quendam a pena amputationis capitis, quia falsauerat monetam Ciuitatis Bononiæ, vt non puniretur pena capitis naturalis, sed ciuilis: Et cum hac decisione Ioannis Cremonensis transeunt communiter Doctores, vt dicit Abb. in capit. quanto vers. col. tertio quæro extra de iureiur. & Innoc. in capit. qualiter & quando de accusat. Imol. in leg. 2.

leg. 2. column. 5. ff. de publ. iud. vbi etiam hoc firmat in statuto dicente, quod sit pena capitis, quod dicit esse menti tenendum, quia vbi occurrunt pericula personarum ibi plerumque pecuniæ seq. Ang. Aret. in Tracta. malef. in verb. & ibi caput à spatulis amputetur uersicul. Quid si statutum Alexand. consil. 104. statutum loquens libr. 1. dicens, quod ita sequuntur communiter scribentes & in consil. 116. In causa inquisitionis libr. 3. & in consil. 127. uiso processu libr. 7. lason. in leg. diuortio in princ. column. 3. ff. solut. matr. & in leg. 3. §. hæc pena ff. quod quisque iur. & in leg. transigere column. 3. Cod. de transact. & adde quæ dicam in sequenti quaestione.

Septuagesimo quarto. Quid si quis non falsat monetam Principis sed opem præstat falsanti aliam monetam: An pœna capitis puniatur? 102 Raph. Cuma, in consil. 138. hoc maximè propositum in 2. dubio, dixit, quod ille qui non falsauit monetam Principis, & opem præstitit pœna deportationis tenetur, in cuius locum successit hodie bannum perpetui exilij, vt Instit. quibus modis patr. pot. solu. §. relegati, cum deportatio sit propriè exilium, vt not. glosa in l. exilium ff. de interd. & releg. & leg. 2. ff. de public. iud. & sic pati debet pœnam perpetui exilij incolatus proprii, & non mortem naturalem. cum moneta non est Principis, pro hoc glos. in leg. 1. Cod. ne christ. mancip. & quia bonorum publicatio est hodie sublata per §. final. in Auth. vt nullum iud. cum bona non peccent & per §. oportet in Auth. de mand. Princ. dicit se non credere bona debere publicari hoc casu. In quo consil. Raph. Primo ponit pœnas varias prout quisque in hoc genere delicti delinquit: Secundò, quod falsanti mo-

netam Principis auream dicit imponendam pœnam ignis, vt flammis exuratur: Tertio, quod falsanti monetam aliam, vt Regis, Comitum, vel alterius Domini capitali pœna puniendus est tex. est in leg. 2. §. actore Cod. de fals. mon. & leg. 2. cod. titu. Et ratio quare secus sit in alia moneta, quam Principis, est, quia pœnalia per identitatem rationis non extenduntur, vt dicit glosa in cap. sæpe contingit de temp. ord. libr. 6. in verbo Italia. Quarto dicit, quod cum triplex sit genus capitalium pœnarum, Prima est mors corporis, quæ multipliciter inferitur l. aut dâna §. dâna ff. de pœn. Secunda est morti proxima, scilicet pœna metalli d. leg. aut damna §. est pœna. Tertia capitalis est deportatio vt leg. quidam eodem tit. Et quia pœnæ sunt molliendæ leg. si de interpretatione ff. de pœn. semper stabitur minori, vt dicit glos. in leg. si quis id, quod ff. de iurisd. omn. iud. quando verbum potest se habere ad pœnam perpetuam, & temporalem eligimus temporalem, per quæ concludit, quod non mortis naturalis, sed perpetui exilij pœna sit puniendus, qui falsauit aliam monetam, vel opem præstitit falsanti, quam Principis. allegans in hanc sententiam inclinare Bartol. de Salyc. in leg. 1. Cod. de fals. mon. Et cum hac conclusione concordant ea, quæ supradixi quaestione præcedenti. Et idem Hyppol. in leg. qui falsam column. 8. versic. quid tamen, & column. 14. versic. & teneas ff. de fals.

Septuagesimo primo quarto. An, qui inceperit sed non perfecit fabricare falsam monetam puniatur dictis pœnis. Respondeo, quod si non perfecit, quia pœnituit, excusat, secus si non perfecit, quia non potuit leg. qui falsam vbi glos. & Bartol. ita dicunt ff. de fals. & glo.

& Ioann. de Platea in leg. 1. Cod. de murileg. lib. 11. versic. potest Barr. Veron. consil. 78. visa inquisitione Raph. Cuma. in consil. præallegato, & Hyppol. in dict. leg. qui falsam column. 9. versicul. intellige ff. de fals.

Septuagesimo secundo quæro.

Quæ sint specialia in crimine falsa
105 monetæ? Respondeo plura. Primo, quia quilibet tenetur ad accusationem huius criminis. Secundò, quia condemnatus non appellat: Tertio, quia punitur ille in cuius domo cuditur, licet ignoret exceptis domibus viduarum & pupillorum leg. 1. Cod. de fals. mon. notat glosa in capit. quanto de iureiuran. Quarto datur impunitus accusator, & quilibet falsarium capere potest, ut dict. leg. 1. & dicit Abb. in d. cap. quanto. Quintò, quia tenentur accusare conscios criminis, & illos notificare dict. leg. 1. & ibi not. Sextò datur præmium accusatori iudicis arbitrio, ut notat glosa in dict. leg. 2. Cod. de fals. mon. & Ioann. de Platea in leg. fina. Cod. de vet. num. pot. lib. 11. & in leg. 1. Cod. de murileg. lib. 11. & Salyc. in leg. 1. Cod. de fals. mon. Septimò possunt falsarij inuiti etiam sine præcepto iudicis in iudicium exhiberi, ut dicit Spec. in tit. de accus. §. 1. versicul. octamen, & Hypp. in leg. qui falsam column. 9. versicul. vltimus ff. de fals.

Septuagesimo tertio quæro. Quid si quis opem, vel ministerium fabricationi falsæ monetæ Principis præstiterit, qua pœna puniatur? Raph. Cuma. in dict. consil. 138. dicit, quod ille, qui non est principalis reus, quia falsam monetam non fabricauit, sed opem delicto præstitit, &
106 ministeriū multipliciter: domum accommodauit huic illicitæ rei, malos ad cudendum emit, præstitit ar-

gētum, & materiam accomodauit, dealbationem ad formam adinuenit, & tradidit, ipsamque monetam pluribus erogauit & expendidit, falsus est reus falsi, in quem omnia mala ista degenerant, & si moneta signo Principis sculpta est, flammeis exurit leg. 1. §. actor Cod. de fals. mon. & leg. 2. eodem titu. Quod intelligit, quando in moneta sit sculptus vultus Principis, qui in aurea imprimitur, & rationem reddit: Quia in forma decoloratur, & defraudatur Princeps; Sin autem aliā monetam, vel Regis, vel Comitis fauerit, vel opem præstiterit, dic vt dixi supra.

Septuagesimo quarto quæro. An expendens scienter falsam monetam puniatur pœna falsi? Bartol. in l. lege Cornelia ff. de fals. dicit, quod tunc demum incidit in legem Corneliam de falsis, & falsum committit, cum expendit nummos flammeos vel plumbeos de quibus ibi, alioquin si aliam monetam, vt græcā, vel aliam expendit non puniatur pœna falsi, sed extra ordinarie leg. sacularij in princ. & ibi notatur ff. de extraord. crim. Et ex hoc dicit plures
107 res euasisse pœnam legis Cornelie de falsis, & ita dicit Abb. in d. capit. quanto column. 4. versicul. extra glosam de iureiur. & in cap. ad falsariorum de crim. fal Ang. Aret. de malef. in verb. falsario column. 8. versicul. Quæro an ille, Fabian. de Monte de empt. & vendit. quæst. 5. princ. column. 3. versicul. an autem Bartol. Veron. consil. 78. visa inquisitione, quia maior est deceptio in flammea, vel plumbea, quam in græca vel argentea, & ideo maior debet esse pœna, vt ipse dicit. Et prædicta vt dictum est, locum habent in expendente scienter falsam monetam secus si ignoranter, quia tunc non puniretur aliqua pœna, nisi esset igno.

Ignorantia crassa, & affectata, vt
concludit Hippo. de Marf. in d. leg.
qui falsam column. 8. versicul. Viso
de fabricante cum duas colum. leg.
ff. de fals. Excusaretur etiam expen-
dente falsam monetam, si doceret se
ab alio habuisse, quamuis non no-
8 minaret, a quo illam habuisset: &
ita deponent testes, ut dicit Iac.
Butt. in leg. maiore C. de fals. Quam
conclusionem limitat ibi Ange us
si persona est honesta, & bonæ fa-
9 mas, alioquin non; allegat l. g. in
ciuile Cod. de furt. refert & sequit-
ur August. de Arm. in d. et versic.
Quæro an ille in Addit. ad librum
malef. Angel. Aret. & Fabian. in
d. 5. quæst. versicul. an autem, &
Hypopol. in dict. leg. qui falsam co-
lumn. 13. versicul. modo sequendo;
Et ibi dicit, quod excusatur quilibet,
licet non doceat a quo habuerit
monetam falsam, dummodo illam
exhibeat, quia est impossibile quan-
doque scire quis dederit, ut in arti-
ficibus, qui pluribus vendunt mer-
ces suas; Et hoc dicit esse verum in
illo, qui habet paucam monetam
10 falsam, quia tunc non præsumit-
tur esse in dolo secundum Bald. in
consil. 356. Reperitur in uolumine
statutorum lib. 1. Secus autem in il-
lo, penes quem reperitur magna
quantitas monetæ falsæ, quia is præ-
sumitur esse in dolo propter huius-
modi magnam quantitatem, nec
crederetur ei illam habuisse sine
dolo, cum hoc sit remotum a vero-
simili, quod dicitur falsitatis ima-
gō, ut notat Bal. in l. 1. C. de per. fug.

Septuagesimo quinto quæro.
Quæ pena puniatur expendens mo-
netam a Principe reprobam, uel
quæ sit minoris ponderis seu ualor-
is? Baldus in Ciuitate Papie con-
sultuit, quod expendens scienter mo-
netam a Principe reprobam non
11 puniatur pœna falsi, sed extraordi-

naria, vt refert Franc. de Curte in l.
cum quid q. 7. ff. si cert. petat. Qui
autem utitur moneta minoris pon-
deris, uel ualoris quam esse debeat,
punitur extra ordinem, quia moneta
quæ est minoris ponderis, quam
debeat esse, dicitur falsæ, vt dicit
And. de Barul. & Ioan. de Plat. re-
fert in dict. leg. 1. versicul. facit iste
textus Cod. de vet. num. pot. libro
11.

Septuagesimo sexto quæro. Quid
de emente, uel uendente falsam mo-
netam. An puniatur, & qua pœna?
112 Respondeo quod si scienter emerit
plumbeos, uel stanneos num-
mos dolo malo, pœna falsi puniatur
leg. lege Cornelia in fine ff. de fals.
Si uero bona fide emerit causa cal-
culandi rationes, tunc non tenetur
dicta pœna, tamen illi nummi causa
calculandi facti non debent esse for-
ma publica percussi. Ita dicit Bart.
in d. l. lege Cornelia.

Septuagesimo septimo quæro.
Quid de liquefaciente monetam,
& in massam redigente, An punia-
tur? Respondeo quod puniatur pœ-
113 na falsi, qui bonos nummos scienter,
& dolo liquefacit animo oc-
cultandi dict. leg. lege Cornelia, &
ibi Bartol. ff. de fals. Non enim licet
monetam conflare in massam sine
licentia Principis leg. 1. & ibi not.
Bartol. & Ioan. de Plat. Cod. de aur.
publ. persecut. lib. 10. Fabia. de Mon-
te in d. 5. quæst. versic. hinc sumpta,
ubi arguit ad partes, & concludit
non licere. Secus est si bona fide li-
114 quefaceret aureos, uel argenteos
nummos, vt faciunt aurifices li-
quefacientes causa deaurandi sci-
phos, uel massillos, uel aliquod uas
faciendi, quia non puniuntur d. leg.
vt dicit leg. lege Cornelia secundum
vnam expositionem uerbi constau-
erit, ita dicunt Salyc. in dict. leg. 2.
Cod. de fals. mon. & Ioan. de Plat.

in dict. leg. fin. vers. item punitur. C. de vet. num. pot. lib. 1. 1.

Septuagesimo octavo quæro. An statutum puniens falsantem monetam habeat locum in falsante monetam in loco, vbi falsat reprobata. **115** tam. Alexand. consi. 104. statutum loquens lib. 1. consultuit, quod non, quia statutum loquens de moneta, intelligitur de vsuali, & in loco expendibili, vt voluit Spec. in tit. de solut. §. nūc aliqua vers. pone clem. 2. de decim. Et quia intelligi debet de moneta falsa, quæ in loco reputatur falsa, est illa quæ currit & non illa quæ est in loco reprobata leg. eleganter. §. qui reprobos ff. de pig. actio. Ex quibus consultuit, quod statutum Ferrariæ imponens pœnam suspensionis, ignis, & confiscationis bonorum nō habet locum in falsante bagactinos in dicta Ciuitate reprobatos, & idem Alexan. not. in dict. §. qui reprobos in addit. Sequitur Hippol. de Marf. in leg. qui falsam colum. 7. vers. istud tamen ff. de fals.

Septuagesimo nono quæro. Quid si aliquis fabricat bonam, & iustam monetam sine licentia Principis, an puniatur pœna falsæ monete? Hippol. de Marf. in dict. leg. qui falsam, colum. 9. versic. & teneas etiam mente, dicit quod licet Iac. de Arer. quem refert Alexand. in leg. singularia colum. 6. versic. Item est speciale ff. si cert. petat. voluerit, quod puniatur dicta pœna, vt voluit etiam Bartol. in leg. 1. Cod. de vet. num. pot. lib. 1. 1. tamen credit Hippol. quod adueniente casu talis mitius punietur, quam ille qui fecisset falsam monetam, quia talis non commisit falsitatem, sed potius inobedientiam sui superioris, & cum non commiserit falsitatem non debet puniri, vt falsator monete, quia si non conueniunt verba legis, &

consequenter, nec dispositio l. hos accusare. §. omnibus ff. de accus. & quia non delinquit in falsitate committenda, sed solum in non habendo licentiam a superiore, quod est minus, & pœna debet commensurari delicto l. rescriptum ff. de his quibus, vt in dict. cap. felicis de pœn. Et licet inobediens etiam si bonam rem faciat puniri possit pœna mortis leg. desertorem §. in bello ff. de re mil. quia res & bona Domini posuit in magno periculo, hæc ratio cessat in casu nostro. Propterea ille videtur dicendum, quod faciens monetam bonam, & iustam etiam sine licentia superioris non debeat puniri, tanquam faciens monetam falsam; sed mitius.

116 Sed hanc opinionem Hippo. puto dubiam, quia talis non modo inobediens est, verū etiam attribuit sibi authoritatem Cæsaris: & sic ratione vsurpatae authoritatis falsum committit in moneta fabricata, vt leg. 1. Cod. de fals. mon. Et sic non est simplex inobediencia, vt in d. §. in bello, & per consequens videtur militare eadem pœna falsæ monete, vt d. l. 1. prout concludunt Iac. de Are. & Bart. Cogita.

Octuagesimo quæro. Quid si testis deponere debeat de identitate pecuniæ, qualiter debeat deponere, vt concludat? Bart. in Tracta. de Teste in cap. de substantia versic. hanc eadem rem, dicit, quod in his rebus, quæ sunt multum simplices, & quæ cum alijs eiusdem speciei reperiuntur habere similitudinem, recognitio difficilis est, & si habent formam operæ manufactam, tunc per signa in earum confectioe, vel vnum notabile signum testem debere deponere: Si vero deficerent signa tunc per aliquod, quod sit extra re oportet causam reddi. Quid enim si in mat-supio difforni, vel diffor-

difformiter ligato pecuniam certam posui, quod marsupium apud te est cum tanta pecunia, quamuis enim pecunia per se recognosci non possit, ex vase tamen eandem esse numero dicam. Interdum alijs rerum argumentis adducimur ad dicendum idē esse; quid enim si in marsupio formæ communis posui certam pecuniæ quantitatem aureæ, certam argenteam, certam arē contaminatam; & marsupium apud te reperitur illius formæ communis eū eiusdem qualitatis, certè ad credendum adducar, quod corpora sint eadem.

Octuagesimo primo quæro. Quid si testis deponere debeat de numeratione pecuniæ. Qualiter deponet? Bart. in dict. Tracta. de Teste cap. 4. dicit numerationem pecuniæ posse probari per testes, qui hoc viderint; solus enim color videtur, an autem sit pecunia, vel aliud, & an sit aurea vel argentea iudicat intellectus, qui modico discursu hoc percipit, & sequitur quidam Moder. in capit. cum causam de testibus. Et in dict. Tracta. in capit. de qualitate dicit Bartol. in fine, quod eorum corporum, quorum numeratio facilis est, quantitas cognoscitur per numerum, numerus autem percipi potest, tam per visum, quam per tactum: rectè ergo dicit testis, quod fuerunt decem auri, quia vidi & si de pecunia constaret, & solum de numeratione dubitaretur, rectè diceretur etiam si certus esset, quod fuissent decem, quia tetigit, & ista quantitas, quæ numerus vocatur ab omnibus & cognoscibilis.

Octuagesimo secundo quæro? Quomodo testis debeat deponere de deterioratione monetæ intrinsecæ? Philip. Corn. in consil. 181. Visus nonnullis actis colum. 29. versic. item non obstant lib. 2. dicit te-

stem debere reddere causam deteriorationis intrinsecæ, etiam non interrogatus, cum intrinsecæ mutatio non percipiatur per sensum, visus prout not. Innoc. in cap. cum causam extra de testibus; discernitur enim potius iudicio intellectus, & non de facili, quia licet quis habeat bonum sensum visus, non discernit an vna moneta sit melioris argenti, quam altera, & præsertim si non viderentur ambæ simul, & maximè si non esset maxima differentia: & ideo debet reddere rationem etiam non interrogatus scientiæ, vt notat etiam Bald. in leg. testium Cod. de testib. Tu ad duo adverte. Primo quod hæc mutatio intrinsecæ debet probari per habentes notitiam auri, & argenti, & qualitatis ligarum. Secundo quod debent deponere de bonitate intrinsecæ primæ monetæ etiam: alioquin concludere non possent deteriorationem intrinsecam, quia testis de deterioratione deponens, debet deponere de duobus temporibus, & ostendere statum rei duplici tempore scilicet cum mutata fuit, & cum fuit reddita, vt dicit Lanfr. in cap. quoniam contra falsam in ver. testium colum. 3. versic. Quarto decimotertio extra de probat.

Octuagesimo tertio quæro. An tabellio, qui scribit instrumentum in quo dicit aliquem mutuassee Titio florenos de bono auro, debet esse peritus in arte cognoscendi aurum? Bald. in Rub. Cod. de fid. instr. colum. 4. versic. circa tertium, dicit, quod non requiritur nisi quod prima facie apprehendat veritatem eius, quod scribit, ita quod credat illud probabiliter esse ex partium assertione sicut in teste, qui ex prima figura rei dicitur reddere verum testimonium, licet aliud

possit habere occultum in contrarium argu. leg. edicto Cod. de edict. Diu. Adr. toll.

Octuagesimo quarto quæro. Quid si in domo Titij reperiuntur stampæ falsæ monetæ, An sit iudicium contra illum, quod falsator sit, adeo vt torqueri possit? Hyppo. de Marf. Bonon. in leg. qui falsam col. 14. versicul. modo ex prædictis ff. de 121 fals. concludit, f quod sic, quia si reperiatur apud aliquem res furata præsumitur contra ipsum, & facit inditium, vt possit poni ad torturam, nisi ostendat a quo habuerit, vt not. Bartol. in leg. fin. ff. de quæst. Sed hanc conclusionem limitat, vt habeat locum in homine malæ conditionis & famæ, quia si penes eum reperiatur huiusmodi stampæ poterit ex hoc torqueri, nisi illud iudicium aliter purgauerit. Sed secus esset in homine, qui bonæ conditionis esset, vitæ & famæ, & qui non esset solitus similia facere, quia talis non poterit torqueri ex hoc, quod for- 122 mæ, seu stampæ repertæ fuerint penes eum. Mouetur, quia licet res furata reperta penes aliquem faciat iudicium ad torturam, vt supra: Tamen fallit in homine bonæ conditionis & famæ, in eo enim cessat iudicium, & torqueri nequit, vt dicunt Bald. & Imo. in leg. final. ff. de hæc. inst. Salyc. in leg. final. Cod. de quæstio. & quod not. Bald. in leg. Dominus horreorum ff. loca. & Iason. in leg. in actionibus ff. de in lit. iur. & dicit ita obtinuisse in facto, & propter hanc limitationem se liberasse quondam Magistrum Lazzarum à pena falsæ monetæ, in cuius domo fuerant repertæ formæ, seu stampæ falsæ monetæ.

Octuagesimo quinto quæro. Quis debeat probare valorem monetæ currentis tempore contractus, & sic mutationem? Dicit Corneus in

dict. consil. 181. in 3. dubio versicul. 123 his tamen, f quod qui agit ad monetam antiquam debet probare, quia qui fundant se in tempore debet illud probare, & ad illud debent probationes concludere leg. cum actum ff. de negot. gest. & leg. non solum §. sed vt probari ff. de oper. no. nunc. cum ibi not. per Barr.

Octuagesimo sexto quæro. Qualiter formetur libellus pro moneta? Respondeo, quod a ut agitur actione reali, aut personali. Primo casu Roffred. in libellis iuris ciuilibus in prima parte in Rubrica de actione speciali versicul. si autem, Host. in titu. de lib. oblat. §. quod debeat versicul. si autem. Spec. de lib. concept. §. iuxta versicul. item non valet, dicunt quod si materia fuerit signata debet 124 dicere numerum: puta Peto decem solidos Turonenses rei vendicatione: Secundo casu quado actione personali Roffred. in loco præallegato dicit sic concipiendum, Peto a te decem solidos Pisanos quos tibi mutuaui: vnde certi conditionem quæ ex mutuo oritur intento Ang. Aret. in §. sequens alia colum. 3. Inst. de actio. sic format in actione personali: Dico quod dedi & mutuaui Titio decem libras de meis denarijs ex causa mutui: Quare peto condemnari ipsum ad dandum, & restituendum mihi dictam quantitatem pecuniæ sibi mutuatæ, quæ forma colligitur ex dictis Bartol. in leg. certi conditio in princ. ff. si cert. pet. quam formam ponit etiam Lanfran. in capit. quoniam contra falsam in verbo positiones extra. de probat.

Octuagesimo septimo quæro. Qualiter formetur libellus in crimine falsæ monetæ? Dicas secundum Roffred. in libellis iuris canonici in 7. parte Rubric. qualiter libelli accusatorij formentur sic formandū.

125 Ego Lucius accuso Titium coram vobis Domino Senatore, quod ipse exercuit falsam, seu adulterinam monetam in Vrbe Romæ in domo Sempronij in prima camera ipsius domus hoc anno, & mense Nouembri regnante Federico Romanorum Imperatore. Vnde peto ipsum pæna capitali puniri. Profiteor ego Lucius, & subscribo hunc libellum dedisse hoc anno 1237. & mense Ianuarij decimo die intrante, & me hanc accusationem legitimè probaturum promitto: & si calumniosè hanc accusationem instituo ad pænam calumniæ, & talionis me obligo. Et quod ita concipiatur libellus dicunt iura vt leg. 1. C. de fals. mon. Et ita concipias libellum, cum moneta falsata, vel adulterata non sit de auro: Si autem sit de auro, tunc quia imponitur pæna, quod flammis viuus exuratur, vt leg. si quis nummos Cod. de fals. mon. Et sic

omnibus retentis hoc mutabis. Vnde peto ipsum viuum flammis exuri. Ita dicit Roffred. Beneuentanus, qui fuit discipulus Azzo. & Rogerij glosatoris, vt ex commentarijs suis patet, qui summam composuit anno 1237. Vt supra in formatione libelli patet, & quæstiones anno 1215. in Ciuitate Aretij, vbi tunc vigeabat studium. Et ex his materia tam legitimæ & probæ, quam falsæ monete sit expedita † quæ origo fuit auaritiæ, vt dicit Plin. lib. 39. cap. 3. & hinc causa ipsam falsandi in desertis locis, vt in uita Pauli primi Heremita, dicit Diuus Hieronimus locum illum, ubi hæremus ipse fuit scabra iam incudes, & mallei quibus pecuniæ olim signatæ uisebantur: quem locum Ægyptiorum literæ ferunt furtiua monetæ officinam fuisse, ea tempestate, qua Cleopatra Antonius iunctus est.

A D D I T I O N E S E X M O D E R N I O R I B V S

Ad prædictum titulum de Moneta.

Moneta quando dicuntur falsa Ceph. consil. 230. numero 1.

De Monetarum augmento & diminutione extat Tractatus Collegij Papiensis tomo 2 12. fol. 2 18.

De Monetis tractat Franciscus Curtius in leg. cum quid ff. si cert. petat.

De Moneta multa in primo, & secundo volum. consilior. in verbo moneta ubi de materia & facultate. Item Ceph. in suis consilijs prout in eius repertorio in verbo Moneta.

De Monetis adest Tractatus Francisci Curti, Couaruuas, Bruni, & aliorum in decimo volu. tractat. secundum vltimam Impressionem.

De Statuto puniente falsificantem Monetam, & an puniat falsificantem parvam Ripa in Tractatu de peste rubrica de remed. consi. vlt. num. 68. fol. 55.

De Moneta nonnulla tradit Bero. consil. 104. 148. & 199. volum. primo & multa de Moneta in suo libr. variarum & Ioannes Neuizza. atque etiam Decianus consi. 19. volumine primo, Menochius consi. 107. & 130. volumine secundo & consil. 140. & 172. libro primo.

De falsificante falsam Monetam Roland. consil. 73. num. 7. & 8. lib. 3. firmans quod incurrat in crimen læsæ Maiestatis

ieftatis & quod appellare non poffit.

De Moneta Marianus Sozzinus Iunior conf. 101. num. 12.
volumine 3.

Moneta falſæ materiam ponit Ioannes de Nigris ad Conſtitu-
tiones Regni 88.

Moneta fuit inuenta vt eſtmet alias res ca. eijciens 87. diſtin-
ctio. vt propterea ualor extrinſecus attendatur uideli-
cet pro quanto precio appretiatur Geminian. conf. 137.
in principio Verſic. hic enim.

Moneta tria dicitur continere videlicet materiam quoad
valorem, formam quoad authoritatem, & pondus quo-
ad uſum Cuman. conf. 139. in fine, latè Beroius Decif.
372. num. 7. verſicul. tria enim; Et an expenſa quæ fit
in cudenda Moneta fieri debeat à cudente, vel deduci
ex materia. Idem Beroius diſta decif. per totum.

Conſuetudine ceſſante Moneta, ſeu pecunia reddi debet in ea-
dem ſpecie. Nam ſi promiſſa ſunt ſcuta auri in auro non
mutata intrinſeca bonitate, quia licet creſcat, vel de-
creſcat ualor, eſt bonitas extrinſeca quæ non attendi-
tur Beroius ſuprad. decif. numer. 4. Ubi exemplificat in
dolo, in re uendita cum pacto retrouendendi, & alijs
promiſſionibus dicens eſſe comunem opinionem.

Monetam cudere poteſt Imperator, & Rex, & ij, qui autho-
ritate Imperatoris & Regis hoc faciunt Bald. conſil.
494. lib. 1.

Monetæ cudendæ Ius confert etiam conſuetudo, cum habeat
vim legis, & conſeſſionis Cæſaris imprimendi, Bald d.
conſil. Vbi etiam dicit, quod Domini de Scala Veronæ
Domini, cudebant Monetam.

Moneta ualens 13. denarios eſt Turronenſis in Regno Fran-

- cia, Oldrad. conf. 220. in princ. Boerius d. dec. nu. 5. in fine, Gemin. conf. 137. in princ. Bellam. conf. 33. n. 35.
- De alio Moneta genere dicitur in conf. Simonelli 74. quaestio talis, Bald. conf. 499. in princ. lib. 1. sicuti etiam de solidis Pisanorum existentibus de 12. denarijs, meminit Roffred. citans Boer. in praecit. decis. nu. 12. in fine.
- Florentia autem erant diuersi Floreni, secundum tamen morem Ciuitatis ineelliguntur de florenis di sigillo nuncupatis, & Florentini in Aureis imprimebant, & nunc pariter Princeps imprimere facit caput D. Ioannis Baptistae, Boer. d. decis. in princ. sicuti Veneti caput Beati Marci, & Mediolanenses caput B. Ambrosij.
- Moneta valor consideratur tempore condemnationis, non solutionis, Oldrad. conf. 13 cum quaestio esset.
- Idem est in omni contractu, & obligatione cum valor tempore contractus attendi debeat Bald. d. conf. 499. Aliquando etiam simpliciter obligatus tenetur soluere iuxta temporum varietatem, Bald. conf. 401. in princ. lib. 5. Gabriel de solutionibus ubi habetur, quod monetae disiunctio, stante mora cedit damno morosi.
- Moneta valor consideratur tempore conditi Testamenti, non tempore mortis Testatoris, Oldrad. conf. 31. Gabr. d. li. de solut. licet adsint platos in contrarium contulentes.
- Moneta valor in restitutione dotis attenditur tempore dotis solutionis, Afflic. decis. 94 Bart. in l. res in dotem ff. de iur. dotium, & in l. paulus de soluti. Boer. supradict. decis. ubi attestatur de comuni.
- Ad Monetam currentem semper fieri debet solutio, quando obligatio est incerta, quoad pecuniam, vt si quis promisit soluere centum nec dicat in Auro, nec in Argento, sed
- sim-

simpliciter conueniat, Bald. conf. 401. libro quinto.

Moneta alteratio vel mutatio facta à Principe seculari non alterat, neq; mutat obligationem inter ecclesiasticos, & Religiosos, cum debeat solui moneta tempore obligationis, habito respectu ad valorem intrinsecum, Oldrad. conf. 250. in fi. & Alex. conf. 21. & seq. lib. 2.

Moneta falsa ex quatuor dicitur, fabricando, adulterando, fudendo, & vendendo scienter, Clarus in §. falsum nu. 46. & seq. Alex. conf. 122. lib. 7.

Moneta falsa dicitur ex tribus causis; Prima in materia miscendo auricalchum cum auro, vel alia materia simili, in colore dolo malo, & idem in argento adulterando materiam similem argento, Bald. conf. 494. lib. 1. Decianus 33. nu. 13. & 14. lib. 7. Secunda ratione formæ, Bald. d. conf. Tertia respectu causæ efficientis in cudente absq; authoritate, Bald. d. conf. & Decianus ubi supra.

Monetam falsam cudentis pœna, vel radentis, & expendentis regalatur, & fit secundum qualitatem personarum, & locorum ut per Clarum in d. §. falsum, & per Cuman. conf. 39. Menoch. conf. 206. per totum, Decian d. c. lib. 7. casu 24. Salic. in l. 2. C. de falsa moneta.

Prædicta congerit Cardinalis Tuscus in Titulo De Monetarum diuersitatibus, & de singulis Monetis.

DE THESAURIS.

Titulus Decimus.

S V M M A R I A.

- 1 **T**hesaurus dicitur a positione Auri.
- 2 **E**st pecunia olim abscondita, hodie ignota.
- 3 Pecunia hic continet quamcunque rem mobilem.
- 4 Thesaurus proprie pecunia abscondita ignota.
- 5 Improprie abscondita non ignota.
- 6 Magis improprie neque abscondita, nec ignota.
- 7 Thesaurus ante inuentionem non est in bonis alicuius.
- 8 Thesaurus studiosè a quolibet inquiri arte legitima potest.
- 9 Et inuentori tali arte acquiritur.
- 10 In alieno etiam Domino volente inquiri non potest.
- 11 Per mercenarium vel alium inquirere quis potest in suo, & inuentum Domino fundi non inuentori acquiritur.
- 12 Queritur Domino directo, ac etiam utili.
- 13 Et ei qui prescripsit si possidet, & habet prescriptionis plenum.
- 14 Antequam prescribat non sibi acquirit sed vero Domino.
- 15 Inuentus in pradio vendito cum pacto adiectionis in diem acquiritur venditori.
- 16 Inuentus in pradio plurium chaminorum cuiuslibet pro eius portione acquiritur.
- 17 In fundo feudali vel emphyteotario acquiritur totum feudatario vel emphyteotario si ab ijs repertum sit.
- 18 Si ab alio acquiritur ipsis dimidia tantum altera inuentori.
- 19 Etiam si inuenisset Dominus directus.
- 20 In concursu directi, & utilis Domini preferitur utilis.
- 21 Proprietarius in hoc preferitur usufructuario.
- 22 Et uxor marito in fundo dotali.
- 23 Et Dominus preferitur hypothecario, hypotheca durante.
- 24 Et bonæ fidei possessori.
- 25 Thesaurus proprie inuentus ab emptore in domo sibi vendita est emptoris.
- 26 Si est pecunia a venditore vel patre recondita, & per oblivionem non excepta est venditoris.
- 27 Si non est oblita nec est excepta est emptoris.
- 28 Thesaurus inuentus in fundo vendito, & tradito, non rescindit contractum nec auget precium.
- 29 Reservatio thesauri si inueniatur non vitiat contractum venditionis.
- 30 Pecunia reperta in veste vendita pertinet ad venditorem.
- 31 Inuentus in loco nullius est inuentoris.
- 32 Inueniens pecuniam vel anulum in nemore si Dominum non inueniat debet

debet conſignare Epifcopo vt det pauperibus.

- 33 Si flumen predio meo aurum vel argentum adiecerit, & alius inueniat, ad ipſum pertinet non ad me.
- 34 Theſauri inuenti in loco ſacro dimidia pertinet ad inuentorem, altera ad Eccleſiam.
- 35 Ita & theſauri inuenti in fundo Eccleſie.
- 36 Inuentus in fundo Ceſaris, fiſci vel publico, ſi data opera totus eſt Ceſaris. Si caſu dimidia, & altera inuentoris.
- 37 Inuentus in cimiterio non pertinet ad fiſcum ſed ad Eccleſiam, & inuentorem iuxta ſupradictas diſtinctiones.
- 38 Inuentus dedita opera eſt Domini fundi, caſu inuentoris.
- 39 Inuentus a filio familias in poteſtate acquirit ſibi proprietatem, patri uſumfructum.
- 40 Emens bona fide theſaurum fuſum non tenetur Domino theſauri.
- 41 Precium ueniens ex cauſa oneroſa non ſuccedit loco rei.
- 42 Inuentus a ſeruo communi queritur cuiſlibet Domino pro eius ratiſta.
- 43 Si vnus ex Dominis ſit ſerui proprietarius, alter uſufructuarius, theſaurus dedita opera inuentus eſt illius cuius iuſſu factum eſt, caſu inuentus eſt amborum pro dimidia.
- 44 Inuentus à cane acquiritur Domino Canis.
- 45 Inuentus arte magica totus debetur fiſco.
- 46 Si vnus prius uidit alter prius apprehendit, apprehenſori acquiritur.
- 47 Theſaurus eſſe probatur ſi probetur eſſe pecuniam abſconditam, & ignoretur a quo.
- 48 Siquis poſtea uelit oſtendere a ſe ab-

ſconditam probare debet.

- 49 Nouitas vel antiquitas pecunie probat an ſit vel non ſit theſaurus.
- 50 Pecunia inuenta que non ſit theſaurus per inuentorem vel per Epifcopum eſt diſpenſanda.
- 51 Rei uendicatione queritur theſaurus.
- 52 Sed ab herede coheredi quaritur familia herciſcunde iudicio.
- 53 Partem debitam fiſco inuentor ſi non deferat in triplo condemnandus.
- 53 Inueniens in fundo alieno dedita opera, theſaurum non acquirit & punitur poena extraordinaria.
- 54 Si querit & non inuenit non committit poenam.
- 55 Si querit inuito Domino tenetur actione iniuriarum.

VNiuersæ moneræ ac pecunia vna pars eſt in uſu & notitia hominum, altera eſt hominibus omnino ignota. Quæ cunctis innotescit, Pecuniæ nomen retinuit, quæ latet omnibus eſt dicta Theſaurus; Ritè igitur, ac rectè poſt monetam de Theſauris titulus ſuccedit, In quo.

Primo quarto. Vnde dicatur theſaurus? Reſpondet Iſid. Ethym. lib. 16. cap. 17. theſaurum dictum iuxta græcam proprietatem.... a poſitione hoc eſt a reposito, Theſis enim poſitio dicitur, & eſt nomen ex græco & latino ſermone compositum, uidelicet ex græca ditione, Theſis, & aurum latina idem ſignificans quod repositum aurum.

Secundo quarto. Quid ſit theſaurus? Reſpondeo quod Theſaurus eſt pecunia ab ignotis Dominis uetulliori tempore abſcondita cuius deſiſtionis non extat memoria

moria leg. 1. C. de thesau. lib. 10. & ibi sic diffinit Ioan. de Plat. & Accurs. in §. Thesauros Instit. de rer. diu. velur dicit textus in l. nunquā §. thesauros ff. de acq. rer. dom. est vtus quādam depositio pecuniā, cuius non extat memoria, vt iam Dominum non habeat, quam diffinitionem ponit etiam glosa in d. §. thesauros, & allegat etiam Ioan. de Plat. in dict. leg. 1. & ponit etiam dictas diffinitiones Mar. Soz. in Reper. Rubr. de cau. posses. & propr. Tract. 1. art. 5. quæst. 2. princ. vers. quinto per inuentionem. Verbum autem pecunia in diffinitione positum accipitur largè pro qualibet re mobili vt patet ex textu in d. l. 1. C. de thesau. ibi mobilia quærerere, & ibi abditas opes. Sic & alias accipitur in l. 2. §. mutuum ff. si cert. per. l. 2. C. de const. pecu. l. talis scriptura, & ibi notatur ff. de leg. 1. secundum Ioan. de Plat. in d. l. 1. & habetur in l. pecuniā nomine ff. de verb. sign.

Tertio quæro. Quot modis accipitur thesaurus? Respondeo tripliciter accipi. Primo propriè thesaurus est cui congruit diffinitio thesauri de qua dixi sup. q. proxima, & huiusmodi thesauri inuentio dicitur donum, seu beneficiū Dei vt d. l. 1. & alibi appellatur donū fortunæ, vt l. si is qui in alieno §. 1. & §. quod si seruus ff. de acq. rer. dom. Secūdo impropriè appellatur thesaurus, quando eius extat memoria, vt si aliquis occultasset pecuniā lucri causa, metus vel custodiæ sub terra, hic .n. nō est thesaurus propriè, & ideo nihil quaritur inuētorū, sed est eius qui abscondit, vel eius hæredis, alioquin furtū committitur l. nunquā §. thesauros ff. de acq. rer. dom. l. thesaurus ff. de exhiben. l. item Labeo ff. fam. herc. not. gl. & Doct. & præfertim Alex. leg. 1. §. Neratius ff. de acq. poss. Tertio accipitur thesaurus

pro quolibet acervo pecunię, vel diuitiarū, vnde in Euāgelio Matthæi c. 7. vbi est thesaurus tuus ibi & cor tuum erit, & in leg. 1. C. de comm. larg. tit. lib. 12. ita not. Ioan. de Plat. in d. l. 1. C. de thesau. & Soz. in dict. rubr. in materia thesau. q. 1.

Quarto quæro. Cuius sit thesaurus ante inuentionē? Respondeo thesaurum propriè sumptum nō esse in bonis alicuius l. nunquam §. thesaurus ff. de acq. rer. dom. & no. in d. §. thesaurus Inst. de rer. diu. & in d. l. 1. & in l. 1. §. Neratius ff. de acq. pos. Sed thesaurus impropriè sumptus est illius qui abscondit, & in eius Dominio permanet.

Quinto quæro. An in suo possit quis quærerere thesaurū, & sibi acquiratur? Respondeo quod potest, & sibi acquirat etiam si illum data ad hoc opera inuenerit, dūmodo licita arte inuenerit, & nō interdicta, vt est magica ars, quæ est reprobata l. 1. & per totū C. de malef. & mathem. & in c. 1. extra de fortileg. Est enim thesauri inuentio donum Dei d. l. 1. C. de thesau. quod fordidis artib. maculari non debet vt no. Bar. & Ioan. de Plat. in d. l. 1. Et huiusmodi thesauri Dominū fundi Dominus inuētor iure gentium sibi acquirat, siue data ad hoc opera inuenerit, vt dixi, quia fortè audiuit ibi esse thesaurum, & propterea studiosè fodit, siue casu fortuito inuenerit, ut quia agriculturæ causa fodiebat & illum inuenit, vt not. in d. l. 1. & in d. §. thesaurus Inst. de rer. diuis. & ibi per Ang. Aret. & Bart. & Ioa. de Plat. in d. l. 1. & per Pract. Pap. in libell. pro actio. reali in glosa iure Dominij, & per Petr. de Vnzola super Natali Rolandini & per Maria. Soc. in loco allegato. quæst. 3. & q. 5. versic. Tertius casus, & per Card. Alexan. in cap. 1. quæ sint Regal. in v. sibus feud.

Sexto

Sexto quarto. An liceat in alieno perquirere theſaurum? Reſpondeo non licere etiam volente Domino l. 1. C. de theſau. & ibi gloſ. quæ dicit voluntatem Domini nihil operari, vt alius ſibi quærat ſuo nomine, & ibi notat Bart. & Ioa. de Plat. qui dicunt non poſſe aliquem dare licentiam quærendi theſaurum in ſuo, Et rationem ibi aſſignat Ioa. de Plat. quia in prohibitis etiam ſi Dominus conſentiat non permittitur: Vel poteſt eſſe ratio, ne homines propter hoc derelinquant culturas rurales, & inuitentur ad malas artes addiſcendas leg. culpa Cod. de malef. & math. Et idem quod ſupra dictum, & concludit Maria. & Sozz. in dict. artic. quaſt. 3. dicens, quod quærare in alieno data ad id opera non licet fodiendo, ligonizzando, & ſimilia faciando d. leg. 1. etiam ſi id faceret Domini voluntate, Si modo nomine proprio velit perquirere: & longe minus poteſt contra Domini voluntatem. Quod ſi faceret actione iniuriarum teneretur Domino leg. iniuriarum §. ſi quis ff. de iniur. Quinimo non poſſet hoc impetrare a Principe d. l. 1. in princ. C. de theſaur. li. 10. vt dicit Mar. a. in d. l. 3. q.

Septimo quarto. An liceat Domino in proprio fundo per mercenarium quærare theſaurum vel per alium ipſius nomine, & ſibi quaratur? Reſpondeo, quod ſic, quia ſicut Domino liceret, ita eidem licere debet fodere per alium, vt puta per mercenarium leg. ita autem §. geſſiſſe ff. de admin. tutor. & leg. qui ſaxum verſic. plane ff. de donat. Et totum quæritur Domino fundi arg. l. qui proprio §. procurator ff. de procur. & ita tenet Ioa. de Plat. in d. l. 1. C. de theſau. ſic intelligens gloſ. in d. §. theſauros. Inſtit. de rer. diu. ubi idem tenet Ang. Aret. & eſt

gloſa in l. ſi is. §. quod ſi ſeruus ff. de acq. rer. dom. & ita tenet etiam Maria. Sozz. in loco præallegato q. 2. & §. in 3. caſu; quod vtique intelligendum eſt, dummodo non inquirat per artem reprobam, ſicuti dictum eſt ſupra quaſt. 5.

Octauo quarto. Quis dicatur in ſuo theſaurum inueniſſe? Reſpondeo, in hoc varias fuiſſe inter antiquos Doctores opiniones; Nam Placent. voluit duntaxat Dominum proprietarium in ſuo inuenire. Azo. in ſumma C. de theſaur. lib. 10. & Inſtit. de rer. diuiſ. verſ. acquiritur, etiam tenuit, quod ille intelligitur Dominus qui eſt Dominus directo, vel vtiliter, quam opinionem Azonis tenet Accuſin l. 1. C. de theſau. lib. 10. & in §. theſauros Inſtit. de rer. diu. & Bart. & Ioa. de Plat. in d. l. 1. C. de theſaur. lib. 10. & Ang. Aret. in §. theſauros Inſtit. de rer. diu. quia habes vtile Dominium dicitur habere vtilem actionem in rem ad fundum petendum l. 1. in fine ff. ſi ag. veſt. & ſi habet actionem & vendicationem; dicitur fundus ſuus l. quintus ff. de aur. & arg. leg. & l. ſolum §. meum ff. de rei vend. Eandem opinionem tenet Petr. de Vnzola ſuper Natalis Rolandini in verbo per inuentionem.

Nono quarto. Quid ſi quis præſcripſit fundum in quo reperitur theſaurus, cui debeatur dimidia, an Domino, an præſcribenti? Ang. Aret. in d. §. theſauros Inſtit. de rer. diu. dicit, quod vbi præſcriptio fuit facta ſine titulo, & ſic per triginta annos, & Dominus fundi poſſidet, præſcribens illam petere non poſſet, ſicut non poſſet petere fundum, ſi caderet à poſſeſſione, vt leg. ſi quis emptionis titulo §. penult. & ſina. Cod. de præſcr. triginta vel quadr. anno. Si vero præſcripſit bona fide, & cum titulo, tunc theſaurus pertinet ad præ-

præscribentem, cum habeat actionem ad fundum, vt ibi not. & notat etiam Ioan. de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de thesaur. lib. 10. qui dicit, quod præscribens qui sibi acquisiuit vtile dominium, vt not. in auth. nisi. Cod. de bon. mater. donec possidet præfertur Domino directo, & si extraneus possideret, posset Dominus directus vindicare rem tanquam suam, & consequenter thesaurum ibi inuentum dict. leg. si quis emptionis: Et ab eo poterit præscribens habens vtile dominium auocare, quia hæc utilis actio præscriptione quæsitæ, datur etiam contra Dominum, vt not. in d. l. si quis emptionis.

Decimo quæro. Quid si antequam bonæ fidei possessor præscripserit, verus Dominus contra ipsum agat, & obtineat. An bonæ fidei possessor restituet thesaurum inuentum? Dicit Ioan. Fab. in dict. §. thesauros, quod sic, quia non est in fructu l. diuortio §. si fundum ff. solut. matrim. & ita restituet thesaurum inuentum, sicut partum §. in pecudum Inst. de rer. diu.

Vndecimo quæro. Quid in pacto adiectionis in diem. An thesaurus inuentus sit emptoris? Marian. Soz. in dict. versic. 7. casus ponit hanc quæstionem, & exemplum, dicens, Emi prædium tuum cum pacto apposito, quod si alius infra annum meliorem conditionem attulerit, quod illi sit venditum: Pone ergo, quod post factam venditionem infra tempus anni, & antequam alius afferat meliorem conditionem thesaurus sit reperiendus, cuius debet esse iste thesaurus, & dicit, quod Petr. de Bellapert. dixit, quod si alius non attulit meliorem conditionem, thesaurus erit mei emptoris. Si vero fuit allata, tunc secus. Subdit tamen Petr. de

Bellapert. quod hic casus non est vsquequaque similis præcedenti, de quo in quæstione proxima, quia in pacto adiectionis in diem in potestate emptoris est facere, quod res ab eo non auocetur, quia ipsemet potest plus offerre quam ille tertius, qui meliorem attulit conditionem, Secus est in creditore, in cuius potestate non est retinere pignus inuito debitore volente satisfacere infra tempus a lege concessum. Sed vt animaduertit Maria. Soz. Petrus non decidit quando tertius afferet meliorem conditionem, cuius debeat esse thesaurus reperiendus. Vnde Maria. Soz. decidendo hanc quæstionem dicit se
15 arbitrari, quod debeat esse primi venditoris, ac si semper possidisset ipse venditor, tanquam suum, ex quo resolutum est ius ipsius emptoris primi.

Duodecimo quæro. Quid si plures Domini eiusdem fundi ex inæqualibus partibus sint, quomodo applicabitur thesaurus? Dicit Ioan. Fab. Instit. de rer. diuis. §. thesauros
16 dictum thesaurum videri eisdem applicandum pro æqualibus partibus per leg. sed iura ff. de op. lib. Sed in contrarium allegat leg. 1. §. fin. Cod. comm. seru. man. & Instit. de iniur. §. si si ruo communi, ubi se remittit; Quo in loco decidendo hanc quæstionem dicit hanc secundam opinionem esse veriorem, quod pro ea parte pro qua sunt Domini, diuisio, & applicatio fiat.

Decimotertio quæro. Quid si in fundo Emphiteotico, vel feudali inueniatur thesaurus, cui quaratur? Respondeo quod Emphyteota vel feudatario. Ita tenuit
17 Azzo. in Summa in locis allegatis supra quæst. proxima, & Accurs. in dict. leg. 1. & in dict. §. thesauros, quia cum habeant vtile Dominium dicuntur

dicuntur inuenire in ſuo, & quod Emphyteota dicatur dominus eſt rex. in leg. poſſeſſores Cod. de fund. patr. lib. 11. Si ergo emphyteota vel feudatarius per ſe theſaurum inuenit totus ipſius emphyteotæ, vel feudatarij efficitur, ſed ſi ab alio ca-

18 ſu fortuito fuerit inuentus, dimidia erit emphyteotæ vel feudatarij, alia dimidia inuentoris. Si data ad id opera totus erit ipſorum emphyteotæ & feudatarij. Ita concludunt Bartol. & Ioan. de Platea in dict. leg. 1. Cod. de theſaur. & Specul. in Tit. de loca. §. nunc aliqua verſicul. 132. Chriſtoſ. Port. in dict. §. theſaurus Maria. Sozz. in dict. quaſtio. 5. verſicul. quartus caſus ſequendo opinionem gloſæ & Ioan. de Platea reprobata opinione Placent. communiter a Doctore. ex gloſa, vt ipſe dicit Et allegat eandem opinionem tenere Andr. de Iſern. & Iac. Aluar. in capit. 1. quæ ſunt Rega. Contrarium reperio conſuluiſſe Nell. de ſancto Gem. in conſ. incip. ex facto propoſito, vbi concludit theſaurum deberi domino directo, & non emphyteote. Sed non puto recedendum ab opinione præcedenti quam tenet etiam Cardin. Alexand. in dict. cap. 1. quæ ſunt regal. in verſicul. quæro, quid in feudatario.

Decimo quarto quæro. Quid ſi dominus directus inueniat theſaurum in fundo emphyteotico; An emphyteota debeat habere dimidiam? Reſpondeo, quod ſic, quia quod dicitur de dominio directo quoad acquisitionem theſauri, intelligendum eſt plenè, adeo quod habeat directum, & vtile ſimul vt dicit Ioan. de Plat. in dict. leg. Cod. de theſau. & ita tenet Angel. Aret. in §. theſaurus Inſtit. de rerum diu. & allegat l. 1. ff. ſi ager. vect. vel emphyt. petat.

Decimo quinto quæro. Quid ſi

dominus directus, & emphyteota, incurran, quis præferatur in acquisitione theſauri? Reſpondeo, quod emphyteota, quia iſta acquisitione fit reſpectu dominij efficacioris, & dominium vtile eſt efficacius & vtilius, & præferatur directo leg. procurator & leg. in cauſa vbi gloſ. ff. de procur. & ideo ſi vnus habeat directum tantum, alius vtile tantum, 20 præferatur in acquisitione theſauri habens vtile. Ita dicit Ioann. de Platea in leg. 1. Cod. de theſau. Et tenet Ang. Aret. in d. §. theſaurus.

Decimo ſexto quæro. Quid in vſufructuario, An ſibi querat theſaurum? Reſpondeo, quod non vt dicit Accuſ. in dict. leg. 1. Cod. de theſau. lib. 10. & in §. theſaurus Inſtitut. de rerum diuiſio. & ita tenet Ioan. de Platea in dict. leg. 1. in fine primæ colum. qui dicit, quod is qui lucrari debet fructus rei, non lucrari theſaurum inuentum in re, ſed debetur domino rei, cum non ſit fructus rei. Et ideo vſufructuarius non lucratur ſed reſtituit pro dimidia domino rei, allegat leg. ſi is qui in alieno §. quod ſi ſeruus ff. de acquirend. rerum domin. & idem dicit Marian. Sozz. in dict. repet. rub. de cau. poſſeſſ. & propr. tract. 1. articul. 5. quaſtione 5. verſicul. Quintus caſus, quod reſpectu partis, quæ debetur domino ab inuentore, debetur theſaurus proprietario, & nõ vſufructuario.

Decimo ſeptimo quæro. Quid ſi maritus in fundo dotali inuenit theſaurum, An ſibi querat. An vero teneatur reſtituere vxori? Reſpondeo, quod acquirit ſibi dimidiam debitam inuentori. Alia vero dimidia, quæ ratione rei debetur eſt vxoris, quam tenetur maritus ipſi reſtituere ſoluto matrimonio. Ita dicit Bartol. in leg. diuortio §. ſi fundum. ff. ſolut. matrimon. & ibi laſon. in. vt.

vt. not. & Ang. Aret. in §. thesauros
 Institut. de rerum diuis. Et ita con-
 concordantur glos. Cod. de thesau. & in
 d. §. thesauros. Et idem dicit Ioann.
 de Platea in dict. leg. 1. in fine prime
 colum. Et ratio, est quia acquisitio
 thesauri causatur, & regulatur à
 vero dominio non commutabili,
 non autem à dominio commutabili
 prout est in viro, qui dominus est
 fundi dotalis commutabiliter vt.
 doce ancillam Cod. de rei vend. &
 ideo restituet thesaurum soluto ma-
 trimonio pro dimidia tanquam in-
 uentum in alieno dict. §. si fundum.
 Et idem tenet Maria. Sozz. in dict.
 quaestione §. verficul. sextus casus.

Decimo octauo quaero. Quid si
 quis inuenit thesaurum in fundo
 sibi hipotecato, An sibi quærat the-
 23 saurum? Respondeo, quod non &
 ideo respectu partis debite domino
 fundi debetur debitori, qui est do-
 minus, non ipsi creditori, vt tenet
 glos. in dict. leg. 1. Cod. de thesaur.
 hb. 10. & in §. thesauros Institut. de
 rerum diuis. & Ioann. de Platea in
 dict. leg. 1. in princip. in 2. colum. Maria.
 Sozzin. in dict. quaestione §.
 verficul. 7. casus Angel. Aret. in dict.
 §. thesauros, & Cardin. Alexand. in
 dict. cap. 1. Quæ sint regal. in vsibus
 feud. Et aduertendum est vt dicit
 Maria. Sozz. in d. 7. casu, quia si cre-
 ditor prædium pignoratim iure do-
 minij impetrauerit, & post impe-
 trationem ante transactum tempus
 bienni in quo debitor pignus potest
 reducere repertus sit thesaurus; Si
 quidem debitor infra tempus re-
 uelent pignoris reuertit pignus; sibi
 debetur: Sin vero transactum sit
 tempus, debetur creditori; et est
 singularis in leg. si quis in aliene §.
 final. ff. de acquir. nd. rerum dom.
 & tenet Ioann. de Platea in dict.
 leg. 1. Cod. de thesau. hb. 10.

Decimo nono quaero. Quid si an-
 tequam bona fidei possessor præscri-
 pserit, verus dominus contra ipsum
 agat, & obtineat, An bone fidei pos-
 sessor restituet thesaurum inuen-
 tum? Dicit Ioann. Fab. in dict. §.
 24 thesauros, quod sic, quia non est in
 fructu leg. diuortio §. si fundum ff.
 solut. matrim. & ita restituet thesau-
 rum inuentum sicut partem §. in pe-
 cudem Institut. de rer. diu.

Vigesimo quaero. Quid si in do-
 mio vendita emptor inueniat pecu-
 niam, An sit ipsius emptoris, An ve-
 ro venditoris? Respondeo, quod
 25 si est thesaurus propriè sumptus
 tunc est emptoris: si vero sit pecu-
 nia fortè perditæ vel per errorem à
 venditore non ablata, tunc est ven-
 ditoris, quia isto casu non dicitur
 thesaurus leg. a tutore & ibi Bartol.
 & Bald. ff. de rei vendit. vbi dicit
 Bald. Nota, quod pecunia, quæ re-
 peritur murata in muro pertinet ad
 emptorem si est thesaurus, & dixit
 Angel. Aret. in §. thesauros Institut.
 26 de rerum diuis. quod si recondis
 pecuniam in muro, postea vendis
 domum, illa pecunia in domo re-
 condita non est emptoris, sed ven-
 ditoris & postea vendentis domum,
 nec vendita domo censetur aliena-
 ta pecunia, vt est casus singularis in
 dict. leg. a tutore secundum Bartol.
 & Bald. quod dicit notandum, quia
 illo anno habuit de facto, & idem
 determinat Maria. Sozzin. in dict.
 quaestione §. verficul. 12. casus, di-
 cens, quod si vendidisti mihi do-
 mum, in qua postea reperio pecu-
 niam absconditam per te, vel per
 Patrem tuum, & sic non est propriè
 thesaurus quod pertinet ad vendi-
 torem dicta pecunia, si hoc fecit per
 error. m. vt dict. leg. tutore; Secus si
 27 ex certa scientia vendidisset, & ni-
 hil exceperet, tunc tunc videtur om-
 nia transulisse leg. 1. Cod. de cond.
 indeb.

indeb. & leg. campanus ff. de op. lib. & ita tenet Iac. Aluar. & Cardin. Alex. in d. c. 1. quæ ſunt Regal.

Vigeſimo primo quæro. Quid ſi poſt vëditionem reperiatur theſaurus in fundo vendito, An venditor poſſit petere contractum reſcindi, vel premium augeri? Roman. in leg. ſi quis cum aliter ff. de verborū obligat. dicit, quod venditor non poterit cōtractum reſcindere. quia cum poſt emptionem inuentus ſit theſaurus eſt cūſus eſt emptoris leg. à tuto re ff. de rei vend. debeat tamen premium augeri, prout dicitur in loca-
 28 tore enormiter læſo propter magnā quantitatem fructuum præter id, quod conſuetum ſit quaſitorum conductor, allegat gloſ. in l. ſi merces §. viſ maior ff. loca. & ita dicit de factō Romæ conſuluiſſe, & obtinuiſſe, vt ibi etiam refert Philip-
 pus Lucenſis. Sed contrarium tenent ibi Mod. Peruſini, vt ibi refert præceptor meus Bartol. Sozzin. ver-
 ficu. 16. fallit, qui dicunt ad duo animaduertendum eſſe. Primo, quod Roman. male loquitur quatenus ſē-
 tit, quod ſi ante traditionem, & poſt venditionem inueniatur theſaurus in re vendita efficiatur emptoris. Quia ex quo venditor inuenit in ſuo, quia dominium rei nō erat ad-
 huc tranſlatum in emptorem iuxta not. in leg. traditionibus Cod. de pact. Ideo ſuccedit regula dict. §. the-
 ſauros Inſtitut. de rerum diuſion. quod theſaurus efficiatur domini ſoli, & ideo theſaurus dicitur eſſe em-
 ptoris inueniētis poſt traditionem, quia eſt dominus, & habet ius in re. Facit leg. nauē ff. de euict. Secundo quatenus Roman. dicit non poſſe contractum reſcindi, ſed premium augeri, videtur etiam male loqui, quia ex quo omnis deterioratio poſt venditionem contingens in ip-
 ſa re ante traditionem ſine culpa

venditoris cedit periculo emptoris, & eius damno, nec propterea releuatur in precio vt leg. quod ſi pen-
 dēt ff. de peric. & comm. rei vend. pari ratione, dicendum eſt quod melioratio, & lucrum cedat in com-
 modum emptoris l. ſecundum natu-
 ram ff. de regul. iur. hoc autem non eſſet, ſi deberet augeri premium pro-
 pter ipſum commodum & ideo ſi propter alluionem fluminis augea-
 tur fundus poſt vëditionem, totum id cedit com. modo emptoris §. ſed ſi poſt Inſtit. de empt. & vend. Nam ſi propter alluionem decreſceret ſuo incommodo cederet, & ſic ſeruatur æqualitas: facit leg. Iulianus §. idem Celfus ff. de actio. emption. & text. in ſimili in leg. ſi ſocius ff. pro ſoc. Vnde pro Roman. non facit gloſ. in dict. §. viſ maior, quia illud procedit, vt ſeruetur æqualitas: nam cum propter modicitatem fructuum extenuetur merces eadem ratione debet augeri propter abundantiam. leg. qui domum ff. loca. Et propterea non debet augeri præcium propter theſaurum inuentum, cum nullum damnum poſſit contingere venditori in re ipſa, vel præcio. Quam opinionem, quod non habeatur ratio theſauri poſtea inuen-
 ti, quoad remedium l. 2. C. de reſc. vend. tenet Petr. de Anch. vt refert Soz. in loco præallegato in c. cum cauſam de emption. & vend. per id quod habetur in l. in lege, & in l. rutilia ff. de contr. empt. & ſequitur Imo. in d. c. cum cauſam. Et contra Roman. tenet Aret. & Claud. de Seyſello in d. l. ſi quis cum aliter ver. vnum etiam caſum.

Vigeſimo ſecundō quæro, An ven-
 ditor poſſit excipere theſaurum, ſi vnquam reperiretur? Soluendo, dicas, quod ſic ſecundum And. de HERN. in dicto capit. prim. Quæ ſunt Regal. per leg. 1. §. ſi con-
 uenerit

uenerit ff. depos. quia ista exceptio thesauri non reddit contractum inutilem, alias enim secus esset, vt in lege ff. de contr. empr. & sequitur ibi Aluar. & Cardin. Alexand. & Maria. Sozzin. in dict. quaestio. 5. vers. 12. casus.

Vigesimo tertio quaro. Quid si quis vendidit vestem, in qua consutam esse pecuniam ignorabat: An cedat pecunia emptori? Dicitur, quod non, quia non censetur vendita dicta pecunia argu. leg. 1. ff. de his que in test. debent. Ita dicit Maria. Sozzin. in dict. versicul. 12. casus, & Cardin. Alexand. in dict. capitul. 1. quæ sint Regal.

Vigesimo quarto quaro. Quid si quis inuenit thesaurum in loco, qui in nullius bonis sit, cui acquiratur? Respondeo, quod est totus inuentoris secundum Cyn. in leg. item lapilli in addit. & ibi refert, & sequitur Bald. in fine ff. de rerum diuisio. quam opinionem approbat Maria. Sozzin. in dict. quaestio. versicul. 12. casus, & Cardin. Alexand. in d. c. 1. quæ sint Regal.

Vigesimo quinto quaro. Quid si in quodam nemore inueni sacculum pecuniæ, vel anulum preciosum, & cuius fuerit diligenter perquisiui, nec inuenire potui, nūquid possim mihi retinere? Bald. in leg. 1. circa princ. ff. de rerum diuisio. dicit, quod cum non sit meum, debeo consignare Episcopo loci, vt det pauperibus arg. auth. omnes peregrini Cod. communia de success. sequitur Angel. Aret. in §. nullius Institut. de rerum diuisio. Alexand. in leg. rem quæ nobis in 7. column. & in leg. interdum §. quod ex naufragio ff. de acquirend. possess. dicens hanc fuisse notam Innocent. in capit. cum tu extr. de usur. & idem tenet Cardin. Alexand. in d. cap. 1. Quæ sint regal. versic. sed pone.

Vigesimo sexto quaro. Quid si flumen prædio meo aurum, vel argentum adiecerit, An inuentor habet dimidiam? Respondeo, quod non, quia non est thesaurus l. nunquam §. thesauros ff. de acquirend. rerum domin. sed pecunia ab incognito loco traducta, & prædio meo adiecto. Ita dicit Bartol. in sua Tiberiade in princ. in glos. 1. & Marian. Sozzin. in dict. articul. 5. 2. quaestio. principali versicul. tertio per alluionem quaest. 3.

Vigesimo septimo quaro. Quid si quis inuenit thesaurum in loco sacro, vel religioso, vel in monumento cui acquiratur? In hoc casu text. in §. thesauros Institut. de rerum diuisio. videtur velle, quod ortus acquiratur inuentori. Et tenet glos. in dict. capitul. si quid inuenisti 14. quaestio. 4. In contrarium tamen est text. in leg. §. final. ff. de iur. fisco. vbi text. vult, quod medietas debeatur fisco alia inuentori. Glos. ibi ponit plures solutiones, eandem videtur concludere, quod standum sit decisioni d. §. thesauros, & ibi Bart. tenet opinionem glosæ, & fuit opinio Azo. in summa Institut. de rerum diuisio. versicul. acquiratur etiam colum. 7. Sed tu aduerte secundum Maria. Sozzin. in dict. quaestio. 5. versicul. 11. quod prædicta decisio procedebat olim, quando huiusmodi res erant publici iuris, & pertinebant ad Imperatorem, vel fiscum, & ideo vna medietas debebatur fisco Cæsaris, alia medietas inuentori: Verum cum hodie talia loca, & res Ecclesiæ in nullo subsint Imperatori, vt in capit. solita de maior. & obed. & in Auth. Quom. oport. Episcop. in princip. merito medietas videtur pertinere ad fiscum Ecclesiæ & non Cæsaris & ita concludit etiam Ioann. de Platea in dict. leg. 1. Cod. de thesaur. versicul. sed quid lib. 10.

lib. 10. Angel. Aret. relinquit cogitandum in dict. §. theſaurus ubi Crif. Port. dicit dimidiam dare inuentori, alteram prælaro Eccleſiæ.

Vigeſimo octauo quæro. Quid ſi reperiatur theſaurus in fundo Eccleſiæ, cui acquiratur? Reſpondeo ſecundum Aluar. in cap. 1. Quæ ſint Regal. quem ibi refert Card. Alex. quod vna dimidia acquiratur inuentori, & altera dimidia, qua domino 35 fundi debetur, Eccleſiæ acquiritur. Primo, quia Eccleſia habet dominium dictæ rei leg. final. Cod. de ſacr. Eccleſi. Ergo debet Eccleſia habere partem quemadmodum dominus. Secundo, quia non debet eſſe deterioris conditionis Eccleſia, quam priuatus. quia immo melioris, vt in titul. final. in vſibus feud. Tertio, quia pro hac parte videtur ſentire gloſa in §. fere Inſtitut. de reum diuſion.

Vigeſimo nono quæro. Quid ſi quis inuenit theſaurum in fundo, qui ſit de proprio patrimonio Cæſaris, cui acquiratur? Reſpondeo, 36 quod; aut data opera, & totus eſt Cæſaris, aut caſu fortuito, & dimidiam habet Cæſar, alteram inuentor. §. theſaurus Inſtitut. de reum diuſion. leg. 1. & ibi Bartol. & Ioann. de Platea Cod. de theſau. lib. 1. l. lac. Aluar. in cap. 1. Quæ ſint Regal. Præſt. Papien. in libello pro actione reali in verbo iure dominij, & Modern. in dict. §. theſaurus, notat gloſ. 1. quæſt. 4. capit. ſi quid inueniſti, & Maria. Sozz. in dict. quæſtion. verſicul. 8. caſus. Et eodem modo diſtinguendum eſt, ſi theſaurus reperiatur in locis publicis, ſiſci, vel Ciuitatis, in cuius fundo reperi- tus eſt, aut caſu fortuito, & tunc dimidiam habet ſiſcus, ſeu ciuitas: alteram habet dimidiam inuentor dict. §. theſaurus, & leg. 1. Cod. de theſau. & ita concludit Maria. Soz.

in d. quæſt. verſic. 10. caſus, & Card. Alexand. in d. capit. 1. Quæ ſint Regal. & Præſt. Papien. in loco præallegato.

Trigeſimo quæro. In Terra Prati ſubdita populo Florétino in quodâ Cameterio ſunt inuenta pecunia de qua ſuit controuerſia inter quâplurimas perſonas, quæſtum fuit an dicta pecunia pertineret ad Commune Florentiæ? Et concluſum fuit per Doctores Collegij Florétini dictam 37 pecuniam ad Commune Florentiæ non pertinere. Quod verum eſſe oſtenditur a ſufficienti partium enumeratione. Aut enim dicta pecunia eſt theſaurus, & cum fuerit inuenta in loco ſacro, vel publico ad ſiſcum non pertinet leg. 3. §. ſi. ff. de iur. ſiſ. ſed ad alios ſpectat de quo in leg. 1. C. de theſau. lib. 10. & in §. theſaurus Inſt. de reum diuſion. an autem ſit theſaurus, non expedit decidere, vt infra patebit. Si vero non eſt theſaurus, & tunc aut eſt habita pro derelicta & hoc conſtat, & ſiſco nõ quæritur ſi. pro derel. per totum & l. ſi. cum ſi. ff. de legibus. Aut non conſtat eam habitam pro derelicto, & tunc aut habet certum dominum, vel ex veris probationibus, vel ex legum præſumptionibus apparêtem, & ſimiliter non eſt ſiſci, ſed vero domino reddi debet non obſtante eo, quod a nemine poſſeſſa fuerit leg. cum quærebatur C. vnde vi. Facit, quod not. Bart. in l. ſi rem aliquam ff. de acqu. poſſeſſ. Aut habet verum dominum in rei veritate, ſed non apparêt, quis ſit Dominus & tunc ſimiliter ad ſiſcum nõ pertinet, quia iure cau. ñ non re. eritur, facit quod not. Bart. in l. falſus §. qui alienum ff. de furt. Aut nulum re vera habet dominum, & ſic poſſunt dici vacantia etiam quoad dominum, Et tunc etiam ſiſco non quæritur, non enim ſunt bona vacua de qui-

bus loquitur titul. Cod. de bon. vacant. lib. 10. & in leg. 1. §. an bona ff. de iur. fisci, quod euentissimè ostēditur, quam loquitur ille titulus quando constat bona habuisse dominum quem nunc constat ea non habere vt eodem titul. l. vacant. Sed in proposito aut non constat quis fuerit dominus, & clarum est, quia ille titulus loquitur, vt dixi, quando constat bona habuisse dominum, & certum; aut constat quis fuerit dominus, & idem, quia necesse est, quod constet, quis fuerit dominus in præfenti, & sic non vacat pecunia. Ex præmissis ergo conclusum fuit maximè, quia plures apparebant, qui se dominos asserabant, dictam pecuniam ad fiscum non pertinere, nec ab ipso vendicari posse. Ita consuluit Nellus de Sancto Geminiano in consil. incipit in causa & quæstione vertente.

Trigesimo primo quæro. Cui acquiratur thesaurus in alieno inuen-
38 tus? Dicas distinguendo, quod, Aut quis data ad id opera in alieno inuenit, & totum quæritur domino illius prædij, quamuis inuentor non tanquam mercenarius, vel ex ipsius domini mandato huic rei operam dederit vt dict. leg. 1. C. de thesaur. Aut inuenit casti fortuito, vt arando vel alias alienam terram colēdo vel quocunque casu, non studio perscrutandi in alieno thesaurum, & tunc dimidia est inuentoris, dimidia est domini in cuius loco inuentus est dict. leg. 1. in fine, & ibi Bartol. & Ioann. de Platea & §. thesauros vbi Angel. Aret. Institut. de rerum diuision. & Maria. Soz. in quæst. 7. versicu. 8. casus, & Card. Alex. in cap. 1. Quæ sint Regal. in vsib. feud.

Trigesimo secundo quæro. Quid si filius familias inuenit thesaurum: An sibi, An patri acquirat? Maria. Soz. in præallegato artic. quæst.

2. dicit, quod acquiritur nobis thesaurus per illos quos in potestate habemus, vt filios, vt leg. si is qui in alieno in princ. ff. de acquirend. rerum dom. Et quod ita communiter glos. & Doctores dicunt quod quoad filium in potestate patris patri quæ-
ratur. Tamen dicit ipse se arbitrari, quod ista conclusio procedat de iure Digestorum, quo casu omnia quæ sita per filium exceptis castrensibus, vel quasi castrensibus acquirerebatur patri leg. placet ff. de acqu. hered. Sed iure Codicis hoc fortè non procederet, quia cum talis inuentio videatur facere peculium aduentitium, & non profectitium; merito videtur talis thesaurus que-
39 ri pro parte, pro qua filio per inuentionem acquiritur, & esse quoad proprietatem ipsius, & quoad vsum fructum patris sui, vt C. de bon. quæ lib. & C. de bon. matern. per totum & subdit hanc esse singularē, & nouissimā cōsiderationem, & magni effectus, quia huiusmodi inuentor post mortem patris nō teneretur fratribus communicare talem thesaurum per l. final. C. de collat.

Trigesimotertio quæro. Quidam puer in loco publico thesaurum inuenit, cuius victricus illum, vendit Campsori, & Campsor fudit, & argentum vendidit, An victrico exi-
40 stente non soluendo possit procurator fisci agere cōtra Campsorem ad precium redactum ex argento fusor? Dominus Thomas Doccius Senen. in l. si eum feruum ff. si cert. pet. determinat, quod non, quia Campsor fuit siue censetur fuisse in bona fide, & habet illud precium ex causa onerosa, & sic non lucratur cum iactura aliena. Sed victricus benè potest ad precium conueniri per Procuratorem fisci, quia habet illud ex causa lucratiua. Et ita dicit præfatus Doctor se illis temporibus consuluisse.

uisse. Mouetur ex not. ibi per eum ex illo textu, quod ita demū in particularibus precium succedit loco rei, si ille, qui habet præcium habeat
 41 illud ex causa lucratiua, secus si ex causa onerosa, vt notat. in leg. mater C. de rei vend. Ex quo limitatur glosa in leg. ff. de distr. pign. quæ dicit precium extractum ex re hipoteca- ta in subsidium esse obligatum creditori, pro qua glosa allegatur textus in leg. final. §. licentia C. de iure delib. quia illa glosa verum dicit quando precium est apud credito- rem ex causa lucratiua, secus si ex causa onerosa, vt est de mente illius glosæ & Bartol. in dict. leg. 1. & Do- ct. in d. l. mater. Ita notat Thomas Doccius in d. l. si eum seruum.

Trigesimo quarto quæro. Quid si communis seruus thesaurum inue-
 42 nerit? Respondeo, quod si in alieno prædio inuenit thesauri portio, quæ inuentori quæritur omnibus domi- nis pro ea parte pro qua quisque do- minus est acquiritur leg. si is qui §. 1. ff. de acq. rer. dom. Si vero seruus cō- munis in fundo vnus ex dominis thesau- rum inuenit totus acquiri- tur illo domino in cuius fundus the- saurus est inuentus, vt d. l. si is qui §. si communis seruus secundum intel- lectum gl. qui fuit intellectus Azo. in summa C. de thesaur. lib. 10. in fi- ne, qui vult, quod si duorum seruus in fundo vnus ex dominis thesau- rum inuenit totus domini fundi sit, & sic intelligit illam litteram li- cet ambiguam. Sed secundum intel- lectū Alder. (vt ibi refert gl.) pro ea parte quæ seruo quæreretur si esset li- ber, quæreretur dominis pro ea sci- licet parte pro qua quisque est do- minus serui. Et hæc opinio videtur satis rationalis, vt dicit Marian. Soz. in d. quæst. 2. Sed Petrus, vt ipse di- cit tenet præcedentem opinionem.

Trigesimo quinto quæro. Quid si

aliquis sit seruus, & vnus in eo ha- beat vsufructum, alter proprietate- tem, & ipse thesaurum inueniat,
 43 cui quærat? Dicit Dominus Ma- rian. Sozzin. in d. quæstio. 2. quod si iussu vsufructuarij fodiendo in agro fructuarij thesaurū inuenit totus erit vsufructuarij. Si vero non data ad id opera thesaurum inuenit, pars vna pertinet ad vsufructuariū, alia ad proprietarium dict. leg. si is, qui §. quod si seruus, quæ decisio est valde singularis, vt dicit Mari. Soz.

Trigesimo sexto quæro. Quid si canis inuenit thesaurum, cui ac-
 44 quiratur? Respondeo, quod domi- no canis acquiritur portio quæ in- uentori quæreretur secundum Flor- ian. in l. statua ff. de vsufruct.

Trigesimo septimo quæro. Quid si quis inuenit thesaurum arte
 45 magica, cuius sit? Respondeo to- tum deberi fisco leg. 1. Cod. de the- saur. lib. 10. & tenet glosa in d. §. the- sauros Instit. de rer. diu. Bart. & Ioa. de Plat. in d. l. 1. siue quis in suo, siue in alieno inuenit d. l. 1. & ita dicit Maria. Soz. in d. q. 5. vers. secundus casus, & Cardin. Alex. in dict. cap. 1. Quæ sint Regal.

Trigesimo octauo quæro. Quan- do quis dicatur inuenisse thesaurū, vt per talem inuentionē sibi acqui- rat? Glos. in l. nunquam §. thesauros ff. de acq. rer. dom. & in l. 1. §. 1. ff. de acq. possess. & in litem lapilli ff. de rer. diu. §. & in §. thesauros Instit. eod. titul. dixit, quod primo videnti quæritur thesaurus. Ex qua opinio- ne sequitur, quod si ego, & tu transi- mus per aliquē locum, ille qui pri- mo viderit thesaurum, ipsum luera- tus sit, quāuis non ipse, sed alius ap- prehenderit primo, siue occupaverit. Sed glos. in d. l. 1. C. de thesau. lib. 10. sentit contrarium, quod requira- tur apprehensio talis, quod ponatur sub custodia inuentoris per leg. 3.

46 §. Neratius ff. de acquirend. possess. Et hanc secundam opinionem tenent Cynus Alberic. & Bald. in d. leg. item lapilli ff. de rerum diuisione. & Cyn. in leg. licet Cod. de acquirend. possess. quia inuenire propriè est per apprehensionem leg. si barfatorum Cod. de fideiuss. Et perditionem inuenerit loquitur leg. 1. Cod. de thesau. & leg. nunquam §. thesaurus ff. de acquirend. rerum domin. & dict. §. thesauros; Et ita tenet Bartol. in leg. 1. in 4. quaestione. ff. de acquirend. possess. & Roman. Alexand. & Iason. in leg. 3. §. Neratius ff. de acquirend. possess. & Alexand. in leg. 1. column. 22. versicul. **Quarta opinio eodem titulo.** Ioann. Fab. & Angel. Aret. in §. item lapilli Institut. de rerum diuisione. Ioan. de Platea in dict. leg. 1. Cod. de thesaur. column. final. in princip. & Maria. Sozzin. in dict. articul. quaestione 4. qui dicit, quod licet glosa in d. leg. 1. allegetur in contrarium, tamen dicit contrarium, sed loquitur alternatiuè; adhæret tamen huic opinioni, quod requiratur apprehensio, & allegat Iac. de Haren. idè voluisse in dict. leg. nunquam §. thesaurus, quam etiam dicit tenere Petrum.

Trigesimo nono quæro. Quid si inuentor dicit thesaurum, aduersarius vero negat, quis teneatur probare? Pro solutione dicas, quod 47 **genti,** & asserenti esse thesaurum incumbit probatio, qui tenetur probare, quod illius pecuniæ sic recondita communi opinione, visu, vel auditu cuius non extat memoria, vt leg. si arbiter ff. de prob. cum ibi not. per glo. & per Bartol. in leg. 2. §. item labeo ff. de aqua plu. arc. & est bona glosa in cap. 1. de præscr. libr. 6. quo probato, nisi probet aduersarius se vel suos abscondisse, quod est causa suæ defensionis præ-

sumitur thesaurus leg. si quidem C. de except. Facit, quod notat per gl. & Bartol. in leg. si quis ex argentarijs. §. final. ff. de eden. Ita concludit Ioan. de Platea in dict. leg. 1. column. final. versicul. quæro aliquis C. de thesaur. lib. 10. quem sequitur Maria. Soz. in loco supra allegato quaestione 8. Idem tenet Ioann. Fab. & Angel. Aret. in dict. §. thesauros Institut. de rerum diuisione. & adde quæ dicam infra quaestione seq.

Quadragesimo quæro. Quid è contra si dominus fundi dicat illam pecuniam inuentam fuisse absconditam a maioribus suis, inuentor vero dicat esse thesaurum, quis debeat probare? Maria. Sozz. in dict. quaestione 8. dicit, Doctores non tangere hanc quaestione, quando dominus dicit, pecuniam fuisse absconditam ad hoc vt habeat totum, & inuentor negat, dicit tamen, quod argumento præcedentis decisionis, de qua in præcedenti quaestione, dicitur 48 **endum est,** † quod actor debeat probare, cum sit fundamentum intentionis suæ per leg. actor. Cod. de probat. canonizata 6. quaestione vltim. cap. actor. & leg. ei qui ff. de probat. 4. quaestione 3. capit. ei qui. Subdit Maria. se arbitrari circa prædicta animaduertendum ad qualitatem pecuniæ, videlicet, vtum sit antiqua, an vero sit noua, vel etiam si antiqua sit admixta noua, quæ à 10. vel 20. vel 30. vel 40. annis citra fuerit formata, quia de necessitate concluderetur, non esse propriè the 49 **saurum.** Secus si ibi esset pecunia sola, quæ fuisset formata tam antiquo tempore, cuius nõ extaret memoria: Et ita alias ego consului, quod quædam pecunia, quæ fuit in quadam domo reperta in Oppido Sancti Miniati non diceretur thesaurus, quia inter ipsam erant quidam floreni aurei cum imagine, & sub-

subscriptione Domini Ioannis de Bentuolijs de Bononia formati ab annis quadraginta citra, licet tunc non vidissem Soz. in d. loco.

Quadragesimo primo quæro.

Quid si reperiatur pecunia in prædij Titij, quæ non probatur, quod sit thesaurus, cui acquiratur? Marian. Sozzin. in dict. articul. quinto quæstione 8. dicit, Tu forte diceres quod acquiratur domino prædij, quia ex quo in suo reperitur abscondita præsumi debet sua, cum etiam ipsum prædium possideat, & ex possessione quandoque, quis præsumatur dominus per not. in leg. ob maritorum Cod. ne vx. pro mar. & ibi glos. & in leg. i. ff. fam. hæc. & quod haberetur in cap. cum ad sedem de restit. spoliat. & per Anton. in cap. cum venerabilis de except. & per Bartol. in leg. quidam in suo ff. de cond. inst. & per Bald. in leg. præses. capit. ad leg. Iul. de plagia. Sed in contrarium inducet textum in leg. 3. §. Neratius ff. de acquirend. possess. vbi Paulus sequens opinionem Sabini concludit possidentem agrum non possidere thesaurum, quem nescit esse sub custodia sua, posito, quod fundum possedisset per 30. annos, vel 40. non tamen videtur vsu cepisse, nam vt ibi dicit, Iureconsultus; aut iste nescit thesaurum, & illum non possidet, quamuis fundum possideat; aut scit & non potest longa possessione vsucapere, cum sciat alienum, Et quod sentit a contrario sensu, dum dicit de longa possessione quasi sentiat secus de longissima, & procedit de iure civili, & quo iure in possessione longissimi temporis non requiritur bona fides, vt l. cum notissim. Cod. de præscr. 30. vel 40. annorum, & 16. quæstione 3. capit. potest. Sed iure canonico secus est, vt in cap. final. de præscr. & in reg. possessor de reg. iur. lib. 6. Vnde di-

cit Maria. Sozzin. sibi videri concludendum in prædicta quæstione, quod talis pecunia per Episcopum, aut per ipsam inuentorem dispensanda sit secundum varias opiniones, vt dicitur de inuentione lapillorum, & dicitur infra.

Quadragesimo secundo quæro.

Qua actione petatur thesaurus? Soluendo, dicas quod rei vindicatione, quia cum primum thesaurus est inuentus, quæritur domino fundi, vt leg. non intelligitur §. final. ff. de iur. fisc. vbi textus loquitur per verbum vindicaretur, & sentit glosa in dict. leg. 1. Cod. de thesau. & ita tenet ibi Ioann. de Platea in 2. column. in fine, & Maria. Sozzin. in dict. articul. quæstione 7. Sed aduerte secundum Marian. Sozzin. in dict. quæstione, quia textus in dict. §. final. loquitur de parte debita si fisco, & quia circa acquisitionem dominij, maius habet priuilegium fiscus, quam priuatus, vt leg. final. Cod. de sacr. Eccles. Et ideo dicit, quod forte melior est alia opinio posita in glosa in dict. leg. 1. Cod. de thesaur. quod agatur conditione, ex illa lege, & dict. §. thesauros Institut. de rerum diuision. & prædicta leg. nunquam §. thesaurus ff. de acquirend. rerum domin.

Quadragesimo tertio quæro. Qua actione agat vnus ex coheredibus contra coheredem pro thesauro inuento? Dicas, quod potest agere familiæ heriscundæ iudicio leg. item labeo ff. fam. l. etc. Ita dicit Marian. Sozzin. in dict. repet. Rubric. de cau. possess. & propr. Tractat. 1. articul. 5. quæstione 1. in fine.

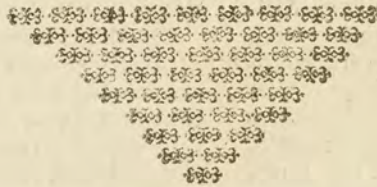
Quadragesimo quarto quæro. Quid debeat facere inuentor thesauri? Dicas secundum Marian. Sozzin. in dict. articul. quæstione 6.

quod si inuenerit in suo suus est, nec tenetur alicui deferre, vt l. non intelligitur §. fin. ff. de iur. fisc. nec à Principe impetrare, quia frustra precibus imploratur, quod iure cōmuni conceditur d. l. 1. C. de thesau. si verò reperit in alieno, si quidem reperit in fundo Cæsaris, aut fisci, religioso, vel sacro tenetur deferre, & si partem debitam fisco sumpserit triplam thesauri soluere cogitur, vt d. l. non intelligitur §. fin. & sic tenetur in triplum computato simplo, vt ibi dicitur in glo. & not. Ioa. de Plat. in d. l. 1. C. de thesaur. lib. 10.

Quadragesimo quinto quæro. Quid de inueniente thesaurum in alieno data opera? Respondeo, quod præterquam quod totus thesaurus domino fundi acquiritur, & sibi debet dari, ut l. 1. C. de thesau. lib. 10. punitur pena extraordinaria, vt ibi no. glo. & sic arbitraria, cum à lege non sit expressa l. sacrilegij ff. ad l. iul. pecu. & dicit Ioa. de Plat. in d. l. 1. in fine.

Quadragesimo sexto quæro. An sola perquisitio thesauri sine inuentione in alieno operetur incurSIONE pENÆ? Respondeo, quod non, quia

duo requiruntur vt habeat locum §4 pENA dicti. legis, perquisitio scilicet, & inuentio, & non sufficit perquisitio nisi inuentio. Ita not. Ioa. de Plat. in d. l. 1. ex tex. ibi scrutatus inuenit, quod hæc duo requirantur, vt §5 habeat locum pENA d. l. 1. Si tamen contra voluntatem domini ingrederetur ad inquirendum, tenetur iniuriarum l. iniuriarum §. si quis me prohibente ff. de iniur. Et si thesaurum inuenit, quamuis esset in bonis nullius, non tamē fiet suum, sed debet domino restituere, & hoc ideo quia apprehensio est interdicta, vt d. l. 1. Secus si esset res, quæ in nullius bonis sit, cuius apprehensio nō est interdicta, vt apri, & volucrum, quas si quis ingressus agrū alienū cōtra prohibitionem domini capiat, nihilominus suum facit, quod capit, licet domino teneatur iniuriarum per l. diuus ff. de seru. rust. præd. licet glosa notet contra & malè in §. fera, Inst. de rer. diu. Ita dicit Ioa. de Plat. in d. l. 1. C. de thesau. in fine, & not. Bart. Veron. de seru. rust. præd. in tit. de Aucupatione in princ. & per Christ. Porr. in d. §. fera, & ibi per alios scribentes notatur.

DE REBUS AVREIS, ET ARGENTEIS.

Titulus Vndecimus.

S V M M A R I A.

- 1 **V**as alieno auro vel alio metallo ad priorem formam reducibili confectum, pertinet ad dominum materia.
- 2 Sed si fuit vas sacrum non debetur nisi aestimatio.
- 3 Vas conflatum ex communi materia ad communiter dominos materia promiscue pertinet.
- 4 Si materia separari potest quilibet remanet dominus sua materia.
- 5 Mixtio est ea qua separari potest, que non potest dicitur confusio.
- 6 Ad diuisionem voluntaria confusio agitur communi diuidendo.
- 7 Ferruminatio est cum vna materia eidem cum eadem adiungitur veluti aurum auro, Si quid est diuersum est applumbatio.
- 8 In confusione materie agitur ad pondus cuiuslibet competens postea liquidandum.
- 9 Etiam libellus incertus admittitur vbi culpa rei vel casu est incertitudo.
- 10 In metallis separabilibus aget quis rei venditione.
- 11 Si dolo malo confusa sint agitur actione furti vel ad exhibendum.
- 12 Qualitas melior si aliunde probari non possit, per iuramentum probatur premissa taxatione iudicis.
- 13 Super incerta quantitate petita procedet iudicium, & sententia, dummodo in executione sententia liquidetur.
- 14 Duabus massis duorum admixtis vterque pro sua portione est dominus.
- 15 Et potest quilibet agere pro sua portione communi diuidendo.
- 16 Si vero a tertio facta sit admixtio, remanet massa suis dominis, & tertio datur actio in factum.
- 17 Adiecta massa alterius speciei suam acquiritur domino specie soluta aestimatione massa domino.
- 18 Adiecta speciei alienae per ferruminationem acquiritur similiter domino speciei.
- 19 Per applubationem potest dominus massae agere ad separationem.
- 20 Specie vnus speciei alterius bona fide adiecta minor cedit maiori ut pes vel brachium statue.
- 21 In tali paritate minus preciosa preciosiori.
- 22 Et in hac etiam paritate si sint separabiles quilibet sue portio remanet dominus.
- 23 Si sint inseparabiles fit communis.
- 24 Contra eum qui remanet dominus potest alter agere actione in factum ad aestimationem.
- 25 Speciebus illis separatis, que cessit alteri non redit ad priorem dominum.

- 26 Tigni trabes & materia unius domini, in alterius edificio posita diruto edificio redeunt ad priorem dominum.
- 27 Si mala fide coniunctio facta sit prior dominus ius non amittit.
- 28 Et contra alium agere potest actione furti.
- 29 Species alteri speciei adiecta per ferrurationem acquiritur ut supra.
- 30 Si à tertio ferruratio facta sit bona fide, dominus minoris aget contra illum actione in factum ad estimationem.
- 31 Si mala fide aget utili conditione furtiva, vel actione furti vel actione legis Aquilæ vel officium iudicis intentando.
- 32 Caput unius statuæ alterius adiunctum sit domini statuæ.
- 33 Ita & pes vel manus per ferrurationem adiuncta.
- 34 Sed adiuncta per applumbationem remanet sui domini.
- 35 Et potest agere ad exhibendum ut separetur.
- 36 Species unius speciei alterius adiecta ut lecto fulcimen, tabula naui, gemma auro, tota illius est cuius antea fuerat.
- 37 Identitas vasis simplicis probatur per simplicem aspectum testis, si sit varie compositum per signa valida.
- 38 Vase argenteo ad pondus empto si vitius metallum adiunctum sit, vinum ab altero distinctum debet ponderari.
- 39 Calicem fieri iussus, argenteus saltem esse debet.
- 40 Calices consecrati nec vendi possunt nec oppignerari.
- 41 Vasa argentea non comprehenduntur in legato supellectilium nisi essent in usu cotidiano testatoris.
- 42 Vasibus omnibus promissis veniunt etiam argentea nisi presumptiones

varia sint in contrarium.

- 43 Litera aurea scripte in membranis cedunt membranis.

NVnc de alijs rebus, que sunt ex auro, argento vel ære, ut sunt statue, sciphi, vasa, & alia his similia. In quibus. Primo quæro. Quid si quis ex alieno auro vel argento, vel ære vas conflauerit, an efficiatur dominus vasis? Respondeo, quod non, quia vas ex alieno auro, argento, vel ære factum reduci potest ad rudem materiam, & in massam potest argentum & æs reduci. adeo. §. cum quis ex aliena ff. de acq. rer. dom. & §. cum quis ex aliena Instit. de rer. diuis. & not. Azo. in summa. C. de met. & met. lib. 1. r. vers. Item cum sint, dicens, quod cum sint liquidæ materiæ, & ad sua initia redire possint, quacunque fide fuerint specificata dominium non mutatur, & not. Ang. Aret. in dict. §. cum ex aliena, ubi dicit, quod quando res specificata potest reduci aliquo modo ad pristinam materiam, remanet domini antiqui, & idem dixit Maria. Soz. in Rubr. de cau. poss. & propr. art. 5. vers. 1. 1. per specificationem, ubi dicit, quod si species sit reducibilis ad primam materiam veluti si ex auro, vel argento vel ære tuo aliquo fecero uasa, tunc qui prius erat materia dominus, remanet ipsius dominus. Vas enim conflatum ad primam materiam auri vel argenti, seu æris reduci potest, ut dict. §. cum quis ex aliena, & Soz. dicit ibi vers. Tertio requiritur, & ibi ponit quinque necessaria, ut per specificationem quis efficiatur dominus: Et assignatur duplex ratio. Prima, quia sine illa materia impossibile fuerat rem specificari, & ita vult opinio Sabini, ut dict. §. cum quis, & ibi per Ang.

Ang. Aret. Secunda assignatur ibi per Port. quia licet hæc species, quoad formam diceretur in nullius bonis esse, tamen materia erat in bonis alicuius, quæ cum adhuc dureret, dicitur illius cuius erat ante leg. quæstum §. illud fortassis ff. de leg. 3. Sed in vno casu desinit esse 2 domini materia, quando ex auro, vel argento meo fieret calix, vel aliud vas sacrum, quia non possum petere argentum vel aurum, sed æstimationem capit. fina. 35. quæst. 6. vt dicit Ludou. Roman. in sing. 385. incip. de auro res.

Secundo quæro. Quid si duo cordes ex auro, vel argento, vel ære communi aliquod vas confecerint. An erit commune? Respondeo, 3 quod si duorum dominorum materia ex ipsorum voluntate sint confusa, illud totum fit vtrique commune, vt si massas auri, vel argenti conflauerint etiam si ex diuersis materijs facta sit confusio, vt si ex auro, & argento aliquod vas, quod ex ratione prædicta commune efficitur, vt Inst. de rer. diu. §. si duorum, & l. adeo. §. voluntas ff. de acq. rer. dom. & in l. Pomponius scribit si frumentum in princ. vers. Quod si uoluntate ff. de rei vend. Et aduerte quia ideo dixi uoluntate dominorum, quia secus, si sine uoluntate facta 7 esset specificatio eorum quæ confusa sunt, quia tunc tenendum esset, quod dictum est in quæstione præcedenti: Et quod dixi de uoluntate, idem dicendum est si casu fortuito confusæ essent ad inuicem diuersæ materia, vel eiusdem generis, vt dicit §. voluntas & d. §. si duorum; Quod tamen intelligendum est, si modo tales materia separari non possint; secus si possint separari, quia tunc remanet cuiuslibet materia sua, vt ibi traditur, & in leg. lacus §. final. ff. de acq. rer. dom. & in

dict. leg. Pomponius scribit si frumentum §. item si plumbum. Ita concludit Marian. Soz. in allegato artic. versic. 12. per confusionem, Et dicuntur confundi materia quædo vna ab alia separari non potest, vt verbum sonat & in hoc differt a commixtione, quia commixtio propriè dicitur fieri, quando corpora possunt separari, vt in grege, & armento; licet quandoque per commixtionem talis inducatur confusio, vt difficilis, seu impossibilis sit separatio, vt in iuribus præallegatis. Ita dicit Maria. Soz. in d. art. versic. 12. &.

Tertio quæro. Qua actione agant quando unanimi uoluntate fuit facta confusio? Dicit Maria. Soz. in d. vers. 12. præallegato quod agi potest communi diuidendo, quia per talem communionem amborum uoluntate factam, quædam intelligitur esse contracta societas, per quæ lex fingit hinc inde factam traditionem ut l. 2. ff. pro soc. Et potest etiã agi rei uendicatione.

Quarto quæro. Quid sit ferruminatio; quid applumbatio? Respondeo, quod ferruminatio fit quando eadem materia eidem materia cum eadẽ materia coniungitur, ueluti aurum auro cum auro, argentum argento cum argento. Sed si horum aliquid sit diuersum non dicitur ferruminatio, sed applumbatio l. in re §. item queritur, & §. item quecunque ubi tex. & glosa ff. de rei uend. Et ferruminatio facit confusionem materiarum, applumbatio uero nõ facit l. item. Ita dicit Maria. Soz. in d. art. vers. circa tertium membrum, & idem prius dixerat Azo. in Summa Inst. de rer. diu. vers. hæc de accessione, quem non allegat. Sed aduerte dicit Maria. Soz. quia in contrarium facit l. lacus §. fin. ff. de acq. rer. dom. ubi etiam ea quæ sunt diuersæ

uersa materia, vt æs & argentum
dñr facere cōfusionē. Solutio. potes
dicere quod ille rex. loquitur quan-
do diuersa materia ad inuicem cō-
miscetur, seu confunduntur: nos
loquimur quando adiunguntur.

Quinto quæro. Quando est facta
confusio metalli inseparabilis; ad
quid ager quilibet ex dominis? Re-
spondeo, quod quilibet ager pro ra-
ta ponderis, quod habet in massa,
habita ratione præciosioris metalli,
8 licet tempore actionis sit incertum,
dummodo postea in processu de-
pondere specificetur l. Marcellus. §.
Pomponius cum l. seq. ff. de rei vñd.
& not. Ang. Aret. in §. si duorum In-
stit. de rer. diuis. Ex quo notat in pra-
ctica Ang. ibi, quod quoties quis est
incertus quam partem petat facto
9 aduersarij, vel casu quod admitti-
tur libellus incertus, dummodo po-
stea in processu qualificetur secun-
dum Ioan. de Plat. tex. & ibi Bart.
in l. i. §. i. ff. quor. legat. c. constitutus,
& ibi Innoc. extr. de in int. rest.

Sexto quæro. Quid si sunt metal-
la separabilia, vt plumbum, & argē-
tum. Ad quid, & qua actione agat?
Respondeo, quod quando vnum ab
alio est separabile, vt plumbum, &
10 argentum, tunc vnusquisque ven-
dicabit suum; aut non potest sepa-
rari, & separatio difficilis est, & tūc
pro parte incerta vendicabuntur po-
stea tamen certificanda, vt l. Pom-
ponius. §. sed si plumbum ff. de rei
vend. & ibi glosa, & Bart. & glos. in
d. §. si duorum Inst. de rer. diu. Et di-
xi supra in q. præcedenti.

Septimo quæro. Quid si aliquis
dolo malo huiusmodi materias con-
11 fuserit, qua actione teneatur? Re-
spondeo, cum teneri actione furti,
& actione ad exhibendum, qui do-
lo malo confundendum curauit, vt
ratio præcij habeatur; & etiam rei
vendicatione, eo quod dolo malo

videtur desijisse possidere, ita tamen
quod amplius habeat qui agit tali
actione, quāto præciosior fuerit ma-
teria sua l. Marcellus. §. Pōponius,
& ibi Bar. ff. de rei vñd. & l. quo qui-
dem casu eod. tit. Ita concludit Ma-
ria. Sozz. in d. vers. 12. per confusio-
nem, vers. sed si aliquis.

Octauo quæro. Qualiter ille qui
dicit suū argentū esse præciosius pos-
sit illud probare? Dom. Maria. Soz.
in loco præleg. vers. sed aduerte, di-
cit, quod ex tēpore insurrexit illa no-
ua hæc dubitatio qualiter iste cuius
materia ab alio, cū alterius materia
cōfusa est, possit probare, quāto sua
materia fuerit præciosior: circa qd
dicendū arbitratur, quod si habet te-
stes qualis, & quanta esset sua mate-
ria, deponētes, res esset clara. Sed si
de hoc testes nō haberet, sed habe-
ret testes, qualiter materia sua fuerit
cum alia confusa; si quidem ille, qui
confudit, fateretur quantitatem, &
qualitatem materiae, & actor vellet
stare suæ cōfessionis, etiā sic res esset
expedita; sed si actor illius cōfessionis
stare nollet arbitratur, quod facere
posset probationem per iuramentū
12 suum præmissa taxatione per iudi-
cem arg. tex. not. & quæ ibi dicun-
tur in c. fina. extra quod met. cau. &
l. si quando C. vnde vi.

Nono quæro. An procedat iudi-
cium non liquidata quātitate argēti
quam ille dicit se habere in massa?
Dicit Ang. Aret. in d. §. si duorum
13 in fine Inst. de rer. diuis. se credere,
quod procedat iudiciū, licet per pro-
cessum primæ causæ non sit liqui-
data quantitas, & quod feretur sen-
tentia; Restituas illam quantita-
tem argenti, quam Titius habet in
illa massa conflata per te dummodo
postea in executione fiat declaratio
quantitatis, & partis, vt l. i. §. si quis
argentum ff. de pos. & ibi glosa Bart.
& Doct. & l. i. & ibi Bart. & Doct.
C. de

Cod. de sent. quæ sine cert. quant. & l. 1. in fine ff. de leg. 3.

Decimo quarto. Quando materia infecta adiungitur infectæ, & massa massæ, An dominium transeat in alterum? Respondeo, quod tunc qui habet suæ partis dominus remanet, vt l. quicquid. 1. respon. ff. de acquirend. rerum dom. nec distinguitur an partes sint æquales, vel inæquales, & an possit, vel non possit separari, quia neutrum alteri cedit, sit ramen communis, si separari non potest, vt d. l. quicquid 1. respon. & l. qui gregem §. fin. ff. de rei vend. tenet glosa in l. qui rem §. si quis ff. de rei vend.

Ubi etiam glosa dicit non distingui an bona, vel mala fide adiectumne sit: facit leg. lacus. §. fin. & leg. adeo §. voluntas ff. de acquirend. rerum dom. Ita concludit Maria. Sozz. in d. articul. versic. 14. per adiunctionem versic. circa primum, quod arbitratur procedere etiam si per applumbationem, vel ferruminationem massa massæ coniuncta sit arg. d. l. quicquid 1. respon. nisi forte voluntate vtriusque domini prædictæ massæ per ferruminationem coniunctæ sint, vt tibi dicit glosa, quo casu arbitratur, quod detur actio communi

15 diuidendo per quæ dixit in vers. 12. Et hæc procedunt quando massa vnus domini massæ alterius adiuncta est: Sed si vtraque massa esset eiusdem domini & materia applumbationis, vel ferruminationis esset alterius arbitratur Sozz. dicendum quod totum corpus fiat illius cuius sunt ambæ massæ, & etiam fiat sua materia applumbationis, & ferruminationis. Ita dicit intelligi posse dict. leg. quicquid 2. respon. ff. de acquirend. rerum dom. licet glosa tibi aliter sentiat; Dicit tamen quod dominus materiæ applumbationis, seu ferruminationis agere possit actione in factum ad illius

estimationem per ea quæ dicit ibi in quarto membro.

Vndecimo quarto. Quando materia argenti infecti adiungitur speciei, vt vasi argenteo, An dominium transferatur? Dominus Marian. Sozzin. in dict. versicul. per adiunctionem versicul. circa secundum; distinguendum dicit, quod aut fit in aliena specie cum tua materia, & hoc casu siue bona siue mala fide adiungat, species illa remanet prioris domini, nec fit communitio, dummodo possit separari leg. quicquid 1. respon. ff. de acquirend. rerum dom. & tenet glos. in leg. in rem in verbo adiecerit ff. de rei vend. Aut tuæ speciei cum materia aliena, si per ferruminationem id feceris, totum fit tuum; Sed si applumbaueris bona fide, qui prior erat dominus ad exhibendum agere potest, vt scilicet inde separatur, & venditur, ex quo inde separari potest. Si mala fide agi contra te potest rei vendicatione. Ita concludit præfatus Doctor, & sunt dicta Azor. in summa Institut. de rerum diuision. versicul. hac de accessione, & glos. in dict. leg. in rem licet Azor. non alleget.

Duodecimo quarto. Quid si statuæ argenteæ brachium alienum adiunxeris, vel aliud, An tuum fiat? Distingue secundum Azor. in summa Institut. de rerum diuision. in allegato versicul. & glos. in leg. in rem allegata supra, & Dominum Marian. Sozzin. in loco allegato versicul. circa tertium membrum de ferruminatione, Quod quando materia formata adiungitur formata seu species speciei per ferruminationem, quod hoc casu minor pars, seu species cedit maiori, ita vt si tuæ statuæ manum, vel pedem adiunxeris, tibi cedit. Minor enim pars

- pars per unitatem maioris consumitur, vt l. in rem. §. item quæcunque ff. de rei vend. Vnde sequitur, quod ille qui maioris partis est Dominus per consumptionem alterius partis factæ per adiunctionem mediante ferruminatione efficitur Dominus totius, vt d. §. item quæcunque, & d. l. in rem §. si quis, & hoc casu Dominus illius pedis, vel manus, vel alterius similis vel minoris partis omnino desinit esse Dominus, & alterius factum esse intelligitur, vt etiam si inde erectum vel remotum sit ad priorem Dominum redire non possit, facit quod in simili dicitur de planta, in alieno plantata, quæ coaluit, & postea, vento, vel alio modo euulsa est. Si vero al-
- 21 terum altero non sit maius, tunc minus præciosum accedit magis præcioso, & sic Dominus speciei magis præciôsæ fit Dominus totius rei, hoc est integræ statuæ, vel etiam alterius rei, vt puta si in scipho suo ansam, hoc est, manipulum quis adiecerit, vel aliud quid simile fecerit, vt dicit leg. in rem §. si quis, & ibi glosa in ver. totius. Si vero alterum altero præciosius non est, &
- 22 separari possit, tunc nullam cedit alteri, & sic eo casu quilibet Dominorum Dominium retinet, & vendicare potest vt dicit leg. quicquid §. fin. i. respon. Si modo potest separari, alioquin si separari non potest fit commune, vt leg. Pomponius scribit si frumentum post princ. ff. de rei vend. tenet glosa præallegata super verbo adiecerit in d. l. in rem §. si quis. Aduerte tamen id quod dixi, quod si alterius pedem, vel manum statuæ meæ adiecero, vel speciem minus præciosam magis præciôsæ per ferruminationem adiecero; tota statuæ mea fit, intelligi debet, si simpliciter ferruminauerim ea intentione, vt mea fieret, & bona fide,
- quia hoc casu adeo fit mea; vt etiam si postea manus vel pes sit dirutus, seu remotus, vel abscissus, non tamen redit ad priorem Dominum, vt dixi per tex. in d. §. item quæcunque. Arbitror tamen, quod Dominus illius pedis, vel brachij possit
- 24 agere contra me actione in factum ad æstimationem, vt est tex. in dict. §. item quæcunque, alias videretur locupletari cum aliena iactura contra regulam cap. locupletari de reg. iur. lib. 6 Sed contra id quod statim dixi, quod brachium postea dirutum non possit prior Dominus vendicare oppono de his quæ dicuntur in §. cum in suo Instit. de rer. diuis. quod licet ex aliena materia bona fide ædificauerim in meo, quamuis
- 26 Dominus materiæ non possit agere contra me, nec ad exhibendum, nec rei vendicatione. Si tamen postea dirutum sit ædificium, ille qui fuit Dominus materiæ potest illam vendicare. Solutio est difficilis, nec tangitur a Doctoribus. Ego arbitror, quod sic possit solui, quod ibi species tigni, vel trabis vel alterius cimenti semper remansit eadem, nec dicitur fuisse facta alia confusio, verum in terminis nostris per ferruminationem facta est confusio, per quam prior Dominus Dominium amisit, & sic extinctum est Dominium illius, sed res extincta non reuiuiscit, vt leg. inter stipulationem §. sacram ff. de verbor. oblig. & leg. qui res. §. aream ff. de solut. Sed in tignis, & reliquis cimenti, quibus quis in suo solo ædificauit, prior Dominus eorum semper remansit Dominus, ideo diruto ædificio potest vendicari. Sed hæc procedunt, vt dixi, quando adiunctio fuit facta bona fide: Si vero mala fide facta fuerit dicit glosa in dict. leg. in rem. §. si quis, & §. item quæcunque, quod prior Dominus remanet Dominus, licet

licet tota statua, vel similis species remaneat ipsius Domini, qui preciosiore, & maiorem partem habuit. Facit leg. quicquid. §. fin. ff. de acq. rer. dom. Et si tu diceres, Ergo erunt duo Domini in solidum. Potes respondere, non esse inconueniens, quod vnus totius statuæ sit Dominus, & alter solius brachij, vel pedis, quia aliud est tota statua, & aliud brachium, vel pes, sicut aliud est tota domus, aliud tignum, vel cementum; Sed aduerte, quia prædicta iura, quæ dicunt, quod brachium, vel pes & sic de similibus per ferruminationem adiuncta statuæ alicuius, acquiruntur Domino statuæ, ita quod diruti, vel euulsi non redeunt ad priorem Dominum, nec distinguunt inter bonam & malam fidem, & ideo dicit Maria. Soz. se valde dubitare de differentia, quam faciunt glossæ prædictæ. Vtrum bona, vel mala fide quis ferruminauerit, quod prædicta differentia nõ debeat procedere, quia ratio superius assignata per Iureconsultum, quod ferruminationem per eandem speciem facit confusionem, videtur sibi locum vendicare, siue bona siue mala fide ferruminationem facta sit. Prædicta tamen differentia est satis æqua. Posita tamen quod mala fides operaretur, quod talis pes, vel manus per ferruminationem adiunctus remaneret prioris Domini: sequeretur cõclusio, quod ipsum pedem vel manum abruptum siue remorum a statua posset Dominus vendicare: Sed statua integra an possit vendicari magis est dubium: & si fortè induceretur vrbis deformatio, quia statua illa esset affixa edificio, vel alia simili causa, arbitrator, quod non posset nec ad exhibendum agere, nec rei uendicatione. Sed si prædictæ rationes cessarent, licet non possit vendicare, ta-

men posset ad exhibendum agere, vt separentur, & postea vendicentur, vt dicit §. item quæcunque. Arbitror etiam, quod si mala fide manum aut pedem meum statuæ tuæ per ferruminationem adiunxeris, 28 quod possis conueniri actione furti: Et cum dolo etiam desieris possidere, possis etiam fortè conueniri rei vendicatione vtili per ea, quæ supra dicta sunt.

Decimotertio quæro. Quid si quis brachium, vel pedem vel manum suam per ferruminationem statuæ alterius adiunxerit, An acquiratur Domino statuæ? Solutio. Glo. in d. l. in rem dicit, quod acquiratur Domino statuæ, quia minor pars debet accedere maiori, & 29 minus præciosa præciosiori, vt est dictum supra in præcedenti quæstione. Et ita dicit Dominus Maria. Soz. in dict. vers. circa tertium vers. sed quæro, etiam si bona fide ferruminauerit: Et fortius si tertius alienum pedem vel manum non suam sed alienam statuæ per ferruminationem bona vel mala fide adiunxisset, acquireretur enim Domino maioris, & preciosioris partis per dict. leg. quicquid. §. fin. qui simpliciter ponderat ferruminationem, non autem personam ferruminantem, & per text. in dict. leg. item quæcunque qui loquitur per verbum impersonale, videlicet iunctum sit, nec exprimit per quem. Et hoc casu arbitrator, quod agi possit contra Dominum totius statuæ actione in factum ad æstimationem per ea quæ 30 supradicta sunt in præcedenti quæstione; Posset etiam attentari, quod 31 contra eum qui ferruminauit si mala fide id fecit possit agi actione furti, si lucrandi sibi animo id fecit, & fortè etiam vtili conditione furtiua, sicut quandoque agitur vtili rei vendicatione. Si vero absque mala

mala fide ferruminavit fortè etiam
agi possit contra eum propter dam-
num illius factò illatum intentando
iudicis officium, vel actionem legis
Aquilæ arg. dictorum per ipsum
vers. 10. Cogitabis tamen quia præ-
dicta neque per glosas, neque per
Doctores tanguntur.

Decimoquarto quæro. Quid si sta-
tuæ argenteæ solo capite carèti ca-
put alienum per ferruminationem
fuerit adiunctum: Vtrū caput acqui-
ratur Domino statuæ an è contra?
Respondendum videtur, quod ca-
put acquiratur Domino statuæ,
quia minor pars cedit maiori, vt di-
ctum est in quæstionibus præceden-
tibus. In contrarium tamen facit,
quia caput est præciosius; facit leg.
cum in diuersis ff. de relig. & sumpt.
funer. & quod notatur in cap. cum
non liceat de prescript. Sed hoc non
32 obitante tenent primam opinionem,
quod caput cedat statuæ, quia text.
in dict. leg. quicquid. §. fin. in pri-
mis ponderat, quod minor pars ac-
cedit maiori: secundo vero loco,
quod minus præciosa præciosiori,
licet enim caput viuū dicatur præ-
ciosior pars corporis ratione intel-
lectus in eo consistentis, & quia ab
eo cetera membra dependent vt di-
ctis iuribus, & 2. quæst. 7. cap. sicut
inquit: tamen secus est in statuæ au-
rea, vel argentea, vel simili, vt de se
manifestum est.

Decimoquinto quæro. Quid si
statuæ tuæ argenteæ pedem vel ma-
num alterius per applumbationem
adiunxeris. An manus, vel pes tuus
fiat? Responde, quod tota statuæ
tua fit, sed non quælibet eius pars, vt
dicit glosa in verbo tota in leg. sed
& si ex meis. §. 1. ff. de acq. rer. dom.
& not. glosa in verbo totus in leg.
in rem. §. si quis ff. de rei vend. Et
33 ista est differentia inter adiunctio-
nem quæ fit per ferruminationem,

& eam quæ fit per applumbationem,
quia primo casu tota statuæ fit il-
lius, & quælibet eius pars qui erat
Dominus statuæ, cui manus, vel pes
alterius adiunctus, est ita vt per ip-
sum priorem dominum manus vel
pedis non possit ab eo vendicari, aut ad exhibendum agi, etiã

34 si a statuæ inde reperitur abscissus.
Secundo vero casu quando per ap-
plumbationem talis manus, vel pe-
dis adiunctus est statuæ tuæ reman-
et prioris domini, & quamuis non
possit ab eo vendicari, quia accessit
maiori parti, tamen hoc casu potest
35 agi ad exhibendum, vt separetur,
& vendicetur, vt dict. leg. in rem §.
item quæcunque ff. de rei vend. Fa-
cit leg. in hac actione §. est autem
& leg. tigni ff. ad exhib. quod arbit-
ror procedere nisi fortè deformatas
vrbis sequeretur ex tali remotione,
nam tunc agi posset, vt dictum fuit
supra de ferruminatione. Sed si ma-
nus, vel pes essent abscissi, tunc po-
test agi rei vendicatione, sicut de li-
gnis & cements dictum est per §.
cum in suo Inst. de rer. diu. Ita con-
cludit Soz. in loco præallegato.

Decimo sexto quæro de adiun-
ctione vnius speciei ad aliam spe-
ciem sine ferruminatione, vel ap-
plumbatione. Dicas quod si vna spe-
cies alteri speciei sine ferrumatio-
ne vel applumbatione adiuncta sit,
minor cedat minori, vt lecto fulci-
men, tabula nauis edificio cementsi,
dicit tex. in l. sed si ex meis §. 1. ff.
de acquir. rer. dom. quod tota eius
36 sunt, cuius antea fuerant. Quod
verbum tota inducit dubitationem,
qualiter intelligi debeat. Vnde glo-
sa ibi dicit quod non debet intelli-
gi, quod quælibet eius pars sit illius,
cuius primo fuerat, quasi velit dice-
re glosa, quod tota potest dici illius
cuius primo erat, hoc est tota lecti-
ca, nauis, & totum edificio. Et
hoc

hoc probatur in leg. in rem §. si quis ff. de rei vend. ubi textus dicit, quod sit dominus totius rei, quia ut supra dixi conueniens est quod minor accedat maiori, sed tamē ille, qui fuit dominus pedis seu tabulæ, uel cimenti remanet dominus, nō tamen ut uendicare possit ex quo cessit alteri, sed agi potest ad exhibendum & demum uendicari ut leg. tigni §. i. ubi text. ponit exemplum de rota adiuncta uehiculo, & tabula adiuncta armario ff. ad exhib. Ponit et exemplum; si purpura sit contexta uestimento uel brachium statuæ, quod debet intelligi aliter quam per ferruminationem, nam cum inferiorio text. ibi dicit: brachium statuæ coadunaueris: Similiter si gemma sit inclusa auro alieno uendicari nō potest, sed debet agi ad exhibendum, ut excludatur ab auro, & demum uendicetur, ut est text. in leg. si gemma ff. ad exhibend.

Decimo septimo quæro. Quid si petuas argenti, quomodo probabitur identitas uasis? Respondeo, quod quandoque uasa argentea sunt multa uarietate composita, quādoque sunt multum simplicia: Primo casu facilius est probatio, & si testis dicit, ideo se recognoscere, quia uidit, & diligenter aspexit, sufficit, sicut de aspectu hominis dicitur. Secundo casu dicendum est, quod si habēt aliqua signa in eorum cōfectione cōcurrētia, uel ex post facto accidentia, ex quibus recognoscuntur, tunc testem oportet per illa signa, uel ipsorum unum tantum causam notabile reddere, cum receptum sit, quod per duas demonstrationes, uel unam notabilem res certa demonstratur; quod si hæc signa deficerent, causam reddi oportet per aliquid, quod sit extra rem, & ad fidem idētitatis interdum adducimur ex uase, interdum ex qualitate personæ. Ex uase, quid enim si

cultros habebam cōmunis formę in uagina difformi, & apud te reperitur uagina sine cultris, quāuis per se cultri recognosci non ualeant, tamen ex uase eadem esse numero rectè dicam. Interdum ex persona habentis compræhenditur, quid enim si scipsum meum cōmunis formæ, perdidit, & apud te reperitur, cum a me causam habeas illum eundem esse certū est nisi aliud doceatur expresse: uel si apud famulum pauperem reperiatur scipsum argenteus cōmunis formę dicam esse scipsum domini sui, quem communis formæ scipsum ante habuisse constat, nisi aliud doceatur: Ita not. dicit Bart. in Tract. de Teste in c. de substantia incip. hęc eandem rem, & not. Bar. & Ioa. de Plat. in l. stigmata C. de fabricens. lib. II. ubi dicit, quod per signa recognoscuntur uasa, & equi, et alia animalia: sic etiam homo per faciem recognoscitur, ut etiam dicit Bart. in Tract. de Teste c. Titius.

Decimo octauo quæro. Quid si emo uas argenti, uel æris, cui est annexum plumbum, uel ferrum, An simul debeant ponderari? Dico, quod nō, sed debet pūbum eximi, & non uno pondere ponderari, uel in pondere argenti non imputari. ³⁸ cum aurum uers. idem Celsus ff. de aur. & arg. legat. & ibi glosa. Et per illum textum dicit ibi Bart. quod si aliquis emit caldariam de rame, cui sit manica ferrea, debet in ponderatione manica eleuari, quia non est tanti ualoris libra ferri, quanti est libra ramis.

Decimo nono quæro. Quid si aliquis iubet fieri calicem in Ecclesia, & non exprimit de quo metallo, uel precio, de quo fiet? Respond. ad primū, quod intelligitur in dubio, qđ fieri debeat de argento, & sic præciosiori metallo fauore religionis l. Titia §. fina. ff. de aur. & arg. leg. ubi ita not. Bar. & not. Tanc. de Cornet.

in compend. in Rub. 10. q. 2. per d. l. Titia §. fina. quod debetur de illo metallo, quo Ecclesia vitur in similibus vasis. Sequitur Roman. opinionem Bart. in auth. similiter in 3. parte fall. 22. C. ad l. Falcid. & not. Bal. nouell. in Tract. de dot. parte 6. priuil. 73. vbi arguit in contrarium, & relinquit cogitandum Dec. in l. semper in obscuris ff. de reg. iur. dicit quod ideo de argento, vel auro intelligitur, quia de alia materia calices Ecclesie non conficiuntur c. vt calix de consecr. dist. 1. allegat Roma. in sing. sis. Quæro si lego. Ad secundum de quo precio intelligatur, Bal. in l. si nondum §. fina. ff. de furt. dicit quod intelligitur secundum facultates testatoris de calice honorabili secundum consuetudinem illius Ecclesie, refert, & sequitur Roma. in dicta fallent. 22.

Vigesimo quæro. An calices vendi possint, vel pignorari? Respondeo ad primum, quod aut sunt consecrati, & non possunt vendi, vt l. sancimus C. de sacr. Eccl. aut non sunt consecrati, & vendi possunt. 40 Ita dicit Bart. in l. non contrahit ff. ad leg. lul. maieft. refici tamen potest calix iam consecratus, vt ibi dicit Bart. Ad secundum dico, quod calices consecrati pignorari, & distrahi prohibentur, & pariter similia ornamenta Ecclesie fauore diuini cultus arg. de const. c. ex parte. Et quod plus est etiam à volente capi non possunt, ita not. Card. Zab. in clem. 2. de decim. in 2. not.

Vigesimoprimum quæro. An appellatione suppellectilis legata veniant, & compræhendantur vasa argentea? Respondeo, quod vasa argentea escaria, vel potoria, non compræhenduntur, nisi legatarius ex vsu testatoris probet testatorem 41 compræhendere voluisse l. cum quidam, & l. Labeo ff. de supell. leg. &

similiter vasa argentea aquiminaria, quia illa censentur esse vasa escaria l. & si non sint, §. si cui escarium, & l. argento ff. de auro, & arg. leg. vbi glosa exponit quæ sint vasa aquiminaria, quia dicuntur vasa aquam ministrantia, prout sunt ea, quæ vulgariter appellantur bacilia, & idem dicendum est de alijs vasis argenteis per l. 1. ff. de supell. leg. hæc tamen vera sunt, si huiusmodi vasa numero argenti per testatorem habita sunt dum viuere, quia illa reponerentur, & recondita in argentario tenebantur, & non ad vsu supellectilis, vt not. glo. in d. l. 1. in verbo auro, & probatur in l. & si non sint in princ. & §. 1. & ibi hoc not. Rayn. ff. de aur. & arg. leg. Ita dicit Alexand. in conf. 206. Magister Albert. lib. 7. & ibi in ultimo dubio dicit etiam non contineri in legato supellectilis vestes, nec libros, nec anulos, nec cingula l. 1. & l. supellectili vers. sunt qui recte ff. de sup. leg. & not. Bart. in l. 4. ff. de leg. 1.

Vigesimosecundo quæro. Quid si figulus, vel artifex, qui habebat varia vasa diuersorum generum promisit omnia vasa, an veniant etiam argentea? Ang. in l. quicquid astringenda ff. de verb. oblig. dicit, quod 42 debebantur ne dum vasa sua terrea lignea & vitrea, sed etiam argentea, & aurea, per not. ibi per glo. in verbo promissor; Subdit tamen, quod hoc fallit, nisi subsit aliqua causa, propter quam aliud debeat præsumi, puta si omnia vasa vendidit figulus per decem, quia non intelligitur de vasis argenteis, quæ valebant multo plus per id quod not. in l. semper in stipulationibus ff. de reg. iur. & per not. in l. 1. §. 1. ff. de superficie. & in l. si vno in princ. ff. loca. quam decisionem refert Alex. in conf. 222. ponderatis his ad finem, lib. 6.

Vigesimotertio quæro. Quid si quis

quis in aliena carta, vel membrana aureas literas scripserit, An literæ cedant cartæ? Dicas quod sic in l. qua ratione §. literæ ff. de acqu. rer. dom. & in §. literæ Inst. de rer. diuis. literæ enim licet aureæ sint, ita cartis membranisque cedunt, vt solo cedere solunt ea, quæ inscribuntur, vel edificantur. Ideoque si in membranis, cartisue tuis carmen, vel historiam Titius conscripserit, huius corporis non Titius, sed tu dominus esse videris; Sed si à Titio petas libros tuos, tuasue membranas, nec impensam scripturæ soluere paratus sis, poterit se Titius defendere exceptione doli mali, si bona fide harum cartarum possessionem nactus est,

vt d. §. literæ. Et not. Azo. in Summa Inst. de rer. diu. vers. hæc eadem. Si autem mala fide scripserit, laborem donasse videtur dicit glosa in d. §. literæ, & ita tenet ibi Ang. Arret. & Bart. in d. l. qua ratione §. literæ, vbi dicit, quod ratio est, quam ponit textus, quia scriptura non occupat totam cartam, ideo cedit litera cartæ, tamquam minor pars, & Christoph. Port. in d. §. literæ dicit, quod opinio glosæ ibi videtur melior, quia vitanda est legum correctio l. r. C. de inoff. dot. Et quia raro euenit, vt ex auro literæ conscribantur, ideo non est inspiciendum l. nam ad ea ff. de legib.

DE ORNAMENTIS.

Titulus Duodecimus.

S V M M A R I A.

- 1 **O**rnamenta unde dicta.
- 2 Quid eorum appellatione comprehendatur.
- 3 Quis anuli inuentor.
- 4 Auri appellatione comprehenditur anulus non signatorius.
- 5 Gemmae insertae ad ornandum aurum auro cedunt, Aurum ad ornandas gemmas gemmis cedit.
- 6 Ornamenta Principum, Equitum, & Militum priuatis hominibus sunt prohibita.
- 7 Ornamenta Principis ab eius ministris & à Palatinis non autem à priuatis fieri debent.
- 8 Nec etiam sub pretextu ea donandi Principi.
- 9 Nec licet aucupari vel venari volatilibus vel feris prohibitis sub tali pretextu.
- 10 Vfus contrarius praeualet legibus prohibentibus ornamenta.
- 11 Ornamenta prohibita solis Principibus portare licet ut à priuatis distinguantur.
- 12 Margaritae, Smaragdi, & Iacinti sunt gemmae priuatis prohibita.
- 13 Doctores possunt portare anulum aureum, & gemmatum.
- 14 Ornamentorum, quae quis gestat non debetur Gabella.
- 15 Prohibita viris non per hoc sunt prohibita mulieribus.
- 16 Possunt tamen statuto mulieribus etiam prohiberi.
- 17 Mulier se ornans ut placeat viro suo non peccat.
- 18 Nec peccat si fucos, aut pigmentis utatur ad turpitudinem tegendam.
- 19 Ornamenta mulieri à viro tradita, soluto matrimonio sunt restituenda heredibus viri.
- 20 Anulus etiam subarratorius est à muliere restituendus.
- 21 Nisi sit is quem usu cotidiano gestabat.
- 22 Vel parui valoris inspecta qualitate personae.
- 23 Mulier potest repetere ornamenta ad domum viri tradita.
- 24 Ornamentis suis legatis prohibita non debentur.
- 25 Ornamentis omnibus legatis comprehenditur etiam monile, quo mulier non est usa.
- 26 Ornamentis mulieri legatis quae ipsa transtulit ad domum viri, comprehendunt etiam ea quae vir illi antea dederat.
- 27 Ornamentis omnibus legatis ad usum mulieris factis excepto quodam iocali debetur etiam si quid aliud adsit extra illius usum.
- 28 In petitione iocalium probanda est qualitas & pondus.

EX auro potissimum plurima sunt ornamenta, In quibus quoniam multa occurrunt iuridicis exposita questionibus; Ideo titulum præcipuū de Ornamentis, posuimus. In quo quæro Primo. Unde dicantur ornamenta? Dicit Isid. Etymol. lib. 19. c. 30. quod dicta sunt ex eo, quod eorum cultura, vultusque decoretur.

Secundo quæro. Quid ornamentorū appellacione contineatur? Respondeo quod si de mulieris ornamentis quæritur illa continentur, quibus mulier ornatur, vt in aures, armilla, anuli præter signatorios, & omnia, quæ ad nullam aliam rē parantur, nisi corporis ornandi causa, quo ex numero etiam hæc sunt, aurum, gemmæ, & lapilli qui nullam aliam in se vtilitatem habent, vt dicit tex. in l. argumento §. ornamenta ff. de aur. & arg. leg. & in §. ornamentorum ff. ead. leg. vbi alia enumerantur vsque in finem l.

Tertio quæro. Quis fuerit anuli inuentor? Alber. de Rosar. in suo dictionario in verbo Anulus dicit, quod Tubalchayn fuit primus, qui inuenit anulum, & dedit illum filio, vt vxorem desponsaret, vt habetur in Historia Scolastica, & ponitur in quarto digito, quia in eo, vt fertur est quædam vena, quæ protenditur vsque ad cor 30. q. fin. c. scemina, & Hostien. in Summa de matrimo. §. qualiter vers. illud. Plinius lib. 33. c. 1. dicit quod quamuis antiquitus Prometheus anulum ferreum dedit vinculumque non gestamen id intelligi uoluerit, hæc tamen fabulosa arbitratur; Gregorius Nazianzenus in vita magni Basilij è greco in latinū traducta a Raphaelē nostro Volaterrano; dicit quod fama est, Gigem anulum inuenisse.

Quarto quæro. Nunquid anulus auri appellacione contineatur? Dic vt

per Bart. in l. cum aurum ff. de aur. & arg. leg. vers. oppono, quod auri appellacione contineatur anulus. Contra quia si est signatorius continens aliquem lapidem signatorium non cedit legato auri, sed legato gemmæ tanquam accessorius, vt l. & si non sint §. fin. & l. seq. eod. tit. Aut est anulus non signatorius, & tunc contineatur appellacione ornamentis, & legato auri non cedit, vt l. argumento §. ornamenta eod. tit. Solutio. Si intelligis ibi textum in d. l. cum aurum in anulo signatorio (dicit Bar.) quod ibi non erat gemma sed signa erant impressa in auro: Si vero non erat anulus signatorius intelligit, quod non erat paratus gratia vsus mulieris, sed ipsius patrisfamilias, & erat magis gemma causa auri, quæ aurū causa gemmæ, vt dicit Bart.

Quinto quæro. An gemmæ cedant anulis, & coronis? Quoad anulos dico, quod si causa ornandi aurū includitur cedunt auro, vt l. & si non sint §. perueniamus ff. de aur. & arg. leg. in fine, vbi Bart. dicit secus esse in anulo signatorio, quia aurum cedit gemmæ, & idem quando est cerū, quod vnū ponatur causa alterius; in dubio autē non cedunt gemmæ auro, vt l. pediculis §. auro, & ibi Bart. ff. eod. tit. & in l. rerū mixtura ff. de vsu cap. Quoad coronas dicit Pau. de Leaz. in clem. 1. de iureiur. in verbo diadema, quod Imperialis corona, quæ ex auro purissimo, & gemmis preciosis fit. 96. dist. c. Constantinus, in qua ponuntur gemmæ, vt auro in ornamentis compositione iungantur de pœnit. dist. 2. c. principium vers. aurum gemmis in ea apposis cedit, scum dictæ gemmæ sint auro preciosiores, vt ibi not. & sequitur l. iro in d. Clem. col. 8. vers. diadema per d. §. perueniamus.

Sexto quæro. Quæ sint ornamenta prohibita? Respondeo primo

quædam equeſtria ornãmẽta priuatis hominibus prohiberi, nam in equorum ſellis, & baltheis, quod nulli priuatorum licet in frenis, & in equeſtrib. ſellis, ac baltheis margaritas ſmaragdos & iacintos apponere, quia hæ tres gemmæ ſunt ſoli Principi deputatæ, & illi tantũ conueniunt, alijs vero gemmis frenos, & equeſtres ſellas & baltheis priuatos exornare permittitur. Secundo permittitur militibus vt ſibulis ſuarum clamidum deauratis arte præcioſa factis abſque aliqua gemma. Tertio prohibentur priuatis omnia ornãmẽta quæ ad Principis cultum pertineant exceptis ornamentis mulierum, et exceptis anulis aureis tam viris, quam mulieribus in quibus licet gemmas ponere, & deferre. l. 1. C. Null. lic. in fren. & ibi Azo. in ſumma lib. 1. 1. gloſa. & Bart. & Ioã. de Plat. ita declarant ibi & ſubiacent contrafacientes pœnis ibi deſcriptis.

Septimo quæro. Per quos, & in quo loco debeant ornãmẽta Principis fieri? Reſpondeo, quod ab artificibus Palatinis, & in aula Principis, & non a priuatis, nec in priuatis domibus fabricari debent d. leg. 1. & ibi Azo. in ſumma, & Ioan. de Plat. qui ex illo textu in fine dicit, quod artifices, qui ex diſpoſitione ſtatuti debent exercere artes ſuas in publicis apothecis non poſſunt in eorum priuatis domibus operari.

Octauo quæro. An liceat dicta ornãmẽta prohibita facere prætextu offerendi Principi? Reſpondeo, quod non d. l. 1. verſic. neque, & ibi Azo. in Summa, & Ioan. de Plat. per quem textum dicit in ſecundo not. quod ſub colore præſentandi Principi non debet quis rem prohibita attentare. Et inde inferit, quod ruſticus prohibitus aucupari certum, 9 genus auium non poſſit aucupari

cauſa donandi Principi, nec propterea pœnam euadat arg. tex. in dict. leg. 1.

Nono quæro. An prædicta prohibitio ornamentorum de conſuetudine obſeruetur? Bart. in l. quamuis ff. de aur. & arg. leg. dicit, quod licet de iure vendicant ſibi locum ea, 10 quæ dicuntur in d. l. 1. C. Null. lic. in fren. lib. 1. 1. tamen vſus prædicta non admittit, allegat gloſam in c. 1. de treg. & pac. Et idem dicunt Bart. & Ioa. de Plat. in l. 1. C. de veſt. olebor. lib. 1. 1.

Decimo quæro. Quibus liceat dicta prohibita ornãmẽta portare & quare alijs non liceat? Reſpondeo, quod ſoli Principi, & nulli priuato, ut d. l. 1. C. Null. lic. in fren. & ibi Bart. & Ioa. de Plat. Alijs autem 11 prohibita ſunt, quia ſicut inter Summum Principem, & priuatos in veſtibus debet eſſe differentia, ita etiã in ornamentis, quæ ſoli Principi conueniunt vt dicit Ioa. de Plat. ibi 12 in rub. dictæque tres gemmæ margaritæ, ſmaragdî, & hyacinti, ideo prohibentur quia inter ceteras gemmas ſunt præcioſiores, virtutibus per eas impoſſatis & ſignificatis, quibus debet Princeps præpollere vt dicit Ioan. de Plat. in d. rubr.

Vndecimo quæro. An Doctores 13 poſſint portare anulum? Reſpondeo quod anulum aureum, & gemmacum portare poſſunt, vt dicit Ioa. And. in clem. 2. de magiſt. & ibi Ioa. de Imo. Et poſſunt etiam alia quædam deaurata ornãmẽta gerere, ut per Ang. Aret. in §. ſed & ſi quis Inſtit. de mil. teſt.

Duodecimo quæro. An anulorum, perlarum, & veſtium, quæ quis portat teneatur ſoluere gabellam? Reſpondeo quod non, ita determinat Bart. in l. 1. §. cum eadem ff. ad leg. Rhod. de iact. ubi argumento illius textus dicit, quod anulorum, quos 14 quis

quis portat in digito, & vestimentorum preciosorum, quæ sui vltus causa portat nõ tenetur quis solvere gabellam in l. lege censoria ff. de verb. signif. Et ita notat Firma. in Tracta. Gabella in 2. parte 8. partis q. 2. quod vetũ esse intelligit in his, quæ portantur ad vsum quotidianũ.

Decimo tertio quæro. An mulieres prohibeantur dicta ornamenta deferre. Respondeo, quod nõ, quia respicit dicta prohibitio viros, & nõ mulieres l. i. ibi exceptis matronalibus, & ibi notat Bartol. quod pertinentia ad ornamenta mulierum non sunt prohibita vt etiam dicit ibi Ioa. de Plat. & Bart. in l. quamuis ff. de auro & arg. leg.

Decimo quarto quæro. An per statutum possint dicta ornamenta prohiberi etiã mulieribus? Respondeo, quod sic, & valet statutũ cum sit extranealis causa conditũ, vt dixi supra tit. proximo. Vnde dicit Bart. in d. l. i. C. nul. lic. in fren. quod in multis Ciuitatibus est statutum, quod dicta ornamenta non liceat portare, & idem dicit in d. l. quamuis ff. de aur. & arg. lega.

Decimo quinto quæro. An statutum simpliciter prohibens ornamenta portari includat mulieres? Ioa. de Pla. in d. l. C. Null. lic. in fren. lib. 11. dicit quod non, nisi de mulieribus expressam faciat mentionem, vt dixi supra tit. proximo q. 18. Dicat, vt ibi.

Decimo sexto quæro. An mulieribus ornatus sit licitus, & an mulieres peccent se ornando? Respondeo secundum Diuũ Thomã 2. 2. q. 169. art. 2. quod in ornatu mulierum est quoddã speciale, scilicet, quod mulieribus cultus viros prouocet ad lasciuia secundum illud Prouerborum 7. c. Ecce occurrit illi mulier ornata meretricio ad decipiẽdas animas preparata. Potest tamen mulier huic relicite operam dare, vt

uiro suo placeat, ne per illius contemptum in adulterium labatur, vnde dicitur ad Corinthios 7. c. quod mulier, quæ nupta est cogitat, quæ sunt mundi, quomodo viro placeat, & ideo si mulier ad hoc se ornet, vt viro suo placeat potest hoc facere sine peccato; illæ autem mulieres, quæ viros non habent, nec uolunt habere, & sunt in statu non habendi non possunt sine peccato appetere place re uiroꝝ aspectibus ad concupiscendum, quia hoc est dare eis occasionem peccandi, & si quidem hac intentione se ornent, vt alios prouocent ad concupiscentiam, mortaliter peccant; si autem ex quadam leuitate, vel etiam ex quadam vanitate propter iactantiam quandam, nõ semper est peccatum mortale, sed quandoq; veniale. Et eadem ratio est de uiris ornantibus se secundum D. Thom. Quam quæstionem etiã ponit Ioan. Andr. in c. ea quæ sunt in mercur. & aliorum de quibus supra, quod aut mulier utitur fucis ad fingendam pulcritudinem, quam non habet, vt aliorum oculos ad se trahat, & isto casu est illicitum, & peccat mortaliter. Aut fit non solum ad pulcritudinem fingendam, sed etiã ad occultiãdam turpitudinem prouenientem ex aliqua causa & tunc licitum est, & non peccat. Et ita etiam tenet Sanctus Thom. in dict. quæst. 169. allegata supra, & Angelus de Clauasio in summa in verb. ornatus uers. quarto Alber. de Rosfa. in d. quæst. 198. Ioan. Bapt. de Sancto Seuer. in leg. omnes populi

in 3. quaestione princip. versicu. succelline quaeritur ff. de iustit. & iur.

Decimo octauo quæro. An ornamenta præciosa tradita a viro uxori restituenda sint heredibus vi-
19 ri? Respondeo, quod sic, quia non censentur donata, sed concessa, vt ornatior incedat, vt notat Bartol. in leg. si vt certo §. interdum ff. commo. Et determinat Bald. in auth. ex testamento capit. 12. Cod. de collat. consuluit Gulielmus de Perusio in consil. incip. Lippus Cornel. in consil. 81. Punctus consultationis libr. 1. dixi supra in titul. de Gemmis. Dicit tamen Gulielmus de Perusio in dict. consil. valde in prædictis inspiciendam esse consuetudinem ciuitatis, quæ in his multum præualet, vt ff. de admin. tutor leg. cum plures §. cum tutor cum sim. Et idem dicit Tancred. de Corn. in compen. in Rubr. 11. quaestio. 8. Bened. de Perus. in consil. 135. Quædam domina in vlt. dubio.

Decimo nono quæro. Quid de anulis cum quibus subarravit uxorem cuius sint, an vxoris, an vero sint restituendi? Bald. in leg. cum te C. de donat. ante nupt. versu. sed pone, format hanc quaestionem vbi reprobata opinione Riccar. Malumb. dicit anulos prædictos non esse vxo-
20 ris, sed ab ea restituendos, quia antequam dentur anuli præcedunt verba de præsentis, & sic matrimonium est substantialiter contractum; Vnde cum illa subarratio sit signum perfectæ rei nec sponsalitia largitas sit, sed donatio inter virum, & vxorē, sequitur dictos anulos esse restituendos, cum donatio inter ipsos sit prohibita; Et pro hac opinione facit, quia cum anuli dêtur perfecto matrimonio post verba de præsentis nõ valet donatio inter virum, & uxorem, quia statim post consensum contractum est matrimonium suffi-

ciens ad impediendam donationem leg. Seia ff. de donat. inter uir. & uxor. & tenet glosa, & Cyn. in leg. cum te C. de donat. ante nupt. Nec censentur donati cum sint res præciosa, sed potius dati, ut mulier ornatior incedat leg. si vt certo. §. interdum ff. commo. & ideo non cedunt lucro vxoris. Et ita consuluit Card. Zab. in consil. 43. Primum dubium. Sed Dominus Gulielmus de Perus. in consil. incip. Lippus dicit attendendum esse consuetudinem ciuitatis, quæ in huiusmodi multum præualet l. cum plures §. cum tutor. ff. de admin. tutor. Quam opinionem firmat etiam præceptor meus Dominus Bart. Soz. in consil. 123. supra scripti præstantissimi Iureconsulti vbi dicit hanc esse communem opinionem, & idem consuluit Cornel. in consil. 81. Primus consultationis articulus libr. 1. ubi allegat Imol. ita in anulis consuluisse, quod nõ censeantur donati etiã sponse de futuro, licet uir usus sit uerbo dono, ut per Corn. ibi late, & not. Bar. in l. 1. §. nec castrē col. 3. uersu. ulterius quæro ff. de collat. bon. Prædicta tamē procedunt in anulis præciosis, secus in ijs, qui sũt in usu quotidiano, nam tales non repetuntur solut. matr. morte uiri, ut firmat Bar. in d. §. nec castrē, & dicit Alex. col. 42. In causa, & lite uertente li. 5. Et ibi Alex. subdit, quod uxores maximè diuitũ, & politicè uiuentium consueuerunt pro quotidiano usu habere plures anulos, Quo casu nisi probetur dictos anulos esse festiuos nõ uentũt repetē. li. Secũdũ Alex. ubi sup. quod pro prima limitatione dictũ sit. Secundã limitationē posuit Benedictus de Perus. in consil. 135. quædã D. Francisca in vlt. dub. nisi esset anulus parui ualoris attēta qualitate personæ, quia pertinet ad uxorē cum in re modica, & parui ualoris ualeat donatio l.

ex alio ff. de don. inter vir. & vxor. unde repeti nō potest ab ipsa muliere: & an sit parui, vel magni valoris relinquendum est arbitrio iudicis, inspecta qualitate, & conditione per sonarum per id quod notatur in l. sed si suscepit §. 1. ff. de iudic. & in auth. praterea C. unde vir. & vxor.

Vigesimo quarto. An mulier possit repetere iocalia, anulos, & alia, quæ traduxit ad domum viri, & perditæ sunt ob pignorationem factam à marito? Ludou. Roman. in conf. 172. in proposito themate consuluit, quod mulier potest illa repetere, & eorum æstimationem consequi si mulieris fuerint, eique valide donata.

Vigesimo primo quarto. Quid si maritus legat vxori ornamenta sua, An comprehendantur etiam, quæ prohibita sunt à statuto? Dico, quod non comprehenduntur ea, quæ prohibita sunt à statuto, quia non veniunt appellatione ornamentorum, nec censentur eius causa parata, quæ eius causa prohibita sunt. Ita determinat Bartol. in leg. 1. C. Nulli lic. in fren. lib. vndecimo. Et idem Bartol. in l. quamuis, ff. de aur. & arg. leg. vers. tē videtur.

Vigesimo secundo quarto. Maritus legauit vxori suæ omnia, & singula iocalia, anulos, zonas, & ornamenta, An comprehendantur monile perlarum, quo mulier non est vsa, est tamen pro suo ornamentum paratum. Maria. Sozzin. conf. 10. quamuis quæstiones in dubio lib. 1. determinat quod sic. Primo, quia sunt relicta omnia iocalia, & sic per verba vniuersalia distributiuam nullum iocale excludentia l. à procuratore C. manda. & appellatione iocalium venit monile ex perlis compositum ex communi vsu loquendi, qui præualet in testamētis proprio verborum signi-

ficatui l. libera sum §. quod tamen 26 Cassius ff. de leg. 3. Secundo quia, appellatione ornamentorum continetur monile ex gemmis, seu perlis compositum l. pediculis. §. Titia ff. de aur. & arg. leg. ibi, & monilia in quibus gemmæ & margaritæ insunt. Neque obstat, quod monile prædictum in vsu mulieris nō fuerit, quia satis est, quod fuerit emptum, & paratum ad vsum mulieris, vt probatur in d. l. argumento §. margarita ff. de aur. & arg. leg. Ponderat etiam Dominus Marianus alia verba testamenti de quo agebatur gemmata, & ampliatiua arg. l. balitta ff. ad oreb. & l. tamen adiectio ff. de leg. 3.

Vigesimo tertio quarto. Testator donauit vxori, donaria & iocalia, quæ ipsa portauit ad maritum, An cedant eidem, quæ testator donauit vxori antequam iret ad maritum? Alex. in conf. 248. Ponderatis narratis lib. 6. consuluit quod sic supposito communi vsu loquendi in loco, quod appellatione donariorum veniant vestes iocalia, & alia deputata ad ornatum mulieris, quia si solum de donarijs factis à fratribus dictæ mulieris intelligeretur legatū esse inutile, testator .n. res proprias vxori legasset; Et ideo ne reddatur inutile intelligi debet etiam de transmissis à sponso, & portatis per ipsam ad domum viri per tex. in l. si quando in princ. ff. de leg. 1. per quam Alex. mouetur, & per alia ibi per eum adducta: Et quamuis mulier acceperit dicta donaria à marito, qui ea sibi transmisit, tamen dum postea mulier accedit ad domum mariti cum dictis donarijs dicitur illa ad maritū portare, quia dato, quod dicerentur reportari, tamē adhuc portari rectè dicuntur sicut dicimus de verbo dandi, quod tamquam genus aptum importare illud, quod a principio per me tibi datur, & etiam illud

illud, quod à me tibi redditur licet quando tanquam species accipitur differat à verbo reddere, vt notabiliter dicit Bartol. in Rubric. ff. solut. matrim. per l. vbi autem §. final. ff. de verb. oblig. §. sic itaque insti. de act. iuncta l. verbum reddendi ff. de verborum signification. Et debet fieri interpretatio, quod testator acceperit verbum portauit pro genere, quo casu comprehendit etiam reportare sicut genus includit quilibet suam speciem leg. semper in generalibus ff. de regul. iur. leg. si quid earum §. inter emptum ff. de leg. 3. vt ita accipiendo actus legandi valeat prout in dubio debet interpretatio fieri.

Vigesimo quarto quæro. Maritus legauit vxori anulos, perlas, & indumenta quecunque præciosa, & non præciosa ad vsum vxoris facta excepto quodam iocali. An comprehendantur quedam perla, quæ ad vsum vxoris esse nõ apparent Corn. in consil. 218. Videtur in hac consultatione libr. 4. concludit, quod
27 sic pluribus rationibus & inter cæteras ratione exceptionis iocalis

quod non erat ad vsum vxoris factum, quia ex quo testator excipit id quod non erat ad vsum vxoris factum, datur intelligi, quod intellexit venire in legato etiam aliqua non facta ad vsum ipsius, quia id quod exceptiuè sequitur declarat præcedentia prout communiter allegatur ad hoc leg. nam quod liquidè §. final. ff. de pen. lega. ad quod facit quod habetur in leg. 1. ff. de regul. iur.

Vigesimo quinto quæro. An sit probanda qualitas, & pondus momentum, & iocalium, quæ petuntur?
28 Respondeo, quod sic, quia cum sint deducenda in petitione eorum qualitas, & pondus, vt notat Bartol. in leg. si quis vxori §. si linea ff. de furt. & dixi supra titul. de Gemmis; debet etiam ipsorum qualitas, & pondus probari, alioquin non posset actor obtinere capit. auditis, & ibi Ioann. Andr. de præscript. leg. habebat ff. de institor. Bald. in leg. edita ad finem Cod. de eden. Ita dicit Alexand. in dict. consil. 42. supra allegato in fine.

DE VESTIBVS

A V R A T I S.

Titulus Decimustertius.

S V M M A R I A.

- 1 **V** Estis à velando corpore dicta.
- 2 Eius appellatione venit quodcumque tegit corpus vel est illi annexum.
- 3 Et vitium & virtus circa vestium usum multipliciter esse potest.
- 4 Constitutio prohibens genus quoddam vestium valet & ligat.
- 5 Quatuor olim genera vestium erant prohibita, Olebora Aurata, Paragarda Muricata.
- 6 Quae qualibet harum.
- 7 Ratio prohibitionis est eximia earum nobilitas, quae Principes ipsis dignas non priuatos facit.
- 8 Colore similes prohibitis sunt etiam prohibita.
- 9 Aliorum quorumcunque colorum quibuslibet priuatis sunt permixta.
- 10 Portantes prohibitam committunt poenam extraordinariam.
- 11 Deferens vestem alijs attributam tenetur actione iniuriarum.
- 12 Prohibita à solis ministris Principum qui Ginetarij dicuntur fieri possunt.
- 13 Faciens prohibitas olim poena capitis puniebatur, hodie amissione vestium tantum.
- 14 Prohibita à solis Imperatoribus portari solent, & alijs qui ab ipso licentiam habent.
- 15 commercium etiam prohibitarum est prohibitum.
- 16 Qui licentiam non habent priuati prohibitas portare non possunt.
- 17 Mulieres vestes prohibitas portare possunt.
- 18 Et ideo non comprehenduntur sub generali, & indefinita prohibitione.
- 19 Statutum prohibens aliquas vestes non ligat forenses si sunt ignari, vel apparet conditum intuitu incolarum tantum.
- 20 Vestis noua prohibita non comprehendit nouiter factam ex vetere.
- 21 Vestibus quibusdam fieri prohibitis, prohibita etiam iam facta censentur.
- 22 Prohibitis ferre simpliciter non prohibetur facere.
- 23 Inuentus cum veste prohibita, & non apprehensus puniri non debet.
- 24 Sepius vno die inuentus cum veste prohibita, semel tantum est condemnandus.
- 25 Panni prohibiti in condemnationem non veniunt si non sunt apprehensi.
- 26 Prohibitus quis si non habeat tantum descriptum in aestimo, condemnatur, si describi fecerit alienum.
- 27 Vestibus uxori legatis non debentur prohibita.
- 28 Sed debetur aestimatio.
- 29 Parte aliqua vestium prohibita si remoueri potest debetur ipsius reliquum.

- quum.
- 30 Legatis vestibus debentur gemmae & ornamenta consuta vestibus.
- 31 Vestibus suis uxori legatis quae sunt, ab uxore probandum.
- 33 Gemmis & alijs quibus testator vitur uxori legatis debentur etiam ea quae post testamentum parata sunt.
- 34 Vestibus legatis cotidianis debentur, & festiuis.
- 35 Et incisa nondum consuta.
- 36 Testator mandans uxorem vestiri intelligi debet de vidualibus decentibus.
- 37 Et semel in anno.
- 38 Praeiosae sunt ab uxore heredibus viri restituenda.
- 39 Sed sericae sunt uxoris.
- 40 Pannis lanis & lineis legatis integrae rele debentur.
- 41 Rebus domus legatis non debentur quae sunt extra domum.
- 42 Clavi aurei pro veste debentur, legata veste si ad illam sint parati.
- 43 Planetam facere mandans debet esse serica.
- 44 Lecto legato debetur etiam cultra serica, & festiua.
- 45 Uxor mortuo viro debet vestiri indumentis lugubribus decentibus expensis viri.

IN vestibus etiam multa praecipua se offerunt, quae particulari iuris decisione opus habent; Vnde opus esse titulo expresso visum fuit. In quo quaero Primo. Vnde dicatur vestis? Respondeo, quod dicitur à volando & quod corpus vellet, seu à vellere, quod est vniuersae ouis lana.

Secundo quaero. Quae vestium seu vestimentorum appellatione comprehendantur? Respondeo, quod illorum appellatione comprehenduntur lanea, lineaque serica,

vel bombycina, quae induendi, praecingendi, tegendi, insternendi, iniiciendi, accubandiue causa paratae sunt, & quae his accessionis vice cedunt, vt sunt insuta picturae clauisque, qui vestibus insuntur. Et omnia demum vestimenta tam virilia, puerilia, aut muliebria, quam communia, aut familiaria, vt dicit text. in leg. vestis. §. 1. cum seq. ff. de verborum significat. & notat Ioann. de Platea in leg. 1. versicu. ex hoc Cod. null. lic. in fren. lib. 11.

Tertio quaero. An circa exteriorum cultum vestimentorum possit esse vitium, seu vitium? Respondeo secundum Sanctum Thomam 2. 2. quaestione 169. articul. 1. quod in ipsis rebus exterioribus quibus nomen vitur non est aliquod vitium, sed ex parte hominis, qui vitur eis, quae quidem immoderatio potest esse duplex vno modo per comparationem hominum cum quibus vitur, alio quidem modo potest esse immoderatio in vsu talium rerum ex inordinato affectu vitentium, ex quo quandoque contingit, quod homo nimis libidinosè talibus rebus vitur, siue secundum consuetudinem eorum cum quibus vitur, siue praeter eorum consuetudinem: Contingit autem ista immoderatio affectus tripliciter: Vno modo ex eo, quod aliquis superfluo cultu vestium hominum gloriam quaerat, prout scilicet vestis, aliaque huiusmodi pertinent ad quendam ornatum: Alio modo ex eo quod homo per superfluum cultum vestium quaerat delicias secundum quod vestis ordinatur ad fomentum corporis: Tertio ex eo quod nimiam sollicitudinem ponat ad exteriorum vestium cultum etiam si non sit aliqua inordinatio ex parte finis. Et secundum hoc ponit tres virtutes circa ex-

ta exteriorem cultum humilitatē, sufficientiam, & simplicitatem. Ex parte defectus dicit quod potest esse duplex inordinatio per affectum: Vno quidem modo ex negligentia hominis, qui non adhibet studium, vel laborem vt exteriori cultu utatur sicut oportet; Alio modo ex eo, quod ipsum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat: Hæc Diuus Thomas. Sed frater Angelus de Clauasio in sua Summa in verbo ornatus, dicit sex requiri ad hoc, vt ornatus vestimenti, sit sine peccato. Primum recta intentio, vt non fiat per superbiam, vel libidinē, sed ex legitima causa: Secundum est honestas, quia nihil inhonestum potest esse licitum. Tertium est conueniētia personæ: Quartum est parsimonia, & moderatio. Quintum vt non apponatur circa ornatum nimia sollicitudo. Sextum quod ornatu non sit proximo scandalosus.

Quarto quæro. An constitutio episcopi, vel alterius superioris, qua mulieribus prohibētur vestes auratæ sit valida. Et an qualibet contrafaciēs pœnā excommunicationis inductā incurrat. Quoad statuti validitatem dicas, quod valet, quia honestatis causa factum, & de sui natura bonum est. 4. dist. c. erit autem lex, vt dicit Alberic. de Rosat. in 2. parte statuto, q. 198. col. fin. Petr. de Anchar. in c. canonum statuta q. 11. extr. de const. Philip. de Perus. in c. ea quæ de reg. iur. lib. 6. Et ad hoc facit Pythagoræ dictum, qui vt refert Iustinus lib. 20. assiduitate disputationum consecutus fuit vt matronæ auratas vestes cæteraque dignitatis suæ ornamenta deponerēt, veluti instrumenta luxuriæ eaque omnia in Iunonis adem ipsi Deæ consecrarent, asserens vera ornamenta matronarum pudicitiam esse, non vestes. Quoad secundum,

An qualibet ligetur statuto prædicto distinguunt Doctores in nuptas a nuptis, & in mulieribus nuptis an vir consentiat, an prohibeat, vt dixi latius supra.

Quinto quæro. Quæ sint vestes prohibita, & quales? Rñdeo quatuor, Olebora, Aurata, Peragaida, & murice tincta, vt C. de vest. oleb. lib. 11. vbi Ioan. de Plat. Olebora est vestis tota de optimo auro, quod dicitur obrizzatum leg. fin. C. de ver. num. pot. lib. 11. Aurata vestis est de serico desuper auro cõtexta, quando supra filum serici inuoluitur aurū: Vestis peragaida est, quæ solum est in gaidis aurata, qui sunt quidam frigij, qui ponuntur in extremitatibus vestimentorum, vt videmus in vestimentis solemnibus, clericorum, & religiosorum. Vestis tincta murice est sine auro, sed tincta illa tinctura, quæ fit ex murice, qui color præciosus est, vt aurum. Ita dicunt Azo. in Summa de vestibus oleb. lib. ... Et Accurs. in rubrica, & l. 1. C. eod. vbi etiam Bar. & Ioan. de Plat.

Sexto quæro. Quæ sit ratio prohibitionis? Respondeo, quod per aurum rappresentatur lux, & radij solis per radios aureos figurantur, & nil luce nobilius. Epist. inter claras C. de summ. trinit. & fid. cathol. Et pro re maximè excellentiæ in diuina scriptura figuratur, vt ibi, fulgebunt iusti sicut Sol, Matth. septim. cap. & alibi, Resplenduit facies eius sicut Sol, Matth. 23. Ac propterea propter illius nobilitatem non licet portare vestes auratas nisi Principi, vt dicit Bartol. in tractat. de insign. & arm. versic. sed dubitatur, & hoc ideo ne similes Principi videantur, vt dicit Ioan. de Plat. in leg. secunda. Cod. de vest. oleb. libro vndecimo.

Septimo quæro. An sint prohibita vestes similes colori auri vel muricis? Respondeo quod sic, quia cum sint prohibita vestes auratae, & tinctae colore muricis, viris priuatis sine rescripto Principis: sunt etiam prohibita coloris adulterini, id est ficti coloris, similes vero coloribus leg. Velleia. C. de vest. olebor. lib. 11. quia eadem est ratio prohibitionis in ficto colore sicut in vero colore leg. illud ff. ad leg. Aquil. nam ex hoc fieret fraus legi de re ad rem leg. fin. ff. de legibus, ita dicit Ioan. de Plat. in dict. leg. Velleia. & ibi Bartol. notat, quod non licet priuatis hominibus portare scarlatum, cum sit species similis purpuræ, quæ prohibita est, vt ibi, & idem notat Bartol. in leg. si quis nauiculam C. de murileg. lib. 11. & Ioan. de Plat. in d. l. Velleia.

9 Octauo quæro. An omnibus alijs coloribus liceat priuatis viris vti? Dico, quod sic leg. Velleia. eod. tit. de vestib. olebor. & ibi glosa, & notat Azo. in Summa eod. tit. vbi dicit, quod purpureus color vel rubens solis Imperatoribus deputatur reliquis autem coloribus vtendi priuatis hominibus non denegatur facultas, vt leg. 3. eod. tit. Et idem dicit Ioan. de Plat. in dict. l. Velleia. Et sic exceptis prohibitis, de quibus supra, licet priuatis vti omnibus alijs coloribus.

10 Nono quæro. Quia pœna puniuntur portantes dictas vestes auratas vel prohibitas? Respondeo, quod pœna extraordinaria puniuntur leg. 2. C. de vestib. olebor. lib. 11. & ibi not. Ioan. de Plat. quod extra ordinem puniuntur portantes vestes auratas, & frigiatas, vel sericas, & idem vult ibi Azo. in Summa, dum dicit pœnam grauissimam statutam, vt dict. leg. 2. & sic cum non exprimat qua pœna, de extraordinaria intelli-

git, vt l. 1. §. expilatores ff. de effra. & expil. & ibi not. Bart.

11 Decimo quæro. An deferens vestes alteri conuenientes teneatur iniuriarum, & qualiter puniatur? Ioan. de Plat. dicit in leg. 2. C. de vestib. olebor. lib. 11. quod portans vestem sordidam in ignominiam alterius teneatur iniuriarum l. vestem ff. de iniur. & quod iniuria illa deferentis vestes indecentes minus puniatur leg. item apud Labeonem §. si quis virgines ff. eodem tit. Subdit quod faciens iniuriam alteri per delationem uestium prohibitarum, & illi soli conuenientium punitur ac si ei in persona fieret. Facit etiam pro solutione huius quæstionis, quia ita est excommunicatus, qui facit iniuriam clerico in vestibus, sicut facies in persona, de quo per Innoc. in c. nuper extra de sent. excomm.

12 Vndecimo quæro. A quibus possint fieri dictae vestes auratae, & aliae de quibus supra? Respondeo, quod a solis textoribus Principis qui Ginetarii vocantur leg. 1. & ibi Bartol. & Ioan. de Plat. C. de vest. olebor. & leg. temperent eodem tit. vbi etiam Bart. & Ioan. de Plat. Quibus in locis etiam prohibentur stamina parari ad faciendas dictas vestes auratas, quæ vestes in aula regiae, & non in priuatis domibus fieri debent, vt in d. l. temperent, & ibi Ioan. de Plat.

13 Duodecimo quæro. Quia pœna puniatur faciens dictas vestes auratas? Respondeo, quod super hoc sunt duæ leges. Prima est l. Velleia. C. de vest. olebor. quæ pœnam capitis imponit contrafacientibus. Secunda est, quæ mitigat dictam legem, & statuit, quod pro prateritis vestibus contra prohibitionem factis auferantur ab eis vestes, & deferantur in fiscum non soluto eis precio, quia satis est, quod remittatur ei pœna

pœna violatæ legis dict. leg. temperent Cod. eod. titul. pro futuris vero vestibus contra prohibitionem factis pœna capitis plectantur dict. leg. velleia. & leg. temperent, vbi Bart. & Ioan. de Platea distinguentes inter factas ante illam leg. & faciendas post dictam leg. Ex qua leg. Bartol. ibi, & Ioan. de Platea notant valere statutum, & prouisionem factam à Prioribus, qua disponunt, quod omnes soluentes antiquas collectas infra certum tempus liberentur a pœnis quas incurrerunt; Cum enim pro modica omissione collectarum solutionis multi incurrerint in pœnas, licitum est per nouam legem indulgentiam impartiri quoad præteritas pœnas non quoad futuras, sicut ibi Imperator remittit pœnam calcatæ idest violatæ legis, in quam inciderunt, qui pannos prohibitos fecerunt, & emerunt, & mitigat rigorẽ præcedentis legis quoad pœnam præteritam, quam incurrerunt multi, contentus Imperator ibi sola ablatione pannorum contra prohibitionem factorum non restituito precio, vt ibi declarat Ioann. de Platea.

Decimo tertio quæro. Cui liceat portare dictas vestes? Respondeo, quod olebora vestimenta, aurata, peragaida, & murice tincta soli Imperatori habere licet, & illis, quibus speciali beneficio Imperator concesserit: Alijs autem habere non licet, vel portare leg. 2. Cod. de vest. oleb. lib. 11. Et ibi Azor. in summa. Quibus autem id Imperator concedit, id facere credendum est, vt ornatiores sint in sui ministerio, vt ibi dicit glosa, & Ioan. de Platea & notar Bald. in leg. 1. Cod. quæ res ven. non poss.

Decimo quarto quæro. An dictarum vestium sit prohibitum commercium? Respondeo, quod sic,

quia, vt dicit Azor. in summa Cod. eodem titul. sicut dictas vestes priuatis cõficere non licet ita nec emendi, nec vendendi facultas conceditur, & ita tenet glosa in dict. leg. temperent eodem titul. vbi dicit, quod nec alio titulo habere licet, vt leg. 1. & 2. Cod. quæ res vend. non poss. & not. Ioan. de Plat. in leg. final. Cod. de vest. oleb. lib. 11.

Decimo quinto quæro. An priuatis viris liceat portare vestes auratas, vel alias prohibitas? Respondeo, quod non nisi habeant priuilegium à Principe illas portandi leg. 2. Cod. eodem titul. de vest. oleb. & not. Bartol. in leg. 1. Cod. eodem tit. & ibi etiam Ioan. de Platea, qui dicit quod de iure non possunt homines sine licentia superioris portare vestes istius modi vel deauratas, vel frigiatas. Quinimmo nec sericas vestes portare possent, vt dicit Ioann. de Platea, & Bartol. quod tamen hodie non seruat de consuetudine talis prohibitio, vt dicunt Bartol. & Ioann. de Platea in dict. leg. 1. & Bartol. in leg. quamuis ff. de aur. & argent. leg.

Decimo sexto quæro. An mulieres possint portare dictas vestes auratas, & prohibitas? Respondeo, quod sic, quia licet uiris auratas vestes, vel peragaidas habere non liceat, mulieribus forsitan non denegatur, vt leg. 2. Cod. eod. titul. ita dicit Azor. in summa C. de vest. oleb. Et quamuis Azo. loquatur per verbum forsitan tamen ita firmat glosa in dict. leg. 1. eodem titul. & in leg. 2. & Bartol. in leg. 1. Cod. Null. lic. in fren. lib. 11. & Ioan. de Platea in l. 1. eodem titul. de vest. oleb. qui dicit hoc mulieribus licere, quia solum prohibentur viri, non mulieres, Et in hoc mulieres esse melioris conditionis, quam masculos.

Decimo septimo quæro. An statutum

tutum prohibens simpliciter vestes auratas compræhendat mulieres? 18 Ioan. de Platea in leg. 1. versicul. & ideo Cod. de vest. oleb. lib. 11. concludit statutum prædictum viros tantum, & non fæminas compræhendere per leg. temperent eodem titu. & leg. 1. Cod. null. lic. in fren. lib. 11. vbi idem not. nisi de mulieribus expressam faciat mentionem, & hunc dicit esse casum in quo mulieres melioris sunt conditionis quam masculi, & eandem opinionem tenet Niccol. de Neap. in dict. l. 1. C. de vest. olebor. Quod dictum refert las. in dict. leg. in quis id quod in princip. versicul. quarto, & licet Iason. nitatur illud impugnare, tamen non puto recedendum ab opinione Ioann. de Plat. & Nicco. de Neap. propter eorum auctoritatem.

Decimo octauo quæro. An statutum prohibens mulieres portare vestes auro recamatas liget mulieres forenses? Hanc quæstionem primo ponit Petrus de Mathesil. in leg. cunctos populos versicul. item nota C. de sacr. Eccles. qui dicit statuta prædicta locum habere in mulieribus forensibus, quâdo sciunt hoc statutum, secus si ignorant. Postea subdit inspiciendam esse rationem statuti vtrum sit causa fauendi Ciui bus, & incolis tantum, ne dissipent patrimonium suum in vestibus mulierum, quæ cessat in mulieribus forensibus. Et propterea cessante ratione statuti cessabit etiâ ipsum statutum leg. quod dictum ff. de pact. cum sim. Reliquit tamen cogitandum. Eandem quæstionem excitat Ioannes Baptista de Sancto Seuerino in leg. extra territorium ff. de iurisdict. omn. iud. & ibi cõcludit, quod vbi statutum cõtinet aliquid, quod non est communiter prohibitum per totam illam prouinciam, & non cadit in delictum de iure cõmuni, &

forensis non traxit in loco longam morâ, vt puta si vestes sericas prohibeat, vel aliquam speciem gemmarum, & similia, nam tunc forensis veniens contra statutum si notitiam illius non habuerit excusatur, quia iusta fuit ignorantia leg. final. ff. de decr. abord. fac. & in capitul. vt animarum de const. lib. 6. & leg. generali C. de tabul. lib. 10.

Decimo nono quæro. Quid si statutum prohibet portare vestes nouas, An si quis ex antiqua nouam vestem facit penam incurrat? Hanc quæstionem ponit Ioannes Baptista de Sancto Seuerino in leg. admonendi column. 6. versicul. in textu ibi nouo ff. de iureiur. in terminis statuti Senensis volētis, quod nulla mulier possit portare vestem nouâ faldatam, sub pœna centum librarum; Et cum quædam mulier ex antiqua veste fieri fecisset vestem nouam faldatam, & illam portasset, & quærebatur an penam incurrisset & 20 dicit reperisse decisum, quod non incurrerit penam, quia quando non mutatur substantia, licet mutetur qualitas non dicitur esse nouam, vt habetur in leg. 1. ff. de vsufr. accresc. Et ideo dictum statutum pœnale, & correctorium esse intelligendum de veste omnino noua, cum maius damnum sit in vestibus omnino nouis, quam in antiquis. Subdit tamē Ioan. Bapt. præfatus quod ita dicere est dare occasionē fraudibus, Et dicitur, quid nouum secundum subiectam materiam l. 1. §. qui opus ff. de nou. oper. nunc.

Vigesimo quæro. An tale statutum includat vestes ante statutum factas? Dico, quod sic, adeo quod illas portans licet ante conditum statutum factas punitur pœna prohibentis portare vestes prohibitas. Ita determinat Bal. in leg. omnes populi column. 8. ff. de

de iust. & iur. damnatur enim vsus dictarum vestium, quod futurum tempus respicit, vt tenet glosa, & Imo. ibi in Clemen. 2. de vit. & hon. cler. refert & sequitur Fely. in cap. quoniam col. 10. vers. & per illam glosam extra. de const. & Hippo. in lita Pract. crim. §. secunda quæstio col. 10. vers. & faciunt.

Vigesimo primo quæro. An tale statutum includat facientem vestes prohibitas, & illas non portantem? Domi. de Sancto Gemin. in cap. avaritia colum. penult. vers. & not. de electio. lib. 6. determinat quod nõ, 25 quia vbi constitutio imponit pœnam exercenti actum faciens, & non exercens non incurrit constitutionis pœnam, quod dicit notandum pro constitutionibus, quæ imponunt pœnam portantibus vestes prohibitas, quia licet aliqui fieri facerent tales vestes, & in domo haberent non tamen portarent non incurrun pœnam. Et sequitur dictam Domi. decisionem Felin. in Tracta. de Conat. col. pœn.

Vigesimo secundo quæro. Statutum prohibet mulieres portare vestes auratas, & inuentas puniri vult certa pœna: An si fuerint visæ sed non apprehensæ pœnam incurrant? 23 Respondeo, quod non, quia requiritur apprehensio, vt in l. si barsatorum. C. de fideius. & not. Alex. & Ias. in leg. 3. §. Neratius ff. de acquir. possess. & notat Bald. in leg. item lapilli in fine ff. de rer. diu. & ita conclusi supra lib. 2. in Tit. de Gemmis.

Vigesimo tertio quæro. Quid si mulier vno eodemque die fuerit pluries inuenta portare vestes prohibitas, an vna. vel pluribus pœnis puniatur? Baldus in l. quicumque C. de seru. tug. col. 2. dicit quod semel tantum puniatur, quia ratione continuationis pro vno delicto reputa-

tur, & quia non est propriè delictum sed quædã abusus secundum Cy. in quodam consilio, & ita etiam dicit Bartol. Veron. de seruit. rusticor. præd. in Tit. de seruit. aquæductus in 6. q.

Vigesimo quarto quæro. Quid si statuto careatur, quod panni forenses auro cõtexti reperti applicentur fisco pro dimidia & pro alia Doctori exequenti. An pœna statuti locum habeat si non fuerint actu apprehensi? Alex. consil. 216. Ponderatis 25 lib. 6. dicit, quod nõn, quia tunc dicuntur reperti, quia sunt actu apprehensi per leg. si barsatorum. C. de fideius. & quod notat Bald. in l. 1. in fine ff. de rer. diu. & quod notatur per Doctores in leg. 3. §. Neratius ff. de acquir. poss. Et subdit duo, Primum, quod panni conducti actu non reperti post quinquenniũ vendicari non possunt a fisco per l. neque. C. de vect. & comm. & notat Bart. in l. commissæ in fine ff. de publica. Secundum, quod præmium quod datur inuentori a statuto tunc aliquis consequi debet cum inuenierit & probauerit inuenisse Dominũ pannorum per notata per glo. & Ioan. de Imo. in leg. si prius ff. de oper. nou. nunc. vbi dicit, quod si ex forma statuti, vel legis quis debet aliquod præmium consequi, si tale quid egerit debet intelligi, si egerit, & probauerit. Allegat quod notat glosa in leg. prima in princ. ff. si quad. paup. fec. dicat. Et idem tenet ibi Ludou. Roman. in addit. nõuis vt refert Alexan. in dicto consil. in quo consuluit, quod decretum Dominorum Venetorum, quod panni Mantuani, qui reperti fuerint conducti in eorum Dominio inciderent in commissum, non haberet locum, nisi fuerint actu apprehensi, vt latius in d. consil.

Vigesimo quinto quæro. Quid

si statutum prohibeat, ne vxor alicuius, qui non habeat quinquaginta in bonis possit portare manicas sericas: An ille qui bona aliena facit describi, vt sua, incidat in penā?
 26 Firma. in Tracta. Gabella. in septima parte quaest. 20. concludit, quod sic, ex his quæ allegat ibi, dum dicit, quod exemptus, qui dicit bona obligari esse sua, easque emi facit nomine suo, non iuuat illi, quia bona debent confiscari, vt not. Bartol. in leg. 1. Cod. de Nauic. non excus. lib. 11. quæ faciunt contra multos qui cum non habeant in æstimo communis quinquaginta, & propterea sunt prohibita ipsorum vxores portare manicas sericas sub pœna decem florenorum, faciunt sibi in suo æstimo describi fundum consanguinei, vel amici, tanquam emptum ab ipso, cum re vera venditio & descriptio in catastro sit facta ad effectum vt edicti manicas sericas, quia incidunt in pœnam statuti prædicti. Et ita se sæpè consultum dicit respondisse. Quibus adde notata per Bald. in leg. sacrosanctæ Cod. de sacrosan. eccle. vbi idem tenet.

Vigesimosexto quæro. Quid si maritus legat vxori vestes suas: An cedant vxori vestes auratæ prohibita portari per statutum? Bartol. in leg. 1. Cod. null. lic. in fren. lib. 11. quem sequitur ibi Ioan. de
 27 Plat. dicit, quod non veniunt in legato dictæ vestes prohibita, quia cum sint prohibita non veniunt appellatione vestium sicut, nec reproba pecunia sub pecunia nomine continetur leg. eleganter §. qui reprobos ff. de pign. actio. Et quia non possunt dici mulieris causa parata, quæ eius causa prohibita sunt licet alias statuto cessante comprehenderentur leg. vestis §. 1. ff. de aur. & argen. legat. & idem notat Bartol. in leg. quamuis ff. eod. tit.

Præcedit tamen præsens conclusio quando vestes essent perpetuo prohibita, alias secus, vt firmat Bald. in leg. cum te sponsæ q. pen. Cod. de don. ante nupt. & Ang. Aret. in Tracta. de testam. in verbo. Item reliquit uxori suæ omnes pannos vers. secundo duertas.

Vigesimoseptimo quæro. An debeat æstimatio uxori vestium prohibitarum, quando vestes non cedunt legato? Bald. in leg. 1. Cod.
 28 de cond. ob cau. uoluit, quod debeat æstimatio, & idem dicit Ludou. Roma. in leg. multum ff. de verb. oblig. qui ita declarat notata per Bartol. in leg. 1. Cod. null. lic. in fren. lib. 11. Et idem concludit Ang. Aret. in Tract. in verbo præallegato. & Franc. de Crem. not. 63.

Vigesimooctauo quæro. An prohibitis vestibus frisiatis, vel recamatis dictæ vestes cedant legato remoto friso vel recamatura? Bald. in dict. leg. cum te sponsæ ad finem dicit, quod remanet validum legatum in vestibus cum frisiatura, pictura & huiusmodi recamatura re-
 29 moueri possint a vestibus: Et idem not. Ang. Aret. in d. Verbo, & omnes pannos vers. & idem, quia adiutum potest a subiecto separari.

Vigesimo nono quæro. An legatis vestibus cedant legatario aurum recamatum, perlæ aliaque præciosa ornamenta confuta vestibus? Re-
 30 spondeo quod sic, vt determinat Bart. in leg. cum aurum vers. planè ff. de aur. & arg. leg. Bald. in dict. leg. cum te sponsæ in fine Cod. de don. ante nupt. & Ang. Aret. in loco allegato vers. sed quid si testator per tex. in dict. leg. cum aurum §. planè & ibi Bart. Et idem not. Alex. in l. si quis in fundi vocabulo in 4. notab. ff. de leg. 1. & Cappella Tolosan. quaest. 387. in addit.

Trigesimo quæro. Maritus legat vxori

uxori vestes suas ipsa petit omnes, dicens, quod illas habebat tempore testamenti, haeres negat: cui incumbit onus probandi? Bald. in l. fin. §. fin. Cod. de appellat. dicit incumbere onus probandi ipsi uxori agenti, quia cum ipsa funder intentionem suam in tempore, debet illum probare leg. cum actum cum ibi not. ff. de negoc. gest. Et ita in terminis decidit Ludou. Roman. in leg. non solum §. sed vt probari ff. de oper. nou. nunc. in addit. nouis, & idem larius disputat & tenet in leg. in illa ff. de verb. oblig. Et Alex. consil. 59. Visis verbis dicti instrumenti vers. quantum autem lib. 6.

Trigesimo primo quaro. Quid si maritus legat uxori vestes suas reamatas, vel sericas, & supervixerit, & illae consumptae sint, & aliae factae. An ipsae cedant legato? Bart. in leg. si ita q. penul. ff. de aur. & arg. leg. concludit, quod aut testator fecit alias vestes, & prima supersunt, quod illae additae, & de nouo factae non sunt uxoris: sed si primae sint consumptae, & aliae factae de nouo loco primarum, tunc tales vestes de nouo factae cedunt loco primarum, & debentur uxori, allegat leg. fin. §. fin. ff. de lib. leg. & leg. filio ff. de condit. & demonstr. sequitur Angel. Aret. in loco supra allegato versic. quaro testator, nam cum dicat suas, intelligitur de illis, quae erant tempore testamenti conditi, & non tempore mortis leg. si ita ff. de aur. & arg. leg. nisi in casu de quo supra, quando loco primae sit alia facta, vt dicit Bart.

Trigemo secundo quaro. Maritus dixit lego uxori meae cameram meam, & omnes res, & gioias, quibus utitur, & omnia mobilia supellectilia quae reperiantur esse in bonis meis tempore mortis meae: An res & gioiae & alia quae facta fue-

runt post testamentum cedant legato? Super isto dubio consuluit Iacobus Butrig. consil. 17. quidam legauit, & dixit considerandum esse. Primo quod verbum praesentis temporis non porrigitur ad futura leg. uxorem §. testamento ff. de legat. 3. leg. praedij, & leg. praedia §. penultimo, & leg. finali, & leg. Lucius ff. de fund. instrum. Secundo, quod dictio meum, & similia pronomina restringuntur ad praesens tempus testamenti, vbi de alienatione, vel graui praedicio quaritur, vt leg. si ita ff. de auro, & argen. leg. & leg. finali. Cod. quae res pign. oblig. poss. Ex quib. arguitur, quod legatum restringi videatur ad tempus testamenti. Dum enim in ipso dicatur *Cameram meam*, & omnes res & gioias quibus utitur propter strictam significationem dictionis *mei*, & verbi *utitur*, videtur restringi ad tempus testamenti. Sed prout notat glosa in dicta lege Lucius soluendo contraria dictarum legum in legato quod est totum integrale, siue vniuersitatis nomen vel quasi videlicet in equitio, in armento, in peculio, & instrumento fundi consideratur ad tempus mortis vt dict. leg. praedij & dict. leg. praedia, & leg. Lucius, sed in alijs tempus testamenti; Cum igitur dicat *cameram meam*, videtur dicere, & ponere quoddam totum & pariter cum dicat *res quibus utitur & gioias*, videtur se referre ad instrumentum appellationem, id est sicut ipsa domina instructa, erat per quod colligi pot. ff. tempus mortis, vt dict. l. Lucius, & leg. praedia & idem de eo mobilibus est dicendum.

Trigesimo tertio quaro. Quid si maritus legat uxori vestes suas. An comprehendantur etiam factitiae?

34 Respondeo, quod sic secundum M. 2. Bart.

Bart. in l. medico §. vxori ff. de aur. & arg. leg. per illum textum, & ita tenet Ang. Aret. in dicto verb. Et omnes pannos vers. & bene nota, & in vers. secundo. Quid si testator.

Trigesimoquarto quæro. Quid si maritus leget vxori vestes, quas habebat in domo; An veniat etiam vestis incisa penes futorem existens? Bald. in l. ex facto §. rerum autem ff. de hæc. inst. per illum textum decidit, quod sic, quia tales vestes videntur esse in domo propter destinationem testatoris, & propter finalem eius intentionem, & propositum. Sequitur Bald. Franc. de Crema in suis notab. not. 62. testator legauit Ias. in l. cætera §. si quis parauerit in fine ff. de leg. 1. & Cappella Tolosana in suis decisionibus decis. 387.

Trigesimoquinto quæro. Quid si maritus mandat vxorem suam vestiri, quibus vestibus vestienda sit? Dicit Bald. in l. 1. col. fin. C. de leg. quod intelligitur de vestibus viduilib. & secundum conditionem viduarum
36 arg. l. quidam cum filium ff. de verbor. oblig. etiam si testator dixisset quod tractarent eam honorificè, prout ipse tractabat, & sequitur ibi Salyc. & Ang. Aret. in dicto verbo. Item reliquit uxori suæ lectum.

Trigesimosexto quæro. Quid si mandat testator vxorem suam vestiri, an intelligatur de primis vestibus tantum, an successiuè de alijs? Bald. in leg. 1. columna 2. Cod. de fideicom. decidit, quod quolibet anno debet vestiri, si mos testatoris, & consuetudo testatoris exposcebat, alias cessante consuetudine primis vestibus factis, & consignatis ab hæredibus non debet iterum vestiri, & sequitur Alexand. in leg. diuortio. §. quod in anno ff. solut. matrim. dicens hoc esse valdè notandum, quia sæpè accidit in facto. Et

idem tenet ibi etiam Ias.

Trigesimoséptimo quæro. Quid de vestibus recamatis, & alijs vestibus præciosiss & festiuis factis per virum vxorian sint restituti ndæ hæredibus viri? Respondeo, quod sunt illis restituenda, & non cedunt vxori, quia non censentur donata, sed si vir ex lana ff. de donat. int. vir. & uxor. ita determinat. Bart. in leg. penult. §. 1. ff. solut. matrim. & in leg. si mulier §. si vir. ff. de donat. inter vir. & vxor. & in consilio 50. Philippus Petri, & tenet Alexand. in dict. leg. 1. enultima, & est communis conclusio Doctorum, vt dicit Corn. consil. 81. Primus consultationis articulus lib. 1. tenet Bald. in leg. cum te sponsæ Cod. de donat. ante nupt. Tancred. de Corn. in compend. in Rubr. 1. quæst. 8. in fine Ang. Aret. in §. fuerat columna 24. versic. ex quo sequitur. Institut. de actio. Secus tamen est in vestibus quotidianis, quia istæ sunt vxoris, nec sunt restituenda dict. leg. si mulier §. si vir & ibi Bart. tenent Bartol. Alexand. & Docto. in dict. leg. penult. §. 1. ff. sol. matrim. Bald. in dict. leg. cum te sponsæ Aret. in dict. vers. Ludou. Roma. in consil. 146. ista quæstio vulgaris in primo dubio. Petr. de Anch. in consil. 181. in prædicto dubio. Corn. in d. consil. 81. Bald. in auth. ex testamento columna 12. Cod. de collat. Guill. de Perusio in consil. incip. Ser Lipus. Cappella Tolosana decis. 336.

Trigesimo octauo quæro. Quid si maritus legat vxori vestes tuas an etiam cedant vestes sericæ? Dicas quod in legato comprehenduntur etiam vestes sericæ l. vestis an vestimenta §. 1. ff. de aur. & arg. leg. vbi est tex. & ita dicit Ang. Aret. in dict. suo Tract. in verb. Itè reliquit eius vxori omnes pannos in vers. quæro Testator.

Trigesimo nono quæro. Quid si maritus legat uxori pannos lineos, & laneos, An cedat etiam legato pannus non incisus? Dicas, quod **40** veniunt etiam panni contexti, & incepti ad hoc, ut inde fiant vestimenta leg. vestimenta, & ita ibi notat Bartol. ff. de aur. & argent. legat. & Angel. Aret. in loco proximè allegato versicul. ac etiam, ubi dicit, quod si legantur vestes venit pannus etiam non incisus vel vestis, si modo ille pannus erat factus, vel destinatus ad hoc, ut fieret ex eo vestis uxori leg. vestimenta supra allegata & ibi Bartol. & idem Bart. in l. diuus ff. de bon. damna.

Quadragesimo quæro. Maritus legauit uxori sue omnes res, pannos lineos, & laneos aliaque supellectilia domus: Quæritur an illa qualitas, domus, posita in fine orationis referatur etiam ad illud legatum vniuersale omnium rerum, ita ut illud legatum restringatur, & res tantum domus legatæ videantur? Respondeo, quod legatū comprehendit omnes res domus, Et alia res, quæ essent extra domum, legato nõ includuntur: Primo, quia in eadem **41** oratione omnia comprehenduntur, vnde succedit, quod qualitas adiecta in una re ex pluribus copulatis in eadem oratione ad omnes alias porrigatur, ut notat Bartol. per illum textum in leg. Seie. §. Gaio ff. de fund. in tru. & in leg. si ita stipulatus §. Grifogonus ff. de uerborum obligat. dum allegat dict. §. Gaio. Secundo, quia testator in dubio videtur minus grauare hæredem quam possit leg. unum ex familia. §. si rem ff. de leg. 3. & legatum debet strictè interpretari, & sic illa qualitas domus ad omnia præcedentia referenda est, ut legatum minuat & in simili est textus in capit. ubi periculum §. nulli de elect. lib. 6. ubi Do

min. Tertio ad hoc allegat Oldrad. consil. 8. Quidam pater familias, ubi dicit, quod ultima clausula habens adiectionem certi loci, minuitur, & effectum generalis legati præcedentis, & arctat ad locum specialiter comprehensum allegat textum in l. nam quod. §. final. ff. de pen. leg. & leg. quæritum §. 1. ff. de leg. 3. iuncto secundo, & ultimo responso cum glosa optimè probatur qualitatem loci positam in ultimo legato omnia alia legata præcedentia restringere, qui textus uidetur loqui in diuersis orationibus; unde multo fortis procedit in casu isto in quo omnia legata in eadem oratione ponuntur. Quarto allegat textum in leg. hæres. §. uxori ff. de leg. 3. ubi plura legata facta fuerunt uxori, & in ultimo fuit adiectum, quod eius causa parata esset. Et secundum istam qualitatem, quæ ultimo legato apponitur, omnia præcedentia determinantur: Et hoc idem probatur in leg. Aurelius. §. testator ita scripserat ff. de lib. leg.

Quadragesimo primo quæro. An aurum, vel clauis aurei separati à vestibus cedant in legato uestis? Respondeo, quod aureum, & clauis aurei non consunt uestibus, parati ipsarum tamen causa, principaliter ueniunt in legato uestis, secus si essent parati gratia mulieris principaliter, quia non cedunt legato leg. argumento. §. 1. ff. de aur. & argent. leg. Ita dicit Bart. in d. leg. cum aurum §. planè eod. tit. & sequitur Angel. Aret. in d. leg. supra allegato versic. sed non uenit licet maioris præcij sit aurum, quod apponitur ornandi causa, quam ipsa uestis, ut concludit Aret. ibi per leg. & si non sint §. perueniamus ff. eodem titul. ita notat Bartol. in dict. §. plane per illum textum & Bald. in leg. cum

te sponsa C. de donat. ant. nupt. & Imo. in l. 4. ff. de leg. 1. vt refert Ang. Aret. loco prædicto.

Quadragesimo secundo quæro. Quid si testator mandat fieri in Ecclesia vnam planetam, **An debeat** 43 fieri serica? Dicas, quod sic, quia licet simpliciter legauerit, & non expresserit de quo fieri debeat, intelligitur tamen, quod fieri debeat serica. Ita determinat Bartol. in l. Titia ff. de aur. & arg. leg.

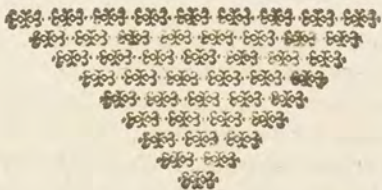
Quadragesimo tertio quæro. Quid si maritus legauit vxori lectum, an etiam legato cedat cultra serica, & festiua? Bartol. in leg. librorum §. fin. ff. de leg. 3. determinat, quod veniunt omnia ornamenta festiua & non festiua, & sic cultra serica, qua festiuis diebus testator vti solebat, 44 Et idem notat Bar. in leg. medico §. vxori ff. de aur. & argen. leg. Et licet contrarium teneat Bald. in l. 1. in fine C. de legat. versic. & idem dico, opinioni tamen Bart. adhæret Ang. Aret. in d. Tracta. de Testam. in verbo item reliquit dicta eius vxori locum, Et tangit eandem opinionem Iac. in l. stip. §. hi qui ff. de verb. obli.

Quadragesimo quarto quæro. An mulier vidua debeat vestiri pannis viduilibus expensis hæredum viri? Primo in hac quæstione Petr. de Mathesilla in leg. decreto. C. de his qui not. infam. dicit iure cautum non esse, quod mulier debeat ab hæredibus viri vestiri dictis pannis, nisi eo casu quo hæredes tenentur sal- 45 tem in subsidium infra annum præstare alimenta mulieri viduæ, ita in subsidium teneantur dare vestes, quæ veniunt appellatione alimentorum, leg. verbo victus ff. de verb. signific. & ita firmant ibi Mod. Senenses, dicentes, quod hæredes tenentur facere vestes nigras, & vela mulieri, ea præsertim ratione, quia infra annum tenentur eidem præ-

stare alimenta, quorum appellatione veniunt vestes l. 1. §. ex actio. C. de rei vx. actio. Et ibi Cyn. & dict. l. verb. victus ff. de verb. significat. Secundo Ang. Aret. in §. fuerat colum. 25. vers. debet etiam Instit. de actio. dicit, quod debet mulier vestiri prædictis pannis lugubribus, ac velis expensis hæredum viri, viro mortuo, iuxta qualitatem personarum, & quantitatem patrimonij dummodo in regione ita se habeat consuetudo, alioquin hæredes viri ad istam expensam non teneantur, vt notat Bald. & Ang. in d. l. decreto, vbi Bald. subdit mulierem in vitam cogi non posse ad induendum se dicto habitu nigro. Tertio, quod consuetudini standum sit consiluit Marcus Angelelli de Perusio in consi. incip. viso puncto, vbi attestatur consuetudinem esse, quod viduilibus vestiantur, & ad id astringi posse hæredes viri. Quarto repetitio, quod Salustius de Perusio in consi. incip. in causa nobis commissa firmat quod de iure tenentur hæredes viri ad præstanda dicta viduilia, & allegat Ang. de Perusio. & Imo. in leg. si ex re ff. de stip. seru. expresse dicentem, vxorem vestiri debere pannis viduilibus expensis hæredum mariti, & dicit, se ita plures consuluisset: facit tamen mentionem Salustius de communi consuetudine Italia, quod mulier vestiat pannis nigris, & concludit, quod si mulier proprijs expensis vestiat se pannis viduilibus, cum gerat vtiliter negocia hæredum viri potest repetere expensas a dictis hæredibus. Quinto Ioannes Baptista de Santo Severino in dict. leg. decreto Imol. in dict. leg. ex re, quod tempore Digestorum videbatur esse in vsu, quod tota familia defuncti iret induta veste lugubri, & illum sumptum vestium gl'osa ibi appellat sumptum funebrem pertinentem ad hæredis

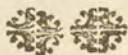
redis onus: Et subdit Imo. se plures consuluiffe, quod vestimenta viduilla tradita vxori tempore luctus, & funeris mariti per hæredes imputarentur hæredibus, & non in summam dotis: refert etiam Ang. in d. l. ex re dicere, quod vxor debebat deferre per annum, qui dicitur annus luctus arg. not. in l. 2. C. de secund. nupt. post tempus verò anni luctus dicit, quod non tenetur deferre, nisi consuetudo regionis alia sit. Ista sunt verba Ang. cum quibus transit Imol. vt dicit Ioa. Bapt. Sextò reperio Nellum de Sancto Geminiano in d. l. decreto, qui dicit, quod vbi sit consuetudo, quod vestiantur pannis lugubribus, vt est in Ciuitate

Florentia, tales vestes respiciunt expensas funeris, & ideo pertinent ad hæredes viri, non autem computantur in dotem, allegat Ang. in d. l. si ex re; Et subdit Nellus, quod ita plures respondit non modo in pannis viduilibus, sed etiam in alijs, cum quibus vxores rusticorum lugent virum mortuum ex earum consuetudine, & ad domum patris reportant; ad quod optimè facit dicta l. decreto; licet enim remittatur habitus tritior ex consuetudine, non tamen remittitur luctus, in quo luctu vtuntur vestibus melioribus pro lugubribus, vt dicit Nellus in d. l. decreto, quem retuli, quia à paucis habetur lectura sua.

D E
CAVSA FINALI
MINERALIVM.
 Liber Quartus.

S V M M A R I A .

- 1 **F**inalis causa est propter quam aliquid fit.
 2 Finis est duplex, euentus, & intentus.
 3 Finalis posita vel sublata, ponitur seu aufertur effectus.
 Impulsiva vero non itidem.
 4 Finalis respicit futurum, Impulsiva prateritum.
 5 Finalis influit in omnem effectum, Impulsiva non.
 6 Cause appellatione venit finalis.
 7 Causa cessante in actu perfecto non cessat effectus, in consumato cessat.
 8 In Uno actu plures cause concurrere possunt.
 9 Non tamen omnium consensus requiritur.
 10 Causa finalis generationis mineralium est forma.
 11 Quare generentur est humana utilitas.
 12 Quare querantur est priuata Utilitas querentium.
 13 Iuridica tractationis propinqua est Iustitia, remota humana felicitas.
 14 Addiscentium, & docentium vel componentium finis est uel gloria, uel prudentia, uel superbia, uel auaritia, uel Charitas.
 15 Hac postrema mouit authorem ad tractatum hunc conscribendum.
 16 Tractatio huius materia est duplex Utilitas publica, & priuata.

EXpeditis tribus principalibus partibus reliquum est, vt de quarta parte agamus in qua de causa finali tractandum est. Videndum est autem loco præfactionum,

Primo quæ sit causa finalis. Secundo quotuplex sit finis. Tertio an finalis causa, & impulsua differant inter se. Quarto an causa præsumatur finalis indispositione legali. Quinto an finali causa cessante cesset effectus. Sexto an plures causæ concurrere possint. Septimo an requiratur omnium causarum concursus. Octauo quæ sit mineralium causa finalis. Nono quis de ipsa modus agendi.

Circa primum dico, quod causa finalis est, cuius causa aliquid fit, vt ambulandi sanitas, vnde si queratur propter quid aliquis ambulat dicimus, vt sanitatem conseruet. Et ita dicentes opinamur assignasse causam vt dicit Arist. 2. Physico. tract. 3. cap. 1. & Ant. de Butr. in Rubrica præcæm. Gregor. col. 10. Et hæc est potissima causa aliarum causarum, vt dicit Philosophus, & Diuus Thomas 1. 2. q. 1. art. 1. & Bald. in l. generaliter in 2. opposit. C. de episc. & cleric. in leam quam vers. item nota C. de fideicom. vbi dicit quod est finis aliarum causarum. Quodcumque enim agimus, propter finem agimus vt dicit idē Diuus Thomas eadem parte, & q. ar. 1. & 6. & Bald. in l. 1. C. de fals. cau. adiect. lega. vbi dicit, quod causa finalis est obiectum intellectus, sicut signum est obiectum visus & portus est obiectum nauigantium. Finis enim vt dicit Ioa. Imo. & refert Ant. de Butr. in loco superius allegato est causa causarum in intentione, & effectus in executione 35. distinct. Cod. ab exordio, & Cod. sexto die. Nam si domus est, vt dicit Anto. de Butr.

vbi supra, ut protegata pluuia, & vento, hic finis mouet efficientem, efficiens præparat materiam, præparata materia deducit ad formam, ex quibus finis perducitur vt finalis effectus causarum.

Circa secundum. Quotuplex sit finis, dicit Interpres ad Aristot. 2. Physico. præallegato capit. primo, quod finis est multiplex, scilicet finis euentus, & finis intentus. Finis euentus potest esse malus, & apparere malus. Finis intentus potest esse duplex, scilicet finis generationis, & finis rei generatæ. Finis generationis est forma, & finis rei generatæ est duplex scilicet quidam primaria intentione, & quidam secundaria intentione, & vterque est duplex videlicet quo & quod. Quo est visio Dei, & Quod est ipse Deus: & hoc primaria intentione. Secundaria intentione vt habitus virtutis est quo & operari est quod. Considerant etiam Ant. de Butr. & Abb. in d. Rub. præcæm. Gregoriani diuersos fines vt dicam infra in vers. circa octauum.

Circa tertium dico. Primo causam finalem ab impulsua differre, quia aliqua causa finali posita ponitur effectus & illa cessante cessat cum cessante extr. de appel. not. Tâcred. in Compend. Rub. 2. q. 3. in fine, & ideo notat Bald. in l. 1. C. qua non pet. part. quod causa finalis est intelligenda illa, qua posita in esse ponitur voluntas disponentis & ea cessante cessat cōsensus. Sed causa impulsua cessante non cessat effectus l. 1. §. sexū ff. de postul. vbi Calphurnia dedit causam edicto, & tamē ipsa cessante nō cessat dispositio, vt ibi per Paul. Cast. in lect. Florent. vt ibi per Paul. Castr. in lect. Florent. Vnde dicit Abb. in d. Rub. præcæm. Gregor. quod finalis dicitur propriè causa, impulsua autē impropriè, & quæ impuls-

impulsiua potest esse multiplex, quemadmodum varijs homines mouentur, vt dicam infra versic. infra octauum. Secunda differentia est inter finalem & impulsiuam, quia finalis respicit futurum, vt est ratio legis, impulsiuam vero est de praterito qua impellimur ad disponendū, vt est ratio legis: & non est necesse veram esse causam impulsiuam in statutis & legib. siue vniuersalibus, siue municipalibus: nec potest opponi quod non sit vera, vt dicit Bar. in l. demonstratio falsa §. quod autē. quat. 8 ff. de cond. & demonstr. & in l. 2. ff. de donat. & in l. extrauag. Ad reprimendum in verbo, Ne ex eorum, vbi dicit secus esse, si Princeps particulariter rescriberet, quia tunc factum vnum, super quo scribitur, potest esse causa finalis l. prescriptione C. si contra ius, vel vtil. publ. Tertia differentia est quia causa quæ per se non influit in omnem effectum inclusum sub dispositione præsumitur impulsiuam, sed illa quæ influit per se in omnem effectum, dicitur finalis, vt dicit Bald. in leg. 1. colum. 8 ff. sol. matrim. Et vbi ratio est specialis, & dispositio generalis censetur impulsiuam vt dicit Bald. in leg. generaliter ff. de episc. & cler. & Domi. in cap. quoniam de immunit. eccl. lib. 6. Nec est bona ratio finalis si sit strictior dicto, quia ratio debet esse generalior dicto vt not. glo. in l. fin. de offic. procur. Cæsar prout fuit in leg. 1. §. sexum ff. de postul. ita dicit Corn. in consil. 35. semper mihi uisa fuit in princ. 2. col. lib. 3.

Circa quartum dico, quod in dubio causa legis censetur finalis, vt dicit Bart. in d. leg. 2. ad finem ff. de donat. & est glo. in l. cum tale §. falsam ff. de cond. & demonstr. Ant. de Buttr. in cap. post translationem de renunc. Bart. in extrauag. ad reprimendum in verb. ne ex eorum. Do-

mi. in cap. quoniam de immunit. eccl. lib. 6. Philipp. de Perus. in cap. cum cessante de appellat. vbi concludit, quod si causa apponitur in iure vel in statuto, in narratione vel in proemio legis tunc in dubio omnis causa præsumitur finalis, allegat glo. in §. dict. falsam. Quod tamen limitat nisi largius postea constitutio loquatur in dispositione quam in narratione, seu quam causa fecerit in narratione expressa, quia tunc præsumitur potius impulsiuam quam finalis: ex quo postea largius ipsa constitutio disponit ita dicit Ioan. And. in dict. ca. quoniam de immunit. eccl. & ibi sequitur Dom. Et colligitur ratio legis vel statuti ex ipso præfatione l. fin. & ibi Bart. ff. de hæred. instit. leg. 1. & ibi not. Bart. ad Macedon. & in extrauag. ad reprimendū in verbo ne ex eorum.

Circa quintum. An causa finali cessante cesset effectus. Dico quod sic. cum cessante de appellat. leg. generaliter & ibi Cyn. & Bald. C. de episc. & cler. sed latius Bart. in leg. 2. §. fin. in fine ff. de donat. dicit quod accipiendo causam pro ratione, si queritur causa an ipsa cessante cesset effectus dicendum est, quod aut est actus perfectus, & cessante causa non cessat effectus l. fin. ff. vnde lib. aut est consummatus, & tunc aut supersunt reliquæ, & non cessat effectus leg. 2. ff. rer. amot. leg. ex duobus. ff. de vulg. & pup. aut nullæ reliquæ supersunt, & tunc cessante causa cessat effectus l. fin. ff. vn de lib. & leg. generaliter C. de episc. & cler.

Circa sextum. An plures causæ concurrere possint. Dico quod sic vt in §. affinitatis Inst. de nupt. & ibi notant scribentes & Bart. in d. verbo, Ne ex eorum, in extrauag. ad reprimendum, & Arist. 2. Physico. tracta. 3. c. 3.

Circa

9 Circa septimum. An requiratur omnium causarum concursus? Bar. extra uag. ad reprimendum in dict. verbo, Ne ex eorum, dicit, quod quando in lege ponuntur plures causæ, & plures finales effectus, tunc, aut illi finales effectus sunt separati, & distincti & sufficit alteram ex illis causis adesse, vt in §. affinitatis Instit. de nupt. & notatur in l. liberorum ff. de his qui not. infam. & in leg. si ventri §. in bonis ff. de priu. credit. aut illæ plures causæ tendunt ad idem, & tunc vtriusque concursus requiritur, si vna causa ponitur; vt ratio, alia, vt ratio rationis, vel vna ponitur tanquã maior propositio altera, vt minor ad probandum idem l. i. ff. solut. matr. l. sed si lege §. item si rem ff. de petit. hæred. Idem concludit Abb. in d. c. cum cessante in princ. de appellat. dicens quod aut quælibet causa est sufficiens ad effectum producendũ, & tunc sufficit vnã adesse, licet alia cesset, vt d. §. affinitatis. Aut quælibet causa distributiue nõ sufficit ad producendum effectum, sed simul considerata. Et tunc si cessat vnã debet cessare effectus cap. quoniam frequente §. porro, iuncto si autem vt lit. non contest. & sequitur Philip. de Perus. in d. c. cum cessante in princ.

10 Circa octauum quæ sit causa finalis mineralium? Dico quod diuersæ sunt causæ, prout ad diuersa habemus obiectum. Si consideramus finem generationis mineralium, dicendum est quod causa finalis est forma, quia iste est finis ipsius, vt dixi supra vers. 2. Si vero habeamus obiectum quare a natura generentur; dicendum est illa ad vtilitatem nostram generari, quorum causæ cuncta generantur §. in pecudum Inst. de rer. diu. & habetur in princ. Genesis, & Psalmo 8. & Plinium li.

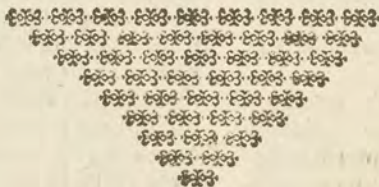
7. in princ. dum dicit quod hominis causa videtur cuncta genuisse natura, & per Lactantium Firmianum in lib. de Ira Dei c. 12. Si vero queramus de fine quarantium mineralia, dicendum est, vtilitatem esse finem ipsorum l. i. C. de met. & metal. lib. 10. vbi textus, quorũ causa in viscera terræ imus, & in sedes manium opes quarimus, vt dicit Plin. lib. 33. in princ. & hic est secundaria intentione finis rei generatæ, operari in ipsis vt dixi supra versic. circa secundum.

13 Si vero quarimus quis sit finis legislatoris in his disponentis, & ista consideratione alia est causa proxima, alia remota. Proxima est discernere equum ab iniquo, licitũ ab illicito, vt dicit Azo. in summa in princ. super C. Anto. de Butr. & Abb. in Rub. proœm. Gregoria, & Diuus Thomas 2. 2. quæst. 98. art. 1. vbi dicit, quod finis humanæ legis est temporalis tranquillitas Ciuitatis: Remota est æterna felicitas ad quam omnes scientiæ finaliter ordinantur, vt dicunt Ant. de Butr. & Abb. in d. Rub. & Alber. de Rosate in proœm. Digestorum: & concordat Burieus in loco allegato supra vers. 2. quem consequimur in agnoscendo, & amando Deum qui est vltimus finis hominis vt dicit Thomas Prima 2. quæst. 1. art. fin. in cuius diuinæ scientiæ visione solum, & non in alio consistit vera & perfecta felicitas vt concludit Diuus Thomas ead. parte q. 3. art. fin. Si vero consideramus finem additæ & componentium, & hac consideratione Host. in princ. summa vers. quid sit finis & archi. 37. dist. cap. non ne, dicunt quod quinque sunt fines. Primus vt sciatur, & ad hunc finem tendere videntur retores quorum finis est vanagloria. Secundus est vt ædificentur, & ad hunc

hunc finem tendunt Theologi, & Canonistæ boni & iusti, & horum finis est prudentia. Tertius ut sciât, & ad hunc tendere videntur Dialectici nimis in illa arte immorantes, & istorum. Finis est superbia, quia plus audiunt quam proficiât. Quartus, ut lucrentur, & ad hunc tendere videntur Physici & Legistæ nolentes in paupertate viuere, & istorum finis est auaritia. Quintus ut ædificentur ut Magistri boni qui non legunt ad laudem humanam, sed Dei & ad instructionem sui, & aliorum, & istorum finis est caritas, quia per hoc eleemosinam dicuntur dare proximo 45. dist. c. duæ sunt & c. tria. Ad hoc enim tenentur ex quo talentū scientiæ credidit eis Deus, alias æternam damnationem incurrunt 44. dist. c. dispensatio 11. q. 3. cap. nolite ut dicit Archid. in d. c. nonne, & æquiparatur odoratui, quia istorum redolet bona fama c. 1. §. ad exhibendum de sacr. vnit. & dicit Host. in d. vers. Quid sit finis. Hic finis mouet me

ad componendum hunc tractatum, ut hæc mineralium materia in diuersis partibus iuris, & sparsim a 15 Doctoribus nostris tractata ea diligentia qua petui, & quam subministravit in vnum composita Deus, ut faciliori studio comprehédatur ad nostra & aliorum, ad quos hæc scripta peruenerint quatiacunque sint utilitatem: & ad laudem indiuiduæ Trinitatis in cuius nomine incepimus.

16 Circa nonum, & vltimum. Quis de ipsa causa finali modus agendi? Dico quod cum finis quærentium metalla sit utilitas, ut supra dixi in præcedenti vers. quæ partim reipublicæ, partim inuentori quaritur; & sic priuato ut l. 1. C. de met. & metal. lib. 11. ibi, ut sibi & reipublicæ commoda comparatæt, de vtraque causa mineralium dicitur, partientes hanc finalem causam, in duas partes, in quarum prima de reipublicæ utilitate, in secunda de priuata utilitate dicitur.

DE P V B L I C A

V T I L I T A T E.

Titulus Decimusquartus.

S V M M A R I A.

- P**rima utilitas est introitus ad artem ex quo solui debent fisco octo scrupuli metalli effodiendi.
- 2 Secunda est annuum tributum libra unius 14. unciarum eiusdem metalli. Sed auri septem scrupulos tantum.
- 3 Tertia est decima pars eius quod effoditur, post eius fossionem, & purificationem.
- 4 De lapidibus, Alumine, & similibus ita soluendum, ut de metallis.
- 5 Nisi consuetudo sit in contrarium.
- 6 De Salinis etiam soluendum.
- 7 Et solutio debet esse in eadem specie.
- 8 Vncia continet octo dracmas, & dragma tres scrupulos.
- 9 Libra in genere intelligitur 12. unciarum, sed in huiusmodi solutione debent esse 14.
- 10 Solutiones huiusmodi sunt de regalibus.
- 11 Et debent fieri fisco etiam de Metallis priuatorum.
- 12 De Alchimia non soluitur, sed tantum Gabella iuxta eius apparentem speciem.
- 13 Ita & de alijs metallis soluitur Gabella.
- 14 De Auricalco non solvuntur Regalia.
- 15 De Metallo quod mutatur in alteram speciem non debentur Regalia, neque Gabella.
- 16 De eo quod quis negociatur debetur Gabella, etiam a clerico.
- 17 In terris Ecclesie Regalia debentur fisco Ecclesie.
- 18 Thesaurus si casu sit inuentus debetur fisco dimidia, si dedita opera totus.
- 19 Gemmarum soluitur gabella nisi sint in anulis, & ad usum gerentium.
- 20 Vestigal est octava pars eius, quod vehitur.
- 21 Lapidum Gabella non comprehendit preciosos.
- 22 Belli tempus non liberat a solutione nisi saltem pro dimidia impediatur debitorem.
- 23 Regalia debent exigi a ministris ad hoc deputatis.
- 24 Qui vel a Principe vel a Civitate iuxta consuetudinem sunt eligendi.
- 25 Nec possunt officium deserere, nisi sit completum.

Circa primam partem videndum est; Quæ utilitas Reipublicæ, id est fisco quærat ex metallis, ideo subijciendo titulum de Reipublicæ utilitate.

Primo quæro, quæ sit ista utilitas, quæ Reipublicæ metallis debetur. Respondeo quod est triplex, & ex triplici causa procedit. Prima, quia pro introitu in officio ad fodiendum solui debet fisco octo scrupuli, id est,

est, tertia pars unciæ illius metalli ad quod fodendum accedit, quos non soluit nisi semel vt dicunt Azzo. in summa C. de metall. & met. lib. 11. glo. & Bart. & Ioan. de Plat. in l. 1. eod. tit. Secunda est, quia de eo metallo, quod foditur, debet dari fisco quolibet anno vna libra, quæ sit quatuordecim unciarum, vt l. 2. C. eod. tit. nisi aurum fodiat, quo casu soluit Metallarius septem scrupulos, vt l. pro annis C. eod. tit. Tertia utilitas est, quia vltra annuū canonem de toto eo, quod effodiens extrahit facta purificatione metalli, debet dare fisco duas decimas, id est duas partes ex decem partibus si fodit in publico: Si verò in priuato vnam fisco, aliam decimam priuato l. 3. C. eod. tit. Si in proprio ipsius fodientis vnam decimam tantum fisco. Et istæ decimæ sunt post fossionem, & purificationem metalli, vt dicit Ioa. de Plat. in d. l. 1. & ibi Azz. Glo. & Bart. Et prædicta procedunt nisi consuetudo sit in contrarium, quia circa huiusmodi consuetudo debet attendi, vt l. si venditor §. si constat ff. comm. præd. vt dicit Bart. Veron. in l. inter publica §. publica in 4. not. ff. de verbor. sign. & Card. Alex. in c. 1. Quæ sint rega. Et dixi supra in tit. de metall. vbi videas latius.

Secundò quæro. An de marmoribus, lapidibus, alumine, & similibus sint soluendæ decimæ, & alia, quæ debentur fisco de metallis? Respondeo quod sic, Bart. & Ioan. de Plat. in l. cuncti, C. de metall. & metall. & sentit Azzo. in summa de metall. & met. & Paul. Castr. in conf. 178. & dixi supra tit. de Metalla. Et prædicta procedunt, nisi consuetudo sit in contrarium, quia circa talia consuetudo debet attendi, vt de metallis, quorum appellatione veniunt ista, vt dixi supra in quæstio-

ne præced. & lib. 2. tit. de metalla.

Tertiò quæro. Vtrum de salinis soluantur decimæ, prout de metallis. Dicas quod aut quaritur de salinis quæ ceduntur vt lapidicina, & de istis soluentur, aut de illis, quæ fiunt ex aqua, & de istis soluetur illa portio, quam dixi supra in tit. de Salinis. Sed in his etiam attendenda est consuetudo, vt ibi dixi.

Quartò quæro. An solutio facienda de metallis fieri debeat de illo, quod fodit? Respondeo quod sic, vt dicit Azzo. in summa de metall. & met. lib. 11. Et pariter solutio annua, & decimarum facienda est de illo, quod foditur, vt dicit Ioan. de Plat. in l. 2. eod. tit. Et quod dico de metallis, idem dicendum dicatur de Salinis, Marmoribus, Allumine, & similibus, per nota. supra q. 3. in locis ibi allegatis.

Quintò quæro, quod sit scrupulus? Respondeo quod est vigesima quarta pars unciæ, & tertia pars unius dragmæ, & dragma est octaua pars unius unciæ, & sic octo scrupuli sunt tertia pars unciæ. Et ideo tres scrupuli constituunt dragmā, & octo dragmæ unciam, ut dicit glosa in d. l. 1. C. de met. & metall. & declarat ibi Ioan. de Plat. secundum opinionem Azzo. ibidem in summa. Et licet Plac. Roger. & Hug. aliter putauerint, tamen secundum Bart. in d. l. 1. ad harendum est opinioni Azzonis, quia in dubio accipitur pro minori pondere, & sic contra fiscū, ut l. non puto ff. de iure fisco. Ita concludit Ioan. de Plat. in d. l. 1. C. de metall. & metall. lib. 11.

Sextò quæro, cuius ponderis debeat esse libra metalli, quæ solui debet, & cuius ponderis libra in dubio intelligatur. Respondeo quod libram, quoad præsentem materiā, ut supra dixi, debet esse quatuordecim unciarum l. 2. & ibi Bartol. & Ioan.

Ioan. de Plat. C. de metall. & met. lib. 1. Potest autem libra esse maior & minor iuxta consuetudinis ciuitatis, cui standum est in istis mensuris, & ponderibus vt ibi & l. Imperatores ff. de contr. empt. In dubio autem libra intelligitur duodecim vnciarum vt ibi dicit glosa: & in leg. Gaius ff. de annu. leg. l. seruum meum §. finis vbi not. ff. de hæred. Inst. tit. & Institut. eodem tit. §. hæreditas nisi aliter se haberet consuetudo vt in dict. leg. 2. Et in quibusdam Ciuitatibus in uenditione quorundam rerum libra intelligitur decem & octo vnciarum. Et vt tollatur omnis dubitatio debent esse in ciuitatibus mensuræ, & pondera publica ad quæ habeatur recursus vt leg. modios. Cod. de suscept. & arch. lib. 10. Ita concludunt Bart. & Ioan. de Plat. in d. l. 2.

Septimo quæro. An solutiones quæ de metallis sunt sint de regalibus & publica dicantur vectigalia?
 10 Respondeo quod sic c. 1. quæ sint regal. ibi argentariæ leg. inter publica §. Publica. ff. de verb. sign. & not. Bart. Veron. in d. §. Publica. dicens, quod id quod soluitur fisco de metallis est de regalibus, & dicitur publicum vectigal, & inter publica vectigalia connumeratur, vt dict. leg. inter publica in 4. not.

Octauo quæro. An de metallo quod foditur in fundo priuati debeat decima fisco. Dico quod sic, vt dixi supra, & not. in leg. cuncti. Cod. de metall. & met. lib. 11. & not. Bart. & Ioan. de Plat. in leg. 1. Cod. eod. tit. & Azo. ibi in Summa, & Bart. Veron. in dict. l. inter publica. §. publica in 4. notab. Et idem est dicendum de alijs solutionibus quæ sunt per ipsos fodientes, vt l. 1. & leg. per annos eod. tit. & idem no. Card. Alex. in cap. 1. Quæ sint rega. in uerbo Argentariæ. Et procedunt

11 prædicta nisi consuetudo sit in contrarium, vt dicunt Bart. Veron. & Card. & dixi supra.

Nono quæro. An de metallo alchimico solui debeat Decima fisco. Respondeo, quod non quia metallum alchimicum non foditur, ex qua fossione causatur, solutio naturalis metalli, sed arte ipsa vna species metalli in aliam conuertitur, vt dixi supra lib. 1. in tit. de Alchimista quæst. 4. & sic cessat solutionis causa leg. adigere. §. quamuis cum ibi not. ff. de iur. patron. Si vero aurum alchimicum vel argëum vel aliud metallum vehitur de loco ad locum soluentur gabellæ, & vectigalia fisco prout de naturali metallo soluentur, & hoc verum est quando per alchimia fieret verum aurum vel argentum quia non differt in substantia a naturali vt dixi supra tit. de alchi. sed si esset sophisticatum solueretur secundum speciem quam haberet in rei existentia. Hoc tamen sciendum est quod si publicanum vellet decipere puniretur, vt dixi in d. tit.

Decimo quæro. An de metallis, quæ vehuntur solui debeant gabellæ. Dico quod sic l. interdum §. species ff. de publica, vbi glosa exemplificat in ferris. Hos Griffolus facit lege vniuersi. Cod. de vec. & comm. & notat Feder. de Senis in consil. 207.

Vndecimo quæro. Quid soluedum sit de auricalcho? Respondeo quod ea quæ soluentur de metallis naturalibus non debent solui de auricalcho quia non foditur, sed fit ex ære & quibusdam medicamentis perducitur ad aureum colorem, vt dicit l. dor. lib. 16. c. 17. & dixi supra & ut. de metall. Sed si vehitur auricalchum debentur gabellæ per not. in d. interdum §. species. Et dixi in præcedenti q.

Duodecimo quaro. An Religiosi qui accipiunt ferri rudem & illam purgant, & extrahunt ferrum teneantur ad solutionem gabellæ? Feder. de Senis in consil. 207. Hos Griffolus, cōsultuit, quod non teneantur, quia non dicuntur negociari, quia negociari est rem emptam nō mutatam vendere; Emere autem rudem materiam, & illam per artificium, & secundum regulam alicuius professionis, seu artis ad aliquā formam reducere non est negociari seu mercari cū negociatio dicatur in commercijs de verbor. sign. cap. forus & negociatio est clericis inter dicta sed non artificium 88. dist. c. eijciens, ita concludit Feder. de Senis in d. consil. in quo consuluit pro fratribus Sancti Galgani Volaterranæ diocesis.

Tertiodecimo quaro. An clerici vel alij Religiosi pro metallis, quæ causa negociandi deferunt teneantur ad gabellas. Respondeo, quod sic, quia negociando nō sunt immunes a gabellis capit. quāquam a contrario sensu de censib. lib. 6. & ibi not. Domi. & Card. Zaba. in consil. 1. 1. Spec. in tit. de immu. eccles. in fine & no. Firma. in tracta. de gabella. in 7. quæst. 8. partis & dicuntur negociari cum metalla emunt, sed illa non mutata vendant, secus est si emant vt sit eis materia aliquid inde operandi vt declarat Domi. in d. c. quanquam in fine in glo. in verbo negociandi, & dixi in q. præced.

Decimoquarto quæro: quid si metalla in loco sacro vel in fundo ecclesie inueniantur? An fiscus Ecclesie, An vero Cæsaris habeat decimas. Respondeo quod fiscus Ecclesie, quia hodie res Ecclesiastica nihil ad Imperatores c. solita, de maior. & in bed. & in Auth. quomod. oport. episc. in princ. nā Ecclesie vniuersalis habet fiscum vt est test. in-

dem. uolentes de hære. & tenet Ioan. de Plat. in l. 1. C. de iur. fisc. lib. 10. col. 2. Et idem est dicendum de thesauro inuento in loco sacro vt medietas fisci Ecclesie sit & non Cæsaris, vt dicit Ioan. de Plat. in d. l. 1. colum. 2. vers. sed quid C. de thesaur. lib. 10. & dixi supra in tit. de thesaur. q. 23.

Decimoquinto quaro, quæ utilitas quaratur fisco de thesauris. Respondeo, quod si casu fortuito in fundo fisci, uel publicis in locis fuerit thesaurus inuentus, dimidia debeat fisco: si data opera totus est fisci, vt dixi supra in lib. 2. in tit. de thesaur. quæst. 22. Si arte magica vel alia reprobata totus est fisci quocunque in loco fuerit inuentus, vt dixi in d. tit. q. 29.

Decimosexto quæro. Quid de gemmis? Respondeo, quod de gemmis, quæ vehuntur soluendū est vectigal fisco leg. interdū §. species ff. de publica. qui textus multas species gemmarū refert, vt ibi dicit glosa, cum de omnibus sit soluendum vectigal vt l. vniuersi C. de vect. & comm. Et est vectigal octaua pars eius quod vehitur. d. l. vniuersi gl. in l. 1. §. hæc titulis ff. de publican. not. Azo. in summa. C. vectigal. & hæc vera, nisi quis portaret in anulis gemmas sui vsus causa, quia non soluetur vectigal nec gabella, vt not. Bartol. in l. 1. §. cum in eadem ff. ad leg. Corn. de iact. & dixi supra in tit. de orn. q. fin.

Decimosextimo quæro, quid si statutum disponit, quod de lapidibus soluat gabella. An soluetur de lapidib. preciosis? Firm. in Trac. de gabell. in 2. parte 8. partis quæst. 10. concludit quod non, quia appellatione nō ueniunt lapides preciosi vt not. Bart. in d. l. interdū. §. species. ff. de publica, & dixi supra in lib. 2. in tit. de gemmis q. 23.

Decimooctauo quæro quid si Princeps vendit venam ferri fodendam & exportandam certo tempore, An emptores excusentur a solutione propter bellum, si poterant fodere, & venam exportare per mare cum lignis magnis. *Confil. 152.* Præsens in consultis lib. 4. consuluit pro Illustri Domino Plumbini, qui venam ferri vendidit in insula Iluæ fodendam, & exportandam certo limitato tempore, quod mercatores ementes non excusantur propter bellum, quia in loco venæ poterant fodere, & ibi nullum erat impedimentum, & venam exportare poterant per mare cum lignis magnis, licet cum maiori expensa, nec bellum erat impedimento lignis magnis, licet paruis esset: Nec mos portandi cum lignis paruis considerari debet tempore belli, quia non est in consideratione qualibet incommoditas emptoris & pariter, nec quodlibet damnum, sed dumtaxat damnum reipsa contingens ab ipso initio ultra dimidiam iuxta præcij l. 2. cum ibi not. *C. de rescind. vend. cap. cum dilecti & cap. cum causam de empt. & vendit. Ex quibus & alijs per ipsum adductis concludit, quod emptores teneantur soluere præcium venæ ferri dicto Domino Plumbini venditori.*

Decimonono quæro. Per quos exigantur scrupuli, decimæ & aliæ solutiones, quæ fieri debent fisco de metallis? Respond. per officiales ad exigendum præstationes metallicas deputatos, *leg. cum procuratore, Cod. de met. & metall. lib. 11. & ibi glosa & Azo. ibi in summa in fine, & Bart. & Ioan. de Plat. in d. l. qui dicit quod procuratio ibi improprie ponitur, cum inuito tale beneficium conferatur, sicut & alia munera publica, quod secus est in procuratione priuata l. si tibi mandauero. §. si*

tibi ff. mand. Officium autem dictorum procuratorum, & officialium est vt eant ad insulas & ad loca, vbi metalla fodiuntur, & exigant a metallarijs debitum canonem scrupulorum, & decimarum de quibus in *d. leg. 1. 2. & 3. C. de metall. & met. lib. 11. vt not. Ioan. de Plat. in d. leg. cum procuratores, & Azzo. ibi in summa in fine.*

Vigesimo quæro. Quomodo eligantur dicti officiales, seu Procuratores metallorū. Respondeo quod debent eligi secundum consuetudinem prouinciarum in quibus fodiuntur metalla ex curialibus ciuitatum dictarum prouinciarum, vt *d. l. cum procuratores, & l. exactores Cod. de suscept. præp. & archa. lib. 10. Ita dicit Ioan. de Plat. in d. l. cum procuratores in prin.*

Vigesimo primo quæro. An dicti officiales possint deferere officium, & an cogi possint illud finire. Respondeo, quod non possunt illud officium deferere, etsi illud derelinquerint, reuocandi sunt ad aliud finiendum, nec possunt ad aliam dignitatem promoueri nisi illud perficiant *d. l. cum procuratores, & ibi not. Bart. & Ioan. de Plat. qui notat quod quis debet perficere, quod incepit, quia nihil dicitur esse factum donec aliud restat agendum d. leg. fin. C. ad Sillan. Et qui principium ponit debet etiam finem supplire de consec. dist. 1. cap. nullus episcopus. Ideo qui deserit officium publicum reducendus est ad illud, vt *d. l. cum procuratores, & l. si ad Magistratum, & l. generali C. de decur. lib. 10. Non enim meretur priuilegium qui stipendia publica non compleuit l. 1. c. 2. C. de his qui non impletur stipen. lib. 10. & notat Azzo. in summa C. de metall. & met. lib. 11.**

DE PRIVATA UTILITATE.

Titulus Decimusquintus.

S V M M A R I A.

- 1 **P**riuatis inuentoribus quaritur totum metallum ab eo inuentum præter partes fisco vt supra debitas.
- 2 Ita & de lapidibus, & marmoribus.
- 3 Et de Salinis.
- 4 Et de thesauris iuxta distinctionem in eius titulo positam.
- 5 Et de Gemmis iuxta earum distinctionem.
- 6 Inuenti in alieno debetur Domino loci decima purificata.
- 7 In fundo communi debetur etiam rata condomino si concurrit ad expensas.
- 8 Decima debetur etiam nolente Socio.
- 9 Metallum vendendum fisco prius offerri debet.
- 10 Et per duos menses expectandus.

Circa secundam partem in qua de priuata utilitate dicendum est. Primo quæro quæ utilitas, & portio acquiratur de metallis inuentori. Respondeo quod a decimis supra quas fisco, & priuato soluere tenetur inuentor, & alijs præstationibus scrupulorum quæ debentur, vt dixi supra parte proxima quæst. 1. residuum sibi retinet inuentor & ipsi inuentori acquiritur. l. 1. & l. cuncti, & ibi no. Ioan. de Plat. C. de metall. & metall. lib. 1. r. & conceditur inuentori propter publicam utilitatem, & pro-

pter expensas, quas in querendo facit, vt d. l. 1. & in l. quosdam eod. tit. & notat Azzo. in summa eod. tit. Et prædicta procedunt nisi consuetudo sit in contrarium, quia circa huiusmodi debet attendi consuetudo, vt l. venditor §. si constat ff. comm. præd. not. Bart. Veron. in l. inter publica in 4. not. ff. de verb. sign. & Card. Alex. in cap. 1. Quæ sint regal. & dixi supra tit. de Metallis.

Secundo quæro, quæ utilitas inuentori datur de lapidicinis, marmoribus, allumine, & similibus? Respondeo idem quod supra dictum est de metallis, quia eadem est ratio in ipsis quæ in metallis, vt l. cuncti & l. quosdam C. de met. & metall. lib. 1. r. & not. Paul. in cons. 178. Fundamentum præfati Domini Vicarij, & dixi supra tit. de metallis. Vnde præter decimas quas soluere tenetur inuentor fisco, & priuato residuum sibi retinet inuentor vt d. l. cuncti: Et prædicta procedunt nisi consuetudo sit in contrarium, quia in istis sicut in metallis consuetudo attendi debet, cum eadem sit in ipsis ratio, vt dixi supra quæst. proxima, & ita videmus in regione nostra obseruari, in qua de sulphure, vitriolo, & lapidicinis nihil fisco soluitur, sed totum est inuentori eo casu quo inuenit in suo proprio.

Tertio quæro. Quid acquiratur inuentori

inuentori de Salinis inuentis. Dicē-
dū est de salinis, quod aut inuenit in
proprio fundo, & ista sunt Domini
fundi leg. magis puto in princ. ff. de
reb. eor. & dixi supra tit. de salinis.
Aut inuenit in fundo priuati alte-
rius quam inuentoris, & distingo
aut inuenit sal natium, quod cedi-
tur vt lapis & huius vna decima
fisco, alia priuato debetur, reliquum
sibi retinet inuentor d. leg. cuncti.
Si uerò inuenit aquam salinam, dic
vt dixi supra in tit. de salinis lib. 2.
q. duodecima. Puto tamen in his at-
tendendam consuetudinem, vt di-
cit Bart. Veron. in d. l. inter publica.
§. publica in 4. not. ff. de verb. sign.
& Card. Alex. in d. cap. 1. quæ sunt
regal.

Quarto quæro quid de thesauris,
quæ portio acquiratur inuentori.
Dicas quod si in suo quis inuenerat
arte licita, & non reprobata totus
acquiritur inuentori leg. 1. C. de
thesau. lib. 10. & dixi supra lib. 2.
tit. de thesau. q. 5. & 6. aut inuenit in
alieno, & tunc aut casu fortuito, &
dimidia est inuentoris alia dimidia
est Domini fundi vt d. l. 1. C. de the-
sau. & ibi Ioan. de Plat. & dixi supra
eodem tit. de thesau. Si vero data
opera aut arte illicita nihil quæritur
inuentori, vt d. tit. q. 7. & q. 39.

Quinto quæro. Quid de gemmis.
An acquirantur inuentori? Respon-
deo, quod aut inuenientur in litto-
re maris, & acquiruntur inuentori,
aut in loco alieno, & tunc non vt
dixi supra lib. 2. tit. de gemmis, Dic
tamen limita. & intelligere vt ibi
dixi.

Sexto quæro. Quæ portio debeat
Domino fundi de metallo per
alium inuento. Respondeo, quod
debet habere dominus decimam par-
tem facta purificatione metalli, vt l.
cuncti C. de metall. & met. lib. 1. §. &
not. Bart. & Ioan. de Plat. in d. l. 1.

eod. tit. aliam decimam debet fisco,
& residuum sibi retinet inuētor, vt
not. in d. leg. 1. per Bart. & Ioan. de
Plat. & dixi supra lib. 2. tit. de me-
tallis.

Septimo quæro. Quid si vnus ex
dominis habentibus fundum com-
munem in dicto fundo fodinas in-
struxerit, & metallum inuenerit, an
aliquam partem, & quam condomi-
nis dare teneatur. Considero pro re-
solutione duos casus principales.
Primus est vltra decimas. Secundus
est circa decimam, quæ debetur
domino fundi. Circa primum dico,
quod aut ille fodit volente condomi-
mino, & in expensis contribuente
societate inita ad aurum, vel argen-
tum, vel aliud metallum fodiedum
prout contrahi potest, vt l. 1. §. 1. ff.
quod cuius. vniu. nom. & ibi not. Et
isto casu alter particeps erit commo-
di, & incommodi metalli effossi pro
ea rata pro qua dominus est l. si nō
fuerint ff. pro soc. not. Bald. in l. 1. in
4. q. Cod. pro soc. sequitur Corn. in
conf. 1. §. 2. ad euidenciam col. fin. lib.
4. Aut alter incepit fodere suis sum-
ptibus altero nolente contribuere
in expensis. Et isto casu totum me-
tallum erit ipsius fodientis, excepta
portione decimæ quæ debetur do-
mino fundi, vt infra dicam, quia cū
liceat in alieno fodere inuito domi-
no, & metallum sit inuētoris, vt not.
in l. quædam C. de met. & metall.
lib. 11. vt dixi in q. preced. multo
magis in fundo communi, vt dixi
supra lib. 1. tit. de metall. q. 9. Nec
obstat, quod licet vltus rei comunis
sit indiuiduus, & ea ratione vtatur
quis re communi ad vsum destina-
tum, vt not. glosa in leg. Sabinus ff.
comm. diui. & not. Bald. in l. duo fra-
tres ff. de acq. hæc. & Petr. de Peruſ.
de societate parte quinta q. 9. quia
loquitur d. l. si quis putans. §. 1. se-
cundum Bald. quando ex cultura
N 2 fundi

fundi in superficie percipitur, secus est quando sub superficie fundi per cuniculos metalla fodiuntur, quo casu prohiberi nequit, & quaeruntur inuentori, & dicit Pau. de Cast. in d. l. diuortio. §. si vit in fundo ff. sol. ma. trim. Et pro hoc facit decisio Dyni, Bart. & Doct. in l. quia poterat ff. ad Trebell. & dicunt per illum textum fuisse antiquius determinatum, quod si duo contraxerint societatem, & vnus eorum nolit alteri consentire volenti aliquam certam negotiationem exercere & ille fuerit suo periculo, & multum lucratus sit, quod socius, qui contradixit non debet habere partem lucri, & ibi etiam concludit Alexand. Aut & tertio condominus fuit requisitus si volebat contribuere in expensis fodiendi, qui verbis obtulit non tamen realiter contribuit & inuento vero metallo dicit velle expensas soluere, & participare. Et isto casu puto, quod non possit participare nec aliquid consequi de lucro metalli, quia fuerit in mora contribuendi in expensis, potuit ille proprio nomine fodere, & lucrum totum sibi quaeri, & alteri non tenetur communicare leg. 4. §. si ab ignoto ibi, siue hoc actum nummos seruus non dederit ff. de manumiss. & quia fodinae pro parte exerceri non possunt, & expensa respicit totum coniculum l. si quis putans. §. 1. vers. certum ff. comm. diu. & quia cum alter non teneatur ad damnum si inuentum non esset metallum, vt d. l. si quis putans. §. 1. congruum est vt excludatur a lucro vt dicit. leg. quia poterat ff. ad Trebell. leg. secundum naturam ff. de reg. iur. Nec sufficit verbo offerre, quia quando quis vult aliquid consequi ad quod persequendum necessaria est impensa, debet offerre factis non verbis vt C. de vsur. l. acceptam, & ita dicit Bald. in cap. 1. §.

licet si de feud. fuer. contr. int. dom. & agna. & propterea requiritur, quod pecuniam habeat in manu vt not. Bartol. in leg. prator §. si quis paratus ff. de oper. no. nunc. Mathes. not. 137. Petr. de Anch. in cons. 137. Visis diligenter in princ. Alex. in l. si mora ff. sol. matr. quia vbi opus est facto verba non sufficiunt c. 1. & ibi not. de eo qui mitt. in possess. Alex. consil. 130. In causa vers. & si dicitur lib. 4. & pro hoc facit decisio Pauli Castr. in consil. 269. Viso processu lib. 2. in princ. in nouiter impressis vbi voluit, quod stante societate inter aliquos ad emendum quaedam si vnus ex socijs sit in mora soluendi precium, & alter emit, posset offerendo precium cum omni interesse petere suam partem lucri, sed si alter fuit in mora soluendi partem suam, poterit alter emere proprio nomine, & lucrum ei non communicare per tex. in d. §. quod si ab ignoto supra allegato, & totum lucrum est illius, qui pecuniam totam exposuit altero requisito non soluente. Et ita in simili dicit notare Cynus post Petr. de Bellapert. in l. si tutor. C. in quibus cas. in int. restit. non est necess. Aut & quarto condominus non fuit requisitus, sed alter illo ignorante fodit, & inuenit metallum, & isto casu crederem, quod volendo concurrere ad expensas factas ipse condominus debet participare de metallis inuentis pro ea rata pro qua est dominus fundi, quia cessant rationes de quibus in praecedenti casu, quia condominus requiri debebat iuxta notata in leg. Sabinus ff. comm. diu. & in l. si quis putans esse eodem tit. & dixi supra in tit. de Metallarijs.

Circa secundum casum in quo querendum est de portione que debetur domino fundi, quae est decima pars, vt l. cuncti C. de metall. & met.

met. lib. 11. dico, quod ista decima debetur alteri condomino pro ea parte pro qua dominus est, reliqua vero sit condomini fodientis, quia fodiens in fundo proprio decimam unam fisco soluit, aliam sibi retinet ut dixi supra tit. proximo. quæst. 1. Et cum decima ratione domini fundi habeatur, pro ea parte sibi debetur, pro qua dominus fundi est, vt de thesauro notat Ioan. Fab. in §. in thesau. Instit. de rerum diu. & retuli supra, in tit. de thesau. Illud enim quod quaeritur ex re vel occasione rei communis, quaeritur cuiuslibet ex dominis pro parte, pro qua quisque dominus est leg. si seruus communis in fin. ff. de acquir. rerum dom. not. Bartol. in consil. 186. Cucciarellus, & Venantius. Et ista portio debetur alteri condomino siue sciuerit quod alter foderet, siue ignorauerit, siue etiam contradixerit, quia debetur ratione dominij vt dixi, & tradidi supra in tit. de metall.

9 Octauo quaero. An metallarius, qui vult vendere metallum debeat prius notificare fisco an velit emere. Respondeo, quod sic leg. 1. Cod. de metall. & metall. libr. 11. quia cum teneatur vendere fisco, prius emere uolenti, debet sibi notificari, vt not. Ias. in leg. 3. in 4. not. Cod. de iur. emphyt. Bart. & Doctor. in leg. qui Romæ. §. cohæredes ff. de verborum obligatione, & no. Ioan. de Plat. in leg. 1. vers. & quando C. non lic. hab. metro. & Bal. in c. 1. Per quos fiat inuest. Et si fiscus emere velit tenetur metallarius illi metalla vendere potius quàm alteri, vt habetur in l. 1. ubi text. C. de metall. & met. & ibi dicit Azzo. in summa & Bart. & Ioa. de Plat. Ex quo infert ibi Ioan. de Plat. quod fo-

dientes venas ferri in insula Iluæ iuxta Plumbinū tenetur potius vendere domino insule quam alteri per illum textum per quā dicit ibi Bart. quod colonus debet potius vendere domino quam alteri iusto tamē precio, quem sequitur Roma. in l. 1. ff. sol. matr. Ias. in l. pen. ff. de pact. Fabia. de Monte de emptione, & venditione in 20. quaestione 3. quaest. principalis in fine. Tenetur etiam metallarius in proposito casu metalla fisco vendere pro competenti precio l. 1. in fi. ibi a quo cōpetentia ex largitionibus nostris precia suscipiant Cod. de metall. & met. lib. 11. & ibi not. Bartol. & Ioan. de Plat. & Azzo. ibi in Summa. Accedant notata per Angel. & Doct. & præcipue per Bartol. Sozzin. preceptorem meum in leg. qui Romæ, §. cohæredes ff. de verbor. obligatione, & quod not. Bald. in capit. 1. per quem fiat inuest. & Ias. in l. 3. in 8. notab. C. de iur. emphyt.

10 Nono quaero quanto tempore debeat metallarius expectare fiscū antequam metallum vendat? Respondeo, quod debet expectare fiscum per duos menses quibus elapsis potest vendere cui vult & notat Ioan. de Plat. in dict. leg. 1. C. non lic. hab. metro. lib. 11. versic. & quando, & notat Bartol. in leg. qui Romæ. §. cohæredes. ff. de verborum obligatione, per leg. 3. Cod. de iur. emphyt. & ibi not. Ias. in 7. not. Et intellige prædicta nisi prius fiscus dixerit nolle emere, quia non est alterius expectandus, vt not. Innocent. & Abb. in cap. potuit extra loca, & Ias. in dict. l. 3. in quarto no. Et sic facta denunciatione, & lapso termino duorum mensium, nisi prius fiscus declarauerit uoluntatem suam potest metallarius uendere metalla cuicumq; uoluerit

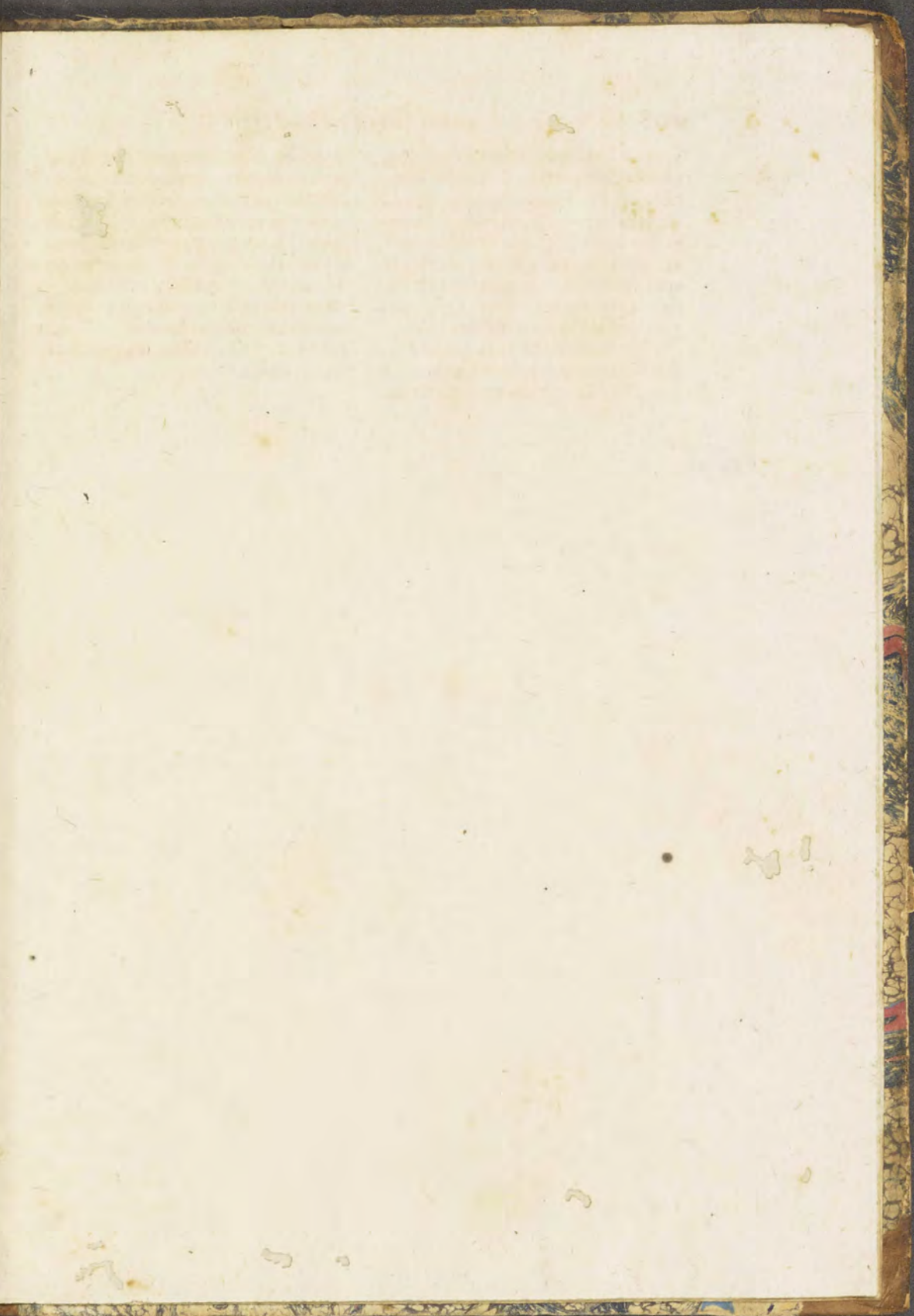
vt dicit Ioann. de Platea in dict. leg. cuncti C. de metall. & met. in fine libr. 11. Non tamen poterit dicta metalla in formas prohibitas deducere, vt dixi supra, vbi de moneta, de vestibus auratis, de ornamentis, & armis pertractaui, quæ sunt priuatis regulariter prohibita: Quæ omnia intellige vt ibi latè dixi.

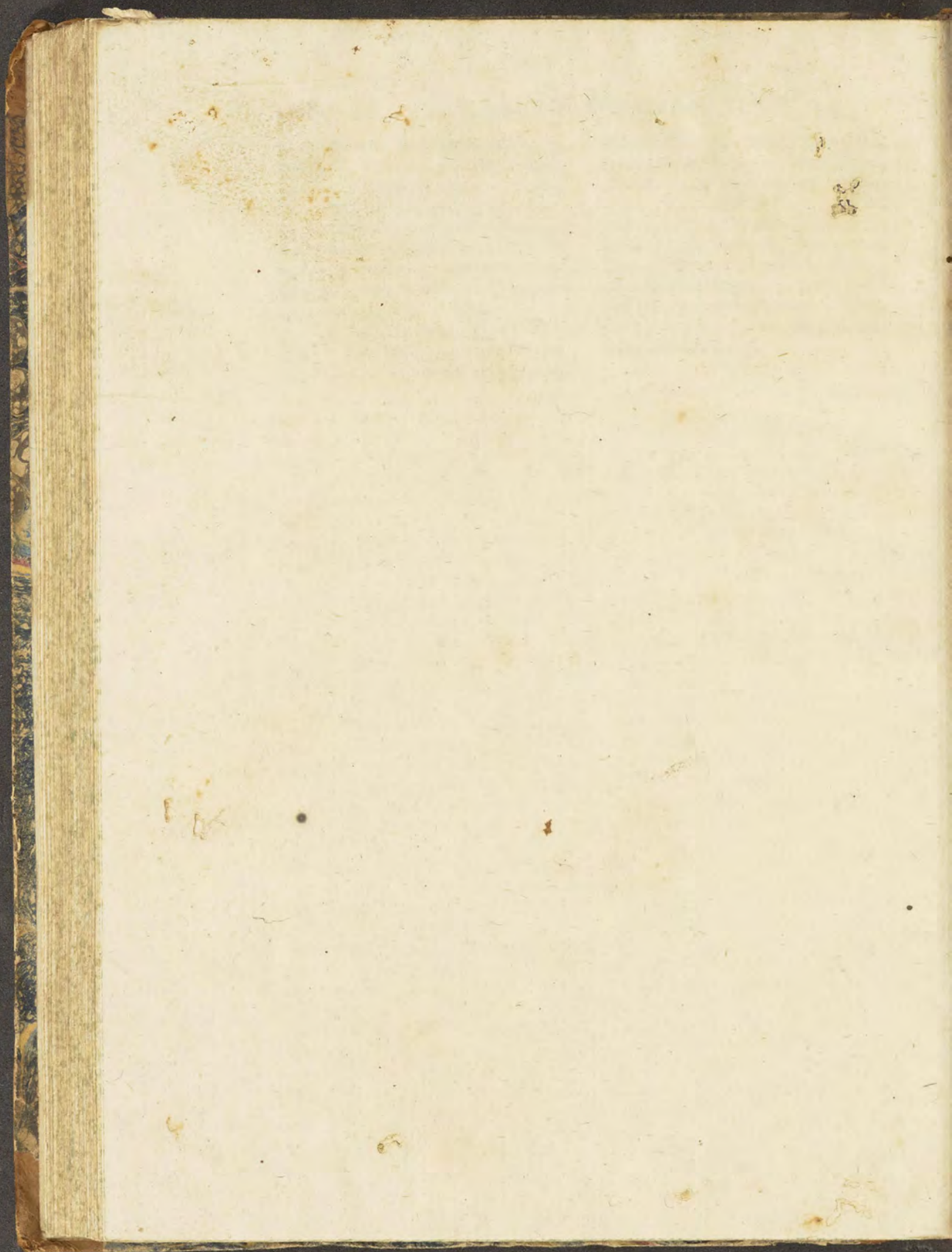
Hæc sunt quæ mihi Ioanni Guidio Volaterrano legum Doctori minimo in hac mineralium materia

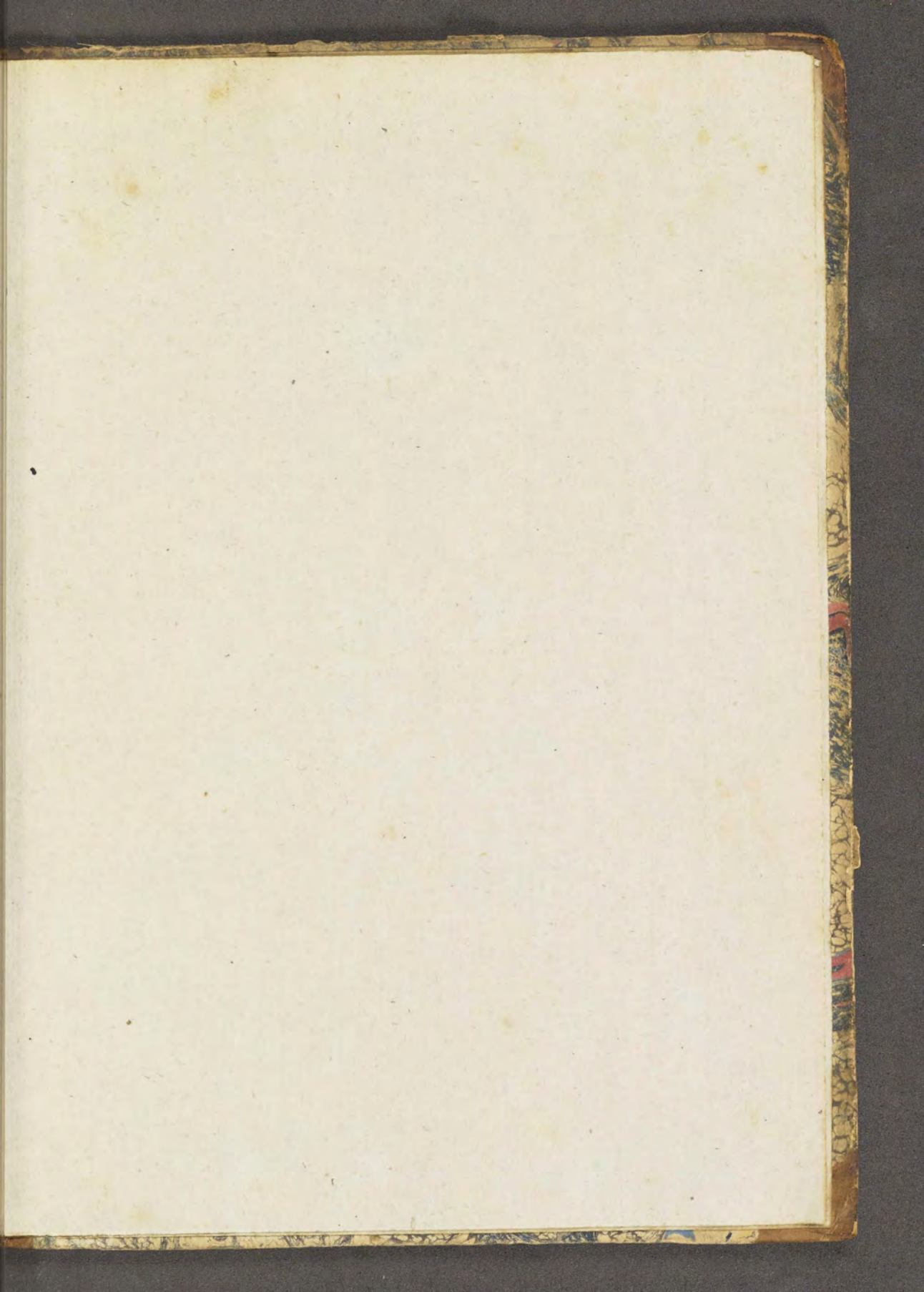
dicenda se obtulerunt, quæ si sint minus digesta, quam deceat imbecillitati ingenij mei erit ad scribendum. Si verò aliquid in se habuerint publicæ vel priuati utilitatis, non mihi sed gloria sit & laus eterno Deo, a quo omnis sapientia est, & cum illo fuit semper & effudit super omnem carnem secundum datum suum, & præbet illam diligentibus se, Ecclesiast. cap. 1.

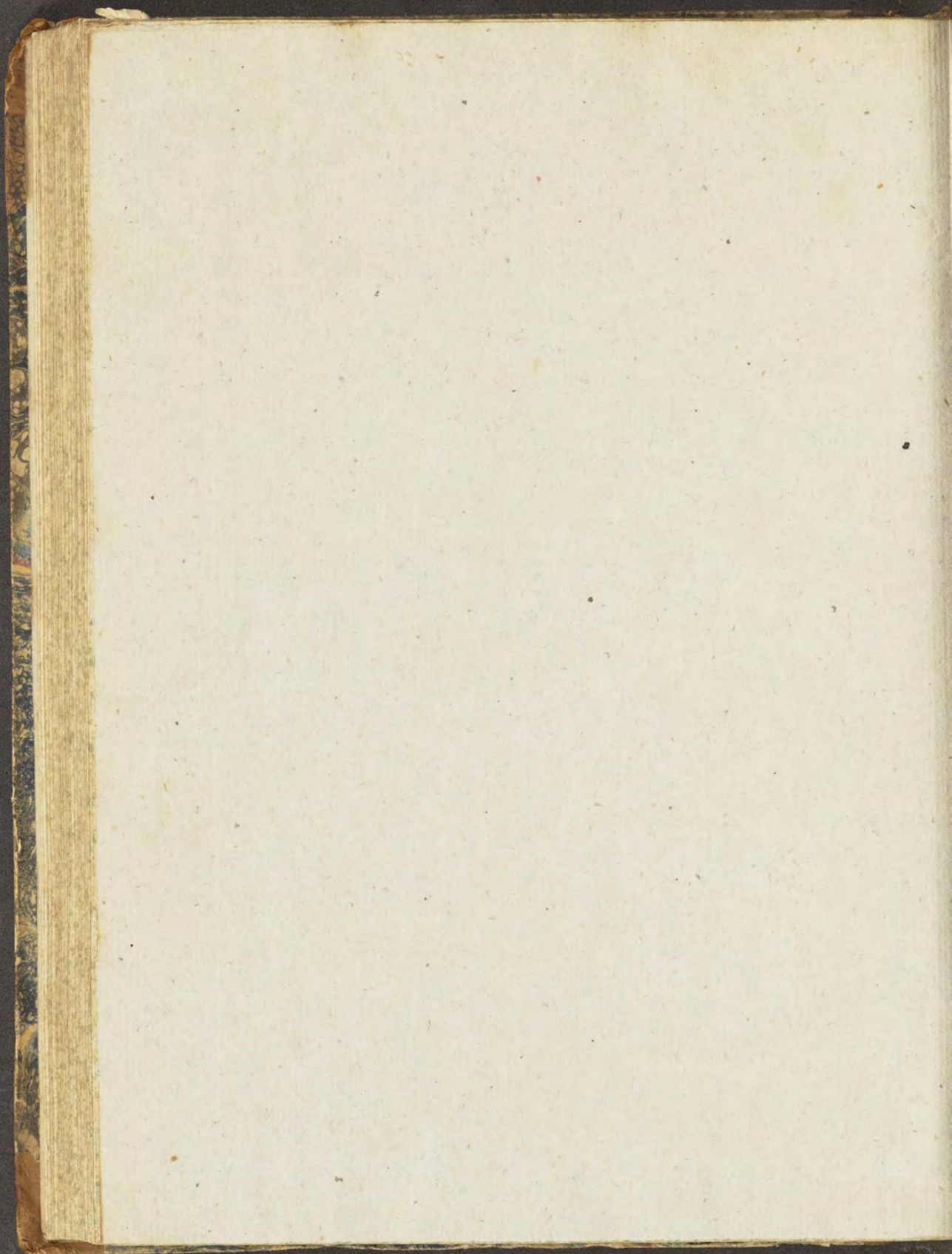
**

F I N I S.

S 7/61

h/7

